

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

34e jaargang - nr. 1 - 2011

EMIGRATIE NAAR AMERIKA EN CANADA 1912.

Naast het welbekende transit- en quarantaine-eiland Ellis Island, bestond er in Canada eveneens zo een doorgangsverblijf. Het is wel minder bekend en situeert zich in de monding van de Sint Laurensstroom. Het draagt de naam 'Grosse île'. Het was reeds in bedrijf vanaf 1832 tot 1937. 'Grosse île' is evenals Ellis Island nu een soort museum. Op dit eiland bestaat zelfs een Iers kerkhof. Een boot waarop een epidemie was uitgebroken, belandde er in 1842 met aan boord honderden Ieren in volle aardappelcrisis. Slechts enkele Ieren overleefden en de rest werd er begraven. Een andere boot de 'Lake Huron' met aan boord duizenden passagiers uit Zuid-Rusland (Doekhobors)* werd er in 1899 in quarantaine gehouden wegens een pokkenepidemie aan boord. De quarantaine duurde niet minder dan 27 dagen.

Voor de 1e Wereldoorlog emigreerden ook enkele mensen uit Aalter en omgeving naar Amerika en namen dienst in het Amerikaans leger. In 1917 kwamen ze terug naar Europa en enkelen sneuvelden op Franse bodem bij de eindoffensieven, onder andere August Van

Grosse île ligt midden in de monding van de Sint Laurensstroom. Het werd gebruikt als quarantainestation tussen 1832 en 1937 voor de haven van Quebec. Quebec was in die periode het voornaamste toegangspunt voor de emigranten naar Canada.

*Doekhobors: religieuze plattelandsgemeenschappen best te vergelijken met de Amish, Mennoneten en Hutterieten. Zij verlieten Rusland in vier grote golven vanaf 1898.

Graf van August van Oyen op de begraafplaats van Meuse-Argonne.

Oyen (°Aalter, 23.09.1892; +15.07.1918 in de Champagnestreek). Hij week in 1913 uit met de *Mauretania* vanuit Liverpool. Hij ligt begraven op het Amerikaans kerkhof 'Meuse-Argonne' te Romagnesous Montfaucon in Frankrijk. Te Lotenhulle kennen we Achiel De Maegdt (°Lotenhulle, 08.01.1887). Hij overleed in Amerikaanse legerdienst tussen 1917 en 1918. Hij week reeds in mei 1910 uit met de *Zeeland*. Ook Trifon De Clercq (°Lotenhulle, 28.09.1890; +06.09.1918 Frankrijk) en René De Clercq (°Lotenhulle, 20.08.1892; +20.06.1918 Frankrijk) stierven ook in Amerikaanse legerdienst. Hun begraafplaats konden we tot op heden niet situeren. Ook Remi Van Renterghem (°Lotenhulle, 29.03.1888; +Tielt, 06.11.1961) was soldaat in het Amerikaanse leger tijdens 1914-1918 en was tevens lid van het 'American Legion'. Dit kan er op wijzen dat hij eveneens naar de USA uitweek. Hij kwam in ieder geval zeker terug en trouwde met Martha Semaesse.

1. VERGOTTE August (°Aalter, 17.06.1882) - landwerkman
Hij is de zoon van wever Eduard (°Aalter, 07.08.1840) en Marie-Thérèse Van Doorneveldt (°Aalter, 18.12.1840) van het Biesenveld. Zijn naam stond aanvankelijk op de lijst van 1911 maar hij vertrok op 24 februari 1912 met de *Finland* naar zijn vriend Ed De Riemaecker Forth street 268 te Detroit. Hij neemt 50 \$ mee.

2. DE GRAEVE Karel-Lodewijk (°Aalter, 09.07.1888) - landbouwer

Hij is de zoon van barbier, landarbeider Jean-Baptiste (°Aalter) en Eugenie Cooreman (°Aalter, 24.11.1854) uit de Lostraat. Charles gaat naar Fairfield (Iowa) bij een vriend Emiel Thys (°Aalter, 18.12.1887) in de 8th street 600. Deze werkt er in een smelterij en verdient 2 \$ daags. Hij vertrok reeds in november 1911 met de *Kroonland*. Charles neemt 25 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 9 maart 1912 met de *Lapland* af. Zijn naam wordt in één woord geschreven in de klappers van de scheepsdocumenten.

3. LAISNEZ Irma-Maria (°Aalter, 15.08.1888) - huisvrouw

Irma is de dochter van landbouwer, herbergier Florimond (°27.04.1857) en Marie-Louise Quintyn (°Aalter, 14.11.1857; +08.07.1893) uit de Brouwerijstraat. Irma gaat naar Fairfield bij haar man Emiel Thys, zoon van herbergier-winkelier Victor en Elodie-Marie Smessaert uit de Sterrestraat. Haar dochter, Elisa-Victoria (°Aalter 07.06.1911) vergezelt haar. Ze nemen 200 fr. mee en spreken Vlaams. Zij varen eveneens met de *Lapland* op 9 maart 1912 af.

4. LAISNEZ Cyriel (°Aalter, 07.07.1893) - bakkersgast

Eveneens een zoon van Florimond en Marie-Louise Quintyn. Cyriel vervoegt te Fairfield zijn schoonbroer Emiel Thys. Hij neemt 125 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart met de *Lapland* op 9 maart 1912 af.

5. DE BOEVER Cordula (°Aalter, 19.10.1875) - huisvrouw

Cordula was de dochter van dagloner Petrus-Francies (°Poesele, 17.02.1833) en Isabelle-Rosa van Vynckt (°Aalter, 18.03.1833) van Oostmolen-Zuid. Ze vertrekt naar Fairfield bij haar man Eduard De Scheemaecker (°Aalter, 09.12.1873), in de 8th street 600. Hij werkt er in een smelterij aan 2 \$ daags. Zij neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams. Haar dochter Clarisse (11 jaar) vergezelt haar. Ze varen op 9 maart 1912 met de *Lapland* af. Eduard vertrok reeds in oktober 1910 met de *Kroonland*.

6. VAN DE VOORDE Henri (°Bellem, 16.10.1860) - landbouwer

Henri is dienstbode en keert terug naar Fairfield bij zijn zoon Jules (°Knesselare, 29.03.1890) in de 8th street 600 te Fairfield. Henri was getrouwd met Marie-Elodie Verheye (°Knesselare, 26.08.1856). Jules verblijft er reeds 3,5 jaar en werkt in een smelterij aan 3,5 \$ daags. Jules vertrok reeds een eerste maal naar de USA in mei 1908 met de

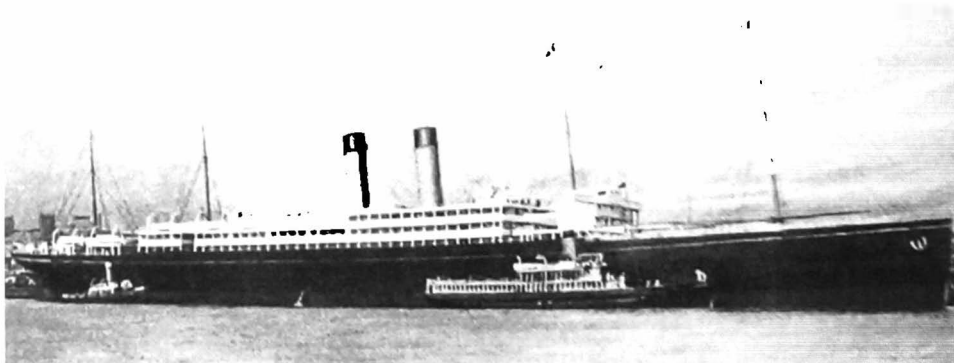
Zeeland naar Fairfield. Jules vertrok terug naar Amerika in oktober 1911 met de *Kroonland*. Henri neemt 300 fr. mee en spreekt Vlaams. Maurice VAN DE VOORDE (°Aalter, 27.06.1895) en Prudence VAN DE VOORDE (°Aalter, 22.04.1892) (dienster) vergezellen hem. Zij reizen eveneens met de *Lapland* af op 9 maart 1912.

7. VAN SLAMBROUCK Leon (°Beernem, 14.09.1855) - landbouwer

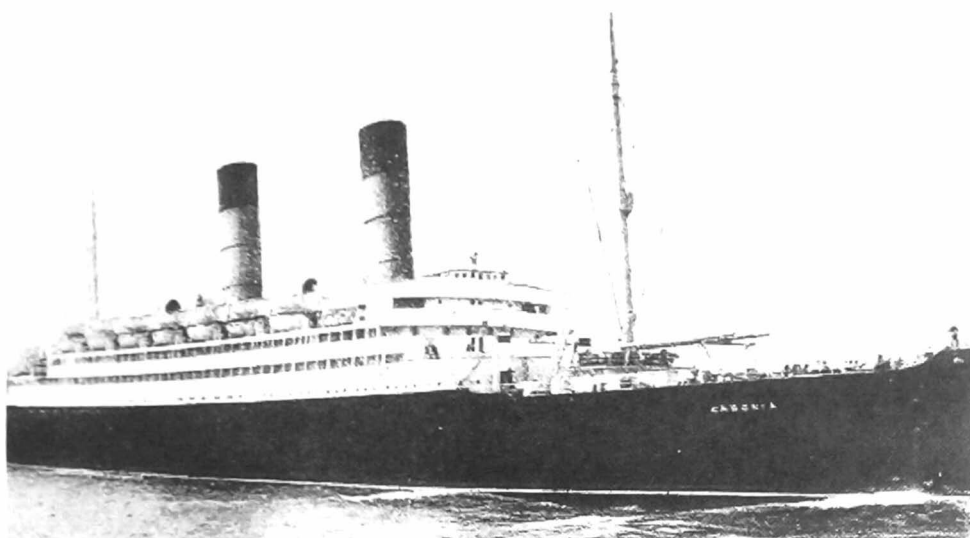
Leon was de zoon van landbouwer Karel-Louis (°Zwevezele, 14.01.1849; +Aalter, 23.03.1905) en Virginie Gobert (°Beernem, 14.04.1854) die te Maria-Aalter wonen. Hij gaat naar Empire Box 135 (Michigan) bij zijn schoonbroer Charles Taghon. Deze werkt er reeds 7 jaar als houtzager aan 2 \$ daags. Leon neemt 50 \$ mee en spreekt Vlaams. Zijn echtgenote Maria-Elisa STEYAERT (°Aalter, 27.01.1885), dochter van landwerker Desiré (°Sint-Joris-ten-Distel, 31.05.1831; +Aalter, 01.03.1908) en Nathalie D'Haenens (°Aalter, 26.08.1844; +Aalter, 16.08.1908), vergezelt hem. Ze varen op 16 maart 1912 met de *Kroonland* af.

8. DE BEL Emiel (°Aalter, 01.08.1889) - landwerker

Hij is de zoon van Eduard (°Ruisselede, 08.06.1841) en Virginie Van Laecke (°Wingene, 09.01.1847) wonende te Maria-Aalter. Emiel was ook al in maart 1910 naar de USA vertrokken met de *Mauretania*. Hij reist nu samen op 28 maart 1912 met de *Baltic* vanuit Liverpool naar de Meldrum Avenue 129 te Detroit bij een vriend Gustaaf Dossche. Hij neemt 30 \$ mee. Hij trouwt in Amerika met Maria Persyn en keert terug naar de USA in mei 1913.

De Baltic werd gebouwd te Belfast door Harland & Wolff voor de White Star Line, 23,276 ton, lengte 709,2 feet, breedte 75,6 feet, snelheid 15 knopen. Accommodatie: 425 1e klasseplaatsen, 450 2e klasseplaatsen en 2000 plaatsen voor 3e klassereizigers.

De Caronia werd gebouwd door John Brown & Co te Clydebank (Schotland) 1905. Cunard Line onder Britse vlag, 19,524 ton, lengte 650 feet, breedte 72 feet, snelheid 18 knopen. Accommodatie: 300 1e klasseplaatsen, 350 2e klasseplaatsen en 900 plaatsen voor 3e klassereizigers. Gewapend troepenvervoer gedurende de 1e W.O. en zusterschip van de Carmania.

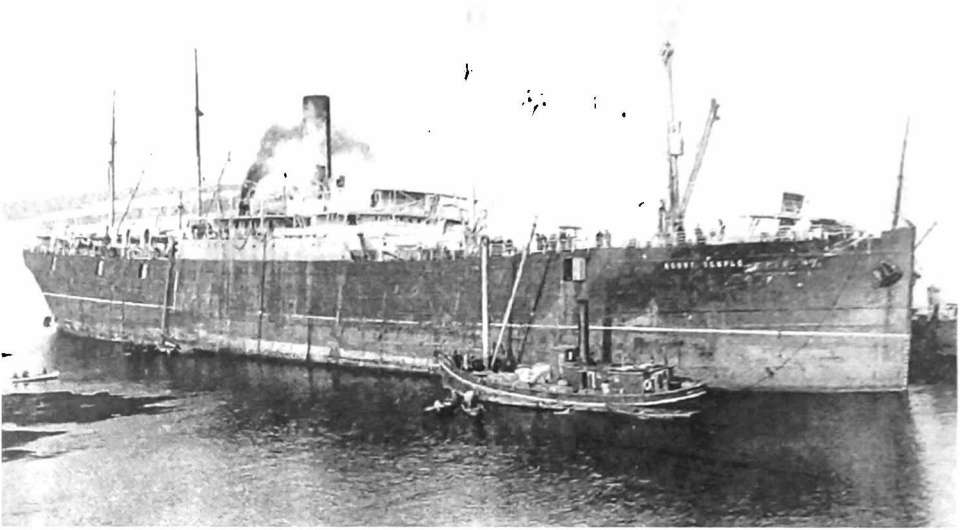
9. Maria PERSYN (°Maria-Aalter, 29.01.1894) - lace worker (lederbewerkster)

Zij is de dochter van landwerker Alfons (°Ruisselede, 07.05.1869) en Clementina Hoste (°Waardamme, 07.02.1871). Maria was reeds in 1910 in Amerika. Zij reist nu samen met Emiel De Bel (nr. 8) vanuit Liverpool met de *Baltic* af naar de Meldrum Avenue 129 te Detroit bij een vriend Gustaaf Dossche. Ze neemt meer dan 50 \$ mee. Ze waren op 6 april 1912 te New York. Waarschijnlijk kwam ze terug naar België want ze vaart terug in 1913 met de *Zeeland* af onder de naam Maria De Bel. Zij is dus ondertussen gehuwd met Emiel. Er is zeker een dochter Alice-Germaine (°22.01.1913).

10. VAN DE SOMPEL Henri (°Montataire (F), 20.01.1895)

Henri is de zoon van Theophiel (°Ruisselede, 18.05.1873) en Prudentia-Maria Cocquyt (°Aalter, 18.01.1875). Hij gaat naar zijn oom Maas (onleesbaar) te Detroit 33 Pinestreet op 30 maart 1912 vanuit Liverpool met de *Caronia*. Hij neemt 25 \$ mee. Hij was te New York op 7 april 1912. Men noteert 'Luttenhulle' voor Lotenhulle.

11. DE CALUWE Alfons (°Maria-Aalter, 18.02.1887) - landbouwer
Alfons is de zoon van werkman Eduard en Emma De Loof van Maria-Aalter. Alfons gaat naar Winnipeg (Canada-Manitoba) met een aan-

De Mount Temple werd gebouwd door W.G. Amstron Withworth & Co te Newcastle. Maidentrip 19.09.1901 naar New-Orleans, oorspronkelijk voor de Beaver Line. 8790 ton, lengte 485 feet, breedte 59 feet.

Accommodatie: 14 cabinereizigers en 1250 3^e klassereizigers.

Gebruikt voor Boerentransport in november van New-Orleans naar Kaapstad. Later vaart het voor de Canadian Pacific Line (1903). Op 17.05.1903 Liverpool-Sint John. Toen de RMS Titanic zonk, was ze er 49 mijl van verwijderd. Gebruikt als troepentransportschip in september 1914 en in december 1916 gekaapt door de Duitse 'Surface raider' SMS Moewe. 710 paarden bestemd voor Frankrijk en 4 bemanningsleden kwamen om. De rest van de passagiers en bemanning (105) werden geïnterneerd in Duitsland.

bevelingsbrief van de heer Tréau de Coeli* (inlichtingsagent bij het Ministerie van Landbouw bij de emigratiecommissie te Antwerpen). Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 3 april 1912 met de SS *Mount Temple* af. Alfons had nog een tweelingbroer Joseph.

12. OPSOMER Alfred Alexander (°Aalter, 08.03.1880) - kandidaat briefdager

Alfred is de zoon van veldwachter, landwerker Bruno (°14.06.1847) en Marie-Thérèse Van De Voorde (°Kanegem, 07.10.1846) uit de Bellemstraat 36. Alfred is op 19 november 1902 te Aalter getrouwd

---

* *Désiré Tréau de Coeli*: °Antwerpen en uitgeweken naar Canada. In 1898 werd hij door de regering te Ottawa te Antwerpen aangesteld als officieel agent. Hij was een heel bekende figuur die een maandelijksse krant uitgaf 'West Canada' en duizenden folders en brochures verspreidde met informatie over Canada. Hij had zijn kantoor aan het Stationsplein te Antwerpen.

met Irma De Boever (°Aalter, 27.11.1879). Alfred gaat bij Jules Standaard in het Propitor hotel waar Jules al 17 jaar hotelhouder is. Ze varen op 6 april 1912 met de *Lapland* af. Hij neemt 250 fr. mee en spreekt Vlaams.

13. VAN DE KEERE René (°Lotenhulle, 16.03.1892) - USA-staatsburger.

Hij is de zoon van Charles-Louis (°Aalter, 27.10.1863) en Eugenie De Wulf (°Lotenhulle, 16.02.1865) die te Maria-Aalter wonen. René vervoegt Theophiel Gelaude. Deze vertrok reeds naar Sint Boniface (Manitoba), maar vestigde zich te Sint Vital (Manitoba). Hij vaart op 20 april 1912 met de *Finland* af en gaat naar Winnipeg. Hij spreekt Vlaams en neemt 25 \$ mee. Men noteert 'Van der Keere Rine' als naam. Kwam later waarschijnlijk terug naar België.

14. COPPENS Jules (°Bellem, 23.03.1880) - landwerkman

Hij is de zoon van Charles-Louis (°Sint-Joris-ten-Distel, 07.06.1840) en Leonie De Vuyst (°Bellem, 26.03.1842) van op Pauwelsbos te Bellem. Ze trouwden te Bellem op 29 oktober 1868. Jules heeft tot 1911 in een koolmijn gewerkt te Magnolia (Ohio). Jules was al een eerste maal vertrokken in oktober 1910 met de *Zeeland*. Hij reist nu terug af naar zijn broer René te Rushville (Nebraska) die er pachter is. Jules neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams en een weinig Engels. Hij reist op 27 april 1912 met de *Vaderland* af.

15. CORNELIS Theophiel (°Lotenhulle, 23.04.1894) - landwerkman

Theophiel is de zoon van Ernest (°Aalter, 21.09.1875) en Maria Verplaetse (°Lotenhulle, 20.05.1875) uit de Brouwerijstraat. Hij gaat naar Mishawaka bij zijn oom François Cornelis in de Union 11th street. Deze vertrok al in april 1907 met de *Kroonland* en werkte er in een wolfabriek aan 2,5 \$ daags. Theophiel vaart op 11 mei 1912 met de *Kroonland* af en neemt 130 \$ mee en spreekt Vlaams.

16. DE BEL Petrus (°Aalter, 06.11.1866) - landbouwer

Hij is de zoon van Eduard De Bel (°Ruisselede) en Virginie Van Laecke (°Wingene). Petrus heeft tot 1911 te Detroit in een smelterij aan 2 \$ daags gewerkt. Hij keert nu terug naar zijn broer Camiel in de Meldrum Avenue 129. Camiel werkt er al 3 jaar in een kachelfabriek. Petrus was ook al in 1906 en 1910 in Amerika. Hij neemt 40 \$ mee en spreekt Vlaams en een beetje Engels. Hij vertrekt eveneens op 11 mei 1912 met de *Kroonland*.

17. LOOTENS Cyriel (°Aalter, 18.01.1890) - houtzager
Cyriel is de zoon van houtzager-herbergier August (°Aalter, 31.10.1852) en Maria-Octavie Claeys (°Bellem, 01.06.1858) uit de Bellemstraat 58. Hij gaat op 18 mei 1912 met de *Zeeland* naar de USA bij zijn broer A. Lootens in de 4th street 713 te Mishawaka (Indiana). Hij neemt 30 \$ mee en was op 29 mei 1912 in New York.

18. LAMIROY Octaaf-Odile (°Bellem, 25.10.1886) - schildersgast
Octaaf is de zoon van schilder, winkelier en gemeentesecretaris August (°Zingem, 04.04.1857) en Maria van Beversluys (°Eke, 25.03.1847). Hij was in 1919 gehuwd met Maria Octavia Rooms (°Kemzeke). Hij gaat eveneens op 18 mei 1912 met de *Zeeland* naar Amerika naar zijn neef Octaaf Lootens en neemt 20 \$ mee. Hij vaart samen met Cyriel af (nr.17). Octaaf was terug te Bellem in september 1913. Hij verblijft te Antwerpen in november 1915. In juli 1919 woont hij te St.-Amandsberg in de Begijnendreef 3.

19. GOETHALS Zulma (°Hansbeke, 20.01.1892)
Dochter van poelier Petrus (°Hansbeke, 21.12.1843) en Virginie De Vuyst (°Bellem, februari 1851) en te Bellem getrouwd op 4 november 1880.
Men noteert haar voornaam als Julina. Zij vervoegt haar schoonbroer Baziel Strobbe te 1010 Boybraed Avenue te Moline. Zij reist op 1 juni 1912 met de *Lapland* af. Zij neemt 40 \$ mee.

Anvers - Depart der emigranten.

Vertrek van emigranten met hun bagage te Antwerpen.

20. VAN DEN ABEELE Basile-Ivo (°Hansbeke, 26.12.1894) - landwerker

Hij was landbouwersknecht te Bellem bij de familie August De Clercq, weduwnaar van Eugenie Boghaert uit de Brugstraat 88. Hij gaat naar zijn broer Raymond 8 Union street te Mishawaka en neemt 60 \$ mee. Hij vaart eveneens op 1 juni 1912 met de *Lapland* af. Men noteert 'Vanden Abeele' in de klappers van de bootlijsten.

21. ARDEEL Camiel (°Knesselare, 30 jaar) - schoenmaker

Hij is reeds USA-staatsburger. Hij reist eveneens op 1 juni 1912 met de *Lapland* af. Zijn zuster is weduwe Charles Maenhout te Aalter. Hij vervoegt zijn schoonbroer Emiel Colpaert in de Smitstreet te Mishawaka. Hij neemt 40 \$ mee.

22. HOOGHE Seraphin (°Aalter, 68 jaar) - tuinier

Seraphin is weduwnaar en gaat terug naar Sint Antonio (Texas) RFD 5 Box 27 bij zijn zoon Pieter die er reeds sedert 1894 pachter is. Hij neemt 30 \$ mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij vaart op 8 juni 1912 met de *Kroonland* af. Hij heeft een dochter, E. Hooge, in het klooster te Beervelde. Seraphin vertoont tekenen van 'Senelity' vermelden de documenten. Seraphin was reeds in 1897 in Amerika geweest.

23. VAN DE SOMPEL Alidor (°Aalter, 20.05.1876) - landbouwer

Alidor is de zoon van houtzager Albert (°Aalter, 18.11.1830) en Amélie De Reviere (°Aalter, 20.09.1832) van de Barelhoek. Ze gingen te Lotenhulle wonen in mei 1879.

Alidor heeft een jaar in een kachelfabriek gewerkt te Waukegan (Illinois). Hij keert terug bij zijn kozijn René De Groote in de South Victoriastreet 240. René werkt er in een fabriek aan 2 \$ daags. Alidor vaart op 6 juli 1912 met de *Kroonland* af, neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams. Zijn naam wordt 'Olidor Von Somfele' genoteerd in de klappers van de scheepslijsten.

24. LOOTENS Arthur (°Aalter, 02.09.1891) - timmerman

Arthur is de zoon van August (°Aalter, 31.10.1852) en getrouwd met Marie-Octavie Claeys (°Bellem, 01.06.1858) uit de Bellemstraat 58. Arthur vervoegt zijn broer Joseph die al vertrokken was in februari 1907 met de *Finland* te Omaha (Nebraska) in de 1133 Northstreet 21. Joseph is er timmerman en verdient 4 \$ daags. Arthur neemt 200 fr. mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 6 juli 1912 met de *Kroonland* af.

25. HUYYS Camiel (°Aalter, 04.03.1887) - landwerker
Camiel is de zoon van dagloner Carolus-Ludovicus (°Aalter, 17.04.1850) en Camilla De Baets (°Knesselare, 19.01.1852) uit Stratem. Camiel tekent als vrijwilliger bij het 2e Regiment Gidsen in april 1905 en werd opgeroepen op 01.10.1905 met stamnummer 87/683. Camiel reist naar Detroit af bij Emiel De Bel, Meldrum Avenue 129. Emiel werkt er sinds 18 maanden in een fabriek aan 2 \$ daags. Hij neemt 25 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 10 augustus 1912 met de *Zeeland* af. Men noteert zijn voornaam als 'Kannel' op de klappers van de bootlijst.

26. VERSCHAEVE Theophiel (°circa 1886, 26 jaar) - landarbeider
Emiel gaat eveneens naar Detroit bij Emiel De Bel, Meldrum Avenue 129. Camiel neemt 20 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij reist op 10 augustus 1912 met de *Zeeland* af.

27. DOBBELAERE Cyriel (°Ursel, 15.12.1880) - landarbeider.
Cyriel is de zoon van Charles-Louis en Marie-Thérèse De Neve van Ursel. Cyriel werkte van 1909-1911 in een karrenfabriek te South-Bend (Indiana) aan 3 \$ daags. Hij is op 27.10.1904 te Bellem getrouwd met Irma De Bruyne (°Bellem, 09.03.1883). Hij keert nu terug bij zijn kozijn Theophiel De Bruyne in de West Division street 1302 waar hij logementhouder is. Cyriel neemt 20 \$ mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij reist op 24 augustus 1912 met de *Lapland* af. Hij is Amerikaans staatsburger. Zijn naam op de indexen van de scheeplijsten wordt hier als 'Dobbelarere' genoteerd.

28. CLAEYS August (°Bellem, 02.09.1887) - landarbeider
August is de zoon van fabriekswerker Petrus (°Bellem, 10.05.1850) en Louise Matthys (°Knesselare, 10.08.1849) uit de Kerkstraat 36 te Bellem. August vervoegt zijn neef Theophiel De Bruyne te South-Bend. Hij neemt 23 \$ mee en spreekt Vlaams en Engels. Hij reist op 24 augustus 1912 met de *Lapland* af.

29. DE SCHRIJVER Alfons (°Lovendegem, 23.12.1879) - slachter
Alfons is de zoon van slachter, tapper Constantinus (°Merendree, 01.07.1843) en Hortense Vergult (°Bellem, 05.04.1847). Alfons reist naar West-Hoboken (New Jersey) bij zijn broer Leon in de Johnsonstreet 607. Leon is er reeds 5 jaar diensthoofd bij de compagnie Persyval aan 3 \$ daags. Hij neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams. Alfons vaart op 24 augustus 1912 met de *Lapland* af. Op de indexen van de scheeplijsten noteert man 'Detchrijver'.

Poolse emigrante in de haven van Sint John. Op het bordje in haar hand staat 'Red Star Line' Antwerpen. Misschien was dit het meisje dat Karel van den Oever inspireerde voor zijn gedicht 'Dinska Bronska'.

30. VAN LAECKE Henri-Seraphien (°13.06.1883) - farmer
Henri is de zoon van landwerker-boomveller Karel-Lodewijk
(°Aalter, 28.04.1848) en Marie Louise De Loof (°Aalter, 04.09.1852)
van Biesemveld. Henri is in februari 1909 te Aalter getrouwd met

Maria Hutsebaut (•Aalter, 23.07.1879). Henri ging naar Marchienne-au-Pont in maart 1909. Hij vervoegt met vrouw en zoon Maurice (3 maand) een vriend, Emiel Rodts (°Aalter, 17.11.1882), te Mishawaka (Indiana), West 8th street 412. Henri vertrekt op 10 augustus 1912 met de *Zeeland* en neemt 90 \$ mee. Het waren 2e klassereizigers.

31. RODTS Adolf (°Aalter, 17.07.1890) - Amerikaans staatsburger
Zijn vader is Charles Rodts (°Knesselare, 28.01.1836) x Pauline Welvaert (°Aalter, 18.02.1847). Adolf gaat eveneens op 10 augustus 1912 met de *Zeeland* naar zijn broer Emiel Rodts, West 8th street 412 te Mishawaka. Hij neemt 40 \$ mee. Adolf was reeds in Amerika in maart 1907 met de *Zeeland*. Emiel was er reeds in maart 1905 eveneens met de *Zeeland*.

32. RODTS Theophiel (°Aalter, 26.09.1885) - schoenmaker
Zijn vader is Charles Rodts van nr.31. Theophiel is getrouwd met Irma-Hortense Janssens (°Ruisselede, 16.02.1890). Hij gaat terug op 10.08.1912 met de *Zeeland* naar Mishawaka, West 8th street 412. Hij vervoegt er zijn schoonbroer. Hij neemt 110 \$ mee. Theophiel was reeds in Amerika in februari 1906 met de *Finland*.

33. VAN LAECKE Emiel (°circa 1882) - farmer
Zijn vader is Ivo Van Laecke (°Aalter). Emiel vaart eveneens op 10 augustus 1912 met de *Zeeland* af. Hij neemt 120 \$ mee. Hij begeeft zich naar zijn neef Emiel Gelaude in de Bankstreet East Syracuse te New York.

34. DIERICKX Triphon (°circa 1866) - USA-staatsburger
Hij vertrekt met vrouw Bertha eveneens op 10 augustus 1912 met de *Zeeland*. Hij gaat naar huis te Bank-Portland (Nebraska). Hij was reeds in 1889 in de USA geweest. Hij heeft nog een broer Theophiel die te Bellem woont.

35. COPPENS Marie (°Bellem, 10.03.1877) - dienstmeid
Marie is de dochter van Charles-Louis (°Sint-Joris-ten-Distel, 07.06.1840) en Louise De Vuyst (°Bellem, 26.03.1842) die op Pauwelsbos 37 wonen. Marie werkte al van 1906-1910 in een schoenenfabriek te Mishawaka aan 1,5 \$ daags. Ze keert nu terug bij haar kozijn August Verniest, East 12th street te Mishawaka. Ze neemt 100 fr. mee en spreekt Vlaams en Engels. Marie vaart op 31 augustus 1912 met de *Finland* af.

36. VERHEYE Bruno (°Aalter, 10.03.1893) - landwerker
Zijn ouders zijn landarbeider Karel-Lodewijk (°Aalter, 19.01.1855) x Emma-Maria De Meyer (°Aalter, 16.05.1866) uit de Lostraat 49. Hij vaart op 31 augustus 1912 met de *Mauretania* vanuit Liverpool af. Hij neemt 10 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij gaat nu naar een vriend, Gustaaf Coene (°Aalter, 17.02.1864) in 902 Weststreet te South-Bend. Deze was al in 1905 en in juni 1910 te South-Bend met de *Mauretania* geweest. Zijn broer Kamiel zal in 1913 emigreren.

37. THYS Basile (°Aalter 20.05.1887) - landbouwer
Basile is de zoon van varkenskoopman August (°Aalter, 11.06.1851) en Maria-Mathilde Van Severen (°Aalter, 26.08.1851) uit het Hageland 9. Hij vervoegt een vriend, Henri Huys, te South-Bend - 830 South Walnutstreet. Hij neemt 11 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 31 augustus 1912 met de *Mauretania* vanuit Liverpool af.

38. BENOOTH Camiel (°Bellem, 14.04.1892) - wever
BENOOTH Maria (°Bellem, 07.01.1889) - wever
Het zijn de kinderen van tapper-fabriekswerker Charles-Louis Benooth (°Bellem, 20.05.1858) x Valentine De Wispelaere (°Bellem, 28.10.1860) van de Brug 131 te Bellem. Ze gaan naar Rock Island bij hun kozijn Leon(ce) Pauwels (Nevele) in de 6th Avenue 1313. Leon is getrouwd met Flora-Maria Benooth (°Bellem, 23.03.1891) en vertrok al in oktober 1910 met de *Vaderland*. Leon werkt er al 3 jaar in een smelterij aan 3,5 \$ daags. Ze nemen elk 20 \$. mee en spreken Vlaams. Ze reizen op 28 september 1912 met de *Finland* af.

39. GOETHALS Leonce (°Bellem, 05.04.1892) -
landwerkman-muldersknecht
Leonce is de zoon van molenaar Hypolite (°Bellem, 30.08.1855) en Angelica Colle (°Sint-Martens-Latem, 25.05.1858) uit de Leiestraat 100 te Bellem. Leonce gaat eveneens naar Leon Pauwels te Rock Island. Hij neemt 20 \$ mee en spreekt Vlaams. Hij vaart op 28 september 1912 met de *Finland* af.

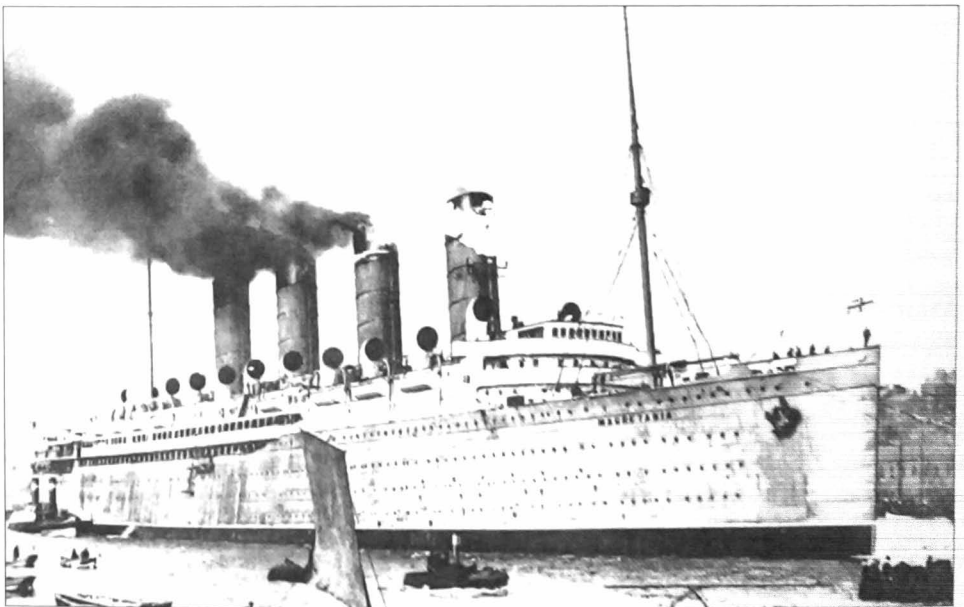
40. MARTENS Alois (°Aalter, 26.01.1886) - landbouwer
Hij is de zoon van Bruno (°Ruisselede, 25.05.1846) en Marie-Louise De Poorter (°Aalter, 29.04.1854) uit de Kestelstraat. Alois is te Hansbeke op 18.11.08 getrouwd met Marie-Clemence Onderbeke (°Hansbeke, 19.06.1882). Ze kwamen van Reybroeck 42 op 09.12.1912 te Aalter wonen. Ze reizen samen met hun zoon, Martin-Léon-Richard (°Hansbeke, 17.06.1906) volgens de bevolkingsregis-

ters van Aalter, op 5 maart 1912 naar Amerika af.
Niet opgenomen in de Ellisland reports. Mogelijks 2e Klas reiziger.

41. VAN DE WALLE Camiel (°Aalter, 10.03.1866) - landwerkman
Camiel is de zoon van Francies (°Aalter, 10.05.1810) en Coleta Hallaert (°Ruisselede, 02.02.1822). Hij is de broer van Eduard Van De Walle (°Aalter, 1851) van het St.-Pietersveld te Maria-Aalter. Hij was getrouwd met Marie-Clemence Quissens (°Wingene, 15.05.1875; +09.04.1912). Hij gaat op 12 oktober 1912 naar Amerika met de *Mauretania* vanuit Liverpool. Hij vervoegt er een vriend Gustaaf Coene in de Wakkerstreet 902 te South-Bend en neemt 50 \$ mee.

42. DE CLERCQ Cyriel (°Aalter, 31.03.1894) - landwerker
Cyriel is de zoon van boswachter Karel-Lodewijk (°Aalter, 26.01.1862) en Mathilde Van De Walle (°Aalter, 11.01.1864) van het Hageland. Hij reist op 12 oktober 1912 vanuit Liverpool met de *Mauretania* naar South-Bend af bij een vriend Gustaaf Coene in de Wakkerstreet 902. Een zoon, Jules, werd in Amerika geboren op 08.04.1913. Hij neemt 75 \$ mee.

43. COCQUYT Jules (°Lotenhulle, 23.08.1880) - landwerker
Zijn ouders waren Petrus (°Astene, 12.07.1849) en Maria-Prudentia

De Mauretania.

Vlaeminck (°Nazareth, 16.02.1842) uit de Meulenstraat te Lotenhulle. Ze gingen in 1894 te Poeke op de Beekwijk 9 wonen. Hij reist op 12 oktober 1912 met de *Kroonland* af. Zijn vrouw, Coralie-Marie De Vrient (°Poeke, 03.10.1880) en dochter Elza (4 jaar 6 maanden) reizen met hem mee en neemt 50 \$ mee. Jules was reeds eerder in 1906 in Amerika geweest. Hij is in 1910 terug in Poeke. Hij gaat naar zijn neef Eduard Coryn in de 4th street 708 te Moline (Illinois).

44. DE RIVIERE Adolf (°Aalter, 11.02.1890) - metaalarbeider
Adolf is de zoon van wever Desiré (°Aalter, 26.08.1852) en Lucia Nitavé (°Aalter, 26.08.1859) van de Kattewegel. Hij reist op 12 oktober 1912 met de *Kroonland* af naar Amerika bij zijn neef Alfons Danneels, Box 274 in Oost-Moline (Illinois). Hij neemt 20 \$ mee.

45. DE POORTER Arthur-Oscar (°Poesele, 06.08.1896)
Hij is de zoon van landbouwer Camiel (°Oostrozebeke) en Maria-Idalie David (°Aalter, 07.10.1875). Ze waren te Aalter getrouwd op 24.01.1894. Camiel ging reeds naar de USA in maart 1900. Arthur was knecht bij de familie Henri David x Camilla Joestens te Bellem. Arthur vervoegt er zijn vader Camiel De Poorter te Rock Island, 42th street 435. Arthur neemt 30 \$ mee en reist op 26 oktober 1912 met de *Laplant* af.

46. VAN DE SOMPELE Leon-Alfons (°Aalter, 14.09.1895) -
dagloner
Zijn vader is houtzager Jules (°Aalter, 28.12.1863) op Biesem die getrouwd is met Valentine Steenbeke (°Aalter, 20.09.1895). Hij vervoegt zijn neef Eduard Steenbeke, 27 W12 street. Hij vaart op 26 oktober 1912 met de *Finland* af en neemt 20 \$ mee. Hij was te New York op 05.11.1912.

47. CANEPEEL Maurice (°Aalter, 19.06.1895) - varkenskoopman
Maurice is de zoon van herbergier-varkenskoopman Theophiel-Joseph (°Aalter, 17.12.1860) en Alida-Maria Taghon (°Aalter, 16.12.1860) van Biesem 72 en later Brouwerijstraat. Hij vertrekt op 26 oktober 1912 met de *Finland*. Zijn naam wordt 'Canappe' genoteerd in de klappers van de bootlijsten.

48. VAN DER HAEGHEN René-Triphon (°Aalter, 21.05.1887) -
broodbakker
René is de zoon van broodbakker-winkelier Theophiel (°Poeke, 06.06.1842) en Cordula De Vleeschouwer (°Eksaarde, 21.10.1853)

uit de *Statiestraat* 64. Hij vertrekt met zijn vrouw Celesta (22 jaar) op 26 oktober 1912 met de *Finland* naar zijn broer R. Van Der Haeghen, 4600 Baecon street te Chicago. Ze nemen meer dan 50 \$ mee.

49. THOMAS Alfons (°Schilde, 03.12.1883)

Men noteert zijn naam als 'Tomas' in de documenten van Ellis Island. Hij is gehuwd met Bertha van Ruiselede en gaat begin november 1912 met de *Caronia* vanuit Liverpool naar zijn vriend Maurice Goethals te Moline, 757 14th Avenue. Hij neemt 125 \$ mee. Kwam zeker terug naar België want hij vertrekt in 1920 opnieuw naar de USA.

50. DE MEYER Arthur-Oscar (°Aalter, 17.05.1886) - broodbakker
Arthur is de zoon van winkelier-bakker-herbergier Napoleon-Joseph (°Aalter, 28.04.1851) en Maria-Pharahilde Cromheeke (°Waarschoot, 27.11.1850; +1913) uit het Dorp - Lostraat 30. Hij gaat op 16 november 1912 naar Fairfield (Iowa) met de *Mauretania* vanuit Liverpool. Hij neemt 20 \$ mee en spreekt Vlaams.

51. THYS Camiel (°Aalter, 24.04.1895) - landwerkmán

Hij is de zoon van landwerker Theodoor (°Aalter, 02.03.1847) en Natalia De Spiegelaere (°Knesselare, 10.06.1856) uit de Lostraat 42. Hij vervoegt Charles De Galvé te Fairfield, 600 South 8th street. Hij neemt 25 \$ mee en vaart op 16 november 1912 vanuit Liverpool met de *Mauretania* af.

52. WILLE René (°Ursel, 03.10.1882) - soldaat te Brussel.

Te Laken op 30.12.1909 getrouwd met Vervynckt Marie-Eugenie (°Aalter, 07.02.1888). Hij gaat eveneens naar zijn broer Jan Wille te Capau (Michigan). Hij neemt 30 \$ mee en vaart op 16 november 1912 met de *Mauretania* af. Hij kwam waarschijnlijk terug en verbleef in februari 1919 te Brussel in de Commerciestraat 3.

53. DE NEVE Achiel (°Aalter, 14.10.1895) - landwerkmán

Achiel is de zoon van landwerker-houtzager François (°Aalter, 26.05.1850) en Prudence Geysens (°Ruiselede, 01.10.1854) uit het Hageland 9. Ze trouwden te Ruiselede op 23.01.1874. Hij vervoegt zijn schoonbroer Alfons Nieuwlandt in New-Haven RR#. Hij neemt 25 \$ mee en reist op 16 november 1912 vanuit Liverpool met de *Mauretania* af.

54. NEIRYNCK Raymond (°Ursel, 28.11.1885) - landbouwer

Zijn vader is landman Jan van Ursel en Eugenie De Dobbelaere.

Raymond is op 03.05.1911 getrouwd met Marie-Louise Van Parijs van Oostmolen-Zuid 47. Haar vader is August (+Chicago) en Emma Vleurick. Hij gaat naar Omaha (Nebraska) naar zijn vriend Joseph Lootens 41th street 133. Hij neemt 25 \$ mee en reist op 23 november 1912 met de *Zeeland* af.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

1. Gemeente archief Groot Aalter – burgerlijke stand en bevolkingsregisters
2. Internet: www.ellisland.org
3. Venesoen verslagen
4. *Landverhuizers: Antwerpen als kruispunt van komen en gaan*, Uitgeverij Pandora.

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

VLAAMSE TOERISTENBOND MARIA-AALTER

De Vlaamse Toeristenbond, beter bekend onder de afkorting VTB, werd in 1921 gesticht te Antwerpen. Weldra verrezen er in heel Vlaanderen VTB-afdelingen. De fiets was toen reeds algemeen in gebruik en dit voertuig bood aan de mensen de kans om in groepsverband eens buiten eigen dorp te treden en kennis te maken met andere streken. Ook zeer vroeg richtten deze VTB-afdelingen reizen in doorheen Vlaanderen en naar het buitenland.

De brochure 'Toerisme', *het veertiendaagsch orgaan van den Vlaamschen Toeristenbond*, kende een groot succes.

Hun staplied, gedicht door Willem Gijssels en op muziek gezet door Renaat Veremans, luidde als volgt:

*Den Vlaming zit de roerigheid
in geest, in bloed en knoken.
Wie juicht : de vleugels uitgespreid,
heeft naar zijn hart gesproken.
Zoo vliegen wij in zwermen uit
en gaan 't bewijs verkonden
in Oost en West, in Noord en Zuid,
met reizen, ritten, ronden.*

*'t Geluk, dat is de grote baan,
de wouden, bergen, zeeën,
de stromen, sterren, zon en maan,
al 't schoon van land en steen.
't Gevoel van ruimte dat ons leidt
van volk tot volk als vrienden.
't Geluk, het ligt alom verspreid,
toeristen gaan het vinden.*

*Toeristen zijn vol levensmoed,
ze zijn de Zondagskindren.
Per spoor, per boot, ter lucht, te voet
niets kan hun trek verhindren.
Het blauw verschiet lokt immers niet
de geesten die verdorden
en het geluk is waar het vliedt,
het moet veroverd worden.*

*Zij halen vreugd uit avontuur,
waar heimwee trekt naar weten,
ook wordt 't poëma der natuur,
hun breeder toegemeten.
Toeristen hebben van den mensch
't oerfrisch, blijagend herte,
van 't leven zetten zij de grens
steeds uit naar verder verte.*

Refrein :

*Hoezee, hoezee, Toeristenbond,
De V.T.B.ërs-troepen hun eigen grond
gaan wijd en zijd de wereld rond.
Hun jolig staplied in den mond,
hoezee, de V.T.B., hoezee.*

Reeds in 1923 startte men, onder leiding van Marcel Steyaert, in St.-Maria-Aalter met een afdeling. Deze vereniging lag zeker in die tijd aan de basis van het cultuur- en verenigingsleven van deze parochie. Onder impuls van Marcel Steyaert werd het reglement opgesteld: maandelijks vergadering, betaling van een bijdrage en bespreking van de uitstappen.

Om de kas beter te spijzen, werd zelfs een toneelopvoering gepland. Dit was de start van de latere bloeiende toneelvereniging "*Als men maar wil*".⁽¹⁾ De eerste regisseur was de jong gestorven Marcel Steyaert (1902 – 1932) terwijl "*majoor*" Emiel Wallaert zorgde voor het optimmeren van het decor. Na zijn aankomst te Sint-Maria-Aalter nam onderpastoor Jozef De Meerschman de regie van de toneelgroep in handen. Hij schakelde over naar meer literaire toneelstukken. Later kwam de regie in handen van een zekere Vandercruys, directeur van het radiostation. Hij was een knap regisseur en kende groot succes in Aalter en omgeving. In het seizoen 1941-1942 nam "*Als men maar wil*" deel aan een grote toneelprijskamp van Aalter ten bate van Winterhulp. In 1942 speelden ze het toneelstuk "*Baas Best en St.-Antonius*" te midden in de bossen van Schuurlo. De oude kantschool werd als "*schouwburg*" gebruikt voor het opvoeren van de toneelstukken. Na de Tweede Wereldoorlog is de toneelbond uiteengevallen.⁽²⁾

v.l.n.r.: Maurice Lambert (als vrouw), Leon Lambert, ?, Maurice, Gevaert.
Foto: verzameling Marc Lambert.

Wie was nu Marcel Steyaert, stichter, erevoorzitter en tijdens de beginperiode het boegbeeld van VTB-Maria-Aalter?

Marcel was de zoon van Henri en Prudence Lambert, beiden afkomstig van Aalter. Hij werd te Aalter geboren op 16 maart 1902 en is overleden te Brugge op 1 november 1932, amper dertig jaar oud. Marcel is op 11 juli 1927 te St.-Joris-ten-Distel getrouwd met Marguerite Claeys (°St.-Joris, 20.10.1908; +Assebroek, 24.11.2002). Hij deed zijn lagere school te St.-Maria-Aalter en zijn middelbare studies in de “*École Moyenne*” te Brugge. Hij was rekenplichtige, gewezen bediende aan het Postcheckambt en later hoofdboekhouder bij het bedrijf “Bloemmolens De Wulf” te Brugge. Na zijn diensturen deed hij ook de boekhouding van het meubelbedrijf Jonckheere. In 1931 verscheen van zijn hand bij uitgeverij Excelsior te Brugge een kleine studie over “Praktisch boekhouden”. Dit werkje werd gedrukt op 1520 exemplaren. De drukkerij en de uitgeverij Excelsior stonden onder leiding van Achiel Geerardyn, lid van de Frontraad na W.O. I, als aanloop naar de Frontpartij.

Praktisch Boekhouden

Bijzonderste Handelsdocumenten. — Dienst der Postchecks en
Overschrijvingen. — Enkel Boekhouden. — Handelsbrieven.

door

Marcel STEYAERT

Gewezen bediende aan het Postcheckambt.

Rekenplichtige

UITGAVE “EXCELSIOR”, BRUGGE

Huwelijksfoto Marcel Steyaert en Marguerite Claeys.

Marcel was een goed tekenaar en tekende verscheidene pentekeningen van bekende zichten in Brugge. Het koppel had een zoon, namelijk Robert (°Brugge, 30.09.1929). Robert was technisch ingenieur bij Bell Telephone en is nu woonachtig in de Amerikalei, 13 – bus 7 te Antwerpen.

Mijne Heer Marcel Steyaert, geboren te Brugge op 16 Maart 1892, overleden te Brugge op 1 November 1932, na een ziekte van enkele maanden. Hij was getrouwd met mevrouw Marguerite Claeys, geboren te Brugge op 16 Maart 1892, overleden te Brugge op 1 November 1932, na een ziekte van enkele maanden. Hij was getrouwd met mevrouw Marguerite Claeys, geboren te Brugge op 16 Maart 1892, overleden te Brugge op 1 November 1932, na een ziekte van enkele maanden.

Mijnheer Marcel Steyaert
 echtgenoot van **Mevrouw Marguerite Claeys**

geboren te Brugge op 16 Maart 1892, overleden te Brugge op 1 November 1932, na een ziekte van enkele maanden. Hij was getrouwd met mevrouw Marguerite Claeys, geboren te Brugge op 16 Maart 1892, overleden te Brugge op 1 November 1932, na een ziekte van enkele maanden.

De plechtige begrafenis zal plaats hebben in de Kerk van S. Jan, Hospitaal te Brugge, op zaterdag 4 November 1932, om 6 1/2 uur.

De begrafenis zal plaats hebben in de Kerk van S. Jan, Hospitaal te Brugge, op zaterdag 4 November 1932, om 6 1/2 uur.

Maria Aeltre 4 November 1932

O God, wees onze steun in de bittere beproeving die ons te neer heeft geslagen.

BID VOOR DE ZIELRUST
 van
Mijnheer Marcel Steyaert
 echtgenoot van
Mevrouw Margaretha Claeys
 geboren te S. Maria Aalter den 16 Maart 1902,
 en godvruchtig overleden te Brugge den
 1 November 1932.
 voorzien van de troostmiddelen van onze Moeder
 de H. Kerk.

O wreede en onverhidelijke dood, die den echtgenoot van de echtgenote, de vader van zijn kindje teer scheidt, de banden der tederste vriendschap breekt, en zooveel zilte tranen, doet vloeien. De afgestorvene was een goede Christen, gesproten dat hij was uit braven, Christelijke ouders. Zijne vrouw verliest in hem eenen zorgvuldigen, tederen echtgenoot, zijn lieve kleine eenen lieverlijken vader, zijn patroon eenen getrouwen bediende.

Zoo spoedig op jeugdigen leeftijd wordt hij aan hunne liefde ontrukkt. Ogrievend voor het hert, zulk een slag. Moge de goede God in deze wreede beproeving, aan vrouw, kind, ouders en Zusters steun en Christelijke sterkte geven. Moge de Heer hem de glansrijke gloriekroon schenken.

Bemiddeltige moete, dierbaar kind, geliefde Ouders en Zusters, den natuur ontrukkt U bittere tranen bij mijn heengaan uit dat ballingoord, edoch weest niet ontrouwbaar gelijk deze die geen hoop hebben. Pensdangs zullen wij elkander wederzien en niet meer gescheiden worden. God, die goede Vader is de steun der wduwen en wezen. Hij dringt zorg voor alles. Wat ik U vraag dat zijn uwe vurige gebeden en uw minzaam aandanken.

Barmhertige Jezus, geef zijne ziel de eeuwige rust.

druk. Paut Aeltre

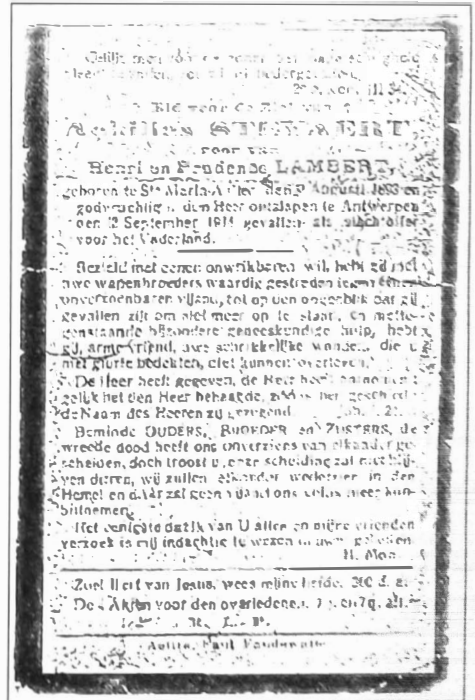
Marcel verhuisde na zijn huwelijk naar Brugge, maar bleef tot aan zijn overlijden de kar trekken van de Vlaamse Toeristenbond van St.-Maria-Aalter.

Niettegenstaande hij in Brugge woonde en er ook overleden en begraven is, werden deze beide documenten gedrukt te Aalter bij drukkerij Faut.

Henri Steyaert (°Aalter, 29.02.1868; +Brugge, 03.06.1942), de vader van Marcel bedrijvig in de vlasnijverheid, had een kruidenierswinkel in de huidige Wingenestraat en was van 1890 tot 1925 lid van het Armbestuur (de voorloper van het huidige OCMW). Hij had achteraan zijn woonst een grote bakoven waarin hij iedere week broden bakte voor de armen van de parochie. Later werd de winkel opgehouden door zijn dochter Judith.

Zijn zoon, broer van Marcel, namelijk Achilles Steyaert (°Aalter, 09.01.1893) is gesneuveld te Antwerpen in W.O. I op 12 september 1914. Hij ligt begraven op het kerkhof Schoonselhof te Wilrijk.

Zijn grootvader, namelijk Desiré Steyaert (1831-1908) was de eerste veldwachter van het afgelegen "Hoekske". Hij werd opgevolgd door zijn zoon Theoduul Steyaert.

Vanaf 1924 wordt er een verslagboek van de VTB-afdeling bijgehouden. De toen twintigjarige Adhémar Schepers werd als schrijver aangesteld. Een taak die hij zorgvuldig en met veel humor deed. Zo zijn interessante gegevens van toen bewaard.

Deze foto van onze "champetter" werd genomen na zijn ontslag in 1892.

BESTUUR V.T.B. AFDELING ST.-MARIA-AALTER

- erevoorzitter: Marcel Steyaert
- voorzitter: Octaaf De Fauw
- ondervoorzitter: René Sierens
- secretarais: Adhémar Schepers
- schatbewaarder: Baziel Van den Brande
- commissaris: Michel De Baets
- majoor: Emiel Wallaert

Emiel Wallaert kreeg de bijnaam "*majoor*" omdat hij tijdens de fietstochten steeds op kop reed met een clairon aan zijn zijde. Daarmee gaf hij het sein tot het vertrek of gaf hij te kennen dat de fietscolonne naar links of naar rechts moest afdraaien.

Marcel Steyaert.

Emiel Wallaert.

Ereleden:

Florent Bourgonjon, Raymond Maenhout, Marcel Steyaert en Emiel Wallaert

Raadplegende leden:

Maurice Damman, Jerome Van Gaever en Henri Mestdagh

Leden:

Ernest Verhoustraete, Medard Willemarck, Paul Van Paemel, Adiel Lannoy, Adolf De Fauw, Maurice De Fauw, Eduard Versluys, Jules Maenhout, André De Pré, Emiel Wallaert, Marcel Steyaert, Florent Bourgonjon, Raymond Maenhout, Henri Mestdagh, Maurice Damman, Jerome Van Gaever, Baziel Van den Brande, Michel De Baets, René Sierens, Octaaf De Fauw, Maurice Haeck.

Raadplegend lid Maurice Damman kocht in 1929, zoals het toen gebruikelijk was, een varken voor eigen consumptie. Het beestje woog maar liefst 350 kg.

Op 17 februari 1924 geeft de VTB-afdeling een tweede toneelvoering, namelijk "Het spookt er" en "Een varken met twee hespen". In die tijd was het gebruikelijk dat een toneelavond verdeeld werd

We bemerken Maurice Damman links op de foto; zijn vrouw, Maria Van Wynsberghe uiterst rechts en zijn zoontjes Oscar en Gerard kijken boven de rug van het dier.

in twee opvoeringen, een treurspel gevolgd door een blijspel of een boertige klucht. In zijn dagboek noteert Adhémar Schepers dat het een geslaagde vertoning was, daar alle leden daaraan hebben meege- werkt en al hun krachten daaraan hebben gewijd.⁽³⁾ Dit dagboek heb ik helaas niet teruggevonden.

***

Een grote dag voor VTB-Maria-Aalter was de deelname op 11 mei 1924 aan de VTB-landdag te Brugge met een bootreis op de Damse Vaart naar Sluis. Hieronder volgt het tweede deel van het kleurrijk relaas dat schrijver Adhémar nauwkeurig had opgetekend in zijn verslagboek.

Dus verlieten we maar het stadhuis van Brugge om ons naar een gasthof bij de Halle te begeven. Na er een aantal trappen beklommen te hebben, namen we dus maar allen plaats aan een lange tafel, terwijl onze achtbare erevoorzitter ons middagmaal bestelde. Een weinig nadien was alles opgediend en waren we smakelijk aan het peuzelen.

Het gevolg daarvan was dat aan onze kas een gevoelige slag werd toegebracht, want onze achtbare kassier zag zich verplicht het globaal sommeken van 85 ballen te spinnen. Waarop we dan ook maar gezwind ons gasthof verlieten om ons naar de aanlegkaai te begeven. Tot ons groot spijt verzaakt confrater Adiel aan de reis en verdwijnt hij aldus uit de groep.

Met nog negen man stappen we er maar duchtig op los, hetgeen niet goed bevalt aan gezel Damman. Zijn buikje goed gevuld zijnde, zo ziet hij zich verplicht zijn frak uit te trekken en, in hemdsmouwen en met de muts in de hand, doet deze maar moedig voort.

Zo, rond een uur dertig krijgen we eindelijk de boten "Jacob van Maerlant" en "De Coninck" in het zicht welke weldra naar Sluis zullen stevenen. Reeds zijn enige VTB-ers van Tielt aan boord. Weervoegen het groepje en nemen onze plaats in. Van alle kanten komen VTB-ers toegestroomd en zo komen de boten stilaan stampvol. De gele vlag met zwarte leeuw wordt op de achterboeg gehesen.

Om twee uur licht de boot, waarop wij ons bevinden, het anker en vangt zijn koers aan, weldra gevolgd door de tweede. Weinige tijd nadien hadden we Brugge reeds achter de rug.

Het weder is prachtig en de lucht is helder, hetgeen ons toelaat de schilderachtige landstreek, welke zich voor onze ogen spreidt, te bewonderen.

Het zijn onmetelijke vlakten, in de verte omgrensd door het hemelsblauw, rijk bebouwde gronden, grote weiden aan groene tapijten gelijkend, waarin ganse kudden bonte koeien, paarden en schapen, grote pachthoeven, kleine huizen, ouderwetse hofsteden. De gezicht-einder is omringd door lange rijen hoge bomen. Hier en daar rijst een kerktoeren uit de velden op, omringd door de rode daken der lachende dorpen. Kortom, het oog der bezoekers wordt gestreeld door de verrukkelijk schone natuur.

De boot komt wederom stil te houden en krijgt een kort bezoek van de Belgische douane, waarna we zachtjes voortsteeven. Alopeens wordt onze aandacht getrokken op twee palen, de ene met de Belgische en de andere met de Hollandse driekleur beschilderd. We varen deze laatste voorbij en hebben zo ons vaderland achter de rug.

Zo even op Nederlandse bodem of we zien aan de rechterzijde van het kanaal de verbrokkelde muren ener oude vesting. Een weinig verder hebben we een moderne steenbakkerij. Daar hebben we opeens het stadje Sluis in het zicht en de boot komt er zachtjes aanleggen.

Een grote menigte nieuwsgierigen bevindt zich op de kaai. De boot werpt het anker.

Eensklaps heft de muziekmaatschappij van Sluis, welke zich insgelijks op de kaai bevindt, de "Vlaamse Leeuw" aan, hetwelk door de VTB-ers van op de boot donderend beantwoord wordt.

We stappen aan wal, terwijl de tweede boot zijn plaats komt innemen. Dezelfde ovatie valt hen te beurt en iedereen is te zeerste verheugd over dit geestdriftig onthaal.

Op verzoek van het College van Burgemeester en Schepenen der stad Sluis begeven we ons stoetsgewijze naar het stadhuis, waar de weledele heer Burgemeester de VTB-ers ontvangt en verwelkomt met gepaste woorden die met een daverend handgeklap worden beantwoord. Daarop volgt een algemeen bezoek aan het stadhuis met zijn 170 trappen hoge toren en in de straten krioelt het van opgeruimde Vlamingen.

Zo stappen we wederom aan boord en om vijf uur wordt de terugreis aangevangen. De boten komen in beweging terwijl geestdriftige kreten uit de menigte opstijgen. De Vlamingen roepen: Hip, hip, hoera. Leve de Burgemeester, Leve Nederland. Langs beide kanten wuift men met hoeden en zakdoeken, maar de boten zetten koers en weldra verdwijnt het stadje Sluis uit onze ogen.

De mannen van Maria-Aalter zijn rond elkaar geschaard en voeren een gezellig praatje onder het roken van Nederlandse tabak uit Nederlandse pijpen. Toch schijnt confrater Damman wederom niet op zijn gemak te zijn en, niet langer aan de bekoring kunnende weerstaan, zo trekt hij almeteens een fijne fles Nederlandse brandewijn en een kristallen ruimer uit zijn zak en zwaait dezelfde zegevierend rond.

Gezel Damman kent het ordewoord van onze Theunis niet, want hij is er niet voor teruggedeinsd om op behendige wijze onze achtbare kassier een 25 tal ballekens af te troggelen. Zo nu, de fles wordt ontstopt en het ruimerken gevuld. Die deed tot viermaal toe de ronde en het scheen verduiveld goed te smaken, want iedereen deed van "lek zijn lip".

Allen zijn uiterst tevreden over confrater Damman, die om zijn "goeien" gelukwenst wordt. Ongelukkig, de fles geraakt ledig tot op de bodem en wordt aldus aan het water toevertrouwd.

Zo landen we rond zeven uur fris en gezond te Brugge aan, maar ditmaal nemen we de tram om naar ons lokaal terug te keren.

Na er een grote "domien" genut te hebben halen we onze fietsen, wippen gezwind in het zadel en vangen de terugtocht aan welke, uitgezonderd enige schermutselingen en soms uitschieten, vooral vanwege gezel Damman die dan ook een boet oploopt, een kalm verloop heeft. Zo landen we rond tien uur in ons geliefd dorpje aan, waar nog enkelen tussen de glazen verzeild geraken.

Wederom had ons VTB-groepje, dank zij de kranige leiding van onze achtbare erevoorzitter Marcel Steyaert, een aangenaam tochtje gemaakt, dat nooit uit ons geheugen zal gewist worden.⁽⁴⁾

***

*V.l.n.r.: bovenste rij: Frans Lannoy, Maurice Lambert, Gaston Houttekeete, Baziel Van den Brande, René Lambert, Adhémair Schepers, Marcel De Blaere, Theofiel Van Leirsberghe en Michel De Baets.
middenrij: Albert De Gerssem, Leon Van Belleghem, Emiel Wallaert, Walter François, Cyriel Lambert en Arthur De Baets.
onderste rij: links Cyriel Van Hulle en rechts Eugène De Vooght.*

Na het overlijden van stichter en erevoorzitter Marcel Steyaert werd Octaaf De Fauw verkozen tot voorzitter. Nadien volgden nog Emiel Wallaert en Cyriel Lambert.

Ik dank speciaal Robert Steyaert uit Antwerpen, zoon van stichter Marcel Steyaert, voor de oude foto's uit zijn familiearchief.

Walter VERVALLE

Bronnen:

1. *Ons Doomkerke*, "De Vijf Zusterparochiën", jaargang 1964, maart
2. STOCKMAN L., *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.555
3. *Ons Doomkerke*, "De Vijf Zusterparochiën", jaargang 1964, maart
4. id.

DRONGENGOED

FRANSE EN HOLLANDSE PERIODE

INLEIDING.

Eerst willen we een kort overzicht geven van een beetje achtergrond-geschiedenis die het einde van het Ancien Régime inluiden.

Einde van de 18de eeuw raast een orkaan over Parijs. De spreuk in-daching, *Als het in Parijs regent, druppelt het in Brussel*, mogen we zeggen en schrijven *druppelt het in gans Europa*.

In 1792 wordt de eerste republiek geboren. Op 21 januari 1793 vleit Lodewijk XVI zich neer op de guillotine waarbij hij zijn hoofd liet hangen en verloor. In die tijd was een onthoofding een volksvermaak zoals nu de stierengevechten in Spanje.

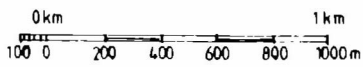
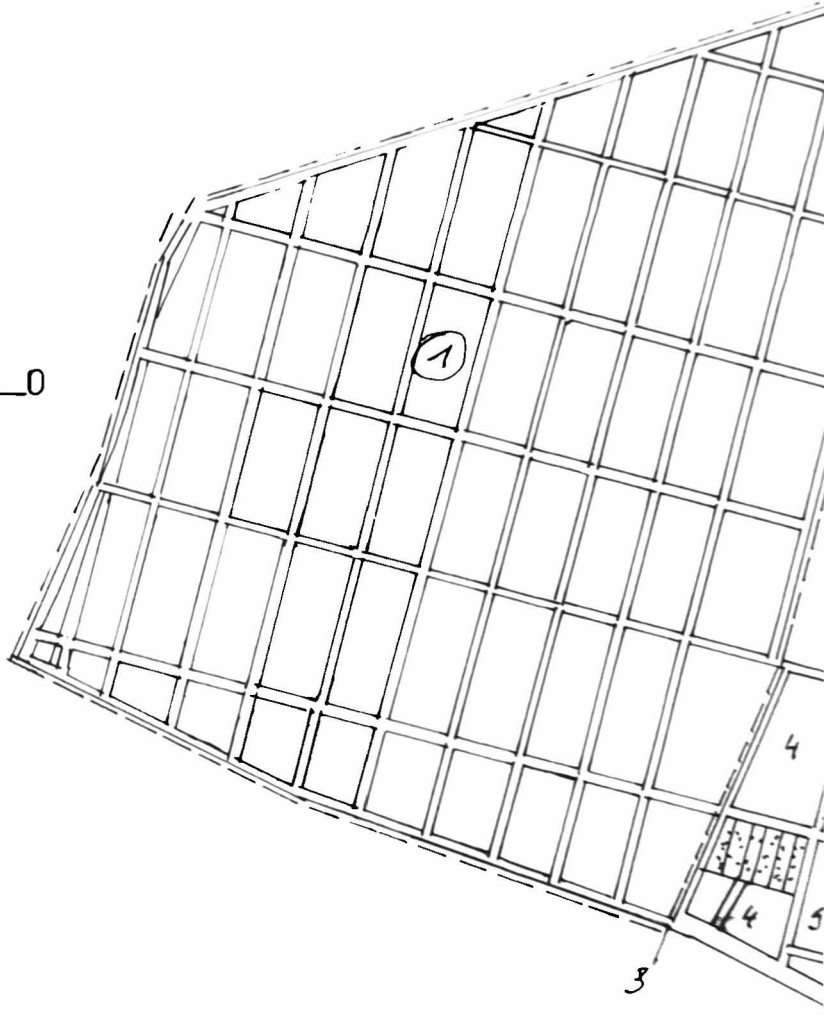
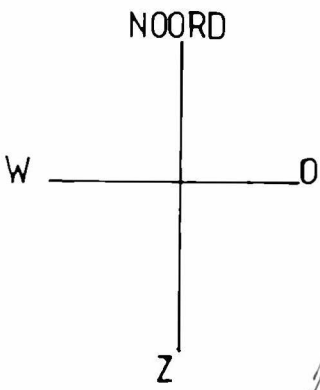
Onder de leuze van: *Liberté, Egalité en Fraternité* (Vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid) wordt de nieuwe *Directoire* in het leven geroepen. De kerk wordt aan de natie onderworpen. Dit is niet voldoende, want de godsdienst wordt als een gevaarlijk bijgeloof bestempeld en aan de aristocratie verbonden.

Onder het mom van die gedachte weten we allen dat de kerkelijke goederen worden aangeslagen. Niet alléén de zuiver kerkelijke goederen, maar ook de goederen die verbonden zijn aan kloosters, abdijen en andere geestelijke instellingen.

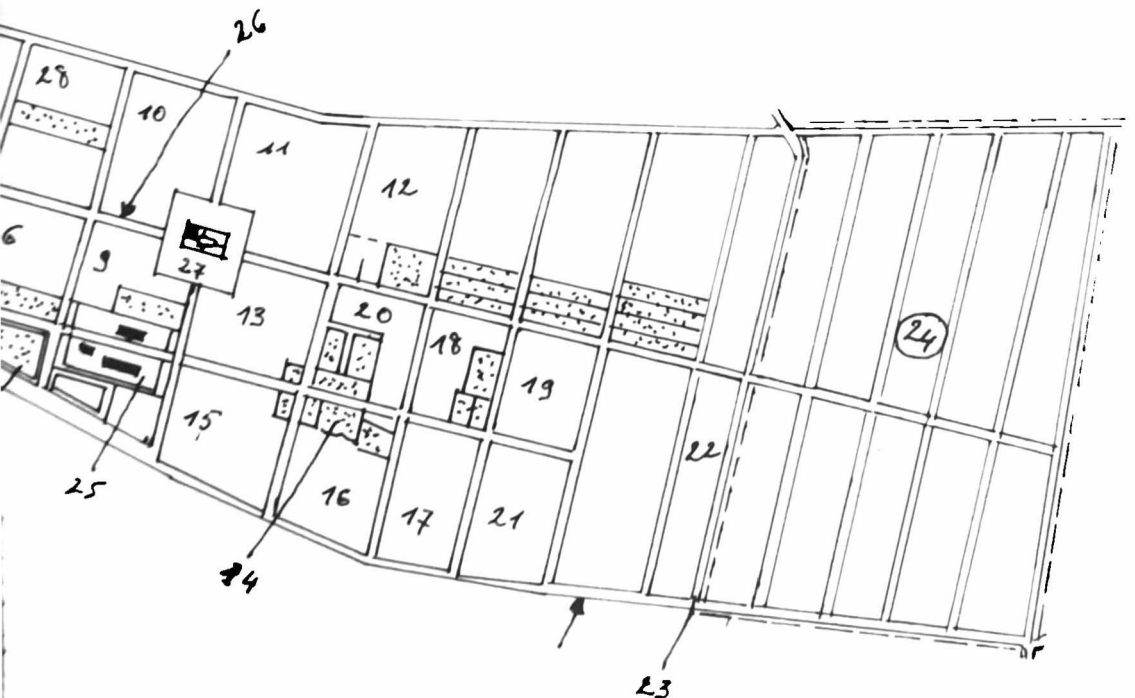
Op 6 april 1814 doet Napoleon I, Keizer van Frankrijk, troonsafstand te Fontainebleau en wordt naar Elba verbannen.

Lodewijk XVIII wordt opnieuw koning van Frankrijk van 1814 tot 1824. De grenzen van Frankrijk zijn deze van voor de revolutie en onze streken worden aan de prins van oranje toegewezen.

Op 28 februari 1815 ontsnapt Napoleon van Elba en keert terug naar Frankrijk waar hij een leger van 120 000 man opricht. Zijn doel is om via Brussel de haven van Antwerpen in te nemen, maar wordt op 18 juni 1815 definitief te Waterloo verslagen en verbannen naar Sint-Helena. Hij is door vergiftiging, arsenicum, omgebracht.

1. de Roelantvijvers en het Maldegemveld - samen ongeveer 34 gemeten
2. de Crakeelweg ook Hulselostraat
3. grens met Knesselare
4. de veldvijvers, zijnde twee vijvers met de achterste vijver - samen 8 gemeten 141 roeden
5. de grote vijver
6. bos genoemd de magere meers - 150 roeden groot
7. stuk achter de bayle - 1 gemet 111 roeden groot
8. de oude vijver - 2 gemeten 288 roeden
9. het vijverstuk - 5 gemeten 50 roeden
10. het eerste heye veld
11. het tweede heye veld
12. het boonstuk - 2 gemeten 111 roeden
13. het boombosselken - 2 gemeten 79 roeden en het chavoir -1 gemet 292 roeden
14. de oude hofstede -1 gemet 285 roeden
15. Bruggestraat bos
16. de derde mageren bos - 4 gemeten 265 roeden
17. de tweede mageren bos - 7 gemeten 104 roeden
18. de groten peirden bulk - 3 gemeten 182 roeden
19. de kleinen peerden bulk - 1 gemet 227 roeden
20. het groot gemet
21. de raapbulken is een plantsoen - bos van 2 gemeten 18 roeden
22. de Eebergh in verscheidene percelen - 17 gemeten 143 roeden en de Eeberghdreef
23. de Maldegemweg
24. de vette bulken in verscheidene percelen - 10 gemeten 172 roeden ten zuiden van de Brugstraat
25. de huidige hofstede met de boomgaard - 4 gemeten 120 roeden
26. de bouwdreef
27. het oude prelaatshuis
28. de eerste mageren bos
29. de Bruggestraat

DE HOEVE

Zo ook wordt de hoeve nà de inlijving van onze gewesten bij Frankrijk aangeslagen.

Op 17 januari 1794 geeft de prins van Vaudemont Lorraine volmacht aan zijn vrouw, prinses Louise Auguste Marie Colette Elisabeth de Lorraine geboren de Montmorency, om haar goederen zelf te mogen beheren. Joseph Marie de Lorraine de Vaudemont was generaal majoor in dienst van de Keizer. Die volmacht wordt verleden voor de notaris François Antoine Leutner verbonden aan de soevereine kamer in Wezlar-Offenbach. Getuigen bij het verlijden van de volmacht zijn de heren Rienck en Garpary. Omdat het gezegeld document waarop de volmacht geschreven is niet gangbaar is in Offenbach, heeft de heer Charles Auguste de Laaba, directeur van de kanselarij, het document ook ondertekend. Deze volmacht wordt voor de notaris P. Van Ghendt, te Gent op vrijdag 3 februari 1804 geregistreerd.

Op 17 mei 1806 koopt de prinses het Drongengoed bij vonnis voor de burgerlijke rechtbank te Parijs. De verkoper is een zekere Jean Alexandre Botereau. Dhr. Antoine Hilaire Brochant [of Brochaut] is voor een zesde deel erfgenaam van de goederen van de verkoper die zijn oom was. Deze erfenis wordt enkel aanvaard onder de voorwaarden van een volledige boedelbeschrijving volgens arrest van de rechtbank van eerste aanleg te Parijs van 22 februari 1803. De heer Botereau treedt ook op in de naam van zijn mede-erfgenamen volgens toelating en arrest van dezelfde rechtbank verleden op 28 januari 1804. De zaakgelastigde of rentmeester van de prinses is meester Jacques Philippe Rottier, die hiervoor in Parijs op 18 april 1806 volmacht heeft gekregen verleden voor de notaris meester Tarbé.

De waarde van de erfenis van dhr Botereau bedraagt 51 500 Franse frank, - waaronder de hoeve in Ursel van 14 900 frank. Het te betalen bedrag, verhoogt met de intresten aan 5% tot de definitieve betaling (intrest die 536,45 FF bedraagt), komen we op een totaal bedrag van 52 036,45 FF.

Volgens een schuldbekentenis van 10 oktober 1801 moet de heer Botereau aan dhr Rottier een som van 26 209 Nederlandse gulden wat overeenkomt met 56 873,50 Franse frank. Dit bedrag verhoogd met de intresten zijnde 6927,20 Franse frank, komt op een totaal bedrag van 63 800,70 Franse frank. De prinses verklaart uit de liquidatie van de erfenis 11 764,25 Franse frank ontvangen te hebben als surplus van de aangekochte goederen.

De kwitantie wordt op 31 juli 1806 voor de notaris Victor Petit te Parijs overgemaakt.

Een uittreksel van de minuten van de griffie van de rechtbank te Parijs vermeldt dat de prinses nog meerdere loten koopt. De Drongengoedhoeve valt onder het derde lot. Een vierde lot omvat 18 percelen land gelegen in het kanton Domervere, departement van de Schelde. Nog eens 13 percelen land gelegen in Sint Niklaas. Te Bellem een perceel land beplant met jonge scheuten van bomen.

Tot 1811 pacht dhr De Muynck de hoeve voor 361 gulden 65 cents. Op het ogenblik dat het pachtcontract vervalt, zijn er géén gegadigden meer om het Drongengoed uit te baten. Dan neemt de boswachter Vermeulen zijn intrek in een gedeelte van de gebouwen zonder huur te moeten betalen.

Volgens een berekening van het K.I. in 1812 komen we tot volgend resultaat:

soort	oppervlakte in ha	bedrag K.I.: in FFr.
bewerkte en onbewerkte landbouwgronden van 17 percelen	22.27	712
tuin	0.12	8
boomgaard	2.06	23
bossen in 18 percelen	18.10	638
huis – hoeve	1.04	73
<i>Totaal</i>	<i>43.59</i>	<i>1454</i>

Op 3 september 1814 neemt de prinses contact op met het ministerie van Waters en Bossen om haar hoeve te ruilen voor andere nationale goederen waaronder bossen gelegen te Buggenhout en Lebbecke. Op 10 september 1814 neemt de administratie van de domeinen te Brussel contact op met de conservator van de bossen te Parijs, de heer Bodumont. In het schrijven wordt verwezen naar vroegere briefwisseling i.v.m. deze ruil met de Raad van State te Parijs.

Een briefwisseling ontspint zich tussen de heren Bodumont te Parijs, de heer J.F. Rottier, zaakgelastigde van de prinses, de heer Stevens van Gent, de baron de Stappers van Oudenaarde, en de baron van der Linden d'Hooghvorst. Details van deze briefwisseling zullen we u besparen.

In het schrijven van de heer de Stapper aan de baron van der Linden d'Hooghvorst, conservator van de waters en bossen te Brussel wordt een eerste schatting van de bossen van Buggenhout opgemaakt. Dit levert ons volgend resultaat: er staan ongeveer 8000 bomen die op een totale waarde van 48 000 frank worden geschat. De opgegeven waarde van de hoeve in Ursel, zijnde 57 573,56 frank wordt in twijfel getrokken, te meer omdat de prinses zelf géén pachter voor de hoeve kan vinden. Onder de annexen bij het schrijven is ook een plattegrond van de hoeve en de bossen van Ursel en van de bossen in Buggenhout gevoegd. De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van Dendermonde beaamt de ingewikkeldheid inzake de waarde-bepaling van de te ruilen goederen. Hij stelt voor om de heer Gapar Lievin Stobbelaers, notaris te Lebbeke en tevens burgemeester, mee in te schakelen. De notaris behandelt al meer dan 18 jaar de verkopen van onroerende goederen in Buggenhout. Kortom hij is de specialist ter zake om de waarde-bepaling te doen. Uit latere briefwisseling wordt het bos in Buggenhout het *SEEMESYPBOSCH* genoemd.

De baron Alf. De Roisin neemt contact op met de baron van der Linden d'Hooghvorst, inspecteur en conservator van de waters en bossen, om een schatter aan te duiden.

Intussen verhuist het dossier naar Den Haag. Op zijn beurt moet het dossier terug geopend worden met bijvoeging van de nodige bewijsstukken o.a. de eigendomstitels van de prinses van de hoeve in Ursel. Het is de administrateur generaal van de domeinen in Den Haag, de heer F. G. de Lynden de Hemmen, die zich met de zaak bemoeit.

Op 16 april 1816 wordt een commodo et incommodo opgesteld. Alvorens dit document op te stellen, moeten de vorige rapporten en schattingen kritisch bestudeerd worden. Tal van opmerkingen zullen volgen.

De waarde door de experts van het goed in Ursel wordt op 66 384,71 frank bepaald.

De waarde van de bossen in Buggenhout en Lebbeke wordt op 81 077,76 frank bepaald.

Verskil tussen beiden is 14 693,05 frank.

De bedragen geschat onder het Frans bewind zijn als volgt:
hoeve en bossen in Ursel 57 573,56 ½ frank,
bossen in Buggenhout en Lebbeke 58 256,58 frank,
Verskil tussen beiden: 683,01 ½ frank.

Omdat we niet over de nodige plattegronden beschikken, geven we alleen de foutieve schatting van de hoeve.

De geschatte prijs van hoeve, schuren en stalling is belachelijk hoog. Het metselwerk wordt op 25 frank per kubiek gerekend. Als referentiepunt wordt vergeleken met de prijs van andere op te richten gebouwen waar de materialen van ver moeten aangevoerd worden. Wel, deze prijs bedraagt 30 frank voor twee kubiek. Een prijsvermindering van 1/3 wordt voorgesteld om de slijtage en de ouderdom van de gebouwen op te vangen. Dit bedrag loopt op tot 7440 frank. Bovendien wordt de grootte door landmeter Fontaine in twijfel getrokken.

Het timmerwerk en ijzerwerk wordt op zijn waarde genomen.

De waarde van de pannen of Hollandse schaliën vliegt de pan uit. De waarde wordt op 100 frank per duizend genomen, terwijl de kostprijs van nieuwe pannen in Ursel slechts 72 frank per duizend bedraagt. Met het vervoer erbij gerekend, komt men op 76 frank per duizend. De prijsvermindering voor deze rubriek is 1297,20 frank.

De verminderde prijs voor het glaswerk is 75 frank.

Daarbij nog een kleine waardevermindering van de gebouwen in allerlei posten is 600 frank. Dit geeft een totaal bedrag van 9412,20 frank. De waardebepaling van de bossen onder het Frans Bewind wordt nagekeken. 63 gemeten 63 roeden of 28 ha 19 a 55 ca aan 500 frank per ha is 14 096,50 frank. De laatste schatting bedraagt 24 305,69 frank, is 10 309,44 frank te veel geschat. We laten in het midden of de dreven ook in de Franse schatting begrepen zijn. Verdere bestudering van de verkoop van de nationale goederen moet uitsluitel brengen of de dreven in de verkoop begrepen zijn. De waarde van de dreven wordt op 8000 frank geschat.

Uit de documenten wordt de afweging gedaan over het nut van de éne ruil tegenover de andere.

De zes stukken bos in Buggenhout en Lebbeke brengen inzake houtkap op 12 jaar tijd ongeveer 100 000 frank op. Daarenboven stijgt de waarde van de bossen door het onderhoud wat nog eens 6000 frank opbrengt gedurende 12 jaar.

Om de uithating van de hoeve optimaal te doen functioneren, is er

zeker 12 000 frank nodig om de nodige machinerie, dieren en meststoffen aan te kopen.

Een derde punt dat onder de loep wordt genomen, bestaat in het tot cultuur brengen van braakliggende percelen en sommigen hiervan te bebossen. Een vluchtige berekening levert ons een kostprijs van 3000 frank bovenop de 200 frank per hectare.

Na eeuwenlange ondervinding bestaat het nut van Drongengoed enkel en alléén in het feit dat de abdij een buitenverblijf heeft zoals veel edellieden. In het verleden kwam de abt 's zomers met zijn knechten en meiden jagen en 's avonds bij een lekker maal en veel wijn genieten van de zonsondergang.

Een eenvoudig besluit: de ruil is nadelig voor de staat en moet niet doorgaan.

Op 18 november 1816 stuurt de baron Alf. de Roisin het dubbel van het commodo et incommodo naar de inspecteur van waters en bossen te Brussel.

De ministeries te Brussel en te Den Haag buigen zich over dit aanbod. Bij monde van de administrateur generaal van de domeinen in Den Haag, namelijk de heer F.G. de Lynden de Hemmen, wordt gereageerd op het document. Het bewuste document is eerder een analyse van de opbrengst van de afbraak van de hoeve dan een schatting van de opbrengst. Een paar dagen later komt hij terug op zijn schrijven.

Op 27 april 1817 laat Willem, koning van de Nederlanden, prins van Oranje-Nassau een warme wind over het project waaien. Hij is de ruil genegen mits betaling door de prinses de Montmorency van 6942,47 ½ gulden of 14 698,05 frank. Zij mag de som in driejaarlijkse termijnen aflossen mits een rente van 5% vanaf de datum van de ruil. Dhr. A. R. Falck geeft opdracht aan de administrateur generaal van de domeinen en het ministerie van financiën om het nodige te doen. De rentmeester, de advocaat J. P. Rotier, wordt op de hoogte gebracht. De bal is aan het rollen. De administratieve rompslomp begint nu. Een bevestiging dat er geen hypotheek op de goederen berust, moet worden afgeleverd door de bewaarder van de hypotheeken van het arrondissement Gent en niet die van Eeklo, noch op naam van de eerste eigenaar Alexandre Bottereau noch op de naam van de prinses. Madame de Loraine de Vaudemont, geboren de Montmorency, was als eindkoopster van de gedwongen onteigening van de hoeve eigenares geworden.

Nog wat heen en weer geschrijf over een misvatting van kosten en salarissen mag niets meer in de weg staan om de ruil te bestendigen. De administratie begint de puntjes op de *i*'s te zetten. De prinses moet een attest geven dat zij alléén eigenares is van de goederen en niet samen met haar echtgenoot. Dan zijn er tegenstrijdigheden in de afmetingen van de hoeve opgetekend door Luis Fontaine en deze op het plan getekend door de heer Bodumans. Een bijkomende akte van 2 juli 1817 moet het euvel uit de weg ruimen.

Voor de notarissen Stingelhamber en Comartin in Brussel zal de akte van de ruil verleden worden. Maar tot op 27 september 1817 heeft de prinses alle formaliteiten nog niet vervuld. Uiteindelijk zendt advocaat Rottier een kopie van de volmacht van 17 januari 1794 verleden voor de notaris in Offenbourg. Verder nog de bevestiging dat zij de koop betaald heeft. Nog een derde voorwaarde verklaard, document van 17 mei 1806, dat zij buiten de hoeve nog andere loten heeft gekocht. Het loon van de heer Eeman, bedragende 279 frank of 131,82 gulden, zal ook door de prinses vereffend worden.

De ruil wordt op 1 december 1817 geregistreerd in Gent folio 113 recto onder rubrieken 6.7.8. en 9 en folio 113 verso rubrieken 1. 2. en 3. De overeengekomen som van 6942,47 ½ gulden zal zoals vroeger overeengekomen is aan de schatkist overgemaakt worden.

Expert Vindevogel wordt aangesteld om de schatting van de hoeve in kaart te brengen.

De schatting van de Drongengoed hoeve: ze staat op een afgebakend terrein van 2 ha 91 are 85 ca dus bijna 3 ha. Er worden twee grote gebouwen onderscheiden: één van 48 ellen (33,60 meter) lengte bij 10 ellen (7 meter) breedte/diepte. Ze omvat een schuur, een koeienstal of schapenstal, een woonhuis bevattend een keuken, een leefkamer en twee slaapkamers, een wasplaats, twee kleine kelders en een zolder. Dit alles onder één zadeldak gedekt met pannen of schaliën.

Het tweede gebouw dat er tegenover staat, heeft dezelfde lengte maar is iets minder diep. Hieronder is een paardenstal, gaten voor de varkens, een schuur, een wagenhuis en een waterput. Dit alles ook onder één zadeldak gedekt met pannen of leien.

Nog treffen we een klein bakhuis waar het toilet en enkele varkens-koten zijn ondergebracht. Dit gebouwtje is gedekt met pannen.

Volgens zijn rapport zijn de gebouwen in een goede staat om zonder grote kosten in stand te worden gehouden.

Eigenlijk om de waarde van het bos te behouden en nog uit te breiden, mochten een deel van de gebouwen afgebroken worden. Het tweede gebouw – schuur, wagenstalling enz.. is van geen nut. Ook een deel van de hoeve moet worden afgebroken. De afbraak kan dan bij openbare verkoop geschieden.

Waarop baseert dhr Vindevogel zich?

1° de nabijgelegen dorpen zijn te ver verwijderd van de hoeve want in de buurt is er géén bewoning wat de waarde van de hoeve vermindert.
2° de waarde van de stenen – gewonnen uit de plaatselijke klei - waarmee de gebouwen werden opgetrokken zijn van slechte kwaliteit. De mortel – bestaande uit bijna volledige kalk – houden de stenen nog samen. Bij het ontmantelen van de gebouwen blijft er alléén maar gruis over.

3° de waarde van het houtwerk en de pannen overtreffen maar met een klein gedeelte de afbraakkosten

4° de boni bij openbaar verkoop van de restanten zou niet meer dan 1000 à 1200 gulden bedragen.

De ongeveer drie hectaren waarop de hoeve is gebouwd, zou beter dienen om een boomkwekerij op te richten.

Uiteindelijk besluit dhr Vindevogel dat een hoeve (Drongengoedhoeve en de hoeve van Burkel) beiden in een bosrijk gebied liggen en dat het zinloos is daar een uitbating neer te poten.

Niettegenstaande dat het domein aan een jaarlijkse belasting van 458 gulden 42 cents moet gelden, ontving de gemeente Ursel nog géén cent in 1818. Uit hoofde dat de hoeve in een bosrijk gebied gelegen is, baseert men zich op een wet van de minister van begroting van 2 juli 1810 verwijzend naar een wet van 23 november 1798 dat bepaalt dat zulke domeinen geen belastingen verschuldigd zijn.

Experten schatten de waarde van de Koninklijke bossen in Ursel op 66 384, 71 francs.

De Koninklijke bossen in Buggenhout en Lebbeke op 81 077, 76 francs.

Zijnde een waardeverschil van 14 693,05 francs.

De experts verwijzen naar schattingen van de bossen van de graaf de Merode in Affligem gelegen.

Wat onze aandacht trekt, is de toestand van de bossen, landen, boomgaarden en gebouwen in Drongengoed. Deze werden perceel per perceel opgemeten.

Onder gecultiveerde en braakliggende percelen is een totaal van 22 ha 27 are.

Onder rubriek tuin hebben we 12 are.

Onder de rubriek boomgaard 2 ha 6 are.

Onder de rubriek bos 18 ha 10 are.

Onder de rubriek gebouwen 1 ha 4 are.

Een kosten/baten analyse wordt gemaakt om rond de percelen en gebouwen grachten te graven, de braakliggende gronden en de heide tot cultuur – boscultuur – te brengen.

Perceel A met de gebouwen van 2 ha 21 are 72 ca verbouwen om els en berk te kweken.

De totale kost om in cultuur te brengen o.a. 16 000 potten els en berk, 4000 meter grachten met een diepte van 60 cm en een breedte van 80 cm komt op 200 gulden.

Perceel B de Wallestraete ongecultiveerd land van 68 are 18 ca ook om te vormen om els en berk te kweken. Er worden 6000 planten voorzien en het graven van 1500 meter grachten komt op een totale prijs van 72,50 gulden.

Perceel D het Logtingstuk, ongecultiveerd land van 50 are 27 ca om te vormen om eik te kweken, geschat op 500 planten en 1200 meter grachten. Totaalprijs is 51 gulden.

Perceel E gezegd het Meerselken, ongecultiveerd land van 64 are 11 ca om te vormen om els en berk te kweken. Hiervoor moeten 5000 potten aangekocht worden. Met nog 1400 meter grachten rondom te graven, komt de totaalprijs op 65 gulden.

Perceel E 2° deel Groot Vijverstuk ongecultiveerd land van 1 ha 34 a 35 ca om te vormen om berk te kweken waarvoor 10 000 potten moeten aangekocht worden. Samen met de 2800 meter grachten komt de totaalprijs op 115 gulden.

Perceel F 2° deel Vierkante Stuck ongecultiveerd land van 76 are 69 ca om te vormen om eik en berk te kweken waarvoor 6000 potten nodig zijn. Met de 1500 meter grachten te graven, komt de prijs op 64,50 gulden.

Perceel F 3° deel Koorestoppelken ongecultiveerd land van 49 are om te vormen om eik en berk te kweken. Hiervoor wordt geschat dat er 4000 potten nodig zijn. Met het graven van 950 meter grachten komt men op een prijs van 41,75 gulden.

Perceel G 1° deel De Ses Stukken ongecultiveerd land van 1 ha 49 a 5 ca om te vormen om eik en berk te kweken. Ongeveer 1200 potten moeten aangekocht worden en samen met de 3000 meter grachten te graven, is de prijs 129 gulden.

Perceel H 2° deel de Zevenstukken ongecultiveerd land van 1 ha 68 a 55 ca om te vormen om eik en berk te kweken. Hiervoor moet men rekenen op een aankoop van 14 000 potten samen met de 4000 meter grachten komt dit op een kost van 164 gulden.

Perceel I 2° deel het Stekstuck ongecultiveerd land van 65 are 19 ca om te vormen om eik en berk te kweken. De benodigde 5000 potten en 1200 meter omliggende grachten kosten 54 gulden.

Perceel K 1° deel Keeremelkstuck ongecultiveerd land van 1 ha 72 are 67 ca om te vormen om eik en berk te kweken. Hiervoor heeft men niet minder dan 14 000 potten nodig. Samen met het graven van de grachten schat men een kost van 164 gulden.

Perceel L 1° deel genoemd De Aude Hofstede ongecultiveerd land van 31 are 46 are om te vormen om eik en berk te kweken. Om op dit perceel het nodige te kweken, heeft men slechts 2000 potten nodig en samen met de 600 meter grachten wordt de kostprijs op 25 gulden geschat.

Perceel L 2° deel ook De Aude Hofstede land in cultuur gratis in gebruik door Jan Vermeulen – van 77 are 15 ca – om te vormen om eik en berk te kweken. Ook hier moeten nog ongeveer een 1500 meter gracht gegraven worden. 6000 potten worden voorzien wat de totaalprijs op 58,50 gulden brengt.

Perceel M Het Reservoir, land in cultuur van 50 are 42 ca om te vormen tot het kweken van eik van berk. 975 meter gracht en 400 potten en het geschatte werk komt op 38,38 gulden.

Perceel N 2° deel Voorbosch, land in cultuur van 95 are 25 ca om te vormen om eik en berk te kweken. De geschatte kostprijs voor de 1800 meter grachten en 8000 planten samen met het werk is 73 gulden.

Perceel O 2° deel het Ophier, land in cultuur van 1 ha 15 are 16 ca om te vormen om eik en berk te kweken. Op dit stuk worden 9000 potten en 1800 meter grachten voorzien voor een totaal van 78 gulden.

Perceel P 1° deel de Peerdebilken, ongecultiveerd land van 42 are 61 ca om te vormen om eik en berk te kweken. De 800 meter grachten en de 4000 potten worden op 38 gulden geschat.

Perceel P 3° deel, de Peerdebilken, ongecultiveerd land van 27 are 45 ca om te vormen om eik en berk te kweken. Rond dit perceel moeten slechts 400 meter grachten gegraven worden. Met de geschatte 2000 potten is de totaalprijs 19 gulden.

De percelen Q 2n R, S, en T, respectievelijk het Boschstuk, Ressestukken, Claverdriesch en Braeken genoemd, die braak liggen samen 5 ha 19 are 4 ca groot, moeten dienen om eik, beuk, wit hout, en canada's te kweken wat onontbeerlijk is om het bosbestand op peil te houden.

De aankoop van de potten met het vervoer, de werkuren om de grachten te graven, komt op 1800 gulden 63 cents.

Onze expert Vindevogel besluit zijn rapport dat de gebouwen die in het midden van het woud staan, kunnen dienen als logies voor de boswachter en zijn agenten.

Tot 1811 is het goed verpacht aan Jean de Muynck voor een jaarlijkse prijs van 765,40 frank of 361,65 gulden. Nadien wordt de hoeve als gratis buitenverblijf gebruikt door Jean Vermeulen, boswachter in de Koninklijke bossen van Ursel.

Indien er geen gegadigden gevonden worden om de uithating verder te zetten, wordt de jaarlijkse opbrengst op 230 gulden geschat. De

kadastrale belasting van 57,50 gulden afgetrokken, geeft een netto opbrengst van 287,50 gulden.

De eigen uitbating wordt als volgt berekend:

aantal & opp. percelen	opbrengst per ha	totale opbrengst
1/14 16 ha 99 a 58 ca	7 gulden	119,37 gulden
15/27 15 ha 34 a 84 ca	10 gulden	153,48 gulden
28/31 5 ha 19 a 4 ca		200,00 gulden
<i>totaal: 37 ha 53 a 46 ca</i>		<i>472,85 gulden</i>

Op zijn beurt geeft de Generaal-Opzichter van de bossen van het kanton Eeklo zijn gunstig advies. Dit wordt door baron de Roisin naar het ministerie te Brussel op 12 mei 1818 opgezonden samen met een plattegrond van de situatie.

Het K.I. van 458,42 gulden is tot op 25 januari 1819 nog niets aan de gemeente uitbetaald. Hiervoor richten zij een schrijven naar Den Haag die op zijn beurt de gouverneur van Oost-Vlaanderen aan de tand voelt.

We moeten de aandacht trekken op het feit dat sedert 1811 de koninklijke boswachter Jean Vermeulen gratis op het domein heeft gewoond. Zodoende zijn er geen inkomsten uit het domein voortgesprongen, zo blijkt uit het schrijven van de directeur van het ministerie van Waters en Bossen te Brussel. Sedert de ruil van 25 juni 1817 is er alléén gediscussieerd over een bestemmingswijziging van het goed. Trouwens de wet van de 19de Ventose van het 9de jaar – 10 maart 1801 – bepaalt dat de staatsbossen niet aan de grondbelasting onderhevig zijn en bijgevolg geen inkomsten geven aan de gemeenten waar ze gelegen zijn. Volgens artikel 3 van dezelfde wet is sedert de ruil de prinses de Vaudemont een grondbelasting schuldig voor de geruilde bossen in Lebbeke en Buggenhout. Meer nog, het ministerieel besluit van 2 juli 1810 meldt dat de terreinen die bebost worden, vrijgesteld zijn van grondbelasting. (1) De burgemeester van Ursel is op 6 december 1817 – enkele maanden na de ruil – over dit probleem ingelicht. De baron de Roisin voegt bij zijn brief nog een volledig chronologisch relaas van de briefwisseling dienaangaande.

De ruil mag dan wel op 25 juni 1817 gebeurd zijn, nog worden er in februari 1819 rapporten opgesteld om zeker te zijn dat alles volgens

de wet geschied is.

Op 3 september 1814, enkele maanden na de inlijving van België bij Nederland, richt de prinses de Lorraine de Vaudemont haar vraag tot ruil van Drongengoed met de koninklijke bossen in Lebbeke en Buggenhout. Volgens het decreet van 11 juli 1812 worden experten en tegenexperten aangesteld.

De waarde van Drongengoed is 66 384,71 francs.

De waarde van de bossen Lebbeke/Buggenhout 81 077,76 francs geeft een verschil van 14 693,05 francs of 6942,46 ½ gulden.

Het saldo moet in drie jaarlijkse aflossingen tegen een intrest van 5 % afgekort worden. Alles is in kannen en kruiken.

Maar ... nu, we zeggen en schrijven 1 december 1818, komt de kat op de koord. Het bedrag van het te betalen saldo wordt betwist door de zaakgelastigde van de prinses.

In het proces verbaal van *commodo et incommodo* van 14 november 1816 wordt de waarde van de eiken in het *KEUPERBOSCH* door de expert van de prinses met 708,75 gulden te hoog geschat. De prinses heeft nooit gereageerd op de melding van deze fout niet-tegenstaande zij hierover meerdere keren wordt gecontacteerd. De vier andere percelen, op het plan nummer 5, worden naar waarde geschat.

Maar nu begint het dubbeltje te rollen. Wat de prinses kan, kan het ministerie ook. De waarde van het *AFFLIGHEM BOSCH* wordt in vraag gesteld. Andere experten komen tot de vaststelling dat het goed voor 20 000 francs of 9450 gulden te weinig is geschat.

De gevolmachtigde van de prinses voelt zich danig gekwetst. Om zijn zienswijze te ondersteunen, verwijst hij naar een schatting van de goederen tijdens het Frans Bewind. Die waardebepaling gaf een klein prijsverschil van 683,01 ½ francs. Weliswaar gebeurde dit voor 1814. De experten moeten de huidige waarde en oppervlakten beoordelen. Het verdikt luidt als volgt: er bestaat geen enkele reden om aan te nemen dat de bossen in Lebbeke en Buggenhout een te hoge geschatte waarde hebben. In die zin wordt naar de houtverkopen door de graaf de Merode uit de omliggende bossen verwezen.

Als we toch bezig zijn alles minutieus te ontleden, waarom dan niet eens het probleem van de gebouwen onder de loep nemen. Hierbij

komt de inspecteur van het ministerie van Waters en Bossen tot de vaststelling dat die voor 9412,20 francs of 4447,26 gulden te hoog gewaardeerd zijn.

Tot ieders verrassing wordt de eigendom van de dreven in vraag gesteld. Volgens de inspecteur van het ministerie is de prinses géén eigenares hiervan. Dit geeft een derde waardevermindering van het domein.

onroerend goed	bedrag
Afflighem Bosch	9450,00 gulden
gebouwen van Drongengoed	4447,26 gulden
dreven	4871,20 gulden
<i>totaal verschil</i>	<i>18768,46 gulden</i>

Hieruit kunnen we besluiten dat het te betalen saldo dat de prinses betwist niet zakt ten opzichte van de meerwaarde die zij door ruil krijgt.

Inspecteur de Roisin geeft het volgende besluit:

- 1° overwegende dat de gevolmachtigde van de prinses de Vaudemont de eerste is die het besluit van de vorst zonder enige reden betwist.
  - 2° overwegende de beslissing van de vorst op 27 april 1817
  - 3° overwegende de wettelijke akte gepasseerd op 25 juni 1817
  - 4° overwegende het proces-verbaal van 24 november 1817
- is hij van oordeel dat de handelingen die de experten onaantastbaar zijn en dat er verder geen reden is om de overeenkomst te herzien. De eis tot betaling van het saldo van 6942,46 ½ gulden blijft gehandhaafd.

De vraag van de heer Rottier om vermindering te bekomen van het saldo lukt ook in het ministerie te Brussel reacties uit. Volgens de omgeving van de prinses de Vaudemont heeft de Nederlandse Staat het meeste voordeel gehaald uit de ruil. Het domein kan gebruikt worden voor boomkwekerij alsook voor het telen van schapen *une bergerie royale*. Dit laatste wordt door de directeur van het ministerie als waardeloos verworpen. De schapen zouden meer lasten dan baten geven.

Op 26 maart 1819 wordt door het bestuur in Den Haag de vraag van de heer Rottier verworpen. De zaakgelastigde van de prinses moet ook in die zin geïnformeerd worden.

Op 20 oktober 1820 wordt door de heer Vindevogel nogmaals een kort rapport over de hoeven in Ursel en Burkel opgesteld. Hierin wordt de nadruk gelegd dat er niets van vee in de bossen mag grazen. De hoeve is ver verwijderd van het dorp, gebouwd met plaatselijke klei maar van slechte kwaliteit. Om deze slechte kwaliteit op te vangen, heeft men zeer degelijke mortel, bijna zuivere kalk, gebruikt. Een openbare verkoop van de materialen zou 1000 tot hooguit 1200 gulden opbrengen.

De grondbelasting voor de niet-beboste delen bedraagt 120,59 gulden. Om de betaling van deze belasting voor 1819 te bekomen, wordt nog duchtig van gedachten gewisseld tussen het kabinet van de baron de Roisin, de directeur van de Domeinen van Oost-Vlaanderen en de *garde général* van Eeklo.

(1) Misschien zit er hier wel muziek in voor onze huidige zienswijze van bebossing of ontbossing van private percelen.

Met dank aan dhr. L. De Smet uit Aalter die mij die bron heeft kenbaar gemaakt.

Willy STEVENS

Bron:

Rijksarchief Gent, Hollandse periode, nr. 0712/3

HAECK IS 'T HERTE AF

CAMIEL HAECK EN DE OPENING VAN DE MALDEGEMSE VELODROOM (1909)

Op het einde van de 19de eeuw nam de populariteit van de wielersport toe. Rond de jaren 1900 nam dit succes evenwel weer wat af. Pas vanaf 1906-1907 kwamen de wielervedstrijden terug in trek. Tot aan de Eerste Wereldoorlog groeide het aantal wedstrijden zienderogen en kwamen er ook steeds meer toeschouwers op het wielrennen af. Bij deze heropleving was een niet onbelangrijke rol weggelegd voor het fenomeen van de 'straatkoersen', meestal gehouden ter gelegenheid van een of andere kermis. Een naam die daarbij telkens weer opdook, was die van Camiel Haeck, afkomstig van St.-Maria-Aalter.

Het levensverhaal van wielrenner Camiel Haeck (1884-1972) is in dit tijdschrift al uitvoerig uit de doeken gedaan.⁽¹⁾ Hij groeide op in een groot gezin, leerde thuis wat van de bakkerstiel en eenmaal volwassen was hij "een vent gelijk een boom die iedereen ontzag inboezemde".⁽²⁾

Een beetje per toeval begon Haeck op zijn 21ste te koersen. In geen tijd groeide de laatbloeier uit tot een fenomeen. Hij won in 1906 zo-
waar 80 koersen. In 1907 waren er dat al 104. Haeck verloor dat jaar

Camiel Haeck als lid van de Alcyon-ploeg. Verz.: Wielermuseum Roeselare.

nipt en op een op zijn minst eigenaardige manier het kampioenschap van België maar behaalde wel de toen zeer begeerde 'Armband van Vlaanderen'.⁽³⁾ Het jaar erop, 1908, werd echt een superjaar met maar liefst 128 overwinningen.

Camiel Haeck was toen een echte vedette. In de kranten kreeg hij allerlei ronkende bijnamen zoals de 'Adelaar van Vlaanderen', de 'Koning der Straatkoersen', de 'Koning van de Scratch', de 'Schuimer der straatkoersen' of (op zijn Frans) de 'Bouledogue' ('de bulldog'). De bekende wieljournalist Karel Van Wijnendaele betitelde hem in 1943 in zijn boek 'Het rijke Vlaamsche wielerveven' als de echte 'Koning der Kermiskoersen'.⁽⁴⁾ In deze bijdrage besteden we aandacht aan de rol van Haeck bij de openingsweken van een 'velodroom' in Maldegem in het voorjaar van 1909. De wielrenner van St.-Maria-Aalter speelde immers een niet onaanzienlijke rol bij de opening en de populariteit van de piste.⁽⁵⁾

VELODROOMS

Een wielerpiste in Maldegem lijkt - bekeken vanuit hedendaags perspectief - misschien wat merkwaardig. De bouw ervan paste echter in

*Zo moet de Maldegemse wielerpiste er hebben uitgezien.
Dank aan W. Notteboom, Heemkring het Ambacht, Maldegem.*

een brede evolutie. De eerste *velodrooms* in België dateren reeds van voor 1900. Deze wielervedbanen waren vooral in grote steden (bijvoorbeeld Brussel, Antwerpen, Gent, Luik, Charleroi) of in toeristische centra (bijvoorbeeld Oostende of Spa) te vinden. Het platteland bleef er volledig van verstoken. Die eerste banen verdwenen in de eerste jaren van de 20ste eeuw. *“De heele beweging scheen begraven onder de ontzielende onverschilligheid van de menschen, die te voren eene begeesterende en begeesterde sportmassa vormden,”* zo schreef Van Wijnendaele het in zijn geheel eigen stijl.⁽⁶⁾ Bij de herleving van de wielersport *“rezen de velodrooms weer uit den grond lijk paddestoelen, en liepen stampvol van toeschouwers”*.⁽⁷⁾

Na 1906-1907 (met de heropleving van het wielrennen) doken de pistes inderdaad ook buiten de grote steden op. In onze streek kwamen er zowat tegelijkertijd initiatieven in Tielt en in Maldegem.⁽⁸⁾ In die laatste gemeente was journalist Victor De Lille een van de drijvende krachten.⁽⁹⁾ In zijn weekblad had hij reeds af en toe beschouwingen opgenomen over het nut van sport in het algemeen en van wielrijden in het bijzonder. *“De velo vooreerst is zeker wel het nuttigste ding van de laatste eeuw. Rijden om ter zeerst moet aldus de jonkheid oefenen en de rijwielen naar de volmaaktheid brengen,”* zo toonde hij zichzelf een aanhanger van het wielrennen. Een andere keer vond hij het rijwiel *“naast de naaimachien de nuttigste uitvinding van de verledene eeuw”*.⁽¹⁰⁾ En wat betreft het idee van sporten ‘voor de gezondheid’ (een idee dat toen nog maar opgang begon te maken) redeneerde hij als volgt: *“Als ge die mensch hoort spreken van rijden en loopen, ge zoudt zeggen dat ze in den derden hemel zijn. Beenen roeren om ter zeerst en om ter langst en diep adem halen, en hun mond toehouden dat het al door de neusgaten moet, dat is een zaligheid ongekend en dat heet men sport, een passie veel erger dan duivenmelken en pijpen roken.”*⁽¹¹⁾

Dit visionair denken combineerde hij met zijn koopmansgeest. De Lille voorvoelde dat een velodroom in Maldegem succes zou hebben en tegelijkertijd ook geld kon opbrengen. Om zijn initiatief met glans te lanceren besloot hij beroep te doen op een van de lokale wielervedbanen uit de streek, Camiel Haeck. Wellicht waren er al een aantal contacten voordien geweest. En aangezien Haeck - net zoals de andere grote wielervedbanen van die tijd - intussen zijn publicitaire waarde kende, wist hij evengoed dat er munt uit te slaan was. De twee hadden het niet moeilijk om elkaar te vinden.

DE EERSTE RONDEN...

Ergens halfweg april 1909 was de Maldegemse wielervedbaan officieel af. Ze was in beton, 250 m lang, 7 meter breed en 4 meter hoog.⁽¹²⁾ Camiel Haeck was de eerste die de baan mocht proberen. Victor De Lille, schetste in zijn weekblad, in zijn heel eigen stijl, de eerste ritten:

“De renbaan is af. Nu laten droogen, zeiden wij tot Zondag. Maar Woensdag tegen den avond kwam Haeck van Maria-Aalter.

Mogen wij nu ne keer?

Toe, rijd maar op.

En seffens was 't geweten dat er op den velodroom gereden werd.

En 't was gelijk of ze uit den grond kwamen: na tien minuten stonden er vijf honderd menschen rond!

Ze reden met drie de gebroeders Haeck van Maria-Aalter en Florent De Waele van Knesselare.

Geen dag is voorbijgegaan dat er geene kwamen van Eeklo: Es 't hei haest gereed?

De eerste die nu aankwam was de jonge Vincent Reychler. Hij had nog nooit geen opgemaakten velodroom gezien, laat varen van erop te rijden.

Zou ik durven?

Probeer maar nekeer!

En met zijn vest aan op den zadel.

En kijk hij rijdt achter de andere!

En zoo zeere als de andere!

En zoo hoog als de andere.

Seffens nog twee drie Eeklonaren en nu komt de karavaan van Maldeghem aan.

De dichtste waren de laatste!

En nu allemaal aan 't spinnen!

Met vijven, met tien, met twintig te gelijk.

Maar waar is Waartje Reybrouck.

God van den hemel! Ze rijden al en Waartje is er niet bij, Waartje, die Zondag den eersten had gereden te Oostende ware zijn hand niet gesprongen.

Staat dat af.

Waartje op zijn krispijn hinst de anderen rijden.

Ze loopen erom.

Waartje ze rijden! Haeck en de Fekloosche Buyse en Mil.

't En is geen waar zeker.

Toetoet!

En seffens kei en schootsvel in den hoek en naar den velodrom!"⁽¹⁵⁾

Na deze eerste 'officieuze' opening vond er op 25 april nog een onverwacht evenement plaats: de koers Gent-Maldegem. Haeck zelf deed niet mee aan de wedstrijd maar kwam intussen alle dagen oefenen op de wielersbaan. Hij werd gespaard als trekpleister voor de 'officiële' opening die op 9 mei zou plaatsvinden. Om de vele fans uit de streek warm te maken zou er op 25 april een wedstrijd plaatsvinden tussen 'de kleine Haeck van Maria-Aalter' (Henri Haeck) en 'den kleine Buysse van Lootenhulle'.⁽¹⁴⁾ Deze laatste, helemaal aan het begin van zijn carrière, ontving echter zijn brief niet op tijd en werd vervangen door 'Anseeuw van Ruysselede'. Naar eigen zeggen was dit meteen een voltreffer. Er zouden 2500 mensen zijn opgedaagd, 'van Olsene aan de Leie zoowel als van Breskens aan den mond van de Schelde'.⁽¹⁵⁾ De 'kleine' Haeck haalde het op Anseeuw. Er volgde nog een loopwedstrijd en een wedstrijd met motoren ('vuurwielen', met een 'snelheid van 72 kilometers per uur').⁽¹⁶⁾ Een van de motoren maakte een uitschuiver en zorgde voor algemene consternatie. Gelukkig was het allemaal zo erg niet, maar "daarmee zat er toch geen feut meer in de menschen". Camiel Haeck werd nu nog als een wit konijn uit de hoed getoverd om het spektakel op te vrolijken. De wielervedette kwam de baan op ("met zijn gouden armband") om een paar kunstjes te tonen, maar voor het publiek had het lang genoeg geduurd.

... EN DE GROTE STRIJD

De grote dag van Camiel Haeck moest nog komen. De weken voordien werd de spanning opgebouwd onder de wielersliefhebbers. Op 9 mei moest iedereen naar de Maldegemse velodroom gaan, want Haeck zou komen. En hij verkeerde in topvorm, zo klonk het: "Zijn aktien zijn in de laatste weken van 100 tot 300 frank gekomen." Er werd alvast uitgekeken naar de strijd die Haeck zou aangaan met Smit van Amsterdam, Brunel van Charleroi, Steyaert van Knesselare. De Vogelaere van Bachte-Maria-Lerne en nog heel wat andere vedetten uit de streek. Voor de wedstrijd zou een stoet uitgaan met een openingsautomobiel, een 'velofanfare' uit Brugge, de wielrenners zelf, 'veloclubs' uit het omliggende, en nog wat andere fanfares. "Wanneer Zondag in den kamp der beroepsrenners de bel zal klinken dat het de laatste ronde is, dan zal men hunne rugge zien omhoog

gaan en dan is het geen rijden meer maar springen en vliegen dat men niet zal denken hebben dat een mensch dat kan doen.” ⁽¹⁷⁾

Op 9 mei 1909 was de verwachte massa op de afspraak. Met enige zin voor overdrijving noteerde een waarnemer dat het *“een zwarte wemeling (was) van menschenrompen die hangen over de staketsels. Tot op de kruisen van ’t nabijgelegen kerkhof zaten ze: van op ’t doodenveld keken ze ’t krielend, lustig leven aan!”* ⁽¹⁸⁾ Maar niet alles liep zoals gehoopt. Bij de openingsstoet ontbraken de automobielen en gaven ook niet alle wielclubs present (de clubs van Bellem, Eeklo, Oostwinkel en Zomergem zijn enkele die bij naam worden genoemd). De stoet – toch veel vlaggen en muziek – trok de velodroom binnen en deed een rondje. Daarna namen de fanfares plaats op het middenplein. Naar De Lille zelf schreef, was de opkomst zeer groot en ontbraken (zoals meestal het geval is bij dit soort evenementen) de prominenten niet (*“al wie van tel was, zesse zeven uren in ’t ronde, (had) plaats genomen op de tribuun en errond, schoon en deftig volk was het”*). Een fotograaf legde alles vast op de gevoelige plaat.

De namiddag werd geopend door de *‘jongelingen’*. Net als het publiek waren die in grote getale opgekomen. De organisatoren zagen zich genoodzaakt hen in meerdere reeksen te laten rijden. De *‘kleine Haeck’* werd terug opgevoerd en behaalde de tweede plaats na Van Lerberghe uit Lichtervelde. Diezelfde renner werd overwinnaar bij de volgende categorie (*‘beginnelingen’*), zodat een eerste ster van de Maldegemse velodroom was geboren.

Vervolgens was het de beurt aan *‘de liefhebbers’*. De Lille probeerde voor het publiek, dat misschien nog wat moest leren, wat duiding te geven rond deze term: *“Ge zoudt zeggen, ’t zijn al liefhebbers, maar met dat woord bedoelt men dezen die staan om beroepsrijder te worden en de beroepsrijders zijn dezen die er hun beroep van maken, er hun brood mee verdienen”*. Marcel Buysse die in Lotenhulle woonde (*‘alreeds eene beroemdheid’*) reed iedereen naar huis. Buysse was een gewezen kerkbaljuw uit Wontergem, en naar verluidt door de pastoor aangezet om wielrijder te worden. Onopvallend kwam hij aan de start in Maldegem (*“Niemand had hem in ’t eerste bemerkte met zijn zwart torremutseken aan en zijn geluw lijveke”*). Na een paar rondes begon hij als gek te rijden om de premies van een *‘halffrankske’* binnen te halen. *“Hij kijkt ne keer over zijnen schouder en laat de andere hem naderen, intusschen tijt zet hij weer zijn bonetje recht, doet ne keer*

gelijk de kosters doen, als ze snuiven, maar hij snuift niet, en de tijd van de halve frankskes gekomen zijnde, buigt hij weer zijnen kop heel diepe en wint zijn tweede al lachende.” Buysse won met drie en een halve ronde voorsprong. Onder luide toejuicing maakte hij een eronde voor het dolenthousiaste publiek.

Na een intermezzo met de motoren maakte iedereen zich op voor de langverwachte strijd van ‘*de beroepsrenners*’. De bedoeling was dat zij 200 toeren of dus 50 kilometer zouden rijden (“*van hier naar Aalst*”, noteerde De Lille in zijn verduidelijkende krantentaal). Maar de sport leeft van de dramatiek, en dat was op deze voorspelde glansrijke dag niet anders, zo leert het verslag:

“Haeck is van vooren. Dat is geen nieuws en op zijn eeuwig gemak wint hij elken kilometer eenen frank boven zijn presentgeld dat hij zeker is. Wij zijn ’t zoo zeker als hij en staan te worde aan eenige motowielers die ons wat inlichtingen vragen. En plots zegt er een: Haeck is ’t herte af!

En waarlijk de arend van Vlaanderen is gelijk zijne vleugels kwijt! ’t Is geen vliegen meer dat hij doet, zelfs geen loopen en kijk, hij verlaat het worstelperk, zoo bleek als de dood.

Maar Camiel toch wat hapert er u!

Af!

Een ogenblik nadien vinden we hem in onze keuken. Dokter De Zutter van Thielt heeft hem een etherpil doen geven en wat sterken koffie en hij bekommt.”

Het publiek was zwaar ontgoocheld: “*De Arend van Vlaanderen is zijn vleugelen kwijt! zeggen ze en ’t is hun ’t kijken niet meer weerd.*” Guido De Vogelaere behaalde de eindoverwinning, maar dat was ondanks het geboden spektakel voor vele aanwezigen toch een anticlimax.⁽¹⁹⁾

DE AREND VAN VLAANDEREN, DE VOGELAER EN DE KAMPIOEN VAN BELGIË

In de geest van de echte sportman verklaarde Haeck zich evenwel bereid om een herkansing te rijden tegen de overwinnaar. In grote letters kondigde het weekblad ‘*t Getrouwe Maldeghem*’ aan dat er een nieuwe wedstrijd zou gereden worden op 23 mei 1909. Dit gebeurde in vrij pathetische bewoordingen: “*Na den tegenspoed van Camiel, verleden Zondag, was dat noodig te weten: of er een Vogelaer is, die den Arend van Vlaanderen kan vogelen*”.

VELODROM van MALDEGHEM

Camiel HAECK

TEGEN

Guido DE VOGELAERE

Na den tegenvoer van Camiel, verleden Zondag, was dat noodig te weten :

Of er een Vogelaar is, die den Arend van Vlaanderen kan vogelen, dat zal men zien

op Zondag 23 Mei 1909, om 2 1/2 ure.

Daarbij onze eerste proeven van
STAYERS ACHTER MOTOCYCLETEN

OPGELUISTERD DOOR DE VELO-FANFAREN.

Ingangsprijzen : 50 centiemen, 1 fr. en 2 fr.

Aankondiging van de 'herkansing'.

Maar het verwachte spektakel bleef uit. Om de een of andere reden kwam Haeck niet opdagen. Dit was niet naar de zin van tegenstrever De Vogelaere, die precies voor deze herkansing niet deelnam aan de Ronde van België die tegelijkertijd plaatsvond. Organisator De Lille kon er al evenmin mee lachen: "*Hij moet zijn 200 toeren uitdoen te Maldegheem, of zijn geld teruggeven.*"⁽²⁰⁾ Het is niet meteen duidelijk wat er was gebeurd. Kon Haeck ergens anders meer verdienen? Verkeerde hij in mindere vorm en had hij schrik nogmaals te verliezen? Was het opgezet spel van de renners onderling, al dan niet met medeweten van de organisatie? Dat laatste is wel onwaarschijnlijk want de Maldegemnaars zetten druk op de ketel en legden klacht neer bij de bond. Waarschijnlijk was er eerder een misverstand in het spel. Haeck prikte voor de herkansing een nieuwe datum. Op 20 juni 1909 zou hij "*zijne 110 toeren voldoen*".

Haeck bleef intussen natuurlijk koersen rijden. Op 13 juni reed hij in de velodroom van Brugge tegen de grote vedette Cyriel Van Hauwaert en zette er een puike prestatie neer. De messen werden gewet voor de herkansing. Maar ook nu kwam het publiek van een kale reis thuis. "*Er is geen Vogelaar geweest die hem kon vogelen,*" bleef De Lille volhouden aan zijn beeldspraak. "*Want Guido was maar ongelukkig, zijne zaal stond niet vast en daarmee geraakte hij in slecht vorm. In*

den langen adem heeft Haeck al de premies gewonnen en in de achtervolging zat hij op 15 minuten ruim 20 meters vooren.” Zo haalde Haeck zijn gram en kreeg het publiek de verhoopte/verwachte winnaar, zij het met enige vertraging.

Camiel Haeck werd in september 1909 nog eens ingeschakeld in de Maldegemse velodroom. Ter gelegenheid van Maldegem-kermis zou hij koersen tegen Cyriel Van Hauwaert, de absolute kampioen van dat moment (een toenmalig Belgisch kampioen). Van Hauwaert was volgens Van Wijnendaele de gangmaker van de vernieuwde belangstelling voor het wielrennen.⁽²¹⁾ Overal waar hij kwam begeesterde hij de massa. In 1908 had hij o.a. Parijs-Roubaix gewonnen en was achteraf door een massa Vlamingen toegejuicht. Vanaf dan ging zijn reputatie steil de hoogte in. De organisatoren van de Maldegemse wielersbaan waren dan ook maar wat blij dat zij hem konden aantrekken. Aangezien het wielermilieu vrij klein was, en Haeck en Van Hauwaert elkaar wel af en toe bestreden, is het overigens niet uitgesloten dat Camiel Haeck was tussengekomen om de ‘vedette’ naar Maldegem te trekken. Van Hauwaert kreeg immers zoveel aanvragen en kon niet overal rijden.⁽²²⁾

In de streek deed op dat moment overigens een merkwaardig verhaal de ronde over een ‘valse’ Van Hauwaert. Begin september 1909 was in Waarschoot aangekondigd dat Van Hauwaert op bezoek ging komen bij een kennis van hem (een Brusselse dame die daar verbleef). Op de vooropgestelde dag kwam inderdaad iemand aan die op het eerste gezicht voor een wielrenner kon doorgaan. En aangezien foto’s in kranten op dat moment een zeldzaamheid waren, en aangezien Van Hauwaert veel internationaal reed, waren er maar weinig mensen die konden bevestigen dat dit de bekende wielrenner was. Pas toen hij de hele zondag begon mee te drinken en – duidelijk dronken – ruzie begon te zoeken, begon men in Waarschoot nattigheid te voelen. Toen op maandag in de kranten verscheen dat Van Hauwaert de eerste was geworden op het Kampioenschap van België (terwijl hij in Waarschoot op bezoek was...) werd duidelijk dat het hier om een bedrieger ging.⁽²³⁾

Gevoed door deze historie was er toch wel wat twijfel bij het publiek dat de wielerkampioen in de Maldegemse velodroom zou rijden. In zijn blad stelde De Lille hen gerust. Hij zou persoonlijk de man gaan ophalen aan het station met een rijtuig. Om te tonen dat hij aanwezig was, zou hij dan een vlagje op de wagen zetten: “*Daaraan zou*

't men zien. En toen nu het vlagje verscheen was 't geroep als kwam de Koning of prins Aalbrecht." Het is een indicatie van hoe de massa de *'wielerhelden'* op handen droeg en zelfs bijna aanbad.

De weergoden waren echter niet van de partij. Het was een druilerige septemberdag en velen verkozen thuis te blijven. De wedstrijd ging al vlug van start:

"Van Houwaert tegen Haeck!

Elkeen houdt zijn adem in, men gaat zien rijden hem die sedert vijf jaren den roem van het land over Europa voert.

Maar kijk! Wat is dat? Hij verliest!

Om 4 minuten 20 sekonden heeft Haeck hem ingehaald. Een stortregen kon al niet kouder zijn.

Er bleef nog een zonnestraal over. Hij moest het na een half uur herdeggen. Dan zou men een strijd zien. Maar die tweede maal was het niet beter. Ingehaald door Haeck op 4 minuten 30."

Van Hauwaert ging volledig in het verlies tegen Haeck. De mensen begrepen er niets van. De verslaggever zocht achteraf eerst een verklaring in het regenweer. Maar een *Flandrien* die door weer en wind koersen in heel Europa won, kon daar toch niet bang van zijn, zo redeneerde ook wellicht het publiek. De verklaring was wellicht eenvoudiger: *"En zijn schaapkes die binnen zijn. Benauwd van te vallen en zeker zijn van zijn 500 frs."* Het waren nu eenmaal renners om den brode... Van Hauwaert zelf liet er zich blijkbaar niet echt over uit, maar bracht vooral ook eer aan zijn tegenstander Camiel Haeck, die volgens hem *"de eerste de beste"* niet was. De mannen verstonden elkaar en wisten hoe zij geld moesten verdienen.

TOT SLOT

De jaren nadien zou Haeck niet meer presteren zoals voordien. Bovendien veranderde ook het wielrennen en groeide het in de breedte.¹²⁴⁾ De Maldegemse wielerpiste bleef wel open maar kreeg wellicht heel wat concurrentie van de wegwedstrijden. De Eerste Wereldoorlog bracht de Maldegemse piste volledig in verval.

Peter LAROY

Bronnen:

1. M. THYS, iets over Camiel Haeck en de velodroom van Maria-Aalter in *Land van de Woestijne*, 1985, 4, p. 28-48.
2. M. THYS, *Op. Cit.*, p. 29.
3. In die tijd streed men soms om een 'armband'. De houder van de trofee kon dan opnieuw worden uitgedaagd, vgl. met het boksen.
4. K. VAN WIJNENDAELE, *Het rijke Vlaamsche wielerveen*, Gent, 1943, digitaal te raadplegen op www.dbnl.org.
5. Na de Eerste Wereldoorlog legde Camiel Haeck zelf ook een piste aan in St.-Maria-Aalter. Het verhaal daarvan wordt beschreven door M. THYS, *Op. Cit.* Haeck zou volgens getuigenis in dat artikel opgenomen het idee van een piste gehaald hebben in Amerika. Zo wordt misschien toch wel voorbij gegaan aan het feit dat voor de Eerste Wereldoorlog ook in Vlaanderen het 'piste'-fenomeen bestond. Over een andere piste na de Eerste Wereldoorlog in onze streek zie ook A. JANSSENS, Vosselare had een velodroom in *Land van Nevele*, 1986, 4, p. 290-300.
6. K. VAN WIJNENDAELE, *Op. Cit.*
7. K. VAN WIJNENDAELE, *Op. Cit.*; een basiswerk is ook ongetwijfeld B. MOEYAERT, *Van wielerveen tot ... 'velodroom'. De geschiedenis van het baanwielrennen in België van 1890 tot 2003*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven, 2002-2003 (digitaal te raadplegen op www.ethesis.net)
8. Over de piste in Tielt: zie PH. DE GRUYSE, De Tieltsse velodroom (1909-1912 of 1914) in *Roede van Tielt*, 1987, 1, p. 2-19. In die bijdrage klinkt het als volgt: "Toen Gaston Eelbode (Tielt 1901-1986) me voor de eerste keer over de Tieltsse velodroom sprak, was ik niet weinig verbaasd: tot dan toe had ik nooit vermoed dat Tielt ooit een velodroom rijk was geweest."
9. De Lille omschreef het zelf ('t Getrouwe Maldeghem, 17 januari 1909) als een 'aktiegezelschap' (dus met aandeelhouders). Later worden ook de namen van Longueville en Devoghelaere vernoemd (fietsenmakers?). De velodroom lag in de nabijheid van het centrum (zie J. DOBBELAERE, Wat gebeurde er 100 jaar geleden in Adegem, Maldegem en Middelburg. Een kroniek van het jaar 1909 in *Jaarboek Heemkundige Kring van het Ambacht Maldegem*, Maldegem, 2009, p. 409-411).
10. 't Getrouwe Maldeghem, 16 augustus 1908, 9 mei 1909.
11. 't Getrouwe Maldeghem, 25 april 1909. Over de opkomst van de sport: T. DEJONGHE, *Sport in de wereld. Ontstaan, evolutie, verspreiding*, Gent, 2010. 298 p.
12. Met die afmetingen is de Maldegemse velodroom quasi identiek aan die van Tielt. Zie de tekening in PH. DE GRUYSE, *Op. Cit.*, p. 3.
13. 't Getrouwe Maldeghem, 25 april 1909.
14. Zie over Marcel Buysse de bijdrage A. STROBBE, De Flandriens van Lo (deel 3) in *Land van Nevele*, 1985, 1, p. 35-70.
15. 't Getrouwe Maldeghem, 2 mei 1909.
16. Ook in Tielt waren er moto's (PH. DE GRUYSE, *Op. Cit.*, p. 6-7). Over loopwedstrijden wordt daar minder gesproken.
17. 't Getrouwe Maldeghem, 9 mei 1909.
18. 't Getrouwe Maldeghem, 16 mei 1909. Deze beschrijving is gemaakt door de Eeklose correspondent van 't Getrouwe.
19. 't Getrouwe Maldeghem, 16 mei 1909. De Vogelaere was afkomstig uit Vosselare en ook een toenmalige streekvedette.
20. 't Getrouwe Maldeghem, 30 mei 1909.
21. K. VAN WIJNENDAELE, *Op. Cit.*, p.60: "... de eerste, de grootste en de eigenlijke leider en bezieler der vernieuwde wielersport!"

22. Van Hauwaert was in deze periode ook aangekondigd in de velodroom van Tielt om te rijden tegen Marcel Buysse, maar het is niet helemaal duidelijk of die wedstrijd heeft plaats gevonden (PH. DE GRUYSE, *Op. Cit.*, p. 10).
23. *'t Getrouwe Maldeghem*, 5 september 1909: " 's Anderendaags kwamen zijne leugens uit. De echte Cyr. Van Houwaert was eerste geweest in 't kampionnaat van België zoo stond er in 't Volk, aan verscheidene die hem daarover ondervroegen verklaarde hij dat het een mislag moest zijn in de gazet. Maar men geloofde dat niet en de oogen ging voor goed open. Hoe kon men zoo dom geweest zijn? Men kon wel denken dat iemand die alle zondagen 5 à 600 fr. kan verdienen geen heelen Godschen zondag op Waarschoot zal komen doorbrengen, waar hij niets te verdienen had."
24. B. MOEYAERT, *Op. Cit.*

HET GEZIN DHOOGHE - NUTTYNCK

BELLEM

Desiré Dhooge (°Bellem, 10.02.1860; +Bellem, 23.06.1920) was landsman aan Bellebrug. Hij was getrouwd te Bellem op 20 mei 1891 met Maria-Elisa Nuttinck van Bellem (°Bellem, 02.04.1868; +Bellem, 25.10.1958). Zij was zoals veel vrouwen uit die tijd borduurster.

Ook dit gezin had een schare kinderen. Het was geen sinecure om al deze mondjes eten te geven, fatsoenlijk te kleden en op te voeden.

Zittend v.l.n.r.: Marie-Martha, Maria-Elisa, moeder Maria-Elisa Nuttinck, Anna-Clara en Anna-Magdalena.

Staannde v.l.n.r.: Raymond, August, Margareta en Louis.

In de linkerhoek bevindt zich Desiré Dhooge en rechts hun zoon Joseph.

Deze foto is genomen rond 1930. De koppen van Desiré en Joseph zijn getrukeerde afbeeldingen want beiden waren toen reeds overleden. De foto van hun zoon Joseph in soldatenkostuum dateert van 1912 toen hij onder de wapens was. Hij zal deelnemen aan Wereldoorlog I en reeds in het begin van de oorlog sneuvelen te Oudstuyvekeskapelle op 26 oktober 1914. Hij was soldaat bij het 1ste Linie met stamnummer 101/58215. Zijn lichaam werd nooit gevonden en ligt wellicht samen met andere soldaten begraven in een gemeenschappelijk graf. In Bellem wordt zijn akte van overlijden genoteerd in 1922 onder nummer 21.

*Links Maria-Elisa
en rechts Anna-Clara.*

Kinderen uit dit huwelijk:
Joseph (°27.05.1892),
August (°16.01.1894),
Margareta (°02.05.1895),
Louis (°02.12.1896),
Raymond (°06.04.1900),
Marie-Martha (°03.11.1901),
Maria-Elisa (°21.11.1903),
Anna-Clara (°16.01.1907) en
Anna-Magdalena (°09.05.1911).

Twee dochters van dit gezin zullen binnentreden in het klooster van Gijzegem bij de zusters van Sint-Vincentius à Paulo. Reeds vanaf 1871 was deze orde actief in het schoolwezen van Bellem, want toen stuurde dit klooster drie zusters naar Bellem, namelijk de zusters Oldrade, Virginie en Coleta. In het begin van de 20ste eeuw oefenden de klooster-

" Naar Jahwe zie ik uit,
zie ik uit met heel mijn hart ;
ik wacht in vertrouwen op zijn woord. " Ps. 130

†
In dankbare liefde gedenken wij
ZUSTER GONZALES
ANNA-CLARA DHOOGÉ

Zij werd geboren te Bellem op 16 januari 1907.
Trad in het klooster te Gijzegem op 12 oktober 1926.
Sprak er de religieuze geloften uit op 14 april 1928.
Voltooide haar Godgewijld leven in de kliniek
Hogertucht te Ronse op 11 december 1991, gesterkt
door het sacrament van de zieken.

" Advent is wachten ...
zoals Maria op Jezus, haar God
zoals God ... op ons. "

Mgr. E. Laridon.

Zuster Gonzales werd geboren in een diep-gelovig
gezin, waarin haar roeping kon ontluiken en groeien.
Zij volgde haar zuster, die twee jaar tevoren was
ingetreden bij de Zusters van Sint-Vincentius à Paul-
lo te Gijzegem.

Na haar vormingsjaren mocht ze als kleuterleidster
de rijke gaven van haar gemoed en van gans haar
persoonlijkheid ten dienste stellen van de kleinen,

waarvan ze zoveel hield.

Waar ze ook gezonden werd, overal werd ze ge-
waardeerd en bemind.

Met haar familie leefde ze nauw verbonden. Ze volg-
de het wel en wee van elk gezin en bracht allen in
gebed voor de Heer.

Bij de Heer putte ze kracht wanneer ze stilaan aan-
voelde dat haar bewegingsvrijheid afnam en ze ten
laatste slechts vanuit haar rolstoel het leven van de
gemeenschap kon volgen. Hoeveel heeft ze dan ge-
beden voor haar familie en voor haar Congregatie !
Ze kon steeds rekenen op de trouwe aanwezigheid
van haar zuster religieuze en de schone liefdevolle
toewijding van haar medezusters. Voor de minste
attentie was ze zeer dankbaar. In biddende stilte
verwachte ze de Heer.

Tijdens de liturgische diensten werd de tweede ad-
ventkaars aangestoken, wanneer voor haar het op-
perste ogenblik van de ontmoeting met de Heer
naderbij kwam. Haar wachten werd weldra een
schouwen voor eeuwig ...

Heer Jezus, voltooi in Zuster Gonzales wat Gij met
haar begonnen zijt.

De families DHOOGÉ en NUTTYNCK,

de Zusters van St.-Vincentius à Paulo danken U voor
uw gebed en medeleven.

Zij drukken tevens hun erkentelijkheid uit tegenover
het verplegend Personeel van het Wit-Gele Kruis dat
haar dagelijks zo liefdevol heeft bijgestaan.

Rouwdenier DEVOS, Fierlmeers, Ronse.

en ik zal gaan
en ik zal gaan
Inzidat ik U ontmoet
en bij het huis van Emmaus
herkennen zal voorgoed
(Zr. Luljardis)

†

Gedenk in uw vertrouwd volgebed
onze lieve

ZUSTER LEOPOLDINE

MARIA DHOOGHE

Zuster van St-Vincentius a Paulo "Dienstmaagden der Armen"
van Gijzegem.

Zij werd geboren te Bellem op 21 november 1903.
Zij gaf zich door religieuze geloften aan de Heer in dienst van
zijn mensen op 5 september 1925.

Gesterkt door het sacrament van de zieken, voltooide ze haar
God-gewijde leven in de Kliniek der Zusters van Barmhartigheid
te Ronse op 10 juli 1993.

Goede Zuster Leopoldine, na een schoon, lang en verdienste-
lijk leven zijt gij de weg gegaan van het lijden, stap voor stap,
dag na dag... vol vertrouwen, vol berusting.

Tot uiteindelijk de dag mocht aanbreken van het eeuwige, be-
vrijdende licht; de dag van de ontmoeting met de levende ver-
rezen Heer!

Heel uw leven was inzet en toewijding, eerst en vooral in de
school. Uw schoolse jaren mocht ge beleven tussen de kinderen
en de jeugd, uw zorg en behoudzaamheid wijden aan de mens
bedeelden in het bijzonder onderwijs. Ge hebt samen met uw
zus, Zuster Gonzales, samen uw zusters geleid en veel dienst
bewezen. Ge wist ook met uw rake gezichten en zin voor hu-
mor, de blijheid te laten zegenen.

Van uw grote familie hebt ge heel veel geleerd, allen hebt
ge meegedragen in warme vriendschap en in nauwe verbanden-
heid hebt ge met hen geleefd en gebeden. De Heer wees gepre-
zen om uw schoon en rijk gezegend leven!

Goede Zuster Leopoldine, samen met U willen we de Heer
dankbaar zijn. Wij zullen U nooit vergeten, bidt gij voor ons.

H. Maagd Maria, wees onze zaligheid

H. Vincentius, bidt voor ons

Onze oprechte dank aan de Verpleegsters van het Wu-Gele
Kruis, aan Dokters en Verplegend Personeel van de Kliniek
Hogerlucht.

Rouwdienset Devos, Ronse.

zusters van Gijzegem grote invloed uit op de Bellemse vrouwelijke
jeugd, zodat talrijke meisjes bij deze orde intraden.

Ook twee dochters van het gezin Dhooge-Nuttyncx konden niet
weerstaan aan de lokstem van het klooster. Maria-Elisa trad binnen
in 1925 en een jaar nadien legde haar zuster Anna-Clara haar gelof-
ten af in het klooster van Gijzegem. Maria-Elisa kreeg als klooster-
naam zuster Leopoldine. Ze had hoger onderwijs gevolgd en gaf later
Franse les o.a. in Edingen.

Anna-Clara kreeg als kloosternaam zuster Gonzales. Zij had een op-
leiding van kleuterleidster gevolgd.

Ik dank mevrouw Maria Dhooge uit Bellem voor het uitlenen van de
foto's en de doodsprentjes. Haar vader August Dhooge, een gekend
timmerman uit Bellem, was de broer van beide religieuzen.

Walter VERVALLE

INHOUDSTAFEL

Roger BAECKELANDT	Emigratie naar Amerika en Canada in 1912.	3
Walter VERVALLE	Vlaamse Toeristenbond Maria-Aalter.	20
Willy STEVENS	Drongengoed in de Franse en Hollandse periode.	31
Peter LAROY	Camiel Haeck en de Maldegemse velodroom (1909).	48
Walter VERVALLE	Gezin Dhooge-Nuttynck van Bellem.	60

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

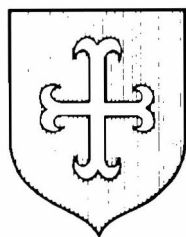
BESTUUR

- Voorzitter : Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - willystevens1@skynet.be
- Ondervoorzitter : Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be
- Secretaris : Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - jan.camerlinckx@skynet.be
- Ledenbeheer : Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be
- Penningmeester : Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
- Redactie en layout : Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

- LEDEN* : Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst@scarlet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com

- MEDEWERKERS* : Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be
Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - etienne.vaneeghem@skynet.be
Mike EKELSCHOT, Molendreef 28, 9880 Aalter
0498 60 47 40 - mdekelschot_molenaar@hotmail.com

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

34e jaargang - nr. 2 - 2011

DE GESCHIEDENIS VAN DE MOLEN.

Waar de grenzen van de dorpen Ursel, Knesselare en Aalter(brug) samenkomen, staat 'Toatse Meuln', (letterlijk: 'de Molen van Taets') ook wel genaamd de 'Pietendriesmolen', 'Driesmolen', 'Pietenmolen' of 'Molen ter Piete' (de laatste is de naam met de oudste vermelding). Zij zou haar topografische naam ontleen aan de uitgebreide landerijen van de kloosterorde 'Goed Ter Pieten', in 1453 aangeduid als 'le avoir de le Pitte', het huidige 'Blauwgoed', welke haar naam dan weer zou ontleen aan de ligging op de grens van de gemeenten Aalter, Knesselare en Ursel. In historische bronnen wordt over 'Pietepalen' gesproken waarmee grenspalen werden bedoeld.

De eerste vermelding van deze windmolen stamt uit 1563 alwaar zij in een leenboek wordt vermeld als opvolger van de vroegere Oostmolen van het nabijgelegen Aalter. Deze voorganger was een watermolen aan de Durme (nu Brugse Vaart) en werd in 1187 vermeld als de 'Molino Ex Hatra'. Aldaar bevond zich ook de 'mijlstaak' van de Heer van Woestijne. Iedereen binnen de straal van een mijl moest zijn graan laten malen op deze molen. Na het voltooiën van de Brugse Vaart in 1634 verloor de Oostmolen zijn watertoevoer en verdween dus definitief. De huidige windmolen staat op de meest noordoostelijke grens van deze mijlstaak.

Zowel de grond als de molen was tot in het Ancien Regime eigendom van de heer van het Land van Woestijne. Uit deze periode zijn enkele namen bekend van de molenaars-pachters: Jan Braet (1645), weduwe Christiaan Braet (1665), Karel Heytens (1667), Martijn Dhaenens (1668), Mathijs Serlippens (1669), Servaas De Poorter (1676), Jan Goethals, afkomstig uit Sijsele (1707), Joannes Kerckaert (1730-1732), Pieter-Jacob Hertschap (1741), Pieter Hertschap (1777), familie de Weirt (1782-1794), familie Gernaeyts (1818-1867) en molenaar Pieter-Bernardus De Bruyckere (1867-1877).

Na het omverwaaien van de molen tijdens een storm werd zij in 1804 met gebruikmaking van onderdelen van haar verongelukte voorganger (onder andere de staak ⁽¹⁾ (gedateerd "P. HERTSCHAP 1782") herbouwd in haar huidige verschijningsvorm.

Op 17 september 1880 kocht Petrus Taets de molen en alzo kwam zij in private eigendom van de molenaarsfamilie Taets. Petrus Taets was molenaar en eigenaar van 1880 tot zijn overlijden in 1920. De weduwe van Petrus Taets, mevrouw Martens, bleef eigenaar tot 1922

waarna haar zoon Henri Taets molenaar en eigenaar werd van de molen tot 1965.

De laatste beroepsmaalter op deze molen was aldus Henri Taets (°1881; †1965). Hij was een zeer godsvruchtig persoon en hield buitengewoon veel van zijn molen en stond tot ver buiten Knesselare bekend om zijn schrandere geest en buitengewone molenaarsvakmanschap. Molenaars die een probleem hadden met hun molen deden dan ook nooit tevergeefs een beroep op Henri. De oudere generatie streekbewoners kennen deze molen dan ook als 'Toatse Meuln' en dit verklaart de lokale naam.

Henri Taets heeft gemalen tot zijn 83ste maar moest wegens ziekte in zijn laatste levensjaar toezien hoe de molen stil bleef staan en langzaam achteruit ging. Het deed hem veel pijn te zien dat steun van hogerhand uitbleef om de molen grondig te restaureren. Op 31 december 1965 overleed hij op 84-jarige leeftijd, maar zowel zijn weduwe als dochter wilden de hoge kosten voor de windmolen niet meer dragen en de molen verviel vlug.

In 1966 verzocht de Koninklijke Rederijkerskamer van Sint-Elooi aan de gemeente Knesselare om de molen aan te kopen. Zover kwam het niet want op 11 december 1966 werd de molen voor 80 000 Belgische Frank (€1983,15) eigendom van de heren Jozef De Mot en Gilbert Steel uit Sint-Niklaas met de bedoeling de molen naar daar te verplaatsen. Op 9 december had de gemeente echter al een voorstel tot rangschikking van de molen als monument ingediend met als gevolg dat de molen op 11 september 1968 officieel bij Koninklijk Besluit als monument werd geklasseerd. Hierdoor konden de eigenaars de molen noch afbreken, noch verplaatsen en aldus werd zij op 16 september 1974 door hen doorverkocht aan de gemeente Knesselare voor 210 000 fr. (€5205,76).

In 1975 besloot de gemeente tot herstelling van de molen over te gaan en stelde architect Paul Goethals als ontwerper aan. Pas in 1979, na bijna 15 jaar voortschrijdend verval, werd er door molenmaker Mariman voor 5 789 311 fr. (€143 513,27) begonnen aan de restauratie van de vervallen molen. Door allerlei tegenvallende werken en meerwerken zou het tot 1983 duren voordat de molen terug hersteld ⁽²⁾ zou zijn. Uiteindelijk nam de totale restauratieperiode 9 jaar in beslag en kostte het herstel van de molen 9 178 369 fr. (€227 525,82).

Sinds 2009 is de molen, na een gefaseerde restauratie, weer regelmatig in bedrijf. Na 45 jaar wordt de molen terug op zéér regelmatige ba-

sis gebruikt waarvoor zij werd gebouwd: het vermalen van granen. Dit mag zeker in deze moderne tijd en na zoveel stille jaren toch wel als een klein wonder worden gezien! Nu maakt ze bakkersgemaal voor een steeds groeiend cliënteel van voornamelijk particuliere thuisbakkers, maar ook voor bakkerijen in Bellem en Ursel. Daarnaast is er in de molen een “winkelje” waar particulieren uit een uitgebreid en steeds groeiend assortiment molenmeel en -bloem en aanverwante bakproducten kunnen kiezen.

Interieur met molenwinkel – 2011.

De meest draaiende molen van Oost-Vlaanderen aan de Pietendries 3 is, samen met de molenwinkel, het gehele jaar door de tweede en de vierde zondag van de maand geopend van 10 uur tot 17 uur voor meelverkoop en toeristische bezichtiging. Omdat de molen daarnaast bijna ieder weekend (en soms door de week) draait en dus geopend is, bent u ook dan natuurlijk van harte welkom!

Voor meer informatie kunt u altijd contact opnemen met de huidige molenaar Mike Ekelschot. (*gediplomeerd ambachtelijk & industrieel maalder, lid-AKG, lid-WMM, gecertificeerd molenmaker*)

Molendreef 28,
9880 Sint-Maria-Aalter
tel: 0032(0)498/60.47.40
www.toatsemeuln.be
info@toatsemeuln.be

DE TRANSCRIPTIE VAN DIALECTWOORDEN.

De dialectwoorden werden meestal weergegeven in fonetisch schrift. In een paar gevallen werden ze overgezet in fonetisch schrift. Toch is het wel noodzakelijk om enkele tekens nader toe te lichten.

ao = [ou̯] , bv. balk - *baolkə*

i = [i.ə] , bv. steen - *stiən*

uə = [y] , bv. vorewiel - *vuərəwiel*

Het teken boven de letter 'n' betekent dat deze klank zelf een silbe vormt. Meestal is de 'n' dan sterk genasaliseerd. Zo krijgen we bv. voor balken *baolñ*.

Het teken $\bar{}$ boven een vocaal duidt een lange klank aan, zo bv. losgeslagen - *losgeslēn*.

De klemtoon werd met ' aangeduid, zo bv. loopschoren - *lúap-schuərən*.

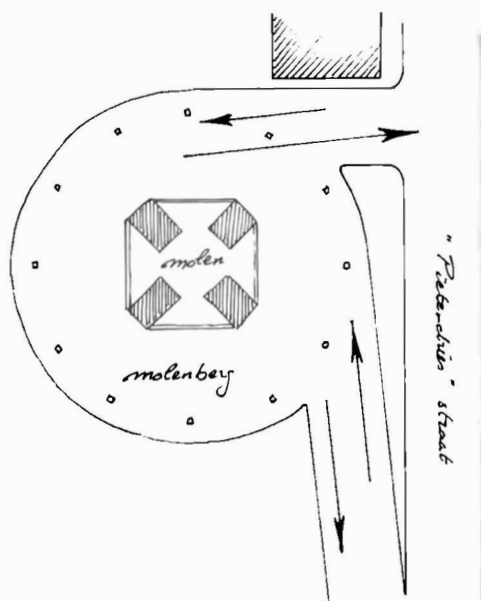
HOOFDSTUK I

BUITEN DE MOLEN

A. ALGEMENE AANBLIK.

Het eigenlijke molenlichaam rust op een basis gevormd door vier teerlingen (*tirlīn*). Deze *teerlingen* zijn met bakstenen gemetseld en staan boven op de *molenwal* (*meuləwoal*) of *molenberg* (*meuləbirg*).

De molenwal is 2 meter hoog en heeft een diameter van ongeveer 20 meter. Zij vertoont aan twee zijden een lichte helling waardoor men met paard en kar de molenberg kan op- en afrijden.

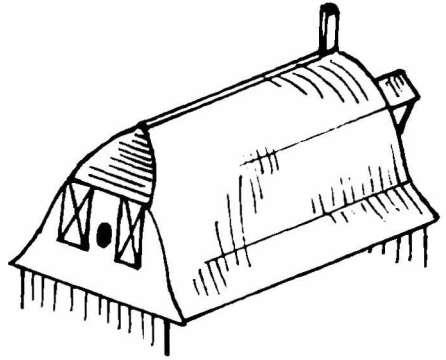

Plattegrond (schematisch).

Aan het molenlichaam onderscheiden we twee grote delen:

- * het houten lichaam, in balkvorm (6,10 m bij 3 m basis en +/- 6 m hoog) waaraan de *staart (stirt)* en de *trap* zijn vastgemaakt.
- * de *kap (kabbə)* met het kruis of wieken. Deze kap heeft de vorm van een driezijdig prisma waarvan de twee opstaande zijden lichtjes gebogen zijn. Ongeveer door het midden van deze kap loopt de molenas.

De kap (schematisch).

Het hele molenlichaam is aan de buitenkant beslagen met verticale vermolmde abelen planken (*abiəlnən plañkñ*). De achterzijde van de molen uitgezonderd ⁽³⁾, komen deze planken aan de drie andere zijden twee meter lager dan de plankenvloer van de eerste verdieping. Dit noemt men *de rok* van de molen.

Bekijken we nu even de delen afzonderlijk:

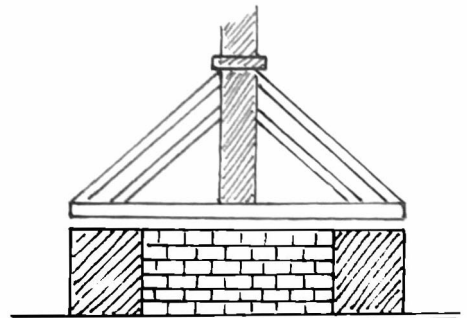
De teerlingen

Door vier muurtjes heeft men de teerlingen met elkaar verbonden. Zo krijgen we een afgesloten ruimte: de *ondermolen*. De ondermolen is witgekalkt. Men komt er binnen door een lage dubbele deur en een venster in één van de muurtjes zorgt voor de verlichting.

Men heeft op de ondermolen ook een soort dak gemaakt door de *steekbanden* van de molen te bedekken met eternitplaten. ⁽⁴⁾

De staart met trap (zie de foto's op p. 9)

De staart dient om de molen in de wind te zetten. Hij bestaat uit een zware gebogen eiken balk welke in de *zetel* van de molen vastgemaakt is. Aan de staart zijn twee

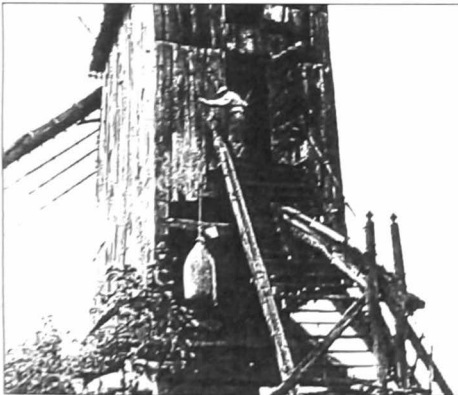
De ondermolen (schematisch).

knapen (*knoabən*) vastgemaakt, recht opstaande balken welke de trap ophouden.

Aan de staart bevinden zich eveneens twee *loopschoren* (*lùəp-schuərən*). Dit zijn eiken balken welke met een ijzeren haak aan de staart vastgemaakt zijn en schuin aan weerszijden van de staart op de grond rusten. Ze houden de molen in de wind. Tussen de twee knapen, op +/- 1m hoogte, bevindt zich de *winde* waarrond een stalen kabel gewonden is.

HOE ZET EEN MOLENAAR DE MOLEN IN DE WIND?

De molenaar neemt de twee loopschoren en legt ze in de *schorepinnen* (*schuərəpī*). Dit zijn twee ijzeren staafjes vastgemaakt aan de trap (zie de foto's op p. 10). Hij ontrolt de kabel welke rond de as van de winde is vastgemaakt en slaat hem rond een *pabe* (*póabə*). Paben zijn houten paaltjes (12 stuks) welke op gelijke afstanden van elkaar op de uiterste rand van de molenberg in de grond geslagen zijn. Door aan de winde te draaien spant de kabel aan en zo wordt de staart en meteen de ganse molen in de richting van deze pabe getrokken. Staat de molen in de wind, dan plaatst hij de loopschoren terug zodat de molen vaststaat

Achteraanweeg – 1956.

De molenaar laat een zak meel naar beneden. De ketting waaraan de zak hangt is de buitenreep. Door de ander hand laat de molenaar de klauwreep glijden.

Achteraanweeg – 2010.

Men ziet op deze foto duidelijk de trap met de balustrade, de staart, gesteund door de twee knapen, de loopschoren, de schoorpinnen, de winde, de paben, vóór de poort van de ondermolen de vangreep en de bel.

Trap en staart – 1956.

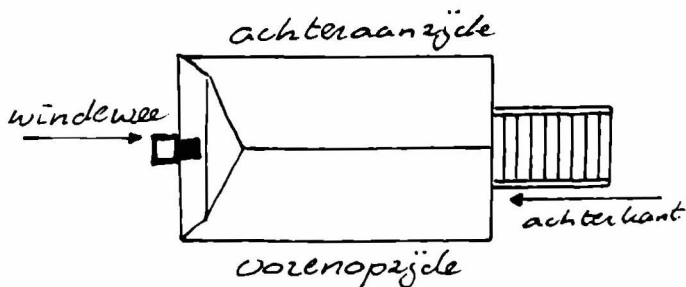

Trap en staart – 2011.

waarna hij de kabel van de pabe losmaakt en hem terug rond de winde draait. (verder zullen wij lezen hoe de molen om zijn as draait). De *trap* hangt vast aan de knapen. De vijftientig ⁽⁵⁾ treden van de trap zijn zodanig uitgesleten dat men zich met een tikje wantrouwen aan de dunne houten balustrade vastklemt als men naar boven moet! Henri Taets heeft aan de trap eveneens een bel bevestigd. ⁽⁶⁾ Een ruk aan een houten handgreep en een koperdraadje doet in de molen een belletje rinkelen.

HET MOLENLICHAAM.

De vier zijden hebben een speciale naam: de *windewee* (*wíndəwíə*), de *vooropzijde* (*vuərənopsaaíə*), de *achteraanzijde* (*achteraanzaaíə*) en de *achterkant*.

Bovenaanzicht (schematisch).

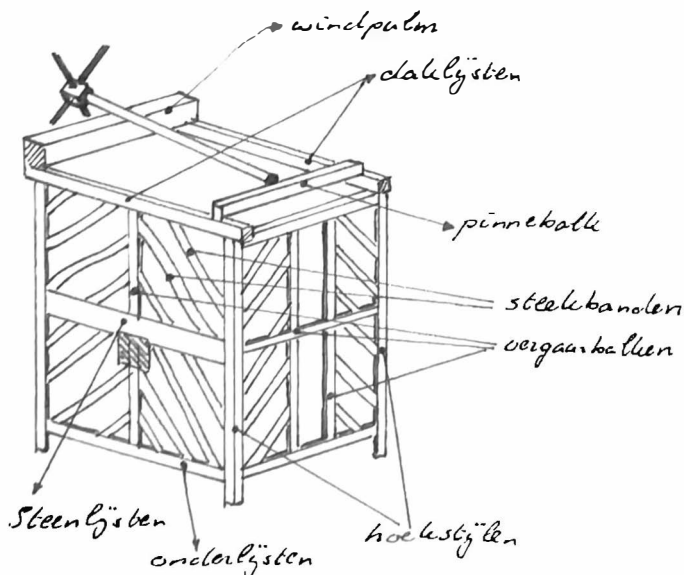
De *windewee* is bijna volledig bedekt met eiken schaliën (*iðknən schóiláön*). Deze liggen in een driedubbele laag boven elkaar. De onderste schaliën heten *luizen*. Het gedeelte van de rok is bedekt met eternitschaliën ⁽⁷⁾. Aan weerszijden van de as zien we twee uitneembare luiken namelijk de *windvensters*.

In de *vorenopzij* zijn zes ronde openingen ⁽⁸⁾. Deze dienen tot de verlichting van de molen. Ze worden aan de binnenzijde dichtgemaakt met een houten schuif (*schófkən*). In de achteraanzijde vindt men er zeven ⁽⁹⁾. Tevens is er in elk van de zijden een eenvoudig windmolen-tje ingebouwd ⁽¹⁰⁾.

Aan de achterkant vinden we de *deur* (*deurə*), een *voorvenster* en in de kap het *luikapken*. Onder dit luikapken zien we het achterste uiteinde van de *luis* (*luiassə*) waarrond de *buitenreep* (*būdənriəp*) loopt, dienend om de zakken op te halen en neer te laten. Onder 't luikapken zit een klein uitneembaar luikje, namelijk 't *luivensterke* ⁽¹¹⁾.

De *kap* is evenals de *windewee* bedekt met een driedubbele laag houten schaliën. Bovenop de vorst (*viestə*) ligt een gegalvaniseerde plaat van ± 30 cm breed. Het geheel wordt bekroond door een ijzeren windwijze, welke een soort mislukte zeemeermin ⁽¹²⁾ voorstelt.

Bekijken we nu even de constructie van de molen als we de abelen planken wegnemen. Dit kunnen we best aan de hand van een kleine schets.

De constructie van de molenkast (schematisch).

De voornaamste balken zijn dus de *hoekstijlen*, de *windpalm**, de *pinnebalke** (*pinnaboalkə*), de twee *daklijsten*, de twee *middellijsten* of *steenlijsten*, de twee *onderlijsten* en de *steekbanden*. De andere balken zijn van minder belang en heten gezamenlijk *vergaarbalken*. (De balken met een * aangeduid, zullen verder besproken worden.)

B. DE WIEKEN, DE ZEILEN, HET ZEILEN EN ONTZEILEN.

De molen heeft vier *wieken* (*wiégñ*) met slecht twee roeden (*roes*). Deze roeden zijn vastgemaakt aan de assekop. Zij zijn 24 m lang en wegen elk 1500 kg. Ze verbreden naarmate ze de assekop naderen. (Doorsnede onderaan $\downarrow$ 28 cm, aan de assekop $\downarrow$ 32 cm). (“*Ze spietsen uit van 32 naar 28*”, zegt Henri.)

Elke roe is aan de assekop vastgemaakt met een octoor (*octuər*) aan de ene zijde en met *kopweien* (*kopwēn*) en *liesweien* (*l*) aan de andere zijde. ⁽¹³⁾ Dit om doorschuiven te beletten. (deze weien worden in de zomer aangespannen) ⁽¹⁴⁾

De eerste roeden waren in hout. Zij bestonden uit drie delen: het onder- en boveinde noemde men de *enden* en het middendeel de *pestel* (*péstələ*) of *borst* (*bóste*). De pestel was met *nootjes* ⁽¹⁵⁾ (houten blokjes) aan de enden vastgemaakt. In 1891 ⁽¹⁶⁾ kwamen de eerste ijzeren

De assekop – 2011.

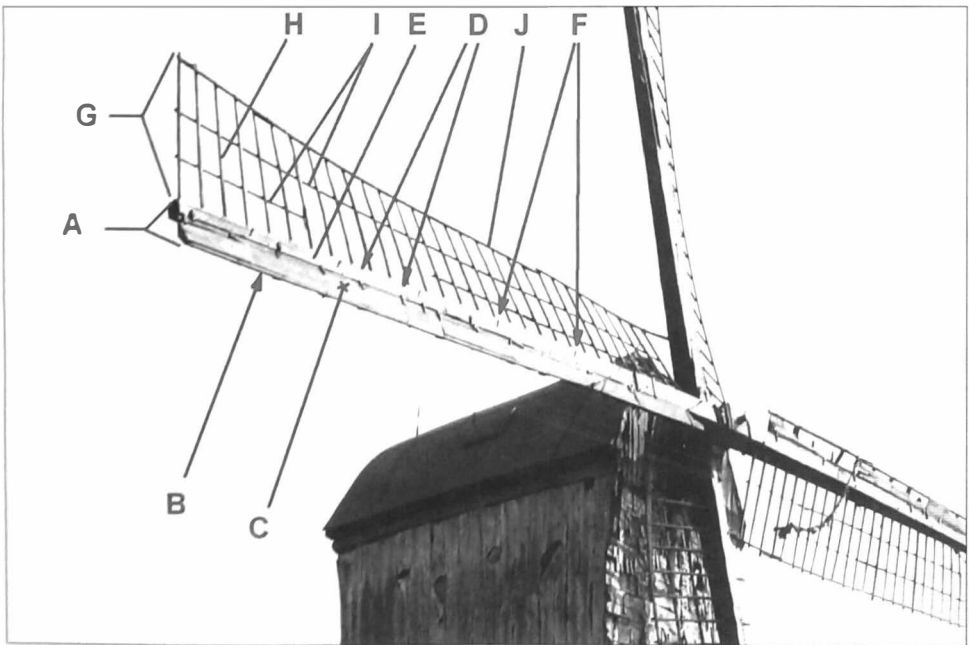
roeden. Deze zijn straffer (*strá. vərə*). De oudste ijzeren roede op de molen is 57 jaar oud ⁽¹⁷⁾.

Bekijken we nu even een wiek afzonderlijk (dus de helft van en roe).

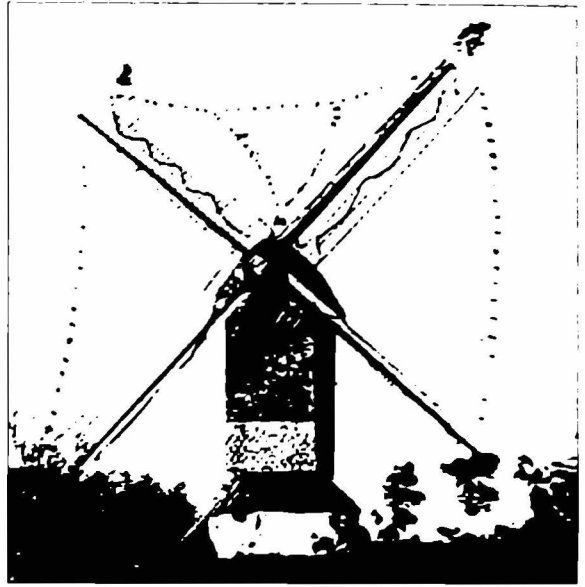
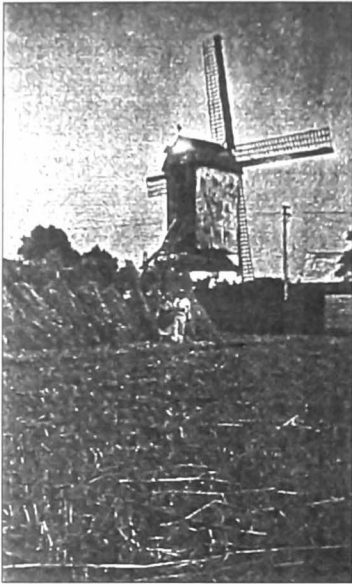
Het deel dat het eerste door de wind snijdt, heet het *voorhek* (A) (*vuərek*). Het voorhek bestaat uit de *voorzoom* (B) (*vuəzuəm*) en de *windplanken* (C) (*windplannñ*). Deze windplanken (er zijn er drie op één wiek) kunnen desnoods bij kwaad weer weggenomen worden. Ze liggen vastgemaakt aan de roede met wervelingen (D) (*wervelĩn*).⁽¹⁸⁾ Deze windplanken wegnemen, noemt men *de molen solveren*. De molen draait dan rustiger (*gristərə*). Aan de ijzeren roe zijn, op gelijke afstand van elkaar, vijf ijzeren haakjes vastgesmeed ⁽¹⁹⁾. De *puikes* (F) (*puikəs*) (een houten roe had houten puikes). (Verder zullen we kunnen lezen waartoe de puikes dienen).

Het *achterhek* (G) (*áxtərek*) bevat 30 *scheeën* (H) (*schian*), twee *onderzomen* (I) (*ońdərzuəm*) en een *achterzoom* (J) (*áxtərzuəm*). Een *schee* is een houten lat van 2,10 m lengte.

Elke *schee* steekt dwars door de holle roe heen en is er aan de achterzijde van de windplank vastgemaakt. De *scheeën* “spietsen ook uit” van 5 cm vierkant in de roe tot 3 cm vierkant aan de achterzoom. Ze lopen enigszins schuin naar boven. Voor- en achterzoom zijn aan de voorzijde van de *scheeën* vastgenageld; de beide *onderzomen* aan de achterzijde.

Één roedehelft of wie in 1960.

Soms rust de molen wel eens uit, maar zelden de molenaar! – 1956. *Als Knesselare viert, feest de molen mee!* – 1956.

Bekijken we de wiek even achteraan, dan bemerken we op de roe twee grote ijzeren *ontzeilhaken* (¹), een *houten knie* (²⁰) op de 7de schee en een *werveling* (²¹) op de onderste schee.

Sommige molens zijn *verdekkerd* (²²). Dit betekent dat voor- en achterzijde van roe, windplank en voorzoom volledig bedekt zijn met een zinken plaat. Zodoende is het voorhek volledig gestroomlijnd. Onnodig te zeggen dat de wind hierop een grote trekkracht kan uitoefenen.

Daarom is bij een “verdekkerde” molen het achterhek veel kleiner (één onderzoom) en wordt slechts een heel klein zeil bijgespannen (soms wordt dit helemaal weggelaten). Deze soort molens kunnen dus niet ontzeild worden en moeten uit de wind gezet worden ten-einde ze stil te leggen (²³).

Het *katoenen zeil* is uit één stuk vervaardigd. Men verft de zeilen met “*bolus*” of “*rode bol*” (*ruānbol*). Dit is een roestkleurige grondsoort, opgedolven in Henegouwen. Opgelost in een emmer water waaraan een pint lijnolie werd toegevoegd, maakt deze bolus de zeilen waterdicht en voorkomt het bevroren in de winter. Het zeil is rondom afgeboord met een *ingenaaide ketting* (²⁴) (*keedñtjān*). Vijf kleine kettingen hangen aan de roe-zijde (*letskaš*), *drie lange touwen* (*lijñ*) aan de andere zijde: de *opperlijn* (*ihberlijñ*) de *ten-halvenlijn*

Opzeilen – 1956.

Vier te halven – 2011.

De voorzijde van de wiek. Bemerkt de scheeën, de roede met de puikes, de voorzoom met de windplank. De molenaar heeft één lijn (de endekeslijn) losgemaakt en rolt het vrijgekomen gedeelte van het zeil op: “Hij kort een endecken”.

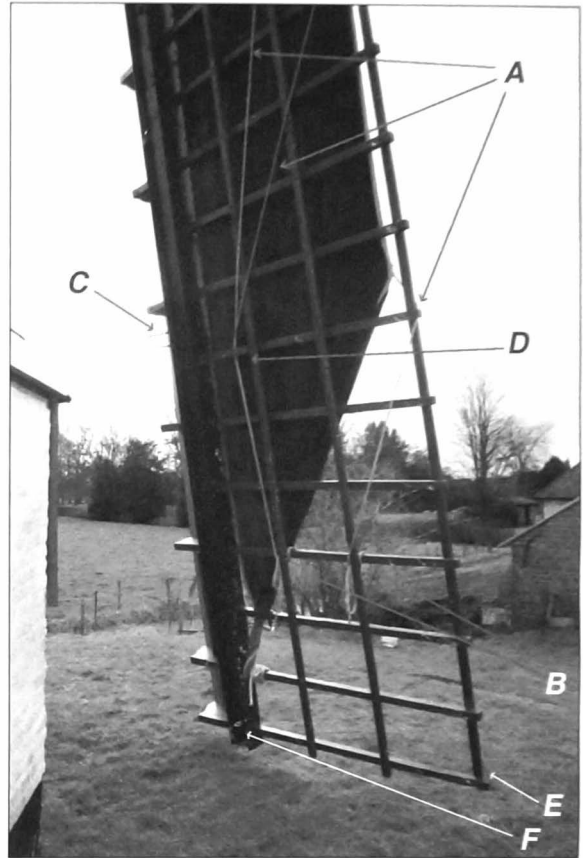
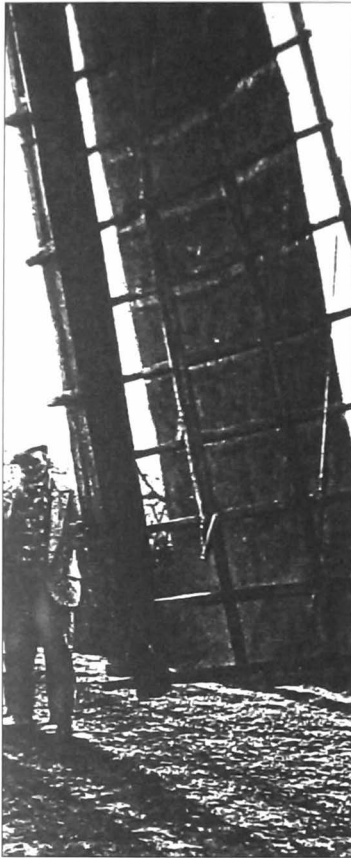
(taolvālijnā) en de eindjeslijn (eñdekeslijnā). Bovenaan wordt het zeil vastgemaakt met twee hangfels (ansels), onderaan met twee staartlingen (stirtliñ).

HET ZEILEN EN ONTZEILEN VAN DE MOLEN.

Als een wiek ontzeild is, zijn de drie grote lijnen los (1: eindjeslijn, 2: tenhalvenlijn, 3: opperlijn) de letskes (6) (deze zijn deel van het uit ketting gemaakte boord rondom het zeil (7)) zijn uit de puien, het zeil is opgerold, achteraan de twee ontzeilhaken geslagen (aan de achterkant van de wiek) en met de staartlingen aan één der onderste scheeën vastgemaakt.

Moet de molenaar nu *zeilen* (zæln), dan maakt hij eerst de staartlingen (4) los. Daar het zeilen volledig van op de grond gebeurt (de zeilen zitten van boven vast met de hangfels (5)), moet de wiek welke men wil zeilen bijna loodrecht onderaan staan. Eenmaal de

Volle zeil – 1956.

Een endeke gekort – 2011.

De achterzijde van de wiek. Men ziet duidelijk de drie lijnen (A), de manier waarop ze vastgemaakt worden (B). Eén van de twee ontzeilhaken (C), de houten knie (D), waar "E" is aangeduid zat vóór 1983 een werveling en bij "F", waar nu een metalen ook voor de roedeketting aanwezig is, zat vóór 1983 de nok.

staartlingen losgemaakt, wordt het zeil van achter de ontzeilhaken *losgeslagen* (*losgeslĕĕn*) en vervolgens ontrold. Met een "gurdkn" (korte ruk) slaat de molenaar de letskes in de puien. (en is daar zĕér handig in)

Nu komen ěĕn na ěĕn de lijnen aan de beurt. De "opperlijn" wordt tussen de 6de en 7de scĕe geslagen (te beginnen van bovenaan) en vastgemaakt aan de houten knie ⁽²⁵⁾ op de 6de scĕe onderaan. De "tenhalvenlijn" komt tussen de 12de en 13de scĕe en wordt eveneens aan deze knie bevestigd, terwijl de "eindjeslijn" tussen de 17de en 18de aan de achterste onderzoom vastgemaakt wordt. De twee staartlingen worden nu bevestigd: ěĕn aan de *nok* ⁽²⁶⁾ (*nógā*) aan de achterkant

van de roe en de andere aan de werveling welke zich bevindt aan de voorkant van de achterzoom.

Daar de wieken één na één gezeild worden, moeten ze ook om de beurt beneden stilhouden. Bij rustig weer worden ze op hun plaats getrokken met een *pinhaak* (*pinhoak*) of *pierhaak* (*pieroak*). Moeilijker wordt het als er wind is. Dan gebeurt dit verdraaien door gepast af te remmen met de vange. Dit verklaart ook het feit dat de vangreep (helemaal) tot op de molenwal reikt. Zo is de molenaar niet verplicht telkens op en af de molen te klauteren.

Als de wind te hevig wordt, moet men het zeil *inkorten* (*īkortn*). Men kort steeds op de roe "t vuørst naor de wiñd" (de roe welke het verste van de molen verwijderd is).

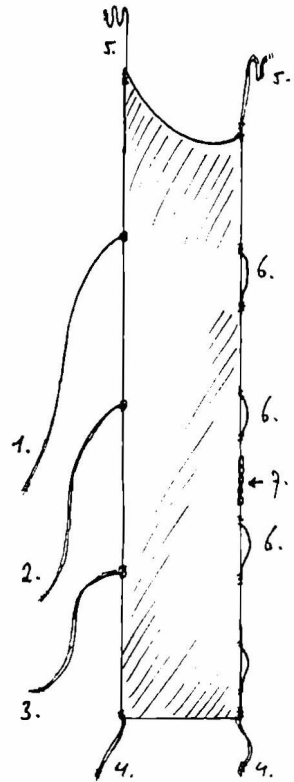
Bij het ontzeilen onderscheidt men volgende stadia:

- Volle zeil (*vil zēl*)
- Een eindje gekort (*een endeke gekort*): de eindjeslijn wordt losgemaakt en het vrijgekomen deel van het zeil wordt opgerold. Zo worden zeven scheeën blootgemaakt.
- Een halven getrokken (*hoalven getrōn*): eindjeslijn en ten-halvenlijn los, dertien scheeën bloot.
- Een oppersten getrokken (*een ibbersten getrōn*): eindjeslijn en ten-halvenlijn en opperlijn los, eenentwintig scheeën bloot.
- Gans bloot (*Gial bluət*): volledig ontzeild.

In de vier laatste gevallen draait de molen *gekort*. Wordt de wind te zwak, dan moet men *meer zeil geven* of *bijleggen* (*bijlēn*). Zo bekomt men allerlei combinaties, onder andere:

'k draai:

- *een roe bloot en een roe endekes*
- *'t halven, twee bloot*
- *vierə ten ibbersten*
- *een vil, een bloot*
- *vierə te halven (gelijk aan twee bloot)*

Een molenzeil (schematisch).

of nog:

- 'k moe hem endekes trekken
- 'k moe hem vierə 't halven trekken
- 'k moe hem een roe bloot trekken
- 'k moe hem tot aan d' ibberlijne trekken

Een houten molen moet juist in de wind staan. (“de wind moet in de zeilen kunnen pakken”). Misschien zou hij nog beter draaien indien hij enigszins schuin in de wind stond, maar dan tocht (trekt) het te veel in de molen: er zijn grote spleten (*gérən*) in de zijwanden! De zeilen mogen ook niet flapperen (*klətsən*). Dit gebeurt als de wind schuin opzij (*vorenop*) is of als de wieken versleten zijn.

Wat betreft de richting van de wind: de beste wind komt uit het zuiden, dan heeft men de “effenste” wind. Het zuidzuidwesten is de minst gunstige richting: enkele huizen en de bomen aan de Dries vormen een hindernis. Vervelend voor de molenaar zijn de plotse rukwinden (*stúikwinden*) welke een bui vergezellen. Zo kreeg de molen eens een wervelwind (*zwerələ*), zodat de scheeën meters ver weggeslingerd werden en de zeilen scheurden.

Een zeer eigenaardig verschijnsel is het verdwijnen (sedert enkele jaren) van het “getij” (*téj̄ə*) van de zee. Dat was een wind welke praktisch het hele jaar door rond drie uur in de namiddag opstak uit het noordwesten en slechts tot in Knesselare kwam. Dan draaide de molen uit het noordnoordwesten terwijl een eindje verder de molen van Smets in Aalter ⁽²⁷⁾ uit het zuidwesten draaide. Enkele jaren geleden echter is deze wind achterwege gebleven.

Hubert VAN HOOREWEGHE - 1956
digitaal verwerkt en aangevuld
door Mike EKELSCHOT - 2010/2011

Bronnen:

GERAADPLEEGDE WERKEN (1956)

LEGRIS, “*La meunerie à vent*” – verschenen in het tijdschrift “*Enquêtes du Musée de la vie Wallonne*” nrs. 55 en 56, jaargang 1949.

CALLEMEYN, “*De Ooievaarsmolen te Koekelare*”.

GERAADPLEEGDE WERKEN (2010)

BAUTERS P., “*Van zadelsteen tot zetelkruier - 2000 jaar molens in Vlaanderen*”, 1998.

ZWEERS, SCHEIRS, *“de Standerdmolen - bouw, geschiedenis, ...”*, 1994.
MOLA – ‘*Molencentrum Provincie Oost-Vlaanderen*’, foto’s van Studio Claerhout, Gent, uit de verzameling van Mola.
DIVERSE (MAAND)BLADEN: o.a. *“Land van de Woestijne”*, *“Ons Meetjesland”*, *“Molenecho’s”*, *“Appeltjes van het Meetjesland”*, *“Ons Heem”*, *“De Belgische Molenaar”*.

Voetnoten:

- ¹ Deze staak is vervaardigd uit een olm of iep, wat een eerder uitzonderlijke houtkeuze is. Op het einde van de 18de eeuw was ook hier echter een massale sterfte van iepen vanwege de iepziekte en vermoedelijk voldeed deze betreffende boom, ondanks de houtsoort, aan de vereiste lengte, omtrek en sterkte.
- ² Zelfs nu zijn er nog steeds werken aan de molen vanwege foutieve handelingen en herstellingen uit de restauratie van 1979-1983 waardoor er zowel historische als functionele fouten aanwezig zijn.
- ³ Na de restauratie van 1983 is ook de achterzijde even lang als de overige zijden.
- ⁴ Hier wordt het beeld geschetst dat de steekbanden direct voor de dakconstructie werden gebruikt. Afgaande op foto’s was dit echter niet het geval. Daar ziet men dat het eigenlijke dak een aparte constructie is welke door de steekbanden wordt gedragen.
- ⁵ Nu 31 treden, de treden liggen bij gevolg dicht tegen elkaar.
- ⁶ Sinds 2010 is deze bel weer aanwezig (molenmaker Ekelschot, 2010).
- ⁷ Na de restauratie van 1983 is deze zijde volledig met eiken schaliën bedekt.
- ⁸ Ook wel “rondekesdag” genoemd, na de restauratie van 1983 helaas nog maar één aanwezig.
- ⁹ Na de restauratie van 1983 nog twee aanwezig, bijgevolg is het nu zeer donker op de steenzolder!
- ¹⁰ Sinds 2010 weer aanwezig na completering restanten (molenmaker Ekelschot, 2010).
Als de molen niet volledig ‘aan de wind’ staat, gaat één van de twee draaien.
- ¹¹ Welk luik is niet duidelijk. Is dit hetzelfde luik als het zogenaamde voorvenster of gaat het over de uitneembare delen van de beplanking van het vanespan (achterzijde van de kap)?
- ¹² Nu is het een soort van kieken!
- ¹³ Deze uitleg moet op een misverstand berusten. Een roede heeft telkens twee octoren, vier kopwigen en twee lieswigen, elk aan een zijde van het roedegat in de assekop.
- ¹⁴ Dit omdat het hout in de zomer krimpt en de wigen los gaan zitten.
- ¹⁵ Dit om het onderling verschuiven tegen te gaan. De delen zelf werden met meerdere ijzeren stropen tegen elkaar getrokken.
- ¹⁶ In 1880 werden de eerste stalen roeden in de Somersmolen te Knesselare gestoken. Dit moest Taets toch geweten hebben?
- ¹⁷ Aldus van 1899 en zeer waarschijnlijk vervaardigd geweest door de roedenmakerij Van Vynckt-Davelooze uit Knesselare.
- ¹⁸ Na de herstelwerken van 2010 zijn het 4 windborden geworden. De borden klemmen nu door middel van dwarslatten achter de voorzoom en het zogenaamde

schroothout. In 1983 was er zelfs maar één bord verwijderbaar: het eindbord. De rest was vastgebout!

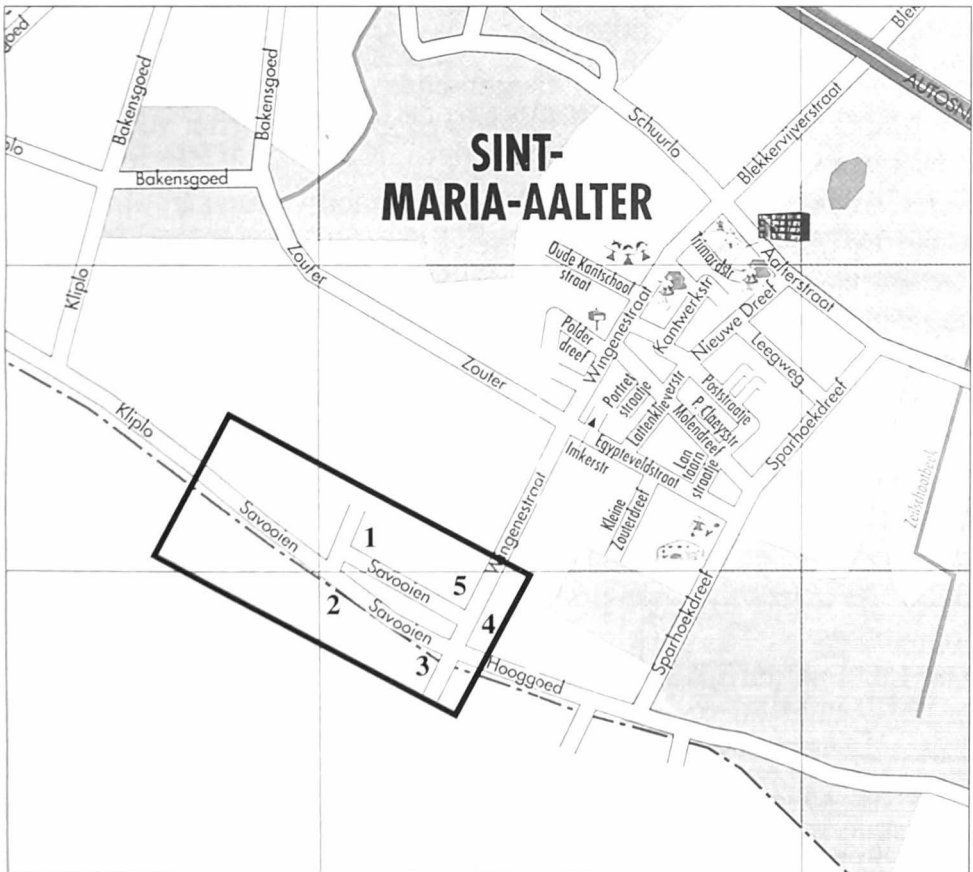
- ¹⁹ Bij de roeden van 1983 (Verhaeghe – Ruddervoorde) zijn dit 4 stuks en deze zijn ingedraaid met schroefdraad.
- ²⁰ Sinds 2010 weer aanwezig (molenmaker Ekelschot, 2010).
- ²¹ In 1983 niet terug aangebracht.
- ²² Volgens Lieven Denewet, redacteur van Molenecho's, heeft molenaar Taets nog een offerte gevraagd voor de plaatsing van een Dekker/Fauël-stroomlijn op zijn molen.
- ²³ Een Dekker-gevlucht vangt ook bij stilstand veel wind en staat bij stilstand beter niet recht op wind.
- ²⁴ De huidige zeilen zijn afgeboord met hempex, een soort synthetisch koord lijkende op katoen.
- ²⁵ Sinds 2010 weer aanwezig (gereconstrueerd door molenaar en molenmaker Ekelschot).
- ²⁶ Nu is dit een metalen oog om de roedeketting aan vast te leggen (molenmaker Wieme, 2010).
- ²⁷ Ook wel “de Teerlingmolen” of “Oude Molen” genoemd: www.molenechos.org/molen.php?AdvSearch=510. Deze molens liggen hemelsbreed een 3 km van elkaar en men kon elkaar dus zien in die tijd. Zoekt u nu, staande op de molen. Aalter...

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

SINT- MARIA-AALTER

SAVOOIEN ... EEN KLEINE WIJK IN EEN KLEIN DORP.

Savooien, een paar straten groot, is gelegen aan de grens van St.-Maria-Aalter met Ruiselede (Sint-Pietersveld). Vroeger stonden hier enkele nederige huisjes en aanpalend wat verderop enkele kleine boerderijtjes. De bewoners van deze wijk konden evenwel terecht bij een paar buurtwinkeltjes en maakten plezier in enkele kleine cafés waar naast het gebouw een boltent was. De hoefetjes stonden enkele honderd meter verder richting Kliplo. Daartussen bevond zich een klein bos, *Den Appelaar* genoemd.

1. kruidenierswinkeltje van Marie-José Martens
2. café Den Appelboom
3. café 't Kruiske
4. café De Brabandere
5. kruidenierswinkel uitgebaat door Celesta De Vos

HOE IS DEZE WIJK AAN ZIJN NAAM GEKOMEN?

We moeten teruggaan tot de periode van het Bulskampveld. Toen waren er ook in de omgeving van Maria-Aalter enkele visvijvers, zoals de Tollenaersvijver en de Zeilschootvijver. Savoren (enkelvoud savoor) zijn kleine visputten of visvijvers. Ze werden aangelegd voor het tijdelijk bewaren van de vis tijdens de onderhoudswerken van de normale vijvers of bij selectie van jonge of volwassen vissen. Hierdoor zou de naam Savooien ontstaan zijn.

Een andere uitleg over de oorsprong van die benaming (echter te beschouwen als legende) werd meegedeeld door een bewoner van Savooien zelf, namelijk Marcel De Blaere, geboren in 1904. Hij heeft het vernomen van zijn vader Camiel De Blaere, geboren in 1864 die woonde als kind en als jongeling nabij 't Lindeveld, niet zover van Savooien. Vader Camiel had verteld dat hij als kind reeds de herberg 't Savooiken kende waar veel volk kwam kaarten en bollen. Die herberg zou kort voordien, dus omstreeks 1850 – 1860 geopend zijn. Hier volgt nu het relaas van Camiel De Blaere.

Tot vermaak van 't volk en ook om de broodwinning kwamen ook alhier op geregelde tijdstippen “berendansers” voorbij, mannen die beren dresseerden en naar hun pijpen lieten dansen. Zij waren afkomstig van Savoie, een bergstreek in de Franse Alpen en men noemde hen “Savoyards” of op zijn Vlaams Saviaars of Saviors.

Op de wijk 't Savooien, met zijn 21 huizen, woonde toen een manneke, Mestdagh genaamd, die een beetje Frans kende. Hij was trimard geweest die overal, ook in Frankrijk, gewerkt had. Die Savoyards waren natuurlijk blij hier iemand te ontmoeten die hun taal verstond en sprak. Ze schikten het zo dat ze ieder jaar alhier hun vrije dagen kwamen doorbrengen en bij onze vriend Mestdagh logeerden.

Dat lokte natuurlijk volk uit de buurt en de omgeving, er werd gekaart, gebold en gedronken en trimard Mestdagh begon drank te verkopen of “kantiene te houden”. Dat kwam algauw ter ore aan de fiscus en 't manneke moest kiezen: stoppen met drank te verkopen of er wel verkopen en taks betalen. Dit laatste ging door en de herberg kreeg de naam 't Savooiken. Meteen noemde men de wijk Savooien. De benaming werd officieel door de gemeente erkend en de hoofdweg kreeg een straatnaam.

(Ons Doomkerke – de Vijf Zusterparochiën, 8ste jaarg., nr 2. maart 1963)

Marcel De Blaere die dit heeft verteld, was ook lid van V.T.B. St.-Maria-Aalter en medespeler van de toneelbond “Als ik maar wil”.

Marie-José Martens en Wilfried Lambert.

Marie Van Eeghem, de oma van het kind Anita Lambert.

Het kruidenierswinkeltje, dat gelegen was in de binnensteeg van de wijk, werd gerund door Marie-José Martens, gehuwd met Wilfried Lambert. Wilfried verdiende zijn brood als fruit- en groenteboer in het dorp en de omgeving.

De ouders van Marie-José Martens waren Adiel Martens, werkzaam bij de spoorwegen en Marie Van Eeghem. Deze laatste was naaister en naaide kleren voor de mensen van de wijk en het dorp. Waar later haar dochter een kruidenierswinkel opende, had zij vroeger reeds in dit huis een stoffenwinkel.

Nu woont hun dochter en kleindochter, Anita Lambert, in het ouderlijk huis.

Een paar honderd meter verder, het huidige huis met nr. 20, was vroeger café *Den Appelboom*. Het huis was eigendom van Arthur Van den Brande, die werkzaam was op St.-Pietersveld te Ruiselede. Eerst bewoonde hij zelf het café maar heeft het later verhuurd. Hij woonde toen in een van de huizen van het gesticht langs de weg van Ruiselede naar Beernem.

Eigenaardig, onze herberg droeg de naam *Den Appelboom*, maar er stonden voor de deur slechts twee perenbomen. Waarschijnlijk zal de naam van de afspanning ontleend zijn aan de naam van het bosje daarnaast, bekend als *Den Appelaar*.

Vanaf ongeveer 1936/37 huurde David D'Hulster en zijn echtgenote Juliana Patteeuws dit café aan Tuur Van den Brande. Naast hun gezellig café met de mooie kleine toog, waar 's winters een ouderwets kacheltje de gelagzaal opwarmde, was er ook een boltent.

Wardin Juliana Patteeuws met dochters Mariette en Agnes met pop.

Tijdens de Wereldoorlog van 1940-45 kwamen veel Duitse soldaten die wat verder op het St.-Pietersveld waren gekazerneerd, er een pintje drinken. Bazin Juliana vond dat een te gevaarlijke situatie en vroeg in 1942 aan de toenmalige commissaris van Aalter om hun café te mogen sluiten. Deze Duitse soldatenbende was niet opgetogen met deze sluiting en besloot, tegen betaling, eerst al het bier en de korte drank op te drinken. Blijkbaar had Juliana schrik om later voor Duitsgezinde te worden bestempeld.

Wat verderop, richting Kliplo, woonde boer Petrus Duyck die ook de melk ging ophalen in de omtrek. De kinderen uit de wijk mochten, tijdens W.O. II, slechts vanaf 13 uur komen om hun kannen te laten vullen met melk. Zo stonden ze reeds een half uur in de rij aan te schuiven. Het was de tijd dat sommige boeren eerst tegen woekerprijzen hun goederen verkochten aan de smokkelaars en daarna aan de plaatselijke bevolking.

In datzelfde oorlogsjaar was Juliana in verwachting van een derde kind. Helaas, niet zo ver van haar woonst, ontplofte er een krachtige Duitse bom en spijtig genoeg kreeg ze door die zware knal een miskraam.

Na de oorlog werd het café heropend tot in 1952 Juliana verhuisde naar de Wingenestraat, richting het dorpscentrum. Nu baat ze het café *Britannia* uit.

Een nieuwe bazin stond nog een tiental jaren aan de toeg van *Den Appelboom*.

Aan het begin van Savooien, de hoek met de huidige Wingenestraat, stond herberg *'t Kruiske*. Hier was de cafébaas Bertje Van de Sompele. Ook dit café zal in diezelfde periode voorgoed zijn deuren sluiten.

Dit café kwam tijdens de Eerste Wereldoorlog in de belangstelling toen er daar een Duitser, die als bediende werkzaam was in het station van Maria-Aalter, werd vermoord door iemand uit de omgeving, namelijk een zekere Emiel Beele uit Wingene. Deze jongeling had deze Duitser in het oog geschoten. Hij kon niet verkroppen dat ook hij een oogje had op zijn geliefde. De dader, Emiel Beele, vluchtte en verborg zich bij de boeren. Hij werd in 1917 vogelvrij verklaard en werd uiteindelijk gevonden onder het loof van een bietenput en naar Duitsland overgebracht.

Deze moordaffaire komt ook voor in de reeks "De Moorden van Beernem" van A. Ryserhove.

Vanaf café *'t Kruiske* richting het dorp in de huidige Wingenestraat stond, rechts van de baan, een derde café, namelijk *De Oude*

Brabandere of *Brabandzoon* en werd open gehouden door Frederik Van Daele. Deze man werd vermoord begin juni 1919, op *Sinkensenzondag*” toen zijn vrouw, Marie De Bleecker naar de mis was. Nadat zij naar de kerk vertrokken was, komt een jongeman de herberg binnen. Hij bestelt een pint bier. Onze kroegbaas, Van Daele, draait zich om en wil de pint uitschenken. Onmiddellijk krijgt hij een zware klap in de nek. De oude man valt bewusteloos op de grond. De aanrander sleept Van Daele koelbloedig naar een nevenkamer. Met een bajonet steekt de overvaller tot zes keer in het lichaam van het slachtoffer. Van Daele sterft bijna onmiddellijk. Vervolgens doorzoekt de moordenaar vlug de woning maar komt van een kale reis terug: hij vindt slechts 200 frank en laat zelfs de grote buit, ongeveer 1900 frank, onaangeroerd.

Bij haar terugkomst ontdekt zijn vrouw het gruwelijk tafereel en slaat alarm. Het dorp staat in rep en roer. Al vlug wordt de naam van Jan Canepeel uit Knesselare genoemd die sinds enkele tijd officieel in St.-Maria-Aalter woonde “*bij zijn lief*”.

Het is de toenmalige marktzanger Victor Bekaert die het bekende lied “*De laffe moord te Maria-Aeltre*” schreef. ⁽¹⁾

Zijn weduwe, Marie De Bleecker, hertrouwde met een legendarische figuur van Maria-Aalter, namelijk Floor Claeys, met zijn witte

Dit is 'Floor' Claeys. Florimond was de kleinzoon van Pieter-Livinus Claeys, de enige burgemeester die van Maria-Aalter was (1867-1872).

Leopold II-baard, een welgesteld man die echter arm overleden is. Hij was de kleinzoon van Pieter-Livinus Claeys die tussen 1867 en 1872 de enige burgemeester is geweest van Aalter, afkomstig van het Aalters Hoekske.

Waard Claeys had een typisch voorkomen: hij droeg altijd een fluwelen pak, klompen en een laag kepjetje op zijn hoofd. Hij ging nooit naar de kerk en als reden gaf hij op dat zijn vader in de kerk was doodgefallen. Tegen de pastoor zei hij dat hij maar “*ne knecht*” was en dat hij later alles zelf zou regelen “*met den grote baas hierboven*”. ⁽²⁾

zittend v.l.n.r.: Leon Patteeuws (grootvader), David Patteeuws met accordeon en Charles Patteeuws.

Staannde v.l.n.r.: Leonia Ide, Cyriella Patteeuws, Maria Patteeuws en Juliana Patteeuws.

Aan de andere kant van diezelfde baan stond toen nog een tweede druk bezochte kruidenierswinkel waar Celesta De Vos de klanten bediende. Er zou daar ook nog een klein café geweest zijn met als uitbater boerke Vermeire.

Onze wijk Savooien had, net zoals andere buurten, een aangenaam en traditioneel repertoire van feestelijkheden.

Er werd in ieder café gekaart, gebold en ook gedronken. Er waren wedstrijden op de teerlingbak en "*pintje-dek prijskampen*". Dit zijn wedstrijden met de kaart waar de vier spelers van iedere tafel een inleg betaalden en het winnend koppel een prijs kreeg (worst, chocolade, enz.). Ook de toen bekende "*mastklimming*" lokte oud en jong naar de feestplaats waar de deelnemers omhoog moesten klimmen om boven aan de mast een prijs van het velowiel af te rukken. Enkele meters voor de eindmeet, waar de prijzen hingen, werd de mast meestal ingesmeerd met vet of olie om de slaagkansen te verminderen.

De jaarlijkse "*puitekoersen*" hadden ook grote belangstelling. Dit was een wedstrijd waar men een kikker op een kruiwagen plaatste en zo enkele honderden meters moest afleggen. Wanneer de kikker

er af sprong, moest men hem er terug op zetten. Hij die het eerst met kruiwagen en kikker over de meet bolde, was de overwinnaar. Er waren ook bedriegers in het spel. Sommigen klopten de kikker met zijn kop tegen de kruiwagen, zodat hij wat bedwelmd was en alzo geen aanstalten maakte om van de kruiwagen te springen.

Ook de *velokoersen* voor lokale deelnemers kenden veel succes. Vedetten gekleed in bizarre kleren rijdend op slechte, afgedankte fietsen, moesten enkele rondjes in de wijk afleggen. Vedetten uit die periode waren: Maurits Carette, een boer wonende in de Zouter, ene Van Poelvoorde, een andere boer wonende wat verderop in Ruiselede en Julien Bonne, varkens koper van het dorp die uiteindelijk meer dan honderd jaar oud is geworden. Ze kregen langs het parcours hier en daar een jenever of een pint bier om indruk te maken.

Een trouwe bezoeker in de wijk was Miese Saai (Sooi) van 't Hoekske die met de viskar rond reed. Eigenlijk heette hij Maurits Van Ackere. 's Winters had hij al eens mosselen mee. Het waren geen jumbo's zoals nu, maar het natuurlijke product uit de Noordzee met algen en zand in de prijs inbegrepen. Wanneer hij café *Den Appelboom* binnentrad, vroeg hij de waardin om een grote kom mosselen te koken. Het klantenvolkje kon nadien genieten van dit heerlijk, winters mosselfest.

Vlak bij de wijk Savooien lag toen de piste (velodroom) van de plaatselijke wielervederhield Camiel Haeck. Arthur Van den Brande, eigenaar van café *Den Appelboom*, richtte rond de jaren 1930 *velokoersen* in. Dit vernemen we in 't Getrouwe Maldeghem:

Juni 1929

Maria-Aalter, Savooien

Op heden Zondag 6 dezer velokoers bij Athur Van den Brande

1ste koers voor de gekende mannen van Maria-Aalter

2de koers: voor alle beginnelingen: 40 fr – 30 fr – 20 fr – 10 frank

3de koers: handicap tusschen Camiel Haeck, de koning der stratekoersen, tegen Henri Van Ooteghem, de premie-jager van Maria-Aalter.

Sporters van omliggende die Camiel Haeck gekend hebt, laat deze gelegenheid niet voorbij gaan, hem nog eens aan 't werk te zien.

*****

Juni 1930
Maria-Aalter, Savooien

Groote velokoers voor alle beginnelingen op Zondag 22 Juni 1930
bij Arthur Van den Brande, 350 frank prijzen

1ste prijs : 1 tube en 35 fr, is 100 fr

2de prijs : 1 tube en 15 fr, is 80 fr

3de prijs : 1 tube, is 65 fr

4de prijs : 40 fr

5de prijs : 30 fr

6de prijs : 20 fr

7de prijs : 10 fr

BESLUIT.

Niettegenstaande deze kleine gemeenschap aan de rand van het dorp woonde, had ook zij vermaak en plezier na een werkweek van zes dagen. Het dorp van de trimards, het Aalters Hoekske, was in de eerste helft van de 20ste eeuw nog een vergeten groep. Anno 2011 is St.-Maria-Aalter een modern en hedendaags plekje waar het aantrekkelijk is om te bouwen en te wonen.

Mevr. Anita Lambert, dochter van het buurtwinkeltje en Mevr. Mariette D'Hulster, dochter van de uitbaters van *Den Appelboom*, dank ik voor het uitlenen van foto's.

Ook Julien Waerniers, geboren en getogen in dit dorp en bekend als de vroegere lokale barbier en coiffeur, heeft een speciale bijdrage geleverd voor dit artikel. Zonder hem bleef de folklore van toen voor ons onbekend.

Walter VERVALLE

Bronnen:

¹ *Over café 'De Oude Brabandere' en de moord*, Land van de Woestijne, 2009 nr. 2

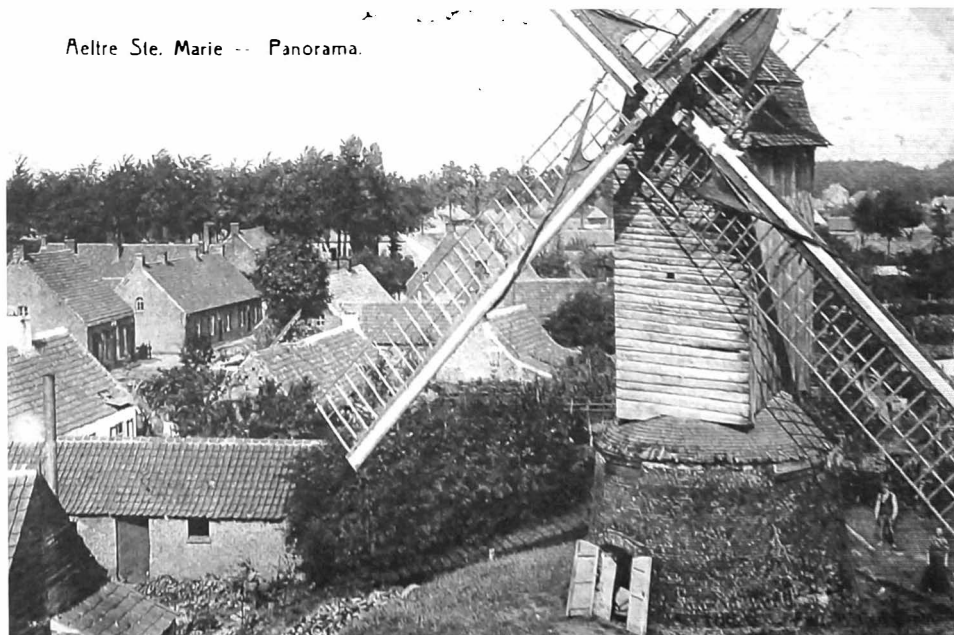
² A. RYSERHOVE en R. DEFUYT, *Het Aalterse van Toen*, p.93

EEN GASFABRIEK IN MARIA-AALTER?

Dezer dagen kreeg onze heemkundige kring een telefoontje van één of andere dienst van OVAM. Een vriendelijke dame aan de andere kant van de lijn was blijkbaar op zoek naar historisch vervuilde plaatsen. Volgens haar gegevens had er te Aalter ooit een 'gasfabriek' gestaan. Of we daar soms meer informatie over hadden? Je wordt daar toch wel even stil van. Zou je dan zo'n historische analfabeet zijn dat je zo iets relevants niet wist? In je achterhoofd heb je wel het beeld van één of andere foto van de gashouder die in de Loveldstraat, dichtbij het huidige rondpunt, stond. Van daaruit werd het gas naar het centrum van de gemeente verdeeld. Een gasfabriek waar ze gas produceerden... daar had je nog nooit iets van gehoord.

Voorzichtig vraag je dan waar zij denken dat die fabriek zou gestaan hebben. Een vrij overtuigd antwoord heeft het over de omgeving van het kruispunt van de Wingensestraat en de Egypteveldstraat. Weer even slikken. Een gasfabriek in Maria-Aalter? Aan de andere kant heeft men geen weet van Maria-Aalter; maar de bevestiging van de eerder opgegeven Wingensestraat en Egypteveld veegt alle twijfel weg. Daar stond destijds wel een windmolen en een maalderij, maar een gasfabriek... De vriendelijke stem aan de andere kant beslist nog

Aeltre Ste. Marie -- Panorama.

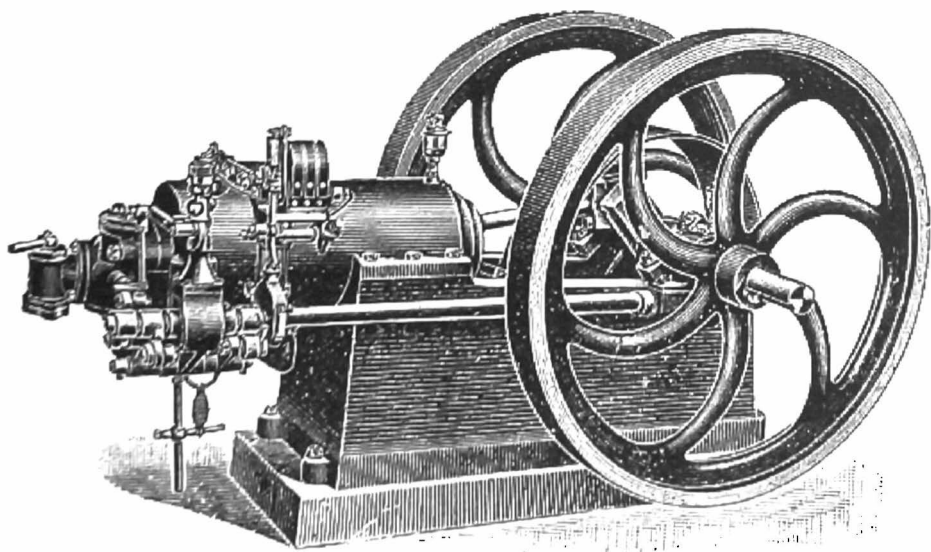
*Zicht op de oude windmolen van Maria-Aalter.
Foto verzameling Jan Camerlinckx.*

eens te overleggen met haar collega's en ons terug te contacteren. Van mijn kant beloof ik één en ander verder uit te pluizen...

Na wat zoekwerk blijkt dat bakker Francies Perneel in 1844 naast de woning van Pieter Livinus Claeys, gelegen op de hoek van de Wingensestraat en de Egypteveldstraat, een woning en een houten korenwindmolen had gebouwd.⁽¹⁾

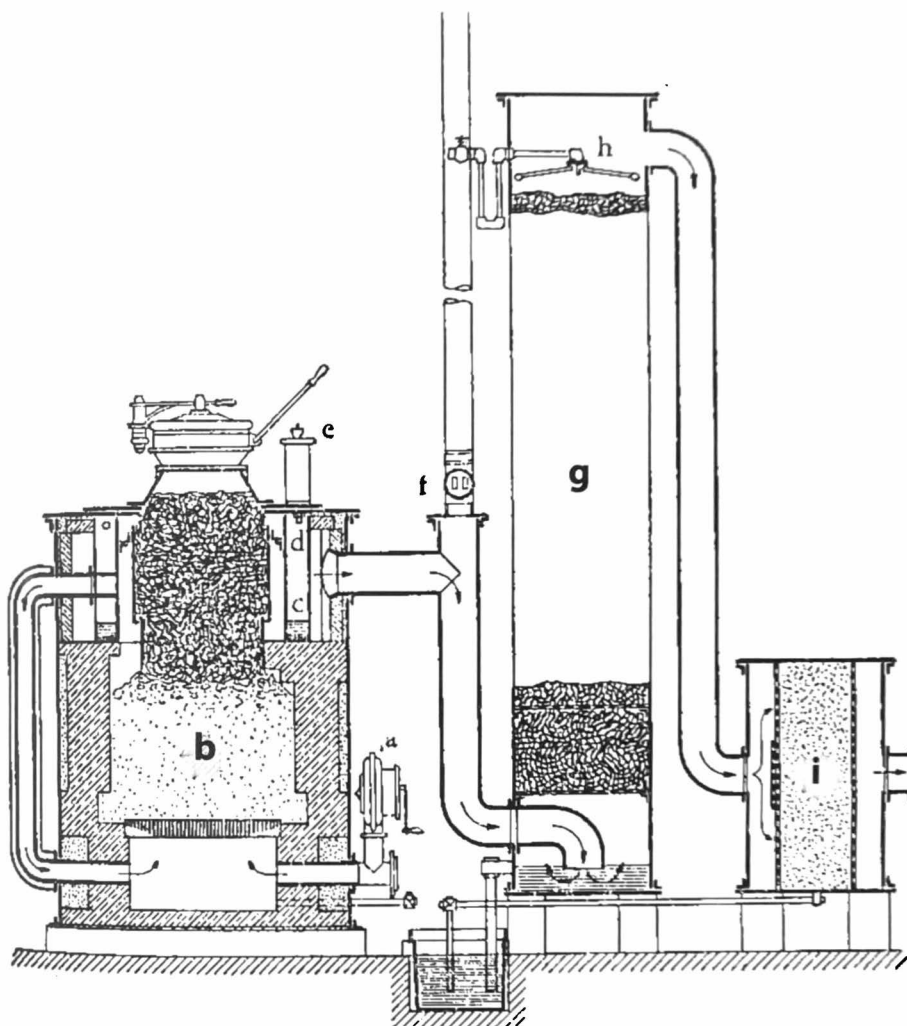
Het hele verhaal over het wel en wee van de molen heeft Walter Vervalle nog onlangs in ons tijdschrift beschreven.⁽²⁾

Waar wij willen aanknopen is in 1908 als Octaaf Claeys, kleinzoon van Pieter Livinus, eigenaar werd van de molen en de intussen in 1902 bijgebouwde stoommaalderij. Die stoommaalderij moest er voor zorgen dat er ten alle tijde kon gemaald worden, ook als er geen wind was of als het stormde. Sinds het einde van de negentiende eeuw was er trouwens een algemene trend om windmolens te gaan vervangen door met stoommachines aangedreven maalderijen. Blijkbaar voldeed de stoomaandrijving om één of andere reden niet meer en in 1909 deed Octaaf Claeys een aanvraag bij het gemeentebestuur voor het bouwen van *een maalderij met gas en een voortbrenging van arm gas*.⁽³⁾

Eén van de vele types gasmotoren die op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw op de markt werden gebracht.

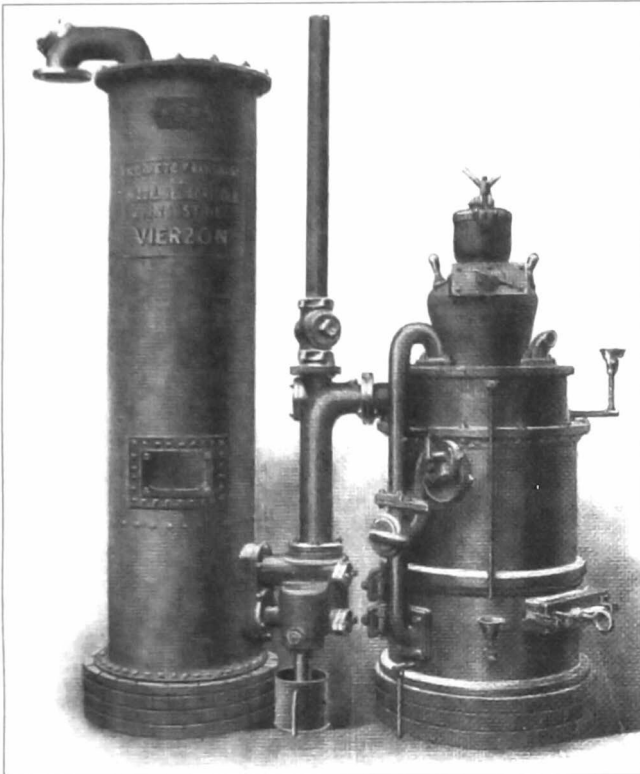
Schema gasgenerator van Dowson:

b. verbrandingskamer; g. natte reiniger; i. droge reiniger.

In de praktijk kwam het erop neer dat de maalininstallatie werd aangedreven door een gasmotor.

Een gasmotor verschilt, behalve dat hij gas verbrandt in plaats van benzine, niet veel van een gewone verbrandingsmotor.

Daar waar geen stadsgas aanwezig was, moest het nodige gas ter plaatse aangemaakt worden. Dat gebeurde met een gasgenerator. Het systeem was gebaseerd op de onvolledige verbranding van hout, houtskool, cokes of kolen, waarbij brandbare gassen ontstonden.

Model van gasgenerator zoals die bij het begin van de twintigste eeuw onder andere in Frankrijk in gebruik was.

Omdat die gassen minder rendement hadden bij verbranding dan stadsgas, sprak men van 'arm gas'. In principe bestond zo'n gasgenerator uit een verbrandingskamer, een element om het gas af te koelen, een zuiveringssysteem en een opslagketel.⁽⁴⁾

Hoe de gasgenerator en de gasmotor in de maalderij van Octaal Claeys eruit zag, weten we niet bij gebrek aan beschrijvingen of afbeeldingen. We weten evenmin welke brandstof werd gebruikt. In 1925 werd de maalderij ver-

huurd aan Gustaaf Coopman. Deze kocht ook de inboedel over. In 1928 verkocht hij de gasmotor en de gasgenerator als oud ijzer en verving hij deze door een elektrische motor.

Tot zover het verhaal van de zogenaamde 'gasfabriek' in Maria Aalter...

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

- ¹ A. RYSERHOVE en R. DEFRUYT, *Het Aalterse van Toen*, 1984, p.92-93
- ² VERVALLE WALTER, *Molens te Sint-Maria-Aalter*, Land van de Woestijne, 2010 nr. 4, p. 31-35.
- ³ Gemeente Archief Aalter, schepencollege van 24.01.1909, nr.172.3.504.
- ⁴ Winkler Prins Encyclopedie, Generatorgas, 1950, p. 178-179.

DOCTOR STROOBANT

ALIAS DOCTOR LEPAILLE ALIAS DOCTOR HAZEBROECK ALIAS...?

De biografische aantekeningen over de Aalterse politiecommissaris Van de Genachte (in februari 2010 gepubliceerd in Appeltjes van het Meetjesland) ⁽¹⁾ dienden na enkele maanden reeds te worden aangevuld met een bijdrage in dit tijdschrift. ⁽²⁾ Enkele beperkte aanvullingen verschenen ook op onze blog. ⁽³⁾ Het is zeker niet mijn bedoeling om blijvend op dit onderwerp terug te keren. Toch wens ik in deze bijdrage nog even in te gaan op het boek *Hazebroeck en zijne moordenaersbende* (1908), geschreven door Hendrik Van de Genachte. ⁽⁴⁾

In het biografische overzichtsartikel wezen wij er op dat dit boek was “*gebaseerd op de bende Pollet-Lapar die in het begin van de twintigste eeuw de grensstreek van de Westhoek met Noord-Frankrijk onveilig maakt*”. ⁽⁵⁾ De roversbende Pollet-Lapar werd ook immers wel eens de ‘*bende van Haezebrouck*’ genoemd, naar het gelijknamige Noord-Franse stadje. Over de misdaden en het proces van die bende werd in de kranten destijds heel wat geschreven en verschenen ook in een aantal boeken. ⁽⁶⁾ Omdat de verhalen over bendecriminaliteit Van de Genachte bijzonder interesseerden, was het niet onlogisch dat ook hij over dat onderwerp schreef.

Toegegeven, wij kwamen destijds tot die conclusie op basis van een aantal onrechtstreekse indicaties. Ondanks behoorlijk wat zoekwerk had ik het boek zelf nooit gezien. In reactie op het artikel kregen wij uiteindelijk wel twee (verschillende) exemplaren van deze avonturenroman (want dat is het) te zien. ⁽⁷⁾ En wat blijkt? Dit boek heeft helemaal niets te maken met die beruchte roversbende. De publicatie met de titel ‘*Hazebroeck en zijne moordenaersbende*’ is daarentegen de uitgave van het feuilleton dat verscheen in ‘*t Getrouwe Maldeghem*’ in de periode 1905-1907 onder de titel *Doctor Stroobant na zijne vlucht uit Aalter*. In ons biografisch overzicht beschouwden wij dit verhaal als een aparte titel – *quod non*. Een *mea culpa* is dus op zijn plaats, ook al zijn er verzachtende omstandigheden. De titel is duidelijk veranderd met de bedoeling de potentiële kopers op het verkeerde been te zetten. Het onderwerp lag duidelijk veel beter in de markt.

STROOBANT WORDT LEPAILLE WORDT HAZEBROECK.

Een kleine reconstructie leert ons het volgende. Het laatste deel van het feuilleton *Doctor Stroobant* verscheen begin mei 1907. De beruchte bende Pollet-Lapar was intussen zo goed als opgerold en het gerechtelijk onderzoek liep. De kranten publiceerden af en toe nieuwe verwickelingen. Op 1 september 1907 kondigde Victor De Lille in 't *Getrouwe Maldeghem* aan dat er na de veroordeling van de bende van Hazebrouck (toen nog steeds niet voor de rechtbank) een feuilleton zou verschijnen "die zoo lang zal zijn als deze van Baekelandt". Een auteur werd niet genoemd. Ging Van de Genachte dit schrijven voor De Lille? Of iemand anders? Het blijft onduidelijk, maar blijkbaar leefde de gedachte om iets te schrijven over de Noord-Franse bende.

Maar de speurders namen hun tijd. Het proces werd pas in de zomer van 1908 gevoerd. Het aangekondigde feuilleton verscheen nooit in 't *Getrouwe Maldeghem*. Wel kwamen er in het voorjaar van 1909 enkele boeken uit met daarin voornamelijk een bewerking van het materiaal dat op het proces aan het licht was gekomen. In een van die werken figureerden de hoofden van de in januari 1909 gequillotioneerde misdadigers als afschrikwekkend voorbeeld.

Maar intussen was in de zomer van 1908 bij uitgeverij Snoeck in Gent het boek *Hazebroeck en zijne moordenaarsbende* verschenen. Dat Van de Genachte koos voor deze uitgeverij is niet geheel onlogisch. Vier jaar eerder had Snoeck ook *Rond Aalter...* van Van de Genachte gepubliceerd. En eigenlijk lijkt het er toch wel op dat de auteur en de uitgeverij vooral op de kopers van dat boek speculeerden. In de eerste advertenties werd de nieuwe publicatie helemaal nog niet aangekondigd met de misleidende titel. Men had het over "het tweede deel van *Rond Aalter*".⁽⁸⁾ De lezers-kopers van het eerste boek zouden in dit zogezegd vervolg (ongeveer 700 pagina's) zeker hun gading vinden.

De exacte verschijningsdatum van het boek *Hazebroeck...* is niet gekend. Het is bijgevolg onduidelijk op welk moment precies de verandering in titel is gebeurd en wie het initiatief heeft genomen (de auteur, de uitgever?). Om de metamorfose te verantwoorden, aarzelde Van de Genachte niet een merkwaardige doch noodzakelijke kunstgreep uit te oefenen. Halfweg het verhaal verandert doctor Stroobant immers zijn naam. In het feuilleton dat in het weekblad verscheen,

klinkt het als volgt: “*Meester Stroobant bestaat niet meer; van nu voortaan is het doctor Lepaille*”. In het gepubliceerde boek wordt dit: “*Meester Stroobant bestaat niet meer; van nu voortaan is het doctor Hazebroeck*”. Dit is duidelijk geen toeval. ⁽⁹⁾ Aangezien dit overal in het boek moet worden aangepast, is de naamsverandering zeker gebeurd voor men aan het zetwerk begon, dus toch enkele maanden voor verschijning.

Het motief voor deze verandering is duidelijk: nietsvermoedende lezers (en later helaas ook bepaalde historici...) werden op het verkeerde been gezet. Wie van niet beter wist, dacht dat de publicatie over een zeer actueel en lezenswaardig onderwerp ging. Anderzijds dient wel te worden gezegd dat – in tegenspraak met de gewijzigde titel - Van de Genachte wel heel duidelijk maakte dat dit boek het vervolg was op zijn eerste roversroman. Hij (of zijn uitgever) hoopte ongetwijfeld twee vliegen in een klap te slaan. “*Hij probeert van alle walletjes te eten*”, zo kunnen wij onszelf citeren. ⁽¹⁰⁾ Of nog anders: *als het maar geld opbrengt*. We weten niet of de strategie ook echt heeft gewerkt. Over oplage en verkoop van Hazebroeck weten wij niets. Net zoals met “*Rond Aalter*” probeerde Van de Genachte het boek zoveel mogelijk zelf te slijten en mikte bijvoorbeeld specifiek op naar Amerika uitgeweken Vlamingen. ⁽¹¹⁾

EEN STRIJD VAN GOED EN KWAAD.

En wat nu met de inhoud van het boek? Het boek *Rond Aalter* speelt zich nog enigszins in de streek af. Voor het vervolgboek is dit niet meer het geval. De lezer belandt in Brussel, Veurne, Deinze, Oudenaarde, Maldegem (*pour la besoin de cause*) om uiteindelijk - na een omweggetje met de Franse legers over Europese slagvelden - in Antwerpen, Gent, Rome, Viterbo en Parijs te belanden. De slotscène - *la grande finale* - speelt zich af in Brugge.

De auteur trekt een aantal grote verhaallijnen doorheen het boek, vastgeknoopt aan personages uit ‘*Rond Aalter*’. Enerzijds is er de zogezegd voormalige Aalterse champetter Mestach (de ‘*goede*’) en anderzijds doctor Stroobant (de ‘*slechte*’). Deze figuren verzamelen om zich heen enkele reeds gekende of gebruikte randfiguren (Eycken, Cnuddle) terwijl ook een aantal nieuwe personages hun opwachting maken (bijvoorbeeld gedeserteerde Franse soldaten, een cliché dat het altijd goed doet en dat voor een romancier toch heel wat mogelijkheden biedt).

Cruciale momenten in het boek laten telkens een ontmoeting zien tussen 'goed' en 'kwaad', tussen Mestach en Stroobant. De meest dramatische ontmoetingen vinden plaats op het slagveld (een gekwetste Mestach schiet op lijkenpikkers, waarvan er eentje... Stroobant is) en verderop in het boek in een hospitaal. In een wat verwarrend einde (waarbij Stroobant nog maar eens herdoopt wordt, als 'doctor Sandland' dit keer) sterft Stroobant in een pathetische scène, gekweld door wroeging: "Weg... Weg... gaat allen weg... ik ben gevloekt... Ik zie al mijne slachtoffers met bebloed gelaat... en ledematen... zij naderen... Mestach is hun aanvoerder... Aai!... Aai!... Aai! Dit waren de laatste woorden die Stroobant stervend sprak. Nog eenige snikken en daar lag hij levenloos uitgemergeld door de uitgestane schaamte. Doctor Stroobant was niet meer. Neen, hij stierf niet op het schavot dat hij te veel verdiend had, maar zijne dood was er niet te min schandelijker om. Hij stierf niet onder het mes van den beul, maar bezweek onder de folterende blikken zijner slachtoffers." ⁽¹²⁾ Het boek is breder van opzet dan het eerste deel, maar zeer onevenwichtig van kwaliteit (bijwijlen meeslepend, maar andere momenten dan weer saai).

We willen hier geen volledige analyse van de tekst maken. Maar het valt wel op dat in *Hazebroeck* een aantal ingrediënten zitten die ook in *Rond Aalter* al duidelijk aanwezig waren. Van de Genachte mengt *Wahrheit* en *Dichtung* vlotjes door elkaar. Tussen het verzonnen verhaal duiken er hier en daar meer informatieve stukken op. Voor die passages heeft de auteur zich laten inspireren door een aantal historische werken (wij zien onder meer verwijzingen naar het *Mémorial de la Ville de Gand*, de *Gazette van Gent*, *Histoire de Napoleon* van Norvins). Er wordt ook verwezen naar het archief van de Universiteitsbibliotheek en naar het Gentse archief. En bij beschrijving van de haven van Antwerpen of van Parijs heeft hij zich duidelijk laten inspireren door bepaalde eigentijdse bronnen.

Een aandachtige lectuur tussen de regels leert ons terug heel wat meer over het karakter en de denkwijze van de toenmalige Aalterse politiecommissaris. Zo smokkelt Van de Genachte in het Stroobant/Hazebroeck-verhaal een aantal persoonlijke ideeën binnen. Zijn diep gewortelde afkeer voor iedere vorm van bedrog en kwakzalverij is maar al te duidelijk, wanneer hij het heeft over "het volk dat zich gaarne laat paaien, bedriegen en overlappen door de kwakzalvers, welke van gemeente tot gemeente rondrijden met hunne wondermiddelen en zich, in plaats van genezing, soms ongeneesbare kwalen op

den hals halen, (...) . Als de kwakzalver maar eenen hoogen hoed op het hoofd draagt, als hij een boek met anatomische figuren laat zien, als hij op een rijtuig, met spiegelglas versierd, eenige buigingen en groeten doet, als hij een paar kunstgrepen met muskaatnoten of met geldstukken verricht, of als hij zijne beurs uithaalt en eenige vijf frankstukken laat rammelen en eenige bankbriefjes laat zien, dan ho!, dan is hij een geleerd, rap, rijk en kunstig man, welke alle ziekten geneest, alle kwellingen doet verdwijnen en meer vertrouwen inboezemt, dan een ondervindingrijk geneesheer". ⁽¹³⁾

Als verteller van het verhaal werkt Van de Genachte ook in dit boek terug graag met vergelijkingen en boutades. Het zijn elementen uit zijn eigen leven (en beroep) die hij projecteert op de feiten en figuren in zijn boek en die voor het verhaal zelf niets ter zake doen. We geven er een drietal ter illustratie:

Over de loslippigheid van de cafébazen: *"Zoals de herbergiers nu zijn waren ze dan ook. Nauwelijks had de bazin hare kalanten bediend, toen zij begon met te zeggen: Geen nieuws over onze geboortsvrouw, mijne Heren?"* ⁽¹⁴⁾

Over een arrestatie van een misdadiger: *"Het volk van toen was het volk van nu, velen vergaten hunne bezigheden en bleven er op uur staan".* ⁽¹⁵⁾

Over een pintje drinken: *"Als er maar gesproken wordt van drinken, zijn de negen tienden der menschen gereed om mede te gaan".* ⁽¹⁶⁾

Hier leest men de wijsheden van de politiecommissaris, die dagelijks met jan en alleman wordt geconfronteerd en die van alles meemaakt.

Bijzonder interessant is ook een kleine passage die is terug te vinden met betrekking tot het plaatsen van dienstmeiden, destijds nog een veel voorkomend gegeven: *"Te dien tijde waren de plaatsingsbureellen nog niet uitgevonden. De menschen waren ook niet zoo grootsch als tegenwoordig. Slechts de groote heeren, grondeigenaars, advokaten en priesters betaalden zich de pracht eene meid of eenen knecht te houden, welke zij gingen opzoeken op hunne eigendommen of er omtrent. Onbekende onderdanen werden niet aanvaard. Zoo is het dat wij onze grootvaders en grootmoeders hooren spreken hebben van Bello, welke zestig jaren bij mijnheer A gewoond heeft als dienstmeid; van Jacquennineke, dat door advokaat P. geëerd werd als eene grootmoeder, omdat zij reeds tien jaren in huis woonde als dienstmeid, toen de vader van de advokaat ter wereld kwam. Nog eens een goede dienstmeid zoeken in dien tijd, was een kunststuk verrichten"* ⁽¹⁷⁾

Het 2e deel van ROND AALTER is verkrijgbaar aan 3,50 fr. vrachtvrij, 725 bladzijden.

De twee deelen ineens genomen vrachtvrij aan 5 fr.

Samen 1348 bladzijden lezing.

Schrijven met postbon naar

VAN DE GENACHTE, Aalter.

Reclame voor een nieuw boek.

Wanneer men weet dat mevrouw Van de Genachte zich zelf ook bezig hield met 'het plaatsen van dienstmeiden', dan beseft men maar al te goed waarom deze uitweiding in dit boek staat. ⁽¹⁸⁾

TOT SLOT.

Wanneer wij van op afstand een historische reconstructie maken, zien wij soms dingen die de tijdgenoot niet ziet. Een zinnetje wil ik de lezer hier niet onthouden. Het houdt verband met het feit dat commissaris Hendrik Van de Genachte na de Eerste Wereldoorlog op een vrij tragische wijze zijn ontslag moest indienen. Enerzijds was dit revanche vanwege een aantal mensen die hij tegen zich in het harnas had gejaagd, anderzijds volgde hij vanuit zijn plichtsbesef de bevelen van de bezetter toch wel iets te welwillend op. Met deze kennis in het achterhoofd is het bijzonder merkwaardig om volgende zinsnede, lang voor er sprake is van oorlog, in het boek *Hazebroeck* te lezen: "In oorlogstijd is de macht des overwinnaars soms zeer drukkend en gevaarlijk om wederstaan." ⁽¹⁹⁾ Merkwaardig toch, en misschien even fascinerend als de figuur van Van de Genachte zelf, over wie wij misschien toch nog niet zijn uitgeschreven...

Peter LAROY

Bronnen:

- ¹ P. LAROY, Onbemind maakt onbekend. Biografische aantekeningen bij Hendrik Van de Genachte, politicommissaris in Aalter van 1890 tot 1920 in *Appeltjes van het Meetjesland*, jb.60 (2009), p. 85-112.
- ² P. LAROY, De Guide des Forains van Hendrik Van de Genachte in *Land van de Woestijne*, 2010, 3, p. 30-41.
- ³ <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>, zie de bijdragen *Een tandentrekker te Aalter*, *Damnatio memoriae*, *Een gids voor de foorreizigers*.
- ⁴ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck en zijne moordenaersbende*, Gent, 1908, 700 p.

- ⁵ P. LAROY, *Onbemind...*, p. 95.
- ⁶ O.a. T. VAN KEYVELDT, *De bende Pollet*, Ieper, 1909, 458 p. en J. VAN CONTICH, *Abel Pollet en de bende van Hazebroeck*, Antwerpen, s.d., 983 p. Verdere duiding zie ook P. LAROY, *De Roversbendes van Vlaanderen*, Eeklo, 1997, p. 112-135.
- ⁷ Met dank aan diegenen die het ons lieten inkijken.
- ⁸ 't *Getrouwe Maldeghem*, 2 augustus 1908, zie ook de illustratie.
- ⁹ Er zijn heel wat mensen die begiftigd zijn met een achternaam die verwijst naar een geografische omschrijving (van Brusselmans over Deliège tot Van Poeke) maar toevallig is de gekozen naam op dat moment toch wel sterk verbonden met toch wel een van de meest spraakmakende (en verkopende) thema's van die tijd!
- ¹⁰ P. LAROY, *Onbemind...*, p. 89.
- ¹¹ Dit lijkt misschien merkwaardig maar de 700 pagina's van Hazebroeck gaven voor weinig geld vele uren leesplezier en stilden misschien wat de heimwee naar de geboortegrond. Bovendien probeerde Van de Genachte contact te houden met de uitwijkelingen. Zie P. LAROY, *Onbemind...*
- ¹² 't *Getrouwe Maldeghem*, 5 mei 1907.
- ¹³ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.209.
Zie ook '..' op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>
- ¹⁴ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.286.
- ¹⁵ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.295.
- ¹⁶ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.608.
- ¹⁷ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.577.
- ¹⁸ De belangenvermenging heb ik ook in hoger geciteerde bijdragen proberen aan te tonen.
- ¹⁹ H. VAN DE GENACHTE, *Hazebroeck...*, p.438.

BOEKBESPREKING

1910-2010 : 100 JAAR DAVIDSFONDS AALTER.

Ter gelegenheid van de 'Nacht van de Geschiedenis 2011' lanceerde de plaatselijke Davidsfondsafdeling het boek *1910-2010 • 100 jaar Davidsfonds Aalter*. Dit is geen onontgonnen terrein. Reeds in 1975 publiceerde Luc Stockman een historiek. Tien jaar later werkte hij dit verder uit voor Groot-Aalter in samenwerking met Arnold Strobbe. Intussen zijn er natuurlijk meer dan 25 jaar voorbij, en het is op die periode dat Adhémar Van Acker de klemtoon legt. De auteur (een verdienstelijk genealoog) is zelf sinds de jaren 1970 nauw betrokken bij de werking van de Aalterse afdeling en is de uitgelezen persoon om hierover te schrijven.

Tot eind de jaren 1960 werden de touwtjes van de afdeling meestal in handen genomen door een belangrijke spilfiguur. In het boek komen mensen naar voren als stichter-initiatiefnemer E.H. O. Van Genachte, E.H. Maurits Van Caeneghem (de bezieler uit het interbellum) en Gerard Mattheeuws (na de oorlog). Het Davidsfonds had toen ook nog de traditie om een van de onderpastoors van de parochie St.-Cornelius voorzitter te maken. Pas begin de jaren 1970 veranderde dit en werd dokter Karel Bockaert voorzitter (overigens voor een periode van meer dan 30 jaar). Meer dan voorheen werd in de breedte gewerkt, zowel wat bestuur als activiteiten betreft. Volgens de in het boek opgenomen ledenstatistiek, kende Davidsfonds Aalter in die jaren 1970 ook zijn hoogtepunt op dat vlak met meer dan 300 leden.

Volgens Adhémar Van Acker stonden drie zaken centraal de voorbije 100 jaar: toneel, koor en bibliotheek. Zeker tijdens het interbellum maar ook nog een tijdje na de Tweede Wereldoorlog had het Davidsfonds een goed draaiende toneelwerking. In 1959 zag het 'Gemengd Koor' Amabile het levenslicht. Tot slot zorgde het Davidsfonds er tot eind de jaren 1960 voor dat de Aalternaren boeken konden ontlenen in een goed draaiende bibliotheek (met o.a. bezieler Remi Muylaert). Het is duidelijk dat de vereniging haar stempel drukte op het Aalterse culturele leven en de culturele ontwikkeling in de 20ste eeuw.

Twce vaststellingen nog om de historiek te kaderen in de ruimere geschiedenis van de gemeente Aalter:

- Het valt op dat na de Tweede Wereldoorlog Davidsfonds Aalter niet enkel een mannenclub was. *Vrouwen* hebben steeds een belangrijke rol gespeeld in het bestuur en de ondersteunende werking. Naar het einde van de twintigste eeuw ziet men ook dat de werking zelfs een aantal activiteiten omvat specifiek voor het hele gezin. Het zal in die evolutie ook geen toeval zijn dat in de 21ste eeuw een vrouw voorzitter werd (Bieke De Neve).
- Het valt op dat de *politieke evolutie* niet aan bod komt in het boek en wellicht is dit zo omdat het ook niet in de afdeling aan bod komt. Davidsfonds Aalter heeft duidelijk steeds gekozen voor cultuur, wilde geen flamingante strijdvereniging zijn en verenigde zo mensen uit verschillende ideologische strekkingen. De beginjaren (toen ‘katholiek’ en ‘Vlaams’ onverbrekelijk hand in hand gingen in Aalter) en de spilfiguren uit die tijd zijn zo steeds blijven doorwerken.

Concluderend mag worden gesteld dat deze nieuwe publicatie zonder meer een nuttige aanvulling is op de historische die Davidsfonds Aalter eerder uitgaf en bovendien heel wat nieuwe en waardevolle informatie bevat over het Aalterse culturele leven in de 20ste eeuw.

A. VAN ACKER, *1910-2010. 100 jaar Davidsfonds Aalter*. Aalter, 2011, 124 p.

'T GETROUWE VAN MALDEGHEM IN AALTER, BELLEM EN LOTENHULLE

JAAR 1891

4/1/1891 - Aalter

Er is met een revolver door de ruiten van den tram geschoten. Niemand der drie reizigers in het rijtuig werd gekwetst, men meent dat het naar den zoon van eenen boschwachter is die er in zat, dat een kwaaddoener zou geschoten hebben.

Men zoekt den dader neerstig op.

11/1/1891 - Lootenhulle

Onze nieuwe burgemeester de heer Aug. Meganck, heeft ter gelegenheid zijner benoeming tien duizend kilos kolen gegeven om uit te deelen aan de behoeftigen der gemeente. Ziedaar een voorbeeld dat veel navolging verdient.

22/3/1891 - Aalter

Wie tijd heeft, ga naar Maria-Aalter, bij K. Herman, herbergier, bij de statie. Daar is een hennenei te zien van 73 millimeters lang en 66 millimeters breed (doorsnede). Door eene kleine opening in de schelp gemaakt, heeft men eene gewone dooier met wit gehaald ; maar, O wonder, in dit monsterei vond men nog een ander ei van gewone grootte en ook met harde schelp. 't Is nog niet al. Het henneken dat zulk wonderei voortbracht, heeft zijn werk bekroond met een tweede wonderei, dat den vorm heeft van eenen afgeronden driehoek, en met links en rechts eene opening. Welk wonderei is er van deze hen nog te verwachten?

Heel zeker zal de gelukkige bezitter, den eenen of den anderen dag, een gulden ei in zijn nestje vinden.

29/3/1891 - Aalter

Vrijdag avond werden alhier briefjes rondgedragen, eene socialistische meeting aankondigde voor zondag 22 maart. Zulk werk wordt gewoonlijk gedaan door eenen straatloper of konsoort; hier (en zeggen wij het voorop, dat wij hem zoo dom niet achtten) door eenen burgerszoon, die naar men ons verzekert, zulks geenen tweede maal zal aanvaarden, daar hij reeds gekrabbt is waar 't hem jukte. De meetinghouders, na in verschillende *liberale* herbergen eene blauwen scheen te zijn geloopt, lukten eindelijk. De toehoorders waren wel

voor de 45 jongelingen die zegden: laat ons daar nu eens een pintje pakken, we zullen dan nog wel hooren; dan eenige *liberalen*, die men er alle Zondagen vindt (geen kopstukken aanwezig) en eindelijk eenige deftige burgers die ook eens ... socialistische zever wilden hooren.

De sprekers (zoo wij hen mogen gelooven) waren een advocaat van Oudenaarde, een handwerker in wien wij gemakkelijk een Gentenaar erkennen, dan nog een fiksen met eene extra tenorstem, die duivelsch wel het woordje *stilte* kon fluiten. Eindelijk een verkooper van *Vooruit*, die minstens geld genoeg zal ontvangen hebben om wel eenen heelen dreupel 'tsnuiver te drinken.

Van Zaterdag kon men genoegzaam gewaar worden dat hun haring niet zou braden. Ook tot onloochenbaar bewijs daarvan, welken wij, dit midden de tweede redevoering wel de helft der aanwezigen de herberg verlieten; zulke tater verveeld gauw. Wat de redevoering zelf aangaat, 't is altijd hetzelfde: eens het algemeen stemrecht en de gebraden kiekens komen ons in den mond gevlogen. Het volk heeft zich meest vermaakt met de zuivere uitspraak van den Gentschen redenaar.

De meeting begon om kwart voor 4 ure, en toen het 5 ure sloeg, hadden de redenaars reeds verschillende pintjes gedronken ... aan de statie. Men kan denken dat hunne woorden groote indruk zullen gemaakt hebben op de aanwezigen, bij zooverre dat iedereen al hier wel 14 dagen van het algemeen stemrecht zal droomen.

Weinig vrienden vonden de redenaars, voor alle uitgeleide eenen ... zondebok.

In een woord samengetrokken: de baas uit De Zwaan heeft eenen goeden dag gehad.

't Is Vooruit ... gang bij iemand.

31/5/1891 - Aalter

De Vlaamsch-Katholieke vereniging *Consciencevrienden* van Aalter, heeft eene vergadering belegd op Zondag 31 mei 1891, om 4 ure 's namiddags, in het lokaal Het Lam, op het dorp.

Bevoegde sprekers zullen er het woord voeren over onze Vlaamsche belangen en over de verderfelijke strekking der socialisten, die maar een doel hebben: door de macht van het volk te heersen.

Meer dan ooit is het tijd, dat alle vredelievende burgers de slechte en oogverblindende leeringen die sociale vijanden helpen bestrijden.

De inwoners van hier en omliggende gemeenten worden dringend toe uitgenoodigd. De ingang is vrij en kosteloos.

De heeren hoogleeraars Dr Bouqué, Arthur Verhaegen en advokaat Emiel Van der Mensbrugge, zullen optreden als sprekers.

7/6/1891 - Bellem

Een ongeval, dat erge gevolgen had kunnen hebben, is zondag morgen gebeurd in de kerk van Bellem.

Een maagdeke zijn kleed had vuur gevat en het kind stond in eenen wenk geheel in brand. De menschen vluchtten uit de kerk, maar de heer de Kerckhove, gouwgraaf van Oost-Vlaanderen, die te Bellem zijn kasteel heeft, en in de kerk was, sprong toe, wierp het meisje ten gronde en kon bij middel van het tapijt de vlammen uitdooven.

Het kind heeft zware brandwonden bekomen, en het heeft slechts aan de tegenwoordigheid van geest van den gouverneur te danken dat het gered is.

21/6/1891 - Aalter

- Men schrijft ons uit Aalter (brug):

Leopold Vandewalle, koopman en herbergier alhier, heeft eenen haan die, evenals de anderen Sultans zijne soort, zijne hennen bij dag meesterlijk bewaakt en met hen rondwandelt; dit ziet men overal niet waar ? Maar hetgeen men voorzeker heel zelden en misschien nooit elders heeft gezien, is, dat de haan van Vandewalle elken avond, als het tijd is slapen te gaan, zijne gezellinnen verlaat om in een hondekot bij eenen grooten trekhond den nacht te gaan doorbrengen.

Het is waarlijk wonderbaar om zien hoe vriendelijk zich de hond jegens zijnen gespoorden slaapkameraad toont, en zich zoo weet te schikken dat de haan altijd eene voldoende plaats in het kot hebbe, om op zijn duizend gemakken te kunnen neerzitten en als hij 's morgens wakker wordt, zijn liedje van koekeloerekoe te zingen. Alwie de echtheid van het bovengemelde zou twijfelen, kan zich van deszelfs waarheid bij gezegden Vandewalle komen overtuigen.

- Woensdag heeft Z.H. Mgr Stillemans te Aalter aan omstreeks 700 kinderen het H. Vormsel toegediend. Nog nooit werd Monseigneur hier zoo plechtig onthaald; straten en huizen waren bijzonder wel versierd en de stoet was overheerlijk. Z.H. de Bisschop scheen zeer aangedaan, en 't was in eene gemoedelijke taal dat hij de inwoners bedankte.

- De Katholieke fanfaremaatschappij *De Eendracht*, schrijft een festival uit op Zondag 5 juli aanstaande. Tot nu toe hebben 35 maat-

schappijen hunne deelneming toegezonden.
Dat belooft veel.

21/6/1891 - Knesselare en Lootenhulle

Weduwe Steyaert, wonende op den Dries te Knesselare, heeft eenen hond die blijken van bijzonder vernuft heeft. Hare dochter is getrouwd met den briefdrager van Lootenhulle, dorp dat twee uren van hier ligt. Als men nu nieuws wil zenden naar Lootenhulle, geeft men eenvoudig den hond een briefje in den muil en het dier loopt in een drafje, op een half uur tijds om het briefje te bestellen en het antwoord dan mede te brengen. Is dat geen wonder?

28/6/1891 - Aalter

- Camiel Roetsens, die verleden week van zekeren Slock, een tental messteken bekwam, is thuis aan de betere zijde.
- Dinsdag namiddag, rond 6 ure, is een geweldig onweder losgebarsten. De donderslagen volgden elkaar onafgebroken op. Verscheidene boomen werden tot splinters geslagen. De hoeve, bewoond door den genaamden De Smedt op het gehucht "Het Veldeken" werd door het hemelsch vuur getroffen. De muren der stalling alleen staan nog recht, met een deel van het huis. De schade is zeer groot.

12/7/1891 - Lootenhulle

Over eenige dagen heeft onze veldwachter voor de eerste maal van het nieuw gebouwde gemeentevang gebruik gemaakt. 't Is Blandinus De Wulf, hier in't rond gekend onder de naam van *Blance*, die het eerst met het soepkot heeft kennis gemaakt.

- Tijdens het onweer der verleden week is de donder gevallen bij den landbouwer Fr. Van Huffel, eenige minuten beneden het dorp. Hij is dwars door dak en zolder in de keuken gekomen, heeft de horloge en glazenkas in stukken geslagen, en is, zonder verder onheil te veroorzaken dwars door de vensterruit heen gegaan. Eerst dacht men dat er een meisje geraakt was, dat juist in een achterkamer gegaan was, doch gelukkig, het kind was enkel op een bed geslagen en er met de vrees van afgekomen. Door den hevigen slag, werd al de bitter uit de schouw geslagen, zoodat de keuken met een zwart tapijt bedekt werd.

19/7/1891 - Aalter

Sedert geruimen tijd vloog alhier, bij nacht als bij dag, een wonderbare vogel, die zich spijst met allerlei zaken; men zegt dat hij vette kiekens, keuntjes, hooi, zelfs metalen voorwerpen tot de grofste weefsels verslind. Eindelijk is de politie er in gelukt dien wondervogel te vangen en hem ter beschikking te houden moeder justicia.

26/7/1891 - Aalter

De verleden week alhier is overleden de weduwe van K. Van Wapenhove in den ouderdom van 95 jaren. Het was wel het oudste vrouwken der gemeente. Het wonderbaarste is dat zij bij de familie Van de Keere, drie geslachten heeft leeren alleen loopen: vader, zoon en kleinkinderen.

29/8/1891 - Aalter

Prosper Van den Abeele, geboortig van Gent, en Henri Seynaeve van Eerneghem, beiden broeders-onderwijzers, de eerste in de Bijlokeschool en de tweede op Sint Pieters, zijn in de Kraanpoel zwemmende verdronken.

De lijken der verdronkenen zijn door de koster van Bellem in zijn huis opgenomen.

13/9/1891 - Bellem

De vrouw van Pieter Lievens, daglooner alhier, is Donderdag bevalen van eenen drieling, twee mannetjes en een meisje. Het meisje is overleden. De moeder en de twee knaapjes zijn welvarend.

15/11/1891 - Aalter

Van het hevig tempeest dat in den woensdag tusschen 10 en 11 ure dezer is losgebroken, hebben dieven gebruik gemaakt om op den wijk Patersveld in verschillende plaatsen konijnen te stelen; bij zekeren Decoster nochtans hebben ze mislukt, want in plaats van in het konijnekot te breken, kwamen zij in het zwijnenkot terecht, wiens bewoners dan ook het gat schoon vindende, er van gebruik maakten om een loopken rond het hof te doen.

22/11/1891 Aalter (wijk Oostmeule)

Maandagavond, rond 9 ure, is het werkhuis afgebrand van den genaamden Adolf Smissaert, timmerman en wagenmaker alhier.

De genaamden Jules en Hendrik Blanquaert hebben zich bij het blusschen zeer onderscheiden, doch het werkhuis is ten gronde afgebrand. Het woonhuis liep groot gevaar, doch dank zij den moed en

het wijs beleid van bovengenoemde helpers en andere geburen, is het gespaard gebleven.

De rook was nochtans het gebouw binnengedrongen en weinig school het of de kinderen, die in eene der met rook gevulde kamers sliepen, waren verstikt. Men heeft ze gelukkig in tijds kunnen redden.

De schade wordt op 300 frank geschat, welke gedeeltelijk door de verzekering is gedekt.

29/11/1891 - Aalter – Geknipt

- In den nacht van Dinsdag tot Woensdag werden op het gehucht St-Marie in verscheidene plaatsen konijnen gestolen. Eene vrouw nochtans had meenen gerucht te hooren en stond op; 't was rond middernacht. Zij gaat zien en bestatigt dat ook hare lieve dierkens verdwenen zijn.

Zij loopt tot bij hare moeder die in de buurt woont, wekt ze en terwijl zij het gebeurde vertelt hooren zij langs den weg eenen kruiwagen. Rap als de wind werpt de vrouw er zich op, roepende: Mijne konijnen, mijne konijnen. Seffens waren nog eenige andere burenen bijgekomen en de dieven moesten de vlucht nemen. Zij lieten den kruiwagen (die zij dan ook gestolen hadden), een groot getal konijnen, hunne vesten en eenen schoen in den brand. De vesten brachten vermoedens op zekere personen wiens huis men ook bewaakte. Dit laatste leidde tot goeden uitslag; Vrijdag werden de dieven te St-Jooris-ten-Distel *geknipt*.

- Over een tiental dagen kwamen twee mannen alhier op ronde, van het ene huis naar het ander, vragende of men geene ketels, koffij-kannen te herstellen of andere voorwerpen te vertinnen had. Zij zouden de te herstellen voorwerpen dan terug brengen. Vele personen gaven hun 't een en 't ander mee, maar tot nu toe is niets teruggebracht. Dus opgepast.

Walter VERVALLE

DE TIJD VAN TOEN

BROUWERIJSTRAAT ANNO 1900.

Wie herkent hierop nog de Brouwerijstraat? Rechts merken we de woning op waar ook herberg *De Klok* gevestigd was en waar in het verleden slachter André Vrient woonde. Het was vroeger een tweewoonst. Nu woont er kleinzoon slachter Jan Vrient. Jan nam de handelszaak van zijn vader, Carlos Vrient, over.

Het huis met vlaggenstok was het huis waar vroeger de onderpastoors woonden. Achteraan zien we de hoek van de Markt en de Stationsstraat.

Links, het huis met het uitsteekbord, was toen een herberg. Op het uitsteekbord kunnen we *Estaminet* lezen. Daar juist voorbij staat een handelswoning waarop op de gevel staat *Afspanning, meststoffen en cokes*.

De vele jeugd van toen uit de straat en de postbode poseerden even op straat. We konden echter niet meer achterhalen wie ze zijn.

BROUWERIJSTRAATKERMIS IN HET VERLEDEN.

Ludieke foto ter gelegenheid van deze verdwenen wijkkermis. Op de foto staan: Achiël Baeckelandt met de motor (°1914; †1990) en Gerard Van Kerrebroeck met de fiets (°1921). Links staat Michiel Wittevrongel (°1917; †1993). Bemerkt ook dat de Brouwerijstraat toentertijd nog een kasseiweg was en dat er nog geen spoor is van de nu drukke Knokkeweg.

IN HERBERG DE TRAMSTATIE OP DE MARKT.

In 1973 was dit nog een echt bloeiend volkscafé dat werd uitgebaat door Julien Ornelis en Anna Maes. Het gebouw staat nog steeds op de Markt maar is geen café meer. Tot op vandaag wonen Julien en Anna er nog steeds.

Van links naar rechts: Maria Blondia (°1916; †1995), Gerard Wittevrongel (°1923; †1990), Anna Maes (°1927), Monique De Fauw (°1939), Gerard Ledeganck (°1933; †2010) en Achiel Baeckelandt (°1914; †1990). Bemerkt ook de affiche op de achtergrond: *Bloemenbal op 26 mei 1973 met de Norda's op het Statieplein 1 in de zaal "de Norda's"*. De Norda's was een covergroepje dat bestond uit de zonen van Petrus De Vlieger (°Lotenhulle, 1922) en Elza Listhaeghe (°Ruisselede, 1929).

EEN VERGETEN AALTERNAAR – ARTHUR VERHOUSTRAETE.

Na zijn overlijden in 1971 werd op 76-jarige leeftijd onze Aalterse heemkundige te Aalter begraven. Op zijn laatste rustplaats zette de familie een sober houten kruis. In 2001 werden de graven op het oude gedeelte van het kerkhof opgeruimd en heb ik nog vlug een foto genomen.

De foto geeft ons een beeld van het graf in die periode. Het was reeds lichtjes aangetaast door de tand des

tijds en verdween voor goed uit beeld. Later werd ook de gedenksteen aan het geboortehuis van Arthur verwijderd zodat geen zichtbaar teken, behalve ons heemkundig tijdschrift, ons nog herinnert aan deze pionier van de heemkunde in Aalter.

Bemerk ook hoe andere graven toen werden opgebouwd en hoe het kerkhof er toen uitzag.

Roger BAECKELANDT

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

TAMBOER

Tamboer op de markt: een feest! Vele jaren geleden zong Bauwens, de echte naam van tamboer, dikwijls op de wekelijkse markt te Aalter. Als kind drumde ik, samen met veel andere kinderen, om op de eerste rij te staan. Vooraleer hij speelde en zong, ging er steevast een ritueel vooraf. Hij haalde een stoel of twee stoelen als er een drummer bij was, zette die op de markt en legde zijn accordeon op het zitvlak. Om de keel te smeren bezocht hij verschillende cafés. Eindelijk was hij terug, trok een verkleurde jas aan en zette een gelapte muts scheef op het hoofd, een komisch gezicht. Spoedig stonden rijen mensen rondom hem.

In zijn liedjes, teksten die hij zelf schreef, op de tonen van populaire deuntjes, ging het over actuele onderwerpen van toen. Vaak over smokkelaars en boeren die woekerprijzen vroegen. Na de bevrijding had hij het 'over meisjes die hun vrijer lieten staan, om met Tommy mee te gaan. Of over de beulen van Breendonk'. 'Gij wrede beul met bloed en schand beladen'.

Ook de sport kwam aan bod. Schotte die wereldkampioen werd. Hij zong: "*niets aan te doen, Schotte is kampioen*". Een ander lied over de dood van renner Richard Depoorter, verongelukt in de ronde van Zwitserland.

Veel mensen kwamen vooral luisteren naar zijn vranke en stoute bindteksten. Hij was zowat de 'volkse' Geert Hoste van toen. Zo vertelde hij eens: "*Ik had aardappelen en boter gekocht bij een boer en ging die 's avonds ophalen. Toen ik wilde binnengaan in huis langs de achterdeur, hoorde ik het gezin bidden, zoals dat toen in veel gezinnen gebeurde. Ik wachtte, wilde hun gebed liet storen. Op het einde van de paternoster zei de boerin, nu een onze vader en weesgegroet opdat de oorlog nog lang zou duren, dat de prijzen niet zouden dalen. Dat was te veel, tierde tamboer, ik sprong naar binnen. Toch één avond hebben ze daarvoor niet kunnen bidden*"! Na de bevrijding schetste hij een beeld van het gezin bij ons. Papa stapt voorop, duwt de kinderwagen. Mama volgt met Tommy aan de arm. Hij bedacht ook een nieuwe spotnaam voor de inwoners van Maldegem. Schalks vroeg hij of iemand die al kende. Neen! De draaiers! Want na de bevrijding in 1944 werd de helft van de gemeente 'binnen-gedraaid'. In de zestiger jaren verzorgde ik een reeks gesprekken voor het toenmalig dagblad 'De Landwacht'. Zo kwam ik bij de bejaarde tamboer

terecht in zijn huisje te Adegem. De man vertelde honderduit over zijn leven. Hoogtepunt van zijn succes was ten tijde van de moorden van Beernem. Wat hij op sommige dagen toen verdiende, was meer dan de maandwedge van een staatsbediende. Van De Lille, uitgever van het weekblad 't Getrouwe Maldegem, kreeg hij een perskaart en kon zo het proces tegen de daders van de moorden, van nabij volgen. Omstreeks 1950 was de grote interesse voor de liedjes van Tamboer danig verminderd. Een tijdje hield hij, samen met zijn zoon, een loterij op markten en wielervedstrijden. Eerste prijs was een grote teddybeer. Ik herinner me nog dat ik een lotje kocht tijdens de wedstrijd voor beroepsrenners te Ruiselede. Maar hij zocht en vond een succesproduct: scheermesjes! En weer drumden de mensen rond zijn kraam om te kopen, maar vooral om te lachen met de vele grappen die hij vertelde.

Tamboer heeft waarschijnlijk nooit gedacht dat een aantal van zijn liedjes zouden bewaard blijven, dankzij Eric Wille en anderen. Naast de kerk van Eeklo staat een beeldje van Tamboer. De scheve muts op de kop, de mond wijdopen, de accordeon op de buik, lijkt hij verrassend goed op het beeld van de liedjeszanger in mijn herinnering.

André DE KÉ

INHOUDSTAFEL

Mike EKELSCHOT	De Pietendriesmolen te Knesselare.	3
Walter VERVALLE	Savooien... een kleine wijk in een klein dorp.	21
Jan CAMERLINCKX	Een gasfabriek in Maria-Aalter.	30
Peter LAROY	Doctor Stroobant, alias...	34
Peter LAROY	Boekbespreking 1910-2010: 100 jaar Davidsfonds.	41
Walter VERVALLE	't Getrouwe Maldegem anno 1891: Aalter, Bellem en Lotenhulle.	43
Roger BAECKELANDT	Tijd van toen...	49
André DE KÉ	Achteruitkijkspiegel: Tamboer.	53

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter : Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - willystevens1@skynet.be

Ondervoorzitter : Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be

Secretaris : Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - jan.camerlinckx@skynet.be

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be

Penningmeester : Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be

Redactie en layout : Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN : Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst@scarlet.be

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be

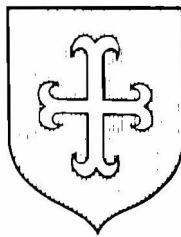
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com

MEDEWERKERS : Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be

Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - etienne.vaneeghem@skynet.be

Mike EKELSCHOT, Molendreef 28, 9880 Aalter
0498 60 47 40 - mdekelschot_molenaar@hotmail.com

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

34e jaargang - nr. 3 - 2011

Wat is er met het weer?

Deel 1

*Veniet tempus quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur:
(Ooit komt er een tijd dat onze nakomelingen er zich zullen over
verwonderen dat we zo'n evidente dingen niet hebben geweten.)*

Seneca Lucius, *Naturales Quaestiones*, (VII, 25, 5)

Er is waarschijnlijk geen onderwerp dat meer ter sprake komt dan 'het weer'. Het is vaak de inleiding voor een gesprek als we elkaar tegenkomen. Weerberichten op radio en televisie kunnen rekenen op hoge luister- en kijkcijfers. Die belangstelling is in feite niet verwonderlijk, als we bedenken dat het weer een natuurelement is waarmee we vanouds dagdagelijks geconfronteerd worden. In het verleden, meer nog dan hedendaags, beïnvloedde het weer de groei van de gewassen, bepaalde het de omvang van de oogsten en daarmee ook de welvaart of honger en ellende... De vele weerspreuken en -gezegden die in de volkstaal gangbaar waren en soms nog gebruikt worden, zijn een sprekend bewijs voor het belang dat mensen destijds hechtten aan het weer. Hun leven was immers, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks, in belangrijke mate afhankelijk van de weersomstandigheden.

Sinds we bijna continu in gelijkmatig verwarmde lokalen leven en werken, we ons bijna uitsluitend verplaatsen in geklimatiseerde voertuigen en wat in onze borden komt in de supermarkt gehaald wordt en niet meer geassocieerd wordt met ergens een stuk land in de buurt, moet die 'confrontatie' met het weer toch wel enigszins genuanceerd worden. Vandaag bekijken wij het weer met de ogen van een serreplant, in functie ook van ons egoïstische comfort en we zijn geneigd om niet langer de reële weersomstandigheden, maar onze eigen comfortwaarden als norm te nemen. Alles wat daarvan afwijkt beschouwen we als abnormaal en daarmee worden een onweer, enige centimeters sneeuw, een storm, enkele weken te koud of te warm, te droog of te nat of zelfs slecht weer tijdens het weekend of onze vakantie, als iets ergs ervaren. Als de media die zogenaamd afwijkende gebeurtenissen dan nog wat uitvergrooten, lijken het bijna nationale rampen. De idee dat zelfs een als ideaal gewaand 'gemiddelde' veranderlijk zou kunnen zijn, maakt ons onbehaaglijk, om niet te zeggen bang.

Toch is het precies die variabiliteit waar we vandaag met de neus op geduwd worden. De *global warming* lijkt een abrupt einde te maken aan iets wat we eigenlijk ten onrechte als onveranderlijk waanden. In tegenstelling tot wat de meesten misschien denken, is een veranderend klimaat niets nieuws. Schommelingen van het klimaat zijn er al altijd geweest en het wordt steeds duidelijker dat ze een belangrijke invloed gehad hebben op de evolutie van het leven op aarde, vermoedelijk voor een goed deel ook bepalend geweest zijn voor het feit dat een groep primaten evolueerde tot wat wij vandaag zijn, 'mensen'. Het is niet de bedoeling om hier een zoveelste verhaal op te hangen van een op til zijnde opwarming van het klimaat, laat staan ons te willen mengen in de pennenstrijd die rond het thema gevoerd worden. Wel willen we hier in het kader van onze historische belangstelling, proberen om enig overzicht te geven van de evolutie van weer en klimaat in onze contreien en de consequenties ervan voor het abiotisch en biotisch milieu. Misschien valt daar iets zinnigs uit te leren...

HOE VERNEMEN WE IETS OVER HET WEER EN HET KLIMAAT IN HET VERLEDEN?

In de voorbije maanden en jaren hebben de media nogal kwistig uitgepakt met 'weer-records' allerhande. Uitspraken als *de warmste juli ooit* of *de warmste herfst uit de geschiedenis* zijn blijkbaar in. Die zogenaamde records moeten echter wel gerelativeerd worden, want het cijfermateriaal waarop men zich baseert voor dergelijke beweringen, reikt in principe niet verder dan 1833, het jaar waarop men in België begonnen is met instrumentele meteorologische waarnemingen (temperatuur, neerslag, luchtdruk, enzovoort). Het was overigens eerst na 1900 dat de waarnemingsmethodes internationaal gestandaardiseerd werden.

INSTRUMENTELE WAARNEMINGEN VAN HET WEER

Van het einde van de zestiende eeuw dateren de eerste instrumenten om de temperatuur te meten. Galilei Galileo bedacht in 1593 de thermoscoop, de voorloper van de thermometer. Begin van de zeventiende eeuw doken gelijkaardige toestellen zowat overal in Europa op. Ze werden verbeterd en kregen uiteindelijk een schaalindeling waarop de veranderingen van de temperatuur konden afgelezen worden. In 1632 vond de Franse arts Jean Rey de gesloten vloeistofthermometer uit. Door het gebruik van eerst alcohol en later kwik, werd het instru-

ment dat aanvankelijk met water werkte aanzienlijk nauwkeuriger. In 1643 construeerde Torricelli de eerste barometer waarmee de luchtdruk kon gemeten worden. Rond het midden van de zeventiende eeuw werden op verschillende plaatsen in Europa de eerste regelmatige instrumentele waarnemingen van de dagelijkse weersomstandigheden verricht.

Grondlegger van het eerste waarnemingsnetwerk in 1653 was groot-hertog Ferdinando II de' Medici van Toscane en zijn broer Leopoldo de' Medici, die later kardinaal zou worden. Meerdere malen per dag werd gemeten in plaatsen als Florence, Pisa, Bologna, Milaan en Parma. De waarnemers waren verenigd in de Academia del Cimento (Academie der experimenten), één van de eerste wetenschappelijke genootschappen in Europa. De langste waarnemingsreeks is deze van Ferdinand II zelf; zijn metingen omvatten het tijdvak december 1654 tot en met maart 1670. Onder druk van de kerk diende de Academia del Cimento haar activiteiten in 1667 te beëindigen. De geestelijkheid was immers gekant tegen wetenschappelijke experimenten en hield vast aan de traditionele opvatting, dat het weer kon worden voorspeld uit astronomische waarnemingen. ⁽¹⁾ Overigens heeft de kerk tot in vrij recente tijden het volksgeloof gestimuleerd in de overtuiging dat alles wat er verkeerd ging door ongunstige weersomstandigheden een straf van God was en dat processies, bedevaarten of andere rituelen een middel waren om zich daar tegen te beschermen.

Geïnspireerd door de Italiaanse Academia werden vanaf 1657 ook in Parijs, Warchau en Innsbruck regelmatig temperatuurwaarnemingen gedaan. Ook de Noordelijke Nederlanden waren er in die tijd onderzoekers die instrumentele waarnemingen maakten en noteerden. Zo hielden Nicolaes van Wassenaar (1570-1630) en Isaac Beeckman (1588-1637) al in de eerste helft van de zeventiende eeuw notities bij over hun gedane waarnemingen. ⁽²⁾

Het duurde echter tot het begin van de achttiende eeuw voor men instrumenten vervaardigde die een onderlinge vergelijkbaarheid van de waarnemingen enigszins mogelijk maakten.

Voor Nederland zijn een aantal achttiende eeuwse meetreeksen bewaard gebleven, waarvan de Zwanenburg/De Bilt-reeks allicht de bekendste is. Omwille van de gebruikte meetinstrumenten, meetmethodes en andere factoren was die samengebrachte reeks niet 'homogeen' zoals men dat in het jargon van meteorologen noemt. Ze werden in 1945 bewerkt en gecorrigeerd door A. Labriijn, zodat een continue meetreeks van gemiddelde maandtemperaturen vanaf 1706

beschikbaar kwam.⁽³⁾ Het corrigeren of homogeniseren van meetreeksen, zelfs uit recentere perioden, blijft echter voor controverse tussen wetenschappers zorgen. Als de wijze van standaardiseren leidt tot verschillend uitgangsmateriaal voor modellen en grafieken, kan dat aanleiding geven tot een verschillende interpretatie van het feitenmateriaal en stelt dat problemen in verband met de geloofwaardigheid van eventuele theorieën die daarop geënt worden...⁽⁴⁾

DE TIJD VÓÓR DE INSTRUMENTELE WAARNEMINGEN

Vóór men vanaf de zeventiende eeuw begon met instrumentele waarnemingen van het weer, werden al veel eerder specifieke aantekeningen gemaakt in verband met voorgekomen weersomstandigheden. In Europa dateren de eerste systematische weeraantekeningen waarschijnlijk uit de veertiende eeuw. In de periode van 1337 tot 1344 maakte William Merle dagelijks aantekeningen over het weer in Oxford en Driby (Lincolnshire). Van latere datum zijn de dagboeken met notities over de weersgesteldheid van Johannes Werner (1468-1528), die van 1513 tot 1520 het weer in Nurenberg noteerde, van astronoom Tycho Brahe (1546-1630), die van 1582 tot 1597 weerkundige waarnemingen verrichtte in Uraniborg in Denemarken en van Johannes Kepler (1571-1630), die vanaf 1600 tot zijn dood een weerdagboek bijhield met aantekeningen van het weer op verschillende plaatsen, onder meer in Praag, Linz en Württemberg. Dichter bij ons was het de al hoger vermelde Isaac Beeckman die van 30 november 1612 tot 17 maart 1615 dagelijks weerkundige waarnemingen maakte in Zierikzee (Zeeland). Hij noteerde de windrichting, de algemene weersgesteldheid en gaf aan of het koud of warm was. Beeckman werd in Middelburg geboren, maar zijn ouders waren afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, waar ze omwille van hun Calvinistisch geloof gevlucht waren. Hij studeerde theologie, filosofie en wiskunde in Leiden en geneeskunde in het Franse Caen. Hij werd in 1627 rector aan de Latijnse School in Dordrecht. Op het dak van die school liet hij een torentje oprichten om er meteorologische en astronomische waarnemingen te doen.⁽⁵⁾

Naast de schaarse documenten die uitsluitend beschrijvingen van het weer weergeven, zijn er tal van andere geschreven bronnen waar expliciet over het weer geschreven wordt of waar contextueel iets afgeleid kan worden over de heersende weersomstandigheden. In Babylonische teksten van ca. 2000 v. Chr. werd al gewag gemaakt

van stormen en stortregens. In talrijke Romeinse teksten wordt melding gemaakt van de weersomstandigheden. Van latere datum zijn de dagboeken, annalen en kronieken, reisverhalen, scheepsjournalen, rekeningen, brieven, afbeeldingen, enzovoort, die ons een beeld geven van de weersomstandigheden in vroegere tijden. Afgezien van het feit dat de gegevens vaak fragmentarisch zijn, moeten de bronnen zelf ook kritisch bekeken worden en de interpretatie en verwerking van deze 'weersinformatie' is al evenmin simpel. Deze bronnen betreffen niet alleen soms zeer plaatselijke gegevens, maar zijn doorgaans ook niet zo objectief als uit cijfermateriaal resulterende metingen. Verschillende mensen interpreteren en verwoorden een zelfde weerfenomeen nu eenmaal verschillend. Anderzijds spreekt een vermelding dat de Schelde in de maand januari toegevroren lag, wel tot de verbeelding en laat vermoeden dat het gedurende lange tijd zeer koud was, maar geeft geen uitsluitsel over temperatuur en precieze tijdsduur van het vriesweer.

Omdat de blote weergegevens uit historische bronnen niet direct bruikbaar zijn voor klimaatstudies, worden die gegevens met behulp van coëfficiënten en andere ingrepen omgezet in thermische of hygrische ⁽⁶⁾ indexen. Daarmee wordt dit soort bronnenmateriaal statistisch bruikbaar voor verdere studie.

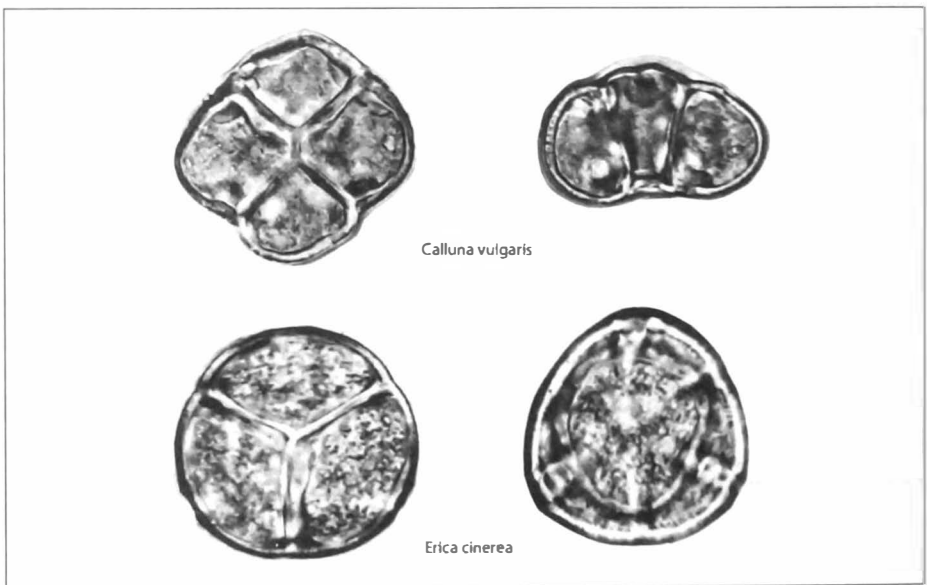
HULPWETENSCHAPPEN

Ter aanvulling van geschreven bronnen of wanneer er geen teksten meer beschikbaar zijn, kunnen de geologie, de astronomie, het jaar-ringonderzoek van bomen (dendrochronologie), de studie van de vroegere vegetatie door paleobotanie en pollenanalyse (palynologie), de paleozoölogie, de analyse van boringen in het ijs van gletsjers of van de ijskappen aan de polen, het onderzoek van bodemsedimenten, de veranderingen van de zeespiegel en andere wetenschappelijke methoden, een idee geven van de weersomstandigheden die er vroeger heersten. Het zijn indirecte indicatoren of getuigen voor het klimaat in het verleden. Men spreekt ook van 'klimaat proxydata' of gewoon 'proxydata'.

Palynologie

Palynologie is de wetenschap die stuifmeel (pollen) bestudeert. Iedere plantensoort produceert stuifmeel met een specifieke morfologie. Op basis van de vorm en het uitzicht van een bepaalde stuif-

meelkorrel kan bepaald worden van welke plant die afkomstig is. De buitenste wand van stuifmeel (de exine) is opgebouwd uit sporopollenine, een stof die zeer goed bestand is tegen biologische en chemische afbraak. Hierdoor kan stuifmeel, onder bepaalde omstandigheden, zeer lang bewaard blijven in de bodem. De meeste planten produceren veel stuifmeel dat bovendien over een grote afstand verspreid wordt. Hierdoor kan de analyse van stuifmeel informatie opleveren over de vegetatie die op een bepaald ogenblik in een relatief groot gebied rond de bemonsteringsplaats aanwezig was. Door de pollenmonsters te dateren met behulp van radiocarbondateringen of radiometrische dateringen (conventionele of AMS ^{14}C methodes) krijgt men bovendien een beeld van de evolutie van de vegetatie in dat gebied. De evolutie van de vegetatie is dan op zijn beurt een aanwijzing voor de klimatologische veranderingen die er plaats hadden. ⁽⁷⁾ ⁽⁸⁾

Stuifmeelkorrels hebben een verschillende grootte en morfologie en dat laat toe te bepalen van welke plantensoort ze afkomstig zijn. Hierboven de pollenkorrels van heideachtigen (*Calluna* en *Erica*).

Dendrochronologie en dendroklimatologie

Bomen produceren elk jaar tijdens het groeiseizoen een nieuwe laag hout. Op een dwarsdoorsnede van de stam van een boom zien die verschillende lagen er uit als concentrische cirkels. Eén zo'n

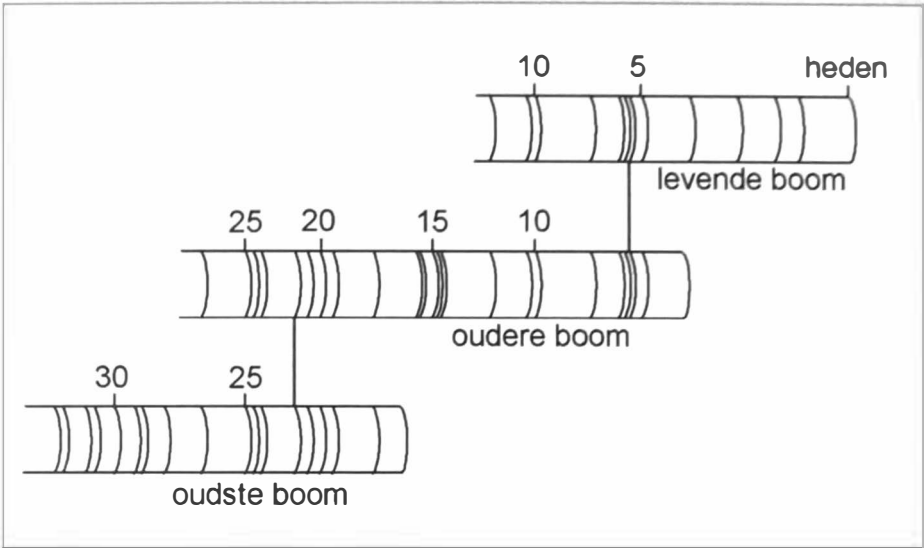

cirkel is een groeiring of jaarring. De jaarringbreedten van bomen vormen een jaarlijks archief van de omstandigheden waaronder deze bomen groeiden. Behalve door bodemgesteldheid, wordt de breedte van de groeiringen bepaald door de klimaatsomstandigheden. Voor de periode na de laatste ijstijd is dendrochronologie dan ook een belangrijke bron van gegevens over de vroegere natuurlijke omgeving, inclusief het klimaat. Vandaar dat dendrochronologie regelmatig wordt ingezet voor klimatologische studies (dendroklimatologie).

*De doorsnede van een boomstam vertoont een opeenvolging van groeiringen. Ze geven niet alleen aan hoe oud de boom is, maar geven ook een idee van de groeiomstandigheden van de boom tijdens zijn leven.
Foto: Jan Camerlinckx.*

Naargelang de algemene weercondities tijdens het groeiseizoen wordt er een smalle (ongunstige groeiomstandigheden) of een bredere ring (gunstige groeiomstandigheden) gevormd. De afwisseling van smalle en brede ringen geeft een patroon van groeiringsequenties. Bomen uit een bepaalde geografische regio, vertonen doorgaans een gelijkaardig patroon in hun ringbreedtes. Door het opmeten van het groeiringspatroon van hedendaagse bomen, aangevuld met archeologisch en fossiel hout kunnen lange tijdreeksen (een chronologie) opgebouwd worden. Dergelijke lange chronologieën kunnen gebruikt worden voor het dateren van archeologische of kunsthistorische voorwerpen gemaakt van hout.

Correlatie van jaarringpatronen geeft een chronologie die gebruikt kan worden voor dateringen.

Groeiringpatronen worden sinds de jaren 1970 ook gebruikt voor het bestuderen van het klimaat in het verleden. Ze geven immers een beeld van opeenvolgende droge, natte, koude of warme groei-seizoenen. Uit recent onderzoek in Nederland blijkt dat vooral naaldhout geschikt is (het zomerhout van coniferen kan - afhankelijk van de groeiplaats - een sterk temperatuursignaal bevatten). Eikenhout, de enige bron van lange kalenders in Europa, lijkt minder geschikt voor klimatologische doeleinden: de groei van eiken wordt bepaald door een combinatie van omgevingsfactoren (waar het klimaat er slechts één van is), die tijdens het leven van de eik bovendien sterk wisselt. Een ander probleem is dat de groei van eiken in het verleden niet vergeleken kan worden met de groei van nu levende eiken, die veelal groeien in omstandigheden die sterk door mensen worden beïnvloed (gereguleerde grondwaterstanden, houtmanagement, enzovoort). Omdat de breedte van de groeiringen van bomen afhankelijk is van diverse factoren waarvan de samenhang onvoldoende gekend is, lijkt het gebruik van jaarringpatronen voor klimaatstudies nogal wat problemen te geven om tot betrouwbare interpretaties te komen. ^{(9) (10) (11)}

Informatie uit ijslagen en diepzeesedimenten

De ijskappen van de Noord- en Zuidpool en gletsjers zijn rijke bronnen van klimatologische informatie. De dikte van jaarlijkse

ijsslagen weerspiegelt de hoeveelheid neerslag die er viel en uit chemisch onderzoek van de gasbellen in het ijs tracht men af te leiden hoe de atmosfeer destijds was samengesteld. Het onderzoek van 'ijskernen' afkomstig van boringen, leidde onder andere tot bepaling van het CO₂-gehalte in het verleden.

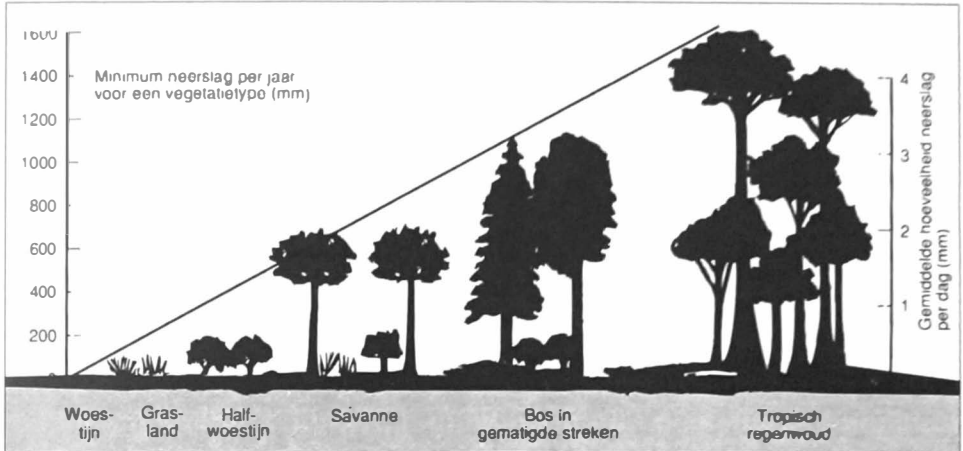
Verder wordt in ijskernen de verhouding tussen de stabiele zuurstofisotopen ¹⁸O en ¹⁶O bepaald. Dit resulteert in de zogenoemde deltawaarde: de δ ¹⁸O-waarde. Vermits de isotopensamenstelling van de sneeuw die op een ijskap valt een direct gevolg is van de temperatuur, kunnen klimaatveranderingen gereconstrueerd worden aan de hand van deze data.

Boorkernen uit de sedimenten van de oceaانبodem geven een continue beeld van de geologische gebeurtenissen in het verleden. Ze bevatten biogene materialen, afzettingen van stof afkomstig van de wind, vulkanische as, enzovoort. Geven die afzettingen al een idee van klimaatwijzigingen, het is vooral de analyse van zuurstofisotopen die een vrij goed beeld geeft van de evolutie van het klimaat. Hier wordt de verhouding tussen de zuurstofisotopen ¹⁸O en ¹⁶O in de biogene fractie van het sediment gebruikt om temperatuur en ijsvolume uit het geologische verleden te reconstrueren. ⁽¹²⁾

EEN STEEDS VERANDEREND KLIMAAT EN DE OORZAKEN DAARVOOR

Dat het leven zoals we dat op aarde kennen mogelijk is, hebben we, naast de aanwezigheid van water, te danken aan de aanwezigheid van een dampkring die niet alleen is samengesteld uit enkele essentiële elementen voor het leven (zuurstof, kooldioxide, stikstof), maar die ook de zonnewarmte absorbeert en deze door luchtcirculatie over de ganse aarde verdeeld. Terzelfder tijd zorgt die zonnewarmte ervoor dat het zeewater opgewarmd wordt, verdampt en wolken vormt die met de luchtstromingen verplaatst worden en regen en sneeuw over het aardoppervlak verspreiden.

In de meteorologie is 'klimaat' een woord voor de gemiddelde weersomstandigheden (temperatuur, zonneschijn, neerslag, luchtdruk, windrichting, windsnelheid, enzovoort) over een langere tijd (minstens 30 jaar) en voor een bepaald gebied. Waarbij we willen benadrukken dat niet alleen de temperatuur, maar ook andere factoren, zoals bijvoorbeeld de hoeveelheid neerslag, het klimaat bepalen en in een wisselend samenspel invloed hebben op zowel het abiotisch als biotisch milieu.

Grafische weergave van de relatie tussen de hoeveelheid neerslag en de vegetatie. ⁽¹³⁾

Ons dagelijks om de oren slaan met alleen maar stijgende temperaturen lijkt een kortzichtige benadering als men het heeft over klimaatveranderingen. Er is overigens geen éénduidige correlatie tussen temperatuur en andere variabelen die het klimaat bepalen. Zo betekent een toename van de temperatuur niet noodzakelijk een toename van de hoeveelheid neerslag, maar kan evengoed met minder neerslag gepaard gaan. Met andere woorden, warm en nat, warm en droog, koud en nat, koud en droog en alle schakeringen daartussen, kunnen naargelang de intensiviteit van de fenomenen tot grotere of kleinere klimaatverschillen leiden, die elk een specifieke invloed hebben zowel op de geomorfologie van het aardoppervlak, als op de planten, dieren en mensen die de aarde bevolken.

Het klimaat had en heeft derhalve een verschillende impact naargelang van de plaats op aarde.

Op mondiaal niveau onderscheidt men hedendaags een grote verscheidenheid van wat men klimaatzones noemt.

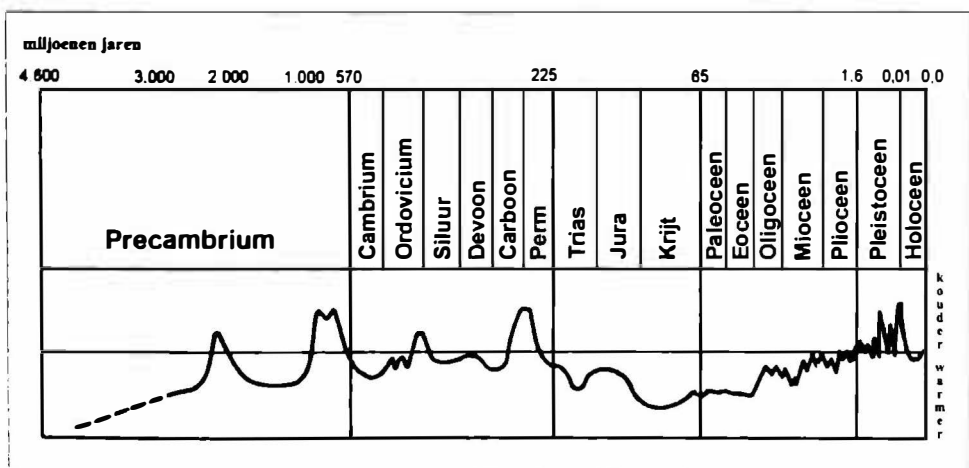
Voor iedere plaats op aarde wisselen de weersomstandigheden van uur tot uur, van dag tot dag, van seizoen tot seizoen en van jaar tot jaar, maar als we de gemiddelde waarden van de steeds wisselende weersomstandigheden over langere perioden gaan beschouwen, dan schijnt het 'klimaat' voor een bepaalde plaats of zelfs een heel gebied, ondanks soms opmerkelijke jaarlijkse schommelingen, in de tijdspanne van bijvoorbeeld een mensenleven, nog enigszins stabiel te zijn. Niettemin menen oudere mensen op louter intuïtieve basis, de indruk te hebben dat er tijdens hun leven klimaatverschillen zijn

voorgekomen. Beweringen die nog al gemakkelijk worden wegge-
 wuifd op grond van de veronderstelling dat mensen een slecht geheu-
 gen zouden hebben voor vroegere weersomstandigheden. Getoetst
 aan de cijfers, lijken die beweringen soms toch niet helemaal uit de
 lucht gegrepen.

Op veel langere termijn bekeken, zijn klimaatschommelingen echter
 vrij opmerkelijk geweest. Al in het midden van de negentiende eeuw
 ontdekte men dat grote delen van het vasteland in het verleden met
 ijs bedekt geweest waren en werd voor het eerst de hypothese van kli-
 maatveranderingen vooropgesteld. Later bevestigden nieuwe en accu-
 ratere onderzoeksmethodes dat er op aarde al altijd klimaatschom-
 melingen voorgekomen zijn en dat die soms zo intens zijn geweest
 dat ze niet alleen de geomorfologie van de aarde veranderd hebben,
 maar ook de evolutie van het leven op aarde sterk beïnvloed hebben.

Voor de soms ingrijpende veranderingen van het klimaat die in het
 verleden plaats hadden, zijn al diverse hypothesen vooropgesteld:

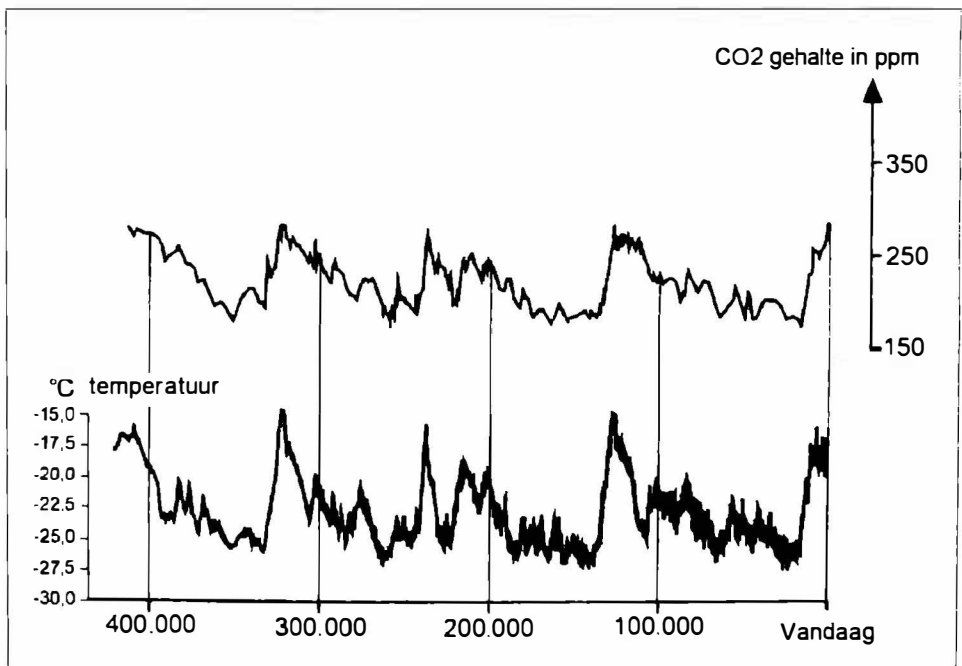
- de variaties in de stralingsintensiteit van de zon;
- de invloed van wolken en stof op de ontvangen zonnewarmte;
- de cyclisch weerkerende anomalieën in de omwenteling van de
 aarde om de zon en de helling van de aardas ten opzichte van
 de ecliptica die leiden tot een veranderende hoeveelheid zonne-
 energie die de aarde ontvangt;
- de effecten veroorzaakt door vulkaanuitbarstingen en neerstortende
 meteorieten;

*Evolutie van de temperatuur sinds ca. 2,5 miljard jaren. Tegenover een
 geschat globaal gemiddelde lijkt het meestal warmer geweest te zijn dan
 heden. Naar Behringer Wolfgang.* ⁽¹⁴⁾

- de verschuivingen aan het aardoppervlak, van eerst het oercontinent en later van de verschillende continenten (continentendrift);
- de circulatie van warme en koude stromingen in de oceanen (thermohaliene circulatie);
- het effect van een veranderende intensiteit van de kosmische straling;
- de veranderende samenstelling van de aardatmosfeer met de aanwezigheid van Broeikasgassen als waterdamp (H_2O), koolstofdioxide (CO_2), methaan (CH_4) en andere.

Een echte verklaring voor de klimaatschommelingen die in een verleden plaats hadden, is er eigenlijk niet. Vermoedelijk is er voor elke klimaatverandering die plaats had, niet eens eenzelfde oorzaak aan te wijzen en waren er doorgaans verschillende factoren in een wisselend samenspel actief. Hedendaags overheerst echter de opvatting dat de veranderende concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer, vooral dan van CO_2 , als voornaamste, om niet te zeggen enige, oorzaak voor klimaatschommelingen kunnen beschouwd worden. Eén en ander heeft duidelijk te maken met het vinden van een zekere correlatie tussen de evolutie van de temperatuur en de evolutie

Grafische voorstelling van de evolutie van temperatuur en CO_2 -gehalte over de voorbije 400 000 jaar, gemeten aan de hand van het ijslagenonderzoek aan de Zuidpool. Naar Alley Richard. ⁽¹⁵⁾

van het gehalte aan CO₂ in de dampkring, afgeleid uit het onderzoek van de tot de enige duizenden meter dikke ijslagen op Groenland en Antarctica.

Afgezien van de voorbije honderd jaar, waar een toename van het CO₂-gehalte van 230 ppm (parts per million) op het einde van de negentiende eeuw tot 350 ppm op het einde van de twintigste eeuw, kan toegeschreven worden aan menselijke activiteit (verbranding op grote schaal van fossiele brandstoffen), zijn er voor andere in het verleden voorgekomen klimaatschommelingen, nauwelijks verklaringen gegeven voor de toe- of afname van het gehalte van koolstofdioxide in de atmosfeer. Zo blijkt dat tijdens de warmere periodes in de aardgeschiedenis, bijvoorbeeld in de tijd dat de dinosauriërs de wereld domineerden (in het Mesozoïcum zo'n 250 tot 65 miljoen jaar geleden; het was de tijd dat Pangea, het supercontinent dat toen bestond, in verschillende continenten uiteenviel), de hoeveelheid CO₂ in de lucht veel hoger was dan hedendaags en 1000 ppm en meer bedroeg. Een sluitende oorzaak voor die hoge CO₂-concentraties is er blijkbaar niet.

Sommige onderzoekers als H.J.A. Berendsen merken overigens op dat in de curven waarnaar gerefereerd wordt om de correlatie tussen temperatuur en CO₂-gehalte aan te tonen, de temperatuurpieken lijken voor te lopen op de CO₂-maxima, wat zou wijzen op een beïnvloeding van het CO₂-gehalte door de temperatuur en niet omgekeerd. ⁽¹⁶⁾

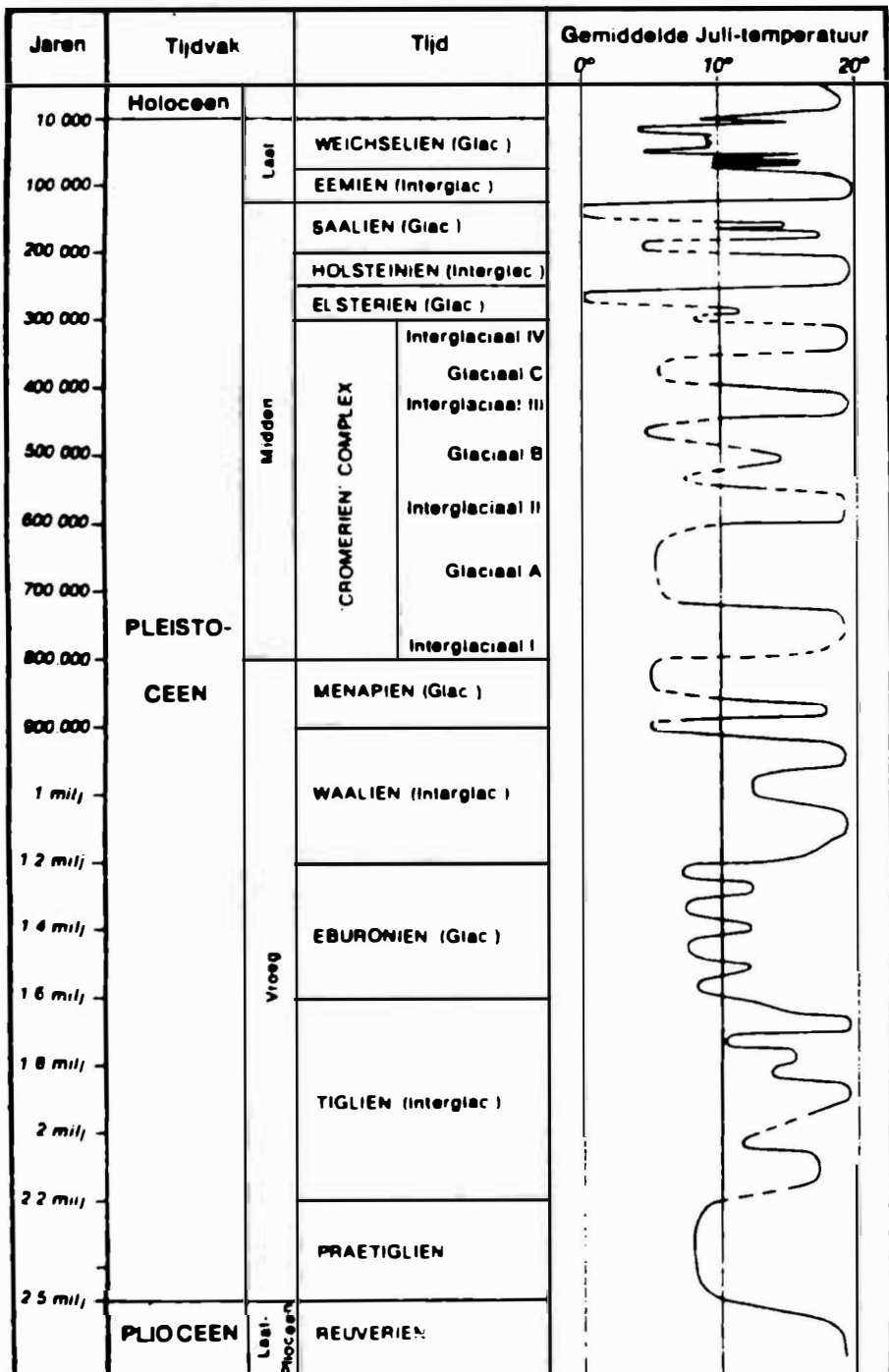
De bijna exclusieve aandacht voor CO₂, doet ons bijna vergeten dat het voornaamste broeikasgas eigenlijk waterdamp (H₂O) is. Watermoleculen in de atmosfeer houden de warmte vast die door de aarde wordt uitgestraald. Op hun beurt stralen ze die warmte weer naar alle kanten uit en verwarmen zo het aardoppervlak, voordat de warmte uiteindelijk wordt teruggekaatst naar de ruimte. Bovendien is de aanwezigheid van waterdamp in de atmosfeer een onderdeel van de waterkringloop of hydrologische cyclus. Dat is een gesloten systeem waarbinnen water circuleert vanuit de oceanen en landmassa's naar de atmosfeer en weer terug via verdamping, condensatie en neerslag. Menselijke activiteiten voegen omzeggens geen waterdamp aan de atmosfeer toe. Wel blijkt warmere lucht veel meer vocht vasthouden en stijgende temperaturen zouden dus het proces van klimaatopwarming versterken. Dat blijkt uiteindelijk geen vaststaand feit te zijn. Enkele recente studies op basis van meetgegevens van ballonnen die dagelijks opgelaten worden, wijzen uit dat de relatieve

luchtvochtigheid in het bovenste deel van de troposfeer en het onderste deel van de stratosfeer niet gelijk blijven zoals verondersteld werd, maar eerder afnemen. Dat heeft verstrekkende consequenties voor de tot nog toe gangbare theorie dat de opwarming van de atmosfeer door stijging van het CO₂ versterkt wordt door waterdamp. Daarnaast laten waarnemingen van satellieten en ballonnen zien dat de waterdamp in de onderste deel van de stratosfeer niet constant is, maar gestegen is in de jaren 1980/90 en gedaald is na 2000. De auteurs van het artikel in Science tonen aan dat deze veranderingen juist in een smalle strook van ongeveer 2 km onderin de stratosfeer plaatsvinden, waar het waterdampgehalte de grootste effecten op het klimaat heeft. ⁽¹⁷⁾

Dan hebben we het nog niet gehad over andere factoren zoals bijvoorbeeld de zonne-activiteit en de kosmische straling die een invloed kunnen hebben op wat er zich in de dampkring afspeelt... ⁽¹⁸⁾

In plaats van zich vast te klampen aan tot dogma's gedeclareerde hypothesen, zou het misschien logischer en verstandiger zijn om aan te nemen dat het klimaat en de schommelingen ervan, door een wisselend samenspel van diverse onderling samenhangende factoren en op elkaar inwerkende processen, worden bepaald. Dat men dit complex systeem zou kunnen beschrijven als een serie mathematische vergelijkingen die met behulp van megacomputers kunnen worden uitgewerkt, zoals geschiedt in de klimaatmodellen, is misschien een serieuze onderschatting van de werkelijkheid. Mathematische modellen geven een beeld dat afhangt van de keuze van de parameters, de accuratesse van de ingevoerde gegevens en de juistheid van de in de vergelijkingen vastgelegde relaties. Computersimulaties geven mogelijke verwachtingen weer, niet de toekomst... De beperktheid van de huidige stand van kennis en de vele divergerende opvattingen met betrekking tot de processen die het klimaat bepalen, nopen hier allicht tot meer terughoudendheid bij het verklaren van klimaatsfenomenen, het trekken van conclusies en het maken van als vaststaand geproclameerde voorspellingen.

Klimaatcurve van het Kwartair; afgeleid uit de Noord-Europese chronostratigrafie ⁽¹⁹⁾. Naar Zagwijn. ⁽²⁰⁾

DE IJSTIJDEN

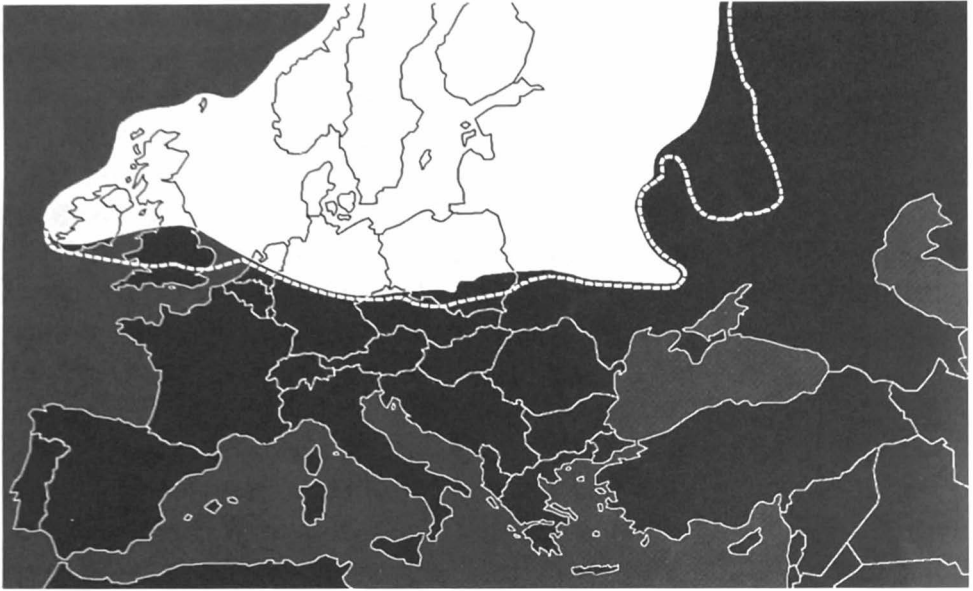
Hoewel de geschiedenis van het heel verre verleden van de aarde, de klimaatschommelingen die er toen plaats hadden en de gevolgen die ze hadden op het leven op onze planeet, zeker niet onbelangrijk zijn, toch zou het ons in de context van onderhavige bijdrage ter ver leiden om daar uitvoerig op in te gaan. Derhalve willen we ons klimaatverhaal aanvangen met het jongste geologische tijdvak, het Kwartair, dat zo'n 2,5 miljoen jaar geleden begon. Daarbij is het niet alleen de periode waarin het huidig reliëf gevormd werd, maar het is ook de tijd dat 'Homo Erectus' in Oost-Afrika verscheen en de meest tot de verbeelding sprekende klimaatveranderingen, namelijk de ijstijden, plaats hadden.

In het Kwartair volgden warmere en koudere perioden elkaar met een soort regelmaat op. Welke factor of factoren begin, intensiteit en einde van die opeenvolgende perioden stuurde, is verre van duidelijk. In de veronderstelling dat het dogma van het CO₂-gehalte in de atmosfeer oorzaak zou zijn voor de sterke klimaatfluctuaties, dan nog blijft de vraag wat toen de oorzaak was van een schommelend CO₂-gehalte... De nu met de vinger gewezen 'mens' was er toen nog niet of was nauwelijks aanwezig om enige invloed uit te oefenen op milieu of klimaat. Aanvankelijk waren de koudere of glaciële perioden niet extreem koud, maar mettertijd werden ze geleidelijk kouder, om vooral de laatste 400 000 jaar tot soms extreem koude glaciële perioden te leiden. Tussen de glaciële periodes (interglaciëlen) kon het zo warm zijn als hedendaags en dat impliceert dat de vegetatie in die perioden in onze gewesten evolueerde van toendra naar bos.

De Riss/Saale-IJstijd (180 000-120 000 jaar geleden) blijkt één van de koudste ijstijden geweest te zijn. Het poolijs breidde zich toen uit over een groot deel van Nederland en over het noorden van Duitsland. In onze gewesten leidde dat toen tot een toendralandschap zoals dat hedendaags nog voorkomt in Siberië.

Op de Riss/Saale-IJstijd volgde een warme periode, het Eemien, waar enige tijd de temperaturen minstens zo hoog en misschien zelfs iets hoger geweest moeten zijn als in onze huidige tijd.

De laatste ijstijd, de Weichsel-IJstijd, die te situeren is tussen ongeveer 80 000 en 12 000 jaar geleden, was iets minder koud dan de voorgaande koude periode. De maximale uitbreiding van het ijs van de noordpoolkap reikte 'slechts' tot het noorden van Duitsland. Bovendien werd de extreem koude periode onderbroken door een tijdspanne dat het iets milder was.

Maximale uitbreiding van de ijskap over Noord-Europa tijdens de koudste perioden van de ijstijden, het Elsterien en het Saalien. In het wit de uitbreiding van het landijs tijdens het Saalien; de stippellijn geeft de maximale uitbreiding van het landijs aan. Naar Berendsen. ⁽²¹⁾

De globale klimaatschommelingen op aarde hadden niet overal dezelfde uitwerking. Tijdens de koude fasen waren uitgestrekte gebieden, zowel rond de noordpool als de zuidpool bedekt met ijs. Naar de evenaar toe werd het klimaat geleidelijk milder en het landschap ging over van ijsvlakte naar achtereenvolgens toendra, steppe, bossteppe en bos. In de gebieden ten zuiden en ten noorden van de evenaar was het weliswaar een stuk koeler dan heden, maar toch nog relatief warm. Ijstijden kenmerkten zich niet alleen door een sterke daling van de zeespiegel, maar zowat overal ook door grotere droogte. Er waren immers grote hoeveelheden water in ijs omgezet. Daardoor kromp in Afrika tijdens de laatste ijstijd, het areaal tropisch regenwoud en typische regenwoudsoorten konden alleen in zogenaamde ‘refugia’ overleven. Elders overheersten savanne- en zelfs woestijngebieden. De klimaatveranderingen die in het verleden plaats vonden, hadden niet alleen invloed op vegetatie en fauna, maar ook op het leven en de evolutie van onze verre voorouders die toen in Afrika leefden.

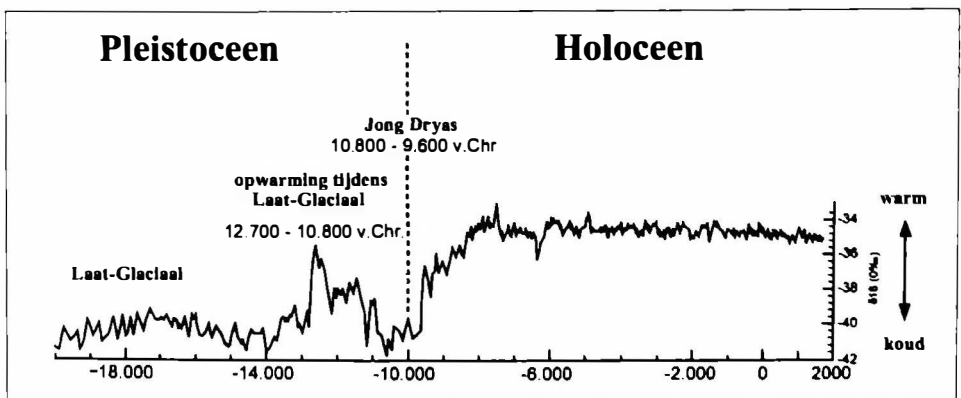
Mettertijd verspreiden groepen mensen zich vanuit Afrika, via het Midden-Oosten, over het hele Euro-Aziatische continent. Het waren Neanderthalers die in Europa de laatste ijstijden trotseerden. (Ofschoon die perioden van strenge koude zeker in de noordelijke gewesten verre van uitnodigend waren, toch wijzen vondsten van

stenen werktuigen in Aalter, gedateerd tussen 80 000 en 60 000/40 000 jaar geleden op menselijke aanwezigheid in die tijd. ⁽²²⁾ Het was waarschijnlijk tijdens de mildere perioden van de Weichsel-IJstijd dat jager-verzamelaars, op zoek naar voedsel, zover naar het noorden doordrongen. Later verscheen ook de moderne mens in Europa. In grotten in Spanje en Zuid-Frankrijk lieten ze rotsteekeningen achter, sporen van hun kunnen en hun denkwereld. Blijkbaar waren ze vindingrijker en flexibeler in het zich aanpassen aan nieuwe omstandigheden dan de Neanderthalers en verdrongen dezen van het wereldtoneel.

Een ijstijd moeten we ons trouwens niet voorstellen als een periode van permanente koude. Zowel tijdens glaciale als interglaciale perioden kwamen er immers nog kleinere schommelingen van het klimaat voor.

Zo wordt de laatste ijstijd, het Weichselien in drie periodes onderverdeeld:

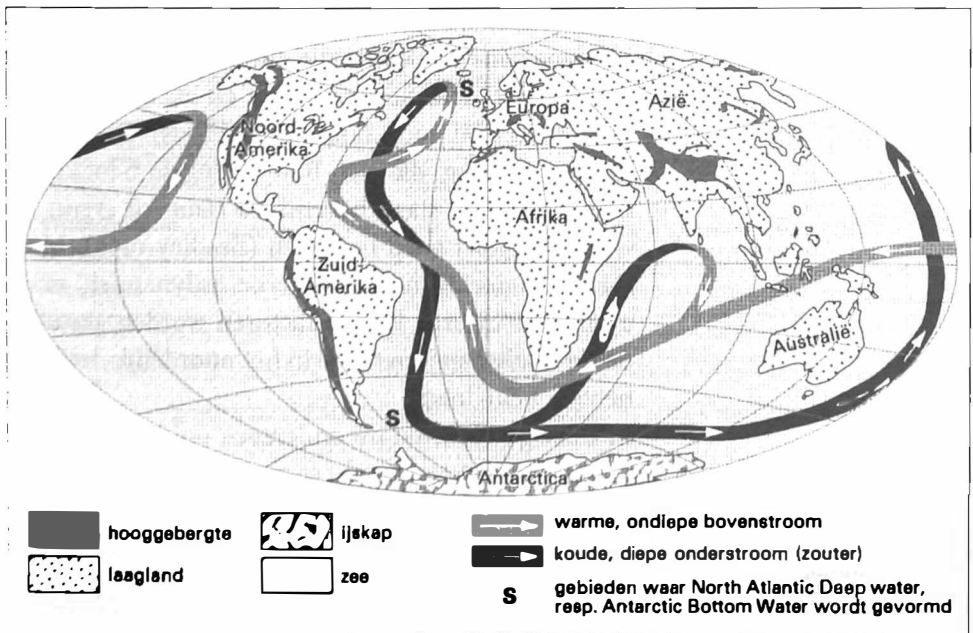
- het Vroeg-Weichselien (116 000 tot 73 000 jaar geleden) dat een afwisseling van koude (stadialen) en warmere (interstadialen) periodes was;
- het Midden-Weichselien of pleniglaciaal (73 000 tot 14 500 jaar geleden) waar het nog kouder werd, hoewel er nog steeds interstadialen voorkwamen met periodes die warmer waren;
- het Laat-Weichselien of Laat-Glaciaal (14 500 tot 11 500 jaar geleden) dat gekenmerkt werd door twee interstadialen, Allerød en Bølling waarin de zeespiegel steeg, de boomgrens naar het noorden opschoof en de gletsjers in Scandinavië zich terugtrokken. Drie

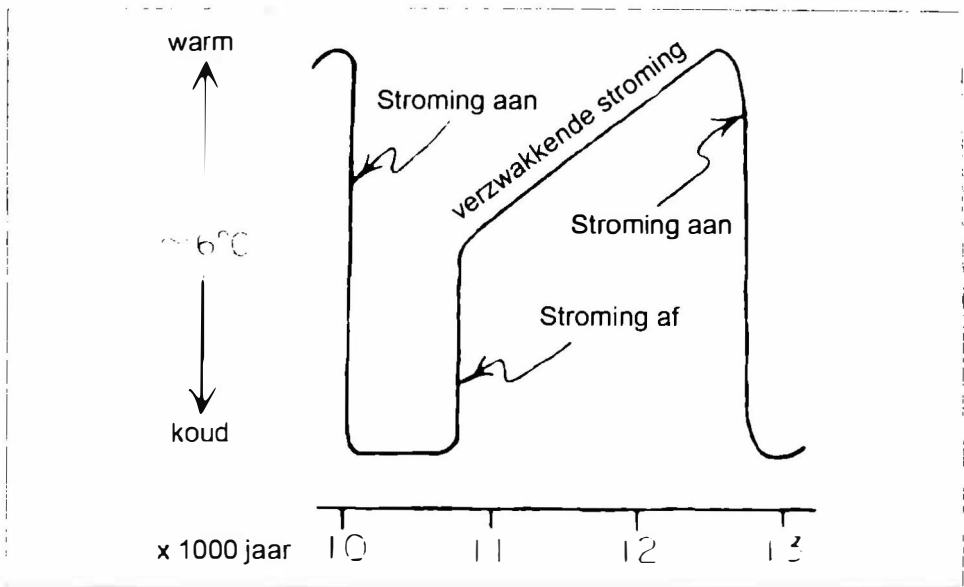
Grafische voorstelling van de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen aan de hand van de fluctuaties van $\delta^{18}\text{O}$ -waarde.
Naar Stephen Mithen. ^(2,3)

keer werd de opwarming van het klimaat onderbroken door periodes waarin de koude terugkeerde. De laatste en koudste van deze stadialen kwam helemaal aan het einde van het Weichselien, het Jonge Dryas genoemd;

Vanaf de laatste fase van Laat-Glaciaal, zo'n 14 000 jaar geleden, duiken in onze gewesten steeds frequenter door mensen vervaardigde stenen artefacten op. Dat wijst op een toenemende aanwezigheid van mensen in onze regio's en dat werd voor een goed deel mogelijk gemaakt door een geleidelijk milder wordend klimaat. Deze klimaatverbetering wordt overigens bevestigd door de evolutie van de vegetatie zoals deze in beeld wordt gebracht door het onderzoek van palynologen. Zo neemt het boompollen tijdens het Bølling geleidelijk toe, wat vooral veroorzaakt wordt door een sterke uitbreiding van duindoorn, jeneverbes en berk. ⁽²⁴⁾ Rond 10 000 v. Chr. trad echter een plotse afkoeling van het klimaat op. Vandaag wordt die klimaatverandering verklaart door een gewijzigde loop van de thermohaliene circulatie in het noordelijk deel van de Atlantische oceaan. Door de eerdere opwarming waren de poolkappen aan het smelten gegaan en grote hoeveelheden koud en zoet smeltwater kwamen in de Atlantische oceaan terecht. Daardoor raakte de thermohaliene stroming blijkbaar verstoord en werd de toevoer van warmte naar Noord-Europa tijdelijk onderbroken. ^{(25) (26)}

Thermohaliene circulatie in de oceanen. Naar Broeckner en Denton. ⁽²⁷⁾

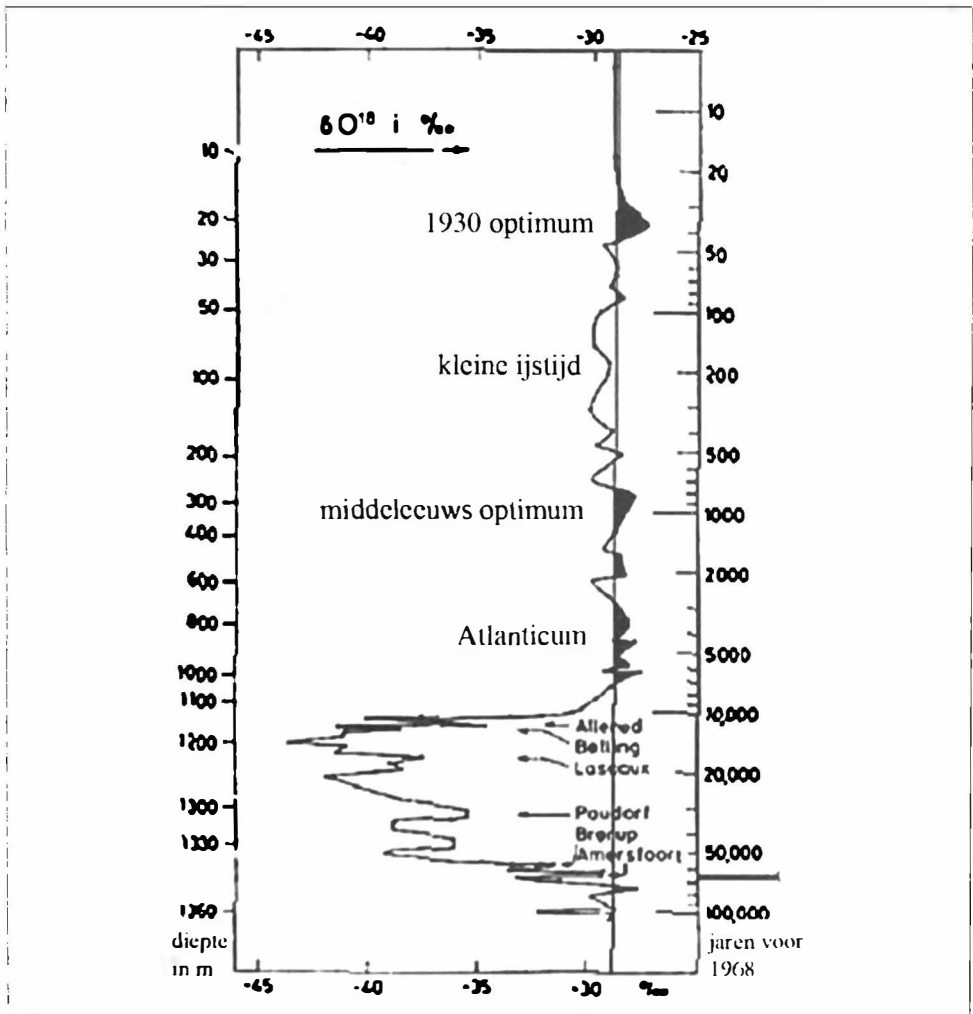

Schematische voorstelling van het effect veroorzaakt door het veranderen van de thermohaliene stroming in de noordelijke Atlantische oceaan tijdens de overgang van het Pleistoceen naar het Holoceen. Naar Wallace Broeckner.⁽²⁸⁾

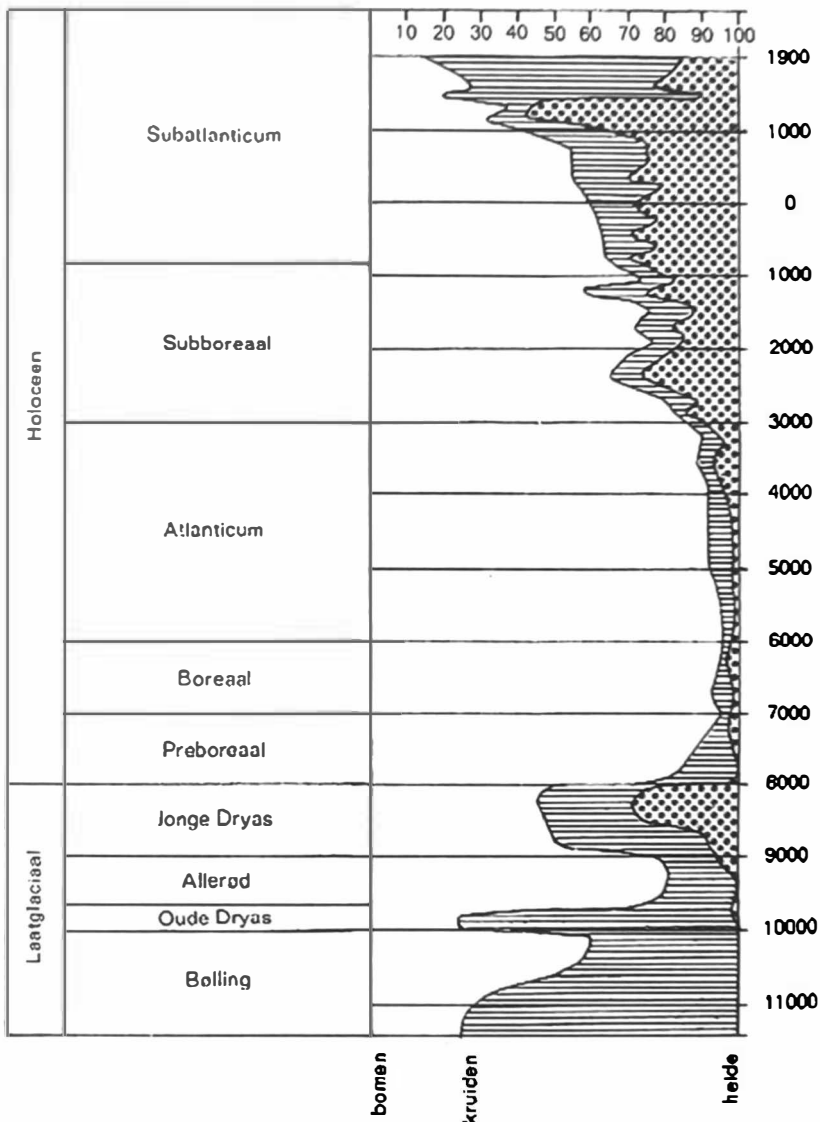
De afkoeling was slechts van korte duur en vrij snel werd het opnieuw warmer. Tijdens het Allerød vertonen de pollendiagrammen, eerst een uitbreiding van de berk, gevolgd door deze van de den. Rond 9000 v. Chr. brak voor de duur van ongeveer één millennium de voorlopig laatste koude fase van de ijstijden aan. De vegetatie tijdens die periode (het Jonge Dryas) kenmerkte zich door een teruggang van vooral de den, in mindere mate ook van de berk en een sterke uitbreiding van de kruiden- en heidevegetatie. Het landschap in onze gewesten werd weer een toendra.

Terugkomend op het feit dat tijdens de koude fasen van de ijstijden, de klimaatomstandigheden op de meer zuidelijke breedten aanzienlijk beter waren, moeten we hier verwijzen naar de toestand op het einde van de laatste ijstijd in het Midden-Oosten. Daar bestond de vegetatie uit bos, bossteppe, steppe met verspreide bomen, steppe en woestijnsteppe. Er kwamen niet alleen andere diersoorten voor dan in de toendra van de noordelijker gebieden, maar ook de vegetatie was er heel wat rijker en productiever. De omstandigheden waren er bijzonder gunstig voor de verspreiding van diverse soorten grassen die eetbare zaden opleverden. Het was in die tijd en in deze gebieden dat mensen voor het eerst dieren domestickeerden en granen gingen verbouwen. Geleidelijk evolueerden ze van jager-verzamelaars naar landbouwers.

Ze gaven hun nomadenbestaan stilaan op en evolueerden via een tijdelijk naar een permanent sedentair bestaan. Een nieuw soort bestaan dat de mensen bond aan de plaats waar ze hun akkers hadden. Naarmate het klimaat milder werd, breidde deze nieuwe levenswijze zich naar meer noordelijke gebieden uit en bereikte uiteindelijk enkele millennia later ook onze gewesten. Daarmee werd de mens een belangrijke 'acteur' in het ecosysteem... Voor een uitgebreid relaas over het ontstaan van de landbouw, verwijzen we naar het interessant en vlot lezend boek van Louis Beyens: 'De graangodin'.⁽²⁹⁾

Klimaatcurve (temperatuurvariatie op basis van de schommelingen van de aanwezigheid van het isotoop 18O) van de laatste 100 000 jaar opgesteld door Willi Dansgaard in 1968 aan de hand van ijskeruboringen in Camp Century op Groenland. Naast de overgang van het Laat-Glaciaal naar het Holoceen, zijn er de kleine schommelingen tijdens het Holoceen. Tekening naar W. Dansgaard.⁽³⁰⁾

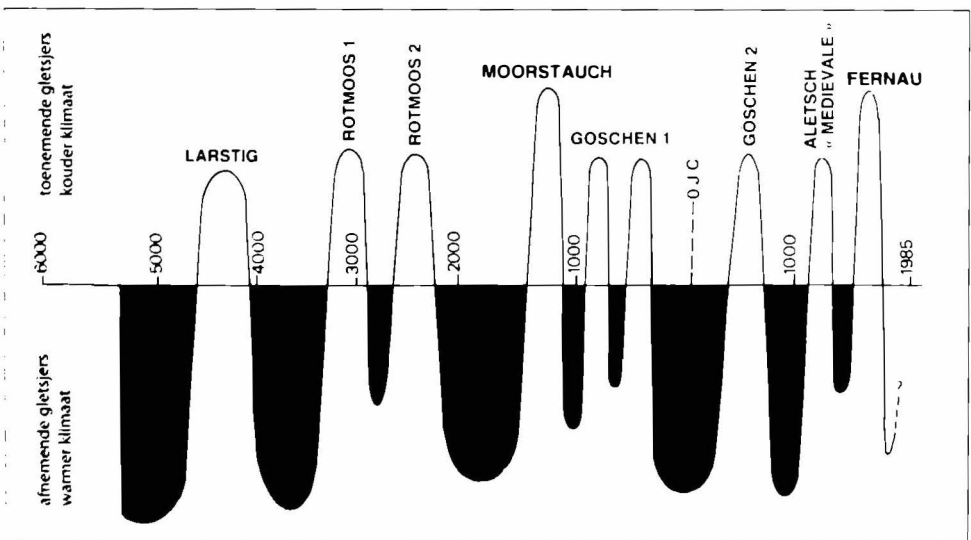
Evolutie van de vegetatie na de laatste ijstijd aan de hand van pollen-diagrammen. Naar T. v. d. Hammen (1949). ⁽³¹⁾ Onderzoek van pollen (stuifmeel) in de bodem geeft belangrijke aanwijzingen voor de vegetatie in het verleden. Uit pollendiagrammen blijkt dat de kruidenvegetatie geleidelijk afnam na de laatste ijstijd en plaats maakte voor een overwegende vegetatie van bos. Vanaf het Subboreaal breidden kruiden- en heidevegetatie zich opnieuw uit ten koste van het bos en bereikten in de Romeinse tijd al nagenoeg 40%. Ook worden steeds grotere hoeveelheden stuifmeelkorrels, afkomstig van graangewassen, gevonden. Deze veranderingen hebben te maken met een veranderd klimaat (koeler en droger) en met een geleidelijk belangrijker wordende beïnvloeding van milieu door de mens.

HET SCHOMMELEND KLIMAAT TIJDENS HET HOLOCEEN

Ontdekte men in de negentiende eeuw dat het klimaat in een ver verleden veel kouder was geweest en aan schommelingen onderhevig was, toch heerste nog lange tijd het idee dat het klimaat na de ijstijden, gedurende gans het Holoceen (8000 v.Chr. - heden), nagenoeg stabiel was gebleven. Eerst vanaf het midden van de twintigste eeuw kwamen door het gebruik van nieuwe en/of verbeterde onderzoeksmethoden (palynologie, dendrochronologie, studie van de evolutie van gletsjers, onderzoek van ijskernboringen, enzovoort) tot de conclusie dat er ook tijdens het Holoceen kleinere klimaatschommelingen plaats hadden. Pioniers op dat vlak waren onder andere Emmanuel Le Roy Ladurie, Willi Dansgaard en Hubert Lamb.

Na een aarzelend begin van de opwarming tijdens het Laat-Glaciaal, begon zo'n 8000 jaar voor onze jaartelling het klimaat echt te verbeteren en het warmere klimaat hield, mits een aantal schommelingen, in feite tot op onze dagen aan. Die schommelingen manifesteren zich bijvoorbeeld duidelijk in de vegetatiecurven die opgesteld werden op basis van palynologische analyses, evenals in de curven die voortvloeien uit de studie van de evolutie van gletsjers in de Alpen en elders.

Studies van de gletsjers in de Alpen geven een beeld van de kleinere klimaatschommelingen die plaats hadden tijdens het Holoceen. De afwisselende periodes lopen vaak parallel met historische gebeurtenissen die de evolutie van het menselijk bestaan in de voorbije 12 000 jaar hebben bepaald. Bovenstaande grafiek geeft de evolutie weer van verschillende gletsjers in het Stubaital in Tyrol. ⁽³²⁾

Zoals hoger al opgemerkt hebben klimaatschommelingen niet enkel betrekking op veranderingen van de temperatuur, maar ook op fluctuaties van de hoeveelheden neerslag. Het is vooral de combinatie van die beide factoren, die bepalend is voor het soort planten dat ergens voorkomt en de wasdom van de voorkomende planten. Die vegetatie heeft op haar beurt invloed op het leven van dieren en mensen.

Ging men er tot in vrij recente tijd vanuit dat 'de geschiedenis' alleen door de mens werd bepaald, hedendaags lijkt men het over eens dat ook andere dan antropogene factoren, mee verantwoordelijk geweest zijn en nog zijn voor de zogenaamde 'loop van de geschiedenis'. Zo blijken veranderende milieuomstandigheden, waaronder ook het klimaat, een belangrijke rol gespeeld te hebben op de evolutie van het leven in het algemeen en van de menselijke maatschappij in het bijzonder. Daarbij waren klimaatschommelingen niet alleen het gevolg van veranderende milieuomstandigheden (verschuiving van de continenten, gebergtevorming, veranderingen in de samenstelling van de atmosfeer...), maar vaak ook zelf oorzaak en/of sturende factor voor een zich wijzigend milieu. De klimaatomstandigheden boetseerden de geomorfologie van het aardoppervlak, beïnvloedden de vegetatie en daarmee samenhangend ook de fauna. Zo had en heeft het klimaat ook een directe en indirecte invloed op mens en maatschappij, maar omgekeerd oefent de mens ook invloed uit op het klimaat...

EEN VERANDEREND KLIMAAT EN EEN VERANDERENDE VEGETATIE

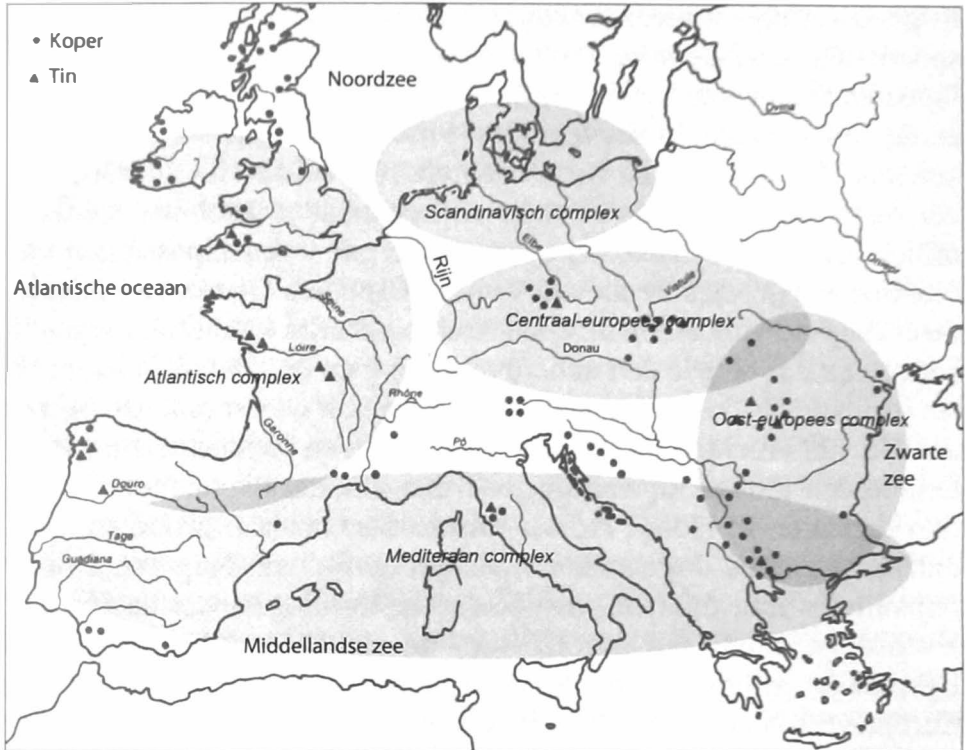
Tegelijk met de voortschrijdende verbetering van het klimaat na de laatste glaciële periode trokken de ijskappen rond de polen zich op steeds noordelijken breedten terug en in de meer zuidelijk gelegen regio's werd de vegetatie geleidelijk rijker en gevarieerder. Bij ons maakte het open toendralandschap uit de laatste fase van de ijstijden plaats voor een geslotener landschap met struiken en bomen. In het Preboreaal werd de overwegende kruidenvegetatie, her en der begroeid met berken, stilaan verdrongen door complexen van dennen. Later verschenen ook hazelaar, eik en olm in het landschap. Nadat tijdens het Boreaal de temperaturen opklommen tot waarden zoals we die vandaag kennen, werd het in het Atlanticum (6000 - 3000 v. Chr.) nog iets warmer en samen met grotere hoeveelheden neerslag zorgde dat ervoor dat grote delen van Europa bedekt werden met uitgestrekte gemengde loofwouden waar eik, hazelaar en els de belangrijkste componenten waren, maar waar ook linde, olm en

es goed vertegenwoordigd waren. Berken en dennen kwamen maar sporadisch meer voor of werden verdrongen naar meer noordelijke breedten. Samenhangend met de wijziging van de vegetatie evolueerde ook de fauna. In het veranderde biotoop kwamen nagenoeg alle hedendaagse diersoorten voor (edelhert, ree, wild zwijn, oerrund, bever, otter, vos...). Voor de weinige mensen die hier woonden, werd het milieu een stuk leefbaarder, maar het vergde ook aanpassingen van hun levenswijze aan de nieuwe omstandigheden. Dieren leefden niet meer in grote kudden op de open ruimte, maar in kleinere groepen in het bos en dat vergde een andere uitrusting en nieuwe technieken bij het jagen. Naast visvangst in beken en rivieren was er ook een ruimer aanbod van vruchten, noten, eetbare wortels en paddestoelen.

Leidde een globale opwarming van het klimaat bij ons tot een climaxvegetatie, in Noord-Afrika was ze oorzaak van droogte en het ontstaan van een uitgestrekte woestijn, de Sahara. Nog enkel in de Nijlvalei waren door de jaarlijkse overstromingen van de Nijl, de levensomstandigheden gunstig voor de mens. Daar kwam toen de Egyptische cultuur een eerste maal tot bloei. In Centraal- en West-Europa verschenen tegen het einde van het Atlanticum de eerste vee-telers en akkerbouwers.

Met de overgang van Atlanticum naar Subborea al omstreeks 3000 v. Chr. werd het klimaat bij ons koeler en droger, met aansluitend een opener landschap en wijzigingen in de vegetatie, gekenmerkt door een teruggang van olm en linde, het steeds vaker voorkomen van beuk en een begin van uitbreiding van de kruidenvegetatie met het verschijnen van Ericaceae (heideplanten).⁽³³⁾ De Bronstijd die toen aanving, bracht samenhangend met de aanwezigheid of mogelijke beschikbaarheid van metalen (koper, tin en de legering van beide, brons) een opsplitsing van Europa in verschillende cultuur- of technocomplexen: het Mediterane complex (rond de Middellandse Zee), het Oost-Europees complex (omgeving Zwarte Zee), het Centraal-Europees complex, het West-Europees complex (van Spanje tot Nederland, Groot-Brittannië en Ierland) en het Scandinavisch complex.⁽³⁴⁾

In Europa bracht deze periode heel wat vernieuwingen (gebruik van eerst koper en later brons voor wapens en werktuigen, mijnbouw, toenemende handel, introductie van de ploeg met schaar, enzovoort). Vooral de culturen ten zuiden van de Alpen kenden een periode van relatieve bloei. Ten noorden van de Alpen waren ook veranderingen merkbaar, maar minder spectaculair. Daar domineerde eerst de Klokbekercultuur, zo genoemd naar het aardewerk dat ze vervaardig-

Kaart van de vindplaatsen van ertsen en de verschillende cultuurcomplexen in Europa in de Bronstijd. Naar Jean Bougeois. ⁽³⁵⁾

den en waarin een soort ‘S’-vorm aan een kerkklok doet denken. Ze begroeven hun doden en gaven hen grafgiften mee. Later volgde de Urnenveldcultuur waar de doden gecremeerd werden, de as in een urne geplaatst werd en bijgezet in een grafveld.

In de gebieden rond de Indus en de Nijl was er na een tijdelijk bloei vanaf 2600 v. Chr., rond 1800 v. Chr. een teruggang. Eerst een natter klimaat, met een rijkere vegetatie en later een droger klimaat, zouden daarbij een rol gespeeld hebben. ⁽³⁶⁾

Omstreeks 800 v. Chr., met de aanvang van het Subatlanticum, werd het in Europa tijdelijk koeler en vochtiger. De zomers waren frisser en de winters milder, maar natter. De gemiddelde temperatuur daalde en de hoeveelheden neerslag (regen en sneeuw) namen toe. De gletsjers breidden zich uit en de boomgrens in de Alpen daalde met 300 tot 400 meter. Bij ons breedte de beuk zich nog verder uit en verscheen de haagbeuk. Kruidenvegetatie en vooral de heide nam verder toe. Vermoedelijk was dat niet alleen te wijten aan de klimaatverandering maar ook aan de toenemende agrarische activiteit van de mens. Beweiding van het bos zorgde op sommige plaatsen

voor een geleidelijke degradatie van de bosbestanden. Zonder of met weinig bemesting leidde akkerbouw vrij snel tot uitputting van de grond, wat ontginning van nieuwe gronden (ontbossing) noodzakelijk maakte. Die toenemende menselijke invloed valt ook af te lezen uit het frequenter voorkomen van pollen van diverse graansoorten. Dit klimatologisch scharnierpunt viel samen met het begin van de IJzertijd.

In het gebied rond de Middellandse Zee zorgde een blijkbaar vochtiger klimaat voor een gunstiger milieu dat de ontwikkeling van achtereenvolgens de Griekse en Etruskische stadstaten en de Romeinse Republiek, bevorderde. In Noord-Afrika floreerde de akkerbouw en graan was een gegeerd product in de ganse Mediterrane wereld. Na de verovering van Carthago door de Romeinen werd Noord-Afrika de 'graanschuur' van Rome.

Het Middellandse-Zeegebied werd een kerngebied voor economische ontwikkelingen en veranderingen. Ten noorden van de Alpen (Oost-Frankrijk tot Hongarije), waar de Kelten voor het eerst in de geschiedenis opduiken, lag een tweede cultureel gebied dat relaties onderhield met het kerngebied ten zuiden van de Alpen en een schakelfunctie vervulde naar de meer westelijk, noordelijk en oostelijk gelegen gebieden. Mettertijd breidden de Kelten hun invloedssfeer door migraties verder uit naar het westen en het oosten en bedreigden zelfs Rome. Ze slaagden er evenwel niet in om een politieke eenheid en macht uit te bouwen.

HET ANTIEKE KLIMAATOPTIMUM

Vóór het begin van onze jaartelling werd het voor een paar eeuwen zachter. Ten noorden van de Alpen moeten toen temperaturen geheerst hebben zoals wij die hedendaags kennen, misschien zelfs iets hoger. Ten zuiden van de Alpen bleef het klimaat ondanks de warmere temperaturen, voldoende vochtig. De opgang van Rome als wereldmacht was het gevolg van verschillende factoren, maar het gunstige klimaat in die tijd was allicht ook bevorderlijk voor die gang van zaken. De Romeinse expansie die aanvankelijk gericht was op het oosten, het westen en het zuiden verplaatste zich vanaf de eerste eeuw vóór onze jaartelling naar de regio's ten noorden van de Alpen en zelfs tot in het verre Engeland en de gebieden voorbij Rijn en Donau. In teksten over tuinbouw schreef Plinius de Jongere (62 - 113) dat wijn en olijven veel noordelijker in Italië konden aangeplant worden dan dat

vroeger het geval geweest was. In dezelfde periode vaardigde keizer Domitianus een edict uit waarbij het verboden was om wijn aan te bouwen ten Noorden van de Alpen. Daarmee wilde hij waarschijnlijk de Italiaanse wijnmarkt beschermen. Wanneer in 280 het verbod werd opgeheven, verspreidde de wijnbouw zich over Frankrijk, Duitsland en Engeland en het succes was blijkbaar zo groot dat enkele decennia later ten noorden van de Alpen nog nauwelijks wijn diende aangevoerd vanuit Italië. Het 'antieke klimaatoptimum' zoals men de periode van ca. 200 v. Chr. tot 300 noemt, begunstigde in gans Eurazië het ontstaan en de bloei van grote rijken en culturen. Ook in de meer noordelijke regionen evolueerden de daar wonende bevolkingsgroepen en dat resulteerde vermoedelijk in een belangrijke demografische groei. In sommige gebieden overschreed de groei de draagkracht van het milieu en om te overleven noopte dat sommige populaties tot het uitbreiden van hun territorium en/of tot het zoeken en veroveren van nieuwe woongebieden. Nog vóór het einde van het antieke klimaatoptimum zorgden migraties van groepen mensen in een gebied dat zich uitstreckte van Noord-Nederland tot Mongolië voor onrust en dat verhoogde de druk op de noordelijke grenzen van de grote rijken. Al in de tweede helft van de tweede eeuw staken Germaanse populaties de Rijn over en probeerden op Romeins grondgebied door te dringen. Ze werden echter door de Romeinse legioenen teruggedrongen. In onze regio is het opgegraven kamp te Vake in Maldegem een getuigenis van de inval van de Chauci in die tijd (172-174).⁽³⁷⁾

Dat was slechts het begin van een lange reeks van invasies vanuit het noorden. Toen de Hunnen omstreeks 375 vanuit de Aziatische steppen westwaarts oprukten, leidde dat tot een niet meer te stuiten volksverhuizing van diverse volkeren die zich in het Romeinse Rijk probeerden te vestigen. Uiteindelijk leidde dat in de vijfde eeuw tot de ondergang van het westelijk deel van het Romeinse Rijk. Bijna gelijktijdig kende ook het Chinese rijk onder de Han-dynastie een teruggang. Interne twisten binnen het keizershuis en volksopstanden leidden in 221 tot een splitsing in de 'Drie Koninkrijken' (Wei, Shuhan en Wu). De onderlinge strijd bracht problemen en ellende voor de bevolking. Dat alles werd bij het begin van de vierde eeuw nog verergerd door misoogsten en hongersnoden die het gevolg waren van een koeler en vooral droger wordend klimaat. De Yangtze vroom verschillende keren toe en in 309 was het waterpeil van de Gele stroom en de Yangtze zoveel gedaald dat men ze te voet kon doorwaden. Een verzwakt China werd geconfronteerd met een toenemende druk van volkeren uit het noorden.^{(38) (39)}

EEN KOELER KLIMAAT VANAF DE ROMEINSE TIJD

In Europa zorgde de ineenstorting van het Romeinse Rijk, het daarvoor ontstane machtsvacuüm en de regelmatig opflakkerende conflicten tussen lokale krijgsheren, sowieso voor ellende. Ook hier werden de problemen verergerd door een geleidelijke teruggang van het klimaat vanaf de vijfde eeuw. Dat wordt niet alleen bevestigd door de uitbreiding van de gletsjers in de Alpen tussen het begin van de vijfde en het midden van de achtste eeuw, maar ook door de schaarse bronnen die bewaard gebleven zijn. Zo had Gregorius van Tours (538-594) het in zijn 'Historiarum Francorum libri X' ⁽⁴⁰⁾, geschreven tussen 574 en 593, regelmatig over zware regenval en onweders die wijngaarden en oogsten vernielden, hevige sneeuwval, koude winters met rivieren die helemaal toegevroren waren, late vorst die schade veroorzaakte aan gewassen en wijnstokken, overstromingen, misoogsten, hongersnoden, ziekten van het vee en de mensen...

Ondanks alles, lijkt recent archeologisch onderzoek uit te wijzen dat de situatie in de periode na de val van het Romeinse Rijk misschien toch niet zo catastrofaal was dan tot nog toe door historici werd voorgesteld en wordt het paradigma van de zogenaamde *donkere eeuwen* toch wel in vraag gesteld. Om nu al een synthese te maken, is het blijkbaar nog te vroeg. Er zijn immers nog teveel onzekerheden en bovendien tonen de onderzoekingen soms belangrijke regionale verschillen aan. ^{(41) (42)}

De klimaatverandering die in het noorden meer koude en vochtigheid bracht, zorgde in Noord-Afrika, het Midden-Oosten en delen van Azië, voor droogte. In het toenmalige Arabië moesten 600 nederzettingen opgegeven worden en de expansie van de Arabieren naar meer noordelijk gelegen gebieden in de zevende eeuw was allicht geen puur toeval en lag vermoedelijk niet alleen aan de drang van de inmiddels tot de Islam bekeerde Arabieren om hun geloof overal te gaan verspreiden... ⁽⁴³⁾

Karel de Grote mag dan heel West-Europa onder één kroon gebracht hebben en geprobeerd hebben zijn rijk te organiseren en weer orde te scheppen, na zijn dood in 814 ging de éénheid weer verloren en naar mate het centrale gezag verzwakte, hernam de machtsstrijd tussen lokale krijgsheren. De ongunstige klimaatsomstandigheden verergerden alleen maar de precaire toestand. In de annalen van 820 heette het: *Dit jaar hadden aanhoudende regens en de hoogst vochtige lucht grote problemen tot gevolg. Onder mensen en vee woedde wijd en zijd*

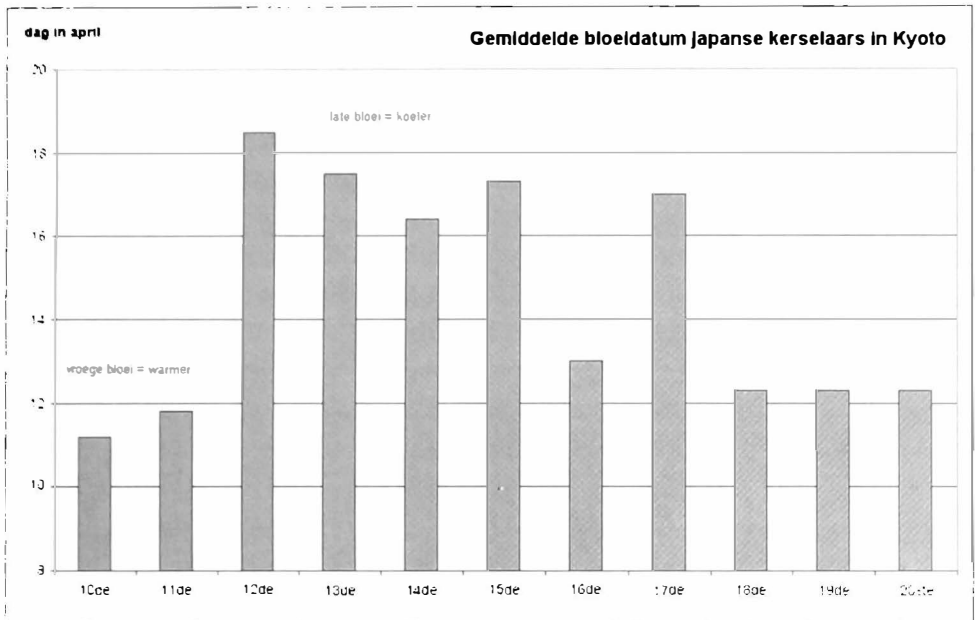
met zulke heftigheid ziekte, dat er nauwelijks een strook land in het gehele Frankische Rijk van verschoond gebleven was. Ook het graan en de groenten gingen bij aanhoudende regen ten gronde en konden of niet worden geoogst of ze rotten in de schuren. Niet beter stond het er voor met de wijn, die dit jaar maar een karige opbrengst leverde en bovendien nog door het gebrek aan warmte, zuur en onsmakelijk was. In bepaalde plaatsen echter was, doordat het water van de overstroomde rivieren nog op het vlakke land stond, het zaaien in de herfst geheel onmogelijk, zodat er vóór het voorjaar haast geen gewas werd ingezaaid. ⁽⁴⁴⁾

Dit is helaas niet het enige onheilsbericht dat in die tijd in de bronnen opduikt. De beschikbare gegevens uit historische documenten zijn echter schaars en laten slechts ruwe schattingen toe voor wat betreft het klimaat in de Vroege Middeleeuwen. Klimaatcurven op basis van diverse proxydata geven aan dat het koudere klimaat dat toen heerste in onze regio's, nog tot het begin van de tiende eeuw duurde.

De aanzet van een klimaatsverbetering in de loop van de tiende eeuw wordt bevestigd door de Noorse saga's over de kolonisatie van Groenland door Noorse Vikingen omstreeks 985. Deze datum werd bevestigd door ¹⁴C-datering die de eerste nederzetting, Brattahlid (nu Qassiarsuk), situeerde rond het jaar 1000. Het landschap verschilde toen zeer van de hedendaagse poolwoestijn. Opgravingen toonden aan dat er in de omgeving van de opgerichte nederzetting, grote berkenbossen waren, met berken van 4 tot 6 meter hoog. De heuvels er rond waren begroeid met gras en wilgen-kreupelhout. De Noorse kolonisten veranderden de vegetatie door de bomen te kappen voor het bouwen van huizen en het maken van vuur (koken, verwarming) en door het laten grazen van schapen en geiten.

Belangrijk is de vaststelling dat de klimaatschommelingen blijkbaar nooit synchroon verliepen over de hele wereld, zelfs niet over het noordelijk halfrond. In China en Japan blijkt de periode van 650 tot 850 warmer geweest te zijn dan de periode daarvoor. In China heerste relatieve welvaart onder de Tang-Dynastie. Terwijl het hier in de elfde en twaalfde eeuw warmer was, heersten daar koudere weersomstandigheden met talrijke vermeldingen in de bronnen van overvloedige sneeuw en strenge vorst in de winter en sneeuwval tot ver in de lente. Pruimenbomen verdwenen in het noorden van China, vorst vernielde mandarijnenbomen in de kustprovincies nabij Shangai en in Japan bloeiden de Japanse kerselaars later.

Evolutie van de bloei van Japanse kerselaars in de koninklijke tuinen van Kyoto van de 10de tot de 20ste eeuw. ⁽⁴⁵⁾

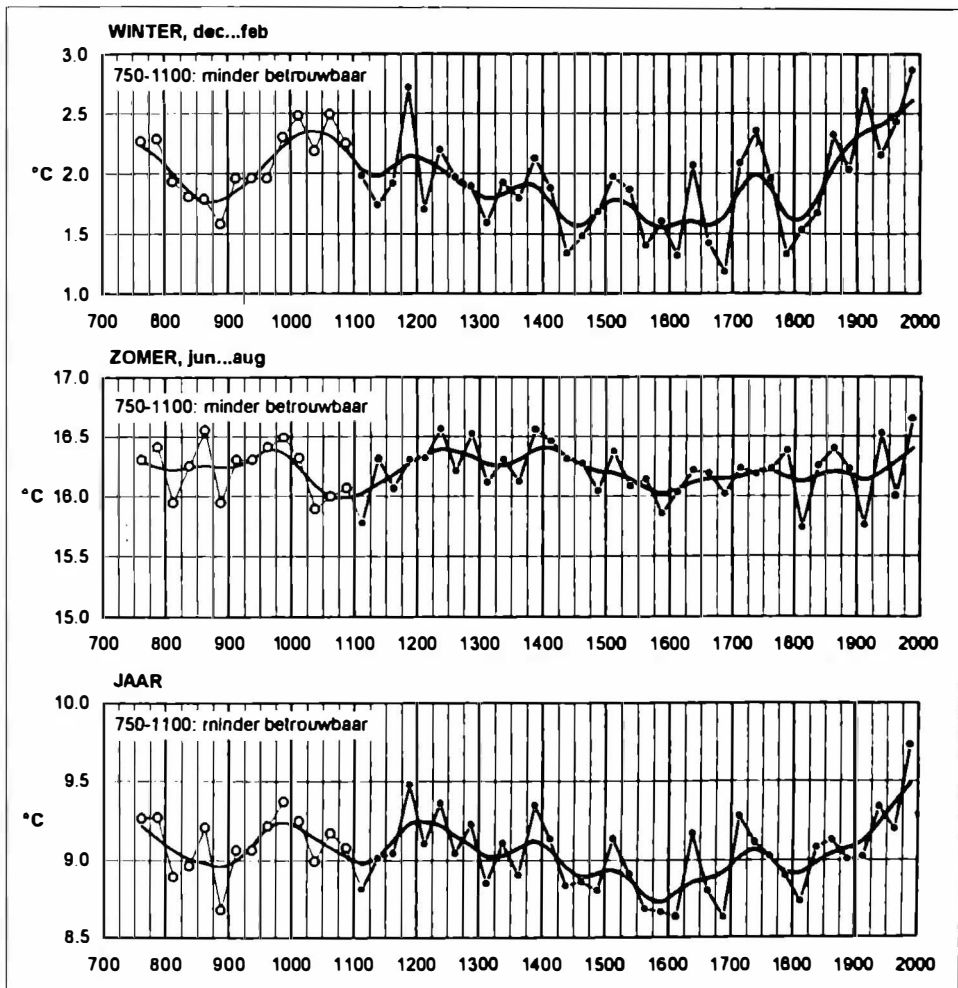
In Midden-Amerika begon na 300 de bloeitijd van de Mayacultuur. Op het einde van de negende eeuw zou deze cultuur ten gronde gaan ten gevolge van opeenvolgende extreem droge periodes.

In Zuid-Amerika, meer bepaald in Peru, kende de Mochecultuur een bloeitijd die omstreeks 100 v. Chr. aanving, een hoogtepunt bereikte in de zesde eeuw en tegen het einde van de zevende eeuw uiteenviel. Voor de ondergang zijn zeker invasies van buitenaf en burgeroorlogen verantwoordelijk, maar waarschijnlijk speelden ook misoogsten en de daarop volgende hongersnoden een rol. De waterreservoirs, kanalen en aquaducten die de Moche aangelegd hadden om de landbouw te intensifiëren en de risico's voor natuurlijke rampen te voorkomen, volstonden blijkbaar niet om de effecten van een steeds droger wordend klimaat te ontgaan. ⁽⁴⁶⁾

Die vaststelling roept wel vragen op in verband met sommige hedendaagse studies waarbij men niet alleen diverse soorten proxydata bijeen gooit, maar ook data afkomstig van diverse regio's op aarde samen brengt en er dan voor de hele wereld geldende conclusies aan vastknoopt...

Steunend op historische gegevens, botanische studies en meteorologische gegevens, was de Brit Hubert Lamb de eerste die in 1965

gewag maakte van een 'Middeleeuws klimaatoptimum' dat hij situeerde rond de periode 1000-1300. Hij schatte dat het in die tijd 1 tot 2°C warmer geweest was dan de gemiddelde temperatuur in de jaren 1931-1960. ⁽⁴⁷⁾ Anderen als Emmanuel Le Roy Ladurie ⁽⁴⁸⁾, Willi Dansgaard ⁽⁴⁹⁾, Pierre Alexandre ⁽⁵⁰⁾ en Rudiger Glaser ⁽⁵¹⁾ kwamen tot gelijkaardige conclusies.

Reconstructie van het klimaat door Jan Buisman met behulp van historisch bronnenmateriaal. Ofschoon de grafieken een periode van de voorbije 1200 jaar beschrijven, zijn de beschikbare gegevens tot omstreeks 1100 te beperkt om er betrouwbare conclusies uit te trekken. Achtereenvolgens zijn weer gegeven de evolutie van de wintertemperaturen, de zomertemperaturen ende jaartemperaturen. De lijngrafieken verbinden de 25-jarige gemiddelden en de krommen geven de trend weer. Naar Jan Buisman. ⁽⁵³⁾

Bij onze noorderburen was het Jan Buisman die uit historische bronnen het klimaat van de voorbije 1200 jaar reconstrueerde. De grafische voorstelling van zijn onderzoek bevestigt de fluctuaties van het klimaat met een 'Middeleeuws klimaatoptimum', een 'Kleine IJstijd' en een hedendaagse warmere periode. ⁽⁵²⁾

Zijn alle klimatologen het eens over klimaatveranderingen in historische tijden, toch verschillen zij vaak van mening over de datering en de intensiteit van de veranderingen. Daar zijn echter plausibele verklaringen voor:

- alle onderzoekers beschikken niet over hetzelfde historisch bronnenmateriaal en bovendien duiken voortdurend nieuwe bronnen op;
- verschillende interpretatie van dezelfde gegevens;
- gebruik van diverse criteria. Niet alle onderzoekers baseren zich uitsluitend op de temperatuur, maar gebruiken ook de evolutie van gletsjers, verschuivingen van de boom- en sneeuwrens, onderzoek van jaarringen van bomen, enzovoort;
- het onderzoek betreft vaak verschillende geografische zones en vermits het klimaat niet uniform is over het hele noordelijk halfrond en afhankelijk is van de geografische situering, verlopen ook klimaatveranderingen niet overal synchroon en gelijktijdig.

Jan Buisman bezorgde ons een schat aan historische informatie over de periode vóór de instrumentele weerwaarnemingen. Daaruit zijn alvast een aantal interessante conclusies te trekken:

- warme of koude perioden komen vooral tot uitdrukking door de gemiddelde temperatuurwaarden over langere perioden en de jaarlijkse schommelingen kunnen soms sterk afwijken van die gemiddelden. In de periode 1175 tot 1250, die doorgaat als één van de warmste periodes van het voorbije millennium komen toch nog sporadisch strenge winters voor en de periode tussen 1200 en 1225 lijkt zelfs in haar geheel iets koeler uit te vallen dan de kwarteeuwen ervoor en erna.
- de impact van klimaatveranderingen manifesteert zich niet in alle seizoenen op dezelfde wijze.
Zo blijkt uit de grafieken van Buisman dat de schommelingen van de wintertemperaturen duidelijk groter zijn dan deze van de zomertemperaturen.
- niet alleen de temperatuur, maar vooral ook de neerslag en andere klimaatcomponenten zijn bepalend voor de gevolgen die de weersomstandigheden hebben op het milieu en daarmee samenhangend, op het bestaan van de mensen.

Ongeacht of mensen in een warmere of koudere periode leefden, de impact van extreme en/of langdurige ongunstige weersomstandigheden (koude, hitte, natte, droogte...), had meestal nefaste gevolgen. Misoogsten duiken met de regelmaat van een klok op in de bronnen en doorgaans brachten ze hongersnoden met zich mee. Voorraden waren beperkt en die werden dan nog tegen exorbitante prijzen op de markt gebracht zodat veel mensen ze niet konden betalen. Aanvoer van voedsel uit andere gebieden, zoals dat nu gebeurt, was al evenmin evident. Afgezien van het ontbreken van de nodige vervoermiddelen en infrastructuur, hadden de weersomstandigheden doorgaans ook in de naburige gebieden huis gehouden of waren daar de voor export beschikbare voorraden ontoereikend.

Het 'Middeleeuws klimaatoptimum' en de 'Kleine IJstijd' zijn moeilijk als verwaarloosbaar te beschouwen, laat staan te negeren, alleen al als men het historisch feitenmateriaal nader gaat bekijken. Spreken de beschrijvingen al voor zichzelf, vergelijking van de weerverschijnselen in beide perioden toont eveneens frappante contrasten aan.

Mogelijks was in het noorden de opwarming al eerder begonnen want vanaf het einde van de tiende eeuw waren de zeeën rond IJsland en Groenland ijsvrij en dat maakte het mogelijk dat de Noormannen er in de tiende eeuw nederzettingen vestigden.

In de Alpen steeg de boomgrens tot voorbij de 2000 m. Dat was niet zo hoog als in de Bronstijd, maar minstens even hoog als hedendaags.

Wijnbouw werd tijdens het Middeleeuws klimaatoptimum veel noordelijker (Lage Landen, Engeland) bedreven dan dat in de twintigste eeuw het geval was.

In Europa is het ook de tijd van grootschalige ontginningen, demografische groei en het ontstaan van stedelijke centra. Bij ons waren dat naast Brugge en Gent ook kleinere stadjes als Ieper, Kortrijk, Oudenaarde, Dendermonde, Antwerpen... De ontwikkeling van de steden impliceerde niet alleen dat er op het platteland een bevolkingsoverschot was, maar dat daar ook voldoende voedseloverschotten geproduceerd werden om de steden te bevoorraden.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen:

- ¹ BERETTA MARCO, CLERICUZIO ANTONIO, PRINCIPE LAWRENCE, *The Accademia del Cimento and its European Context*, Sagamore Beach, 2009.
- ² GEURTS H.A.M. EN VAN ENGELEN A.F.V., *Historische weerkundige waarnemingen. Geschiedenis van Weerkundige -waarnemingen in het bijzonder in Nederland voor de oprichting van het K.N.M.I.*, deel 1, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, p. 15-18.
- ³ LABRIJN A., *Het klimaat van Nederland gedurende de laatste twee en een halve eeuw*, De Bilt, 1945.
- ⁴ We denken hier onder andere aan de discussies over de temperatuurgegevens voor De Bilt over de periode 1881 - 2009. De gehomogeniseerde gegevens van het KNMI en deze van NASA/GISS laten merkwaardige verschillen zien, die aanleiding geven voor een verschillende interpretatie van de evolutie van de temperatuur in de twintigste eeuw.
- ⁵ GEURTS H.A.M. EN VAN ENGELEN A.F.V., *Historische weerkundige waarnemingen. Geschiedenis van Weerkundige waarnemingen in het bijzonder in Nederland voor de oprichting van het K.N.M.I.*, deel 1, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut.
- ⁶ Hygrisch = de vochtigheid betreffende.
- ⁷ SAWYER REX, *Pollen identification for beekeepers*, Cardiff, 1981.
- ⁸ IWANAMI YOZO, SASAKUMA TETSUO, YAMADA YOSHIO, *Pollen: Illustrations and Scanning Electromicrographs*, Berlijn, 1988.
- ⁹ LEBOURGEOIS F., *Renecofor - Etude dendrochronologique des 102 peuplements du réseau*, Office National de Forêts, Département des Recherches Techniques, France, 1997.
- ¹⁰ CAROLA WENK, *Algorithmen für das Crossdating in der Dendrochronologie*, Diplomarbeit Freie Universit at Berlin, Fachbereich Mathematik und Informatik, Berlin, 1997.
- ¹¹ JANSMA ESTHER, *Dendrochronologie*, in Nederlandse Archeologische Rapporten, 2006.
- ¹² BERENDSEN H.J.A., *Fysisch-geografisch onderzoek. Thema's en methoden*, Assen, 2010.
- ¹³ WOORWARD IAN, *Plants in the greenhouse world*, in New Scientist nr. 21, 1989, p. 1-4.
- ¹⁴ BEHRINGER WOLFGANG, *Kulturgeschiede des Klimas*, München, 2009, p. 34. Met verwijzing naar SCHNEIDER STEPHEN EN LONDER RANDI, *The Coevolution of Climate and Life*, San Francisco, 1984.
- ¹⁵ ALLEY RICHARD, *The Two-Mile Time Machine. Ice Cores, Abrupt Climate Change and Our Future*, Princeton, 2002, p. 106.
- ¹⁶ BERENDSEN H.J.A., *Fysisch-geografisch onderzoek. Thema's en methoden*, Assen, 2010, p. 57.
- ¹⁷ GARTH PALTRIDGE, *The Climate Caper*, Connor Court Publishing, 2009.
- ¹⁸ CALDER NIGEL, *De grillige zon*, Londen, 1997.
- ¹⁹ Stratigrafie is de wetenschap die de gesteenten in hun verticale opeenvolging (i.v.m. hun relatieve en absolute ouderdom) en in hun horizontale verspreiding bestudeerd.
- ²⁰ ZAGWIJN W. H., *Vegetation, climate and time-correlation in the Early Pleistocene*

- of Europe, in *Geologie en Mijnbouw Nieuwe Serie* 19, 233-244, 1957.
- ²¹ BERENDSEN H.J.A., *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*, Assen, 2004.
- ²² VAN DER HAEGHEN G., CROMBÉ PH. EN SEMEY J., *Steentijdvondsten in het Meetjesland*, Gent, 1999, p. 28-29.
- ²³ MITHEN STEPHEN, *After the Ice. A Global Human History, 20.000 - 5000 BC*, Londen, 2003.
- ²⁴ VERBRUGGEN C., *De geokronologie van het Postpleniglaciaal in Zandig-Vlaanderen op basis van pollenanalyse en ¹⁴C-onderzoek*, in *Natuurwetenschappelijk Tijdschrift*, 1976, p. 233-256.
- ²⁴ BEYENS LOUIS, *De graangodin*, Antwerpen, 2004.
- ²⁵ BROECKNER WALLACE, *The Great Ocean Conveyor*, in *Oceanografy* nr. 2, 1991, p. 79-89.
- ²⁶ BROECKNER W.S. EN DENTON G.H., *The role of ocean atmospheric reorganizations in glacial cycles*, in *Geochimica et Cosmochimica Acta* nr.53, 1989, p. 2465-2501.
- ²⁷ BROECKNER WALLACE, a.w.
- ²⁸ BEYENS LOUIS, *De graangodin*, Antwerpen, 2004.
- ³⁰ DANSGAARD WILLI e.a., *One thousand Centuries of Climatic Record from Camp Century on the Greenland Ice Sheet*, in *Science* nr. 166, 1969, p.377-381.
- ³¹ T. V. D. HAMMEN EN W.H. ZAGWIJN, IN WESTHOFF V., e.a., *Wilde planten - flora en vegetatie in onze natuurgebieden*, deel 3, 1973, Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, p. 43.
- ³² CHALINE JEAN, *Vers une nouvelle glaciation?*, in 'Histoire et archéologie. Les climats de la préhistoire', Dijon, 1985, n° 93/avril, p.92-93.
- ³³ VERBRUGGEN C., *De geokronologie van het Postpleniglaciaal in Zandig-Vlaanderen op basis van pollenanalyse en ¹⁴C-onderzoek*, in *Natuurwetenschappelijk Tijdschrift*, 1976, p. 233-256.
- ³⁴ BOURGEOIS JEAN, *Over koningen, krijgers en Kelten. De metaaltijden in Europa en onze gewesten*, Gent, 2005.
- ³⁵ BOURGEOIS JEAN, a.w., p. 25.
- ³⁶ BEHRINGER WOLFGANG, *Kulturgeschichte des Klimas. Von der Eiszeit bis zur globalen Erwärmung*, München, 2009, p. 65- 77.
- ³⁷ THOEN H. EN LANGOHR R., *Het Romeins kamp van Maldegem-Vake. Strategisch bolwerk in een militair conflict met de germanen ca. 172- 174 n. Chr.*, in *Uit Vlaamse bodem. 10 archeologische verhalen*, Sint-Niklaas, 1996, p. 55-66.
- ³⁸ KENNETH J. HSÜ, *Klima macht Geschichte*, Zurich, 2000, p. 43.
- ³⁹ HEIRMAN ANN, DESSEIN BART EN DELPORTE DOMINIEK, *China, een maatschappelijke en filosofische geschiedenis van de vroegste tijden tot de twintigste eeuw*, Gent, 2008, p. 65-75.
- ⁴⁰ GREGORIUS VAN TOURS, *Historiën*, Amsterdam, 2000.
- ⁴¹ BURNOUF JOËLLE, *La nature des médiévistes. Objets en crise, objets recomposés*, in *Etudes rurales*, juli-december 2003, p. 215-226.
- ⁴² CATTEDOU ISABELLE, *Archéologie Médiévale en France. Le premier Moyen Âge (V-XIe siècles)*, Paris, 2003.
- ⁴³ BEHRINGER WOLFGANG, *Kulturgeschichte des Klimas. Von der Eiszeit bis zur globalen Erwärmung*, München, 2009, p. 78-92. Met verwijzing naar LAMB HUBERT, *Klima und Kulturgeschichte*, Reinbek, 1989, p. 185.

- ⁴⁴ BUISMAN J., *Duizend jaar weer: wind, en water in de lage landen*, deel 1, Franeker, 1995, p. 197. Met verwijzing naar *Annales regni Francorum*, Aken, 124, 125.
- ⁴⁵ Naar cijfers van H. ARAKAWA in *Journal of meteorology*, december 1956. Gratise verwerking Jan Camerlinckx.
- ⁴⁶ LAMB HUBERT, *Climate, history and the modern world*, 1982, p. 155.
- ⁴⁷ LAMB HUBERT, *The early medieval warm epoch and its sequel*, *Palaeogeography, Palaeoclimatology*, in *Palaeoecology*, nr. 1, 1965, p.13–19.
- ⁴⁸ LE ROY LADURE EMMANUEL, *Histoire du climat depuis l'an mil*, 2 delen, Paris, 1983.
- ⁴⁹ DANSGAARD WILLI e.a., *One thousand Centuries of Climatic Record from Camp Century on the Greenland Ice Sheet*, in *Science* nr. 166, 1969, p.377-381.
- ⁵⁰ ALEXANDRE PIERRE, *Le climat en Europe au Moyen Age: contribution à l'histoire des variations climatiques de 1000 à 1425, d'après les sources narratives de l'Europe occidentale*, Paris, 1987.
- ⁵¹ GLASER RUDIGER, *1200 Jahre Wetter, Klima, Katastrophen in Mitteleuropa*, Freiburg, 2008.
- ⁵² BUISMAN JAN, *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen*, 5 delen, Franeker, 1995 tot 2006.
- ⁵³ BUISMAN JAN, *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen*, deel 3, Franeker, 1998, p. 738.

(wordt vervolgd)

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

DE PIETENDRIESMOLEN TE KNESSELARE

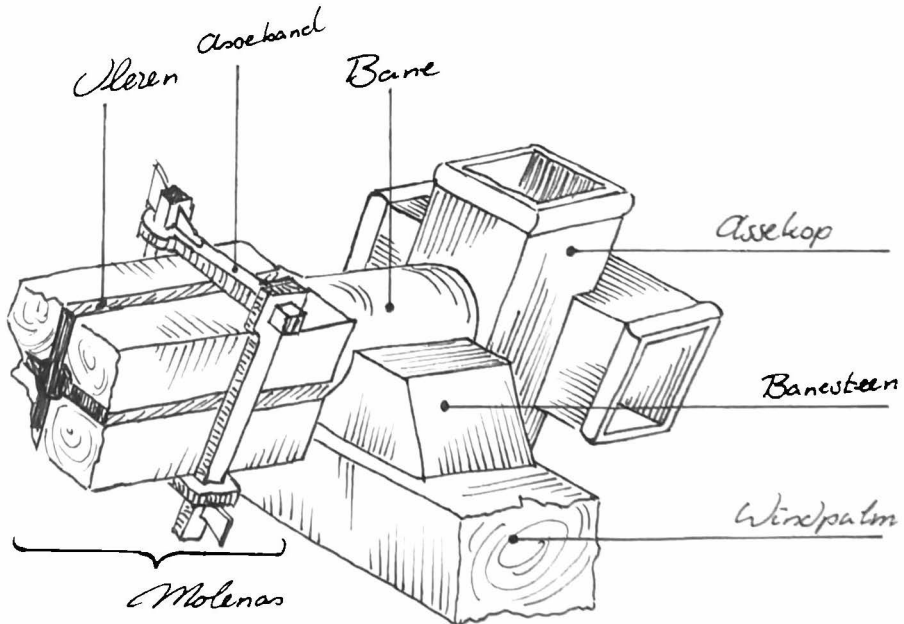
Deel 2

DE WERKING VAN DE MOLEN

IN DE MOLEN. DE STEENZOLDER

A. DE MOLENAS (*Də Méulənasse*)

De wieken zetten hun beweging rechtstreeks over op de molenas. Dit is een enorme eiken balk met een gewicht van 350 à 400 kg, een doorsnede van 48 cm en een totale lengte van 6,30 m. De molenas is zeer afwisselend van vorm: onregelmatig zeshoekig waar hij de molen binnenkomt ⁽¹⁾, vierkantig waar het vangewiel bevestigd is, twaalfhoekig tussen vangewiel en vorewiel, vierkantig waar het vorewiel vastzit en tenslotte rond aan het andere uiteinde. Hij rust op de twee zwaarste balken van de hele molen ⁽²⁾: enerzijds aan de voorzijde op de *windpalm* (0,45 m zijde – 3,35 m lengte!), anderzijds aan de achterzijde op de *pinnebalk*. (*pinnəboalkə*)

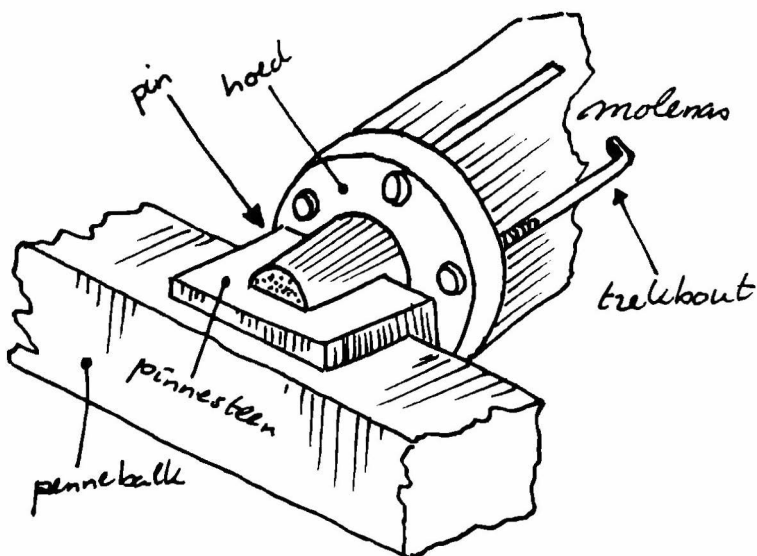
De molenas.

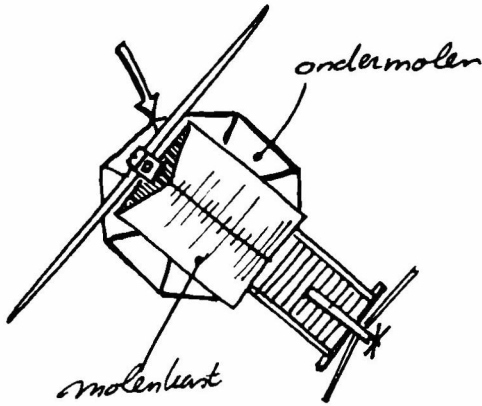
De molenas heeft twee ijzeren uiteinden: aan de voorzijde de *bane* (*boine*) met de *assekop* (1380 kg) en aan de achterzijde de pin. De bane is het deel van de molenas dat in de *banesteen* of halssteen draait. Deze heeft nog een doorsnede van 32 cm. De bane zit vast op de molenas met vier “*vlérən*”. Deze verbinding is nog verstevigd door vier *assebanden* die om goed te spannen met ijzeren spieën “*toegejast*” zijn. De bane, in gegoten ijzer, arduin, marmer (*maorbala*) of soms koper, wordt regelmatig gesmeerd. Aan weerszijden van de bane staan twee verticale houten stijlen, de smeerstijlen, die het vet waarmee de bane gesmeerd wordt, tegenhouden. Om het wegglijden van de banesteen te beletten, wordt hij tegengehouden door een *kelve*, een ijzeren lat van 6 cm hoog en 1,5 cm dik die aan de smeerstijlen vastgemaakt is.

Aan het andere uiteinde van de molenas is de pin bevestigd. Deze pin zit op de molenas vast met een ijzeren hoed.

Deze hoed is met zes bouten aangespannen. De pin draait op de pinnesteen. Deze pinnesteen is ingewerkt in de pinnebalke, dit in tegenstelling met de banesteen die *bovenop* de windpalm rust. Men heeft zo een niveauverschil van enkele tientallen centimeter zodat de hele molenas schuin (*noes*) ligt. Dit schuin liggen noemt men het “*meuzalən*” van de molen(as). De molenas moet schuin liggen om te beletten dat de wieken tegen de ondermolen zouden aanbotsen⁽³⁾.

De pinne (schematisch).

Bovenaanzicht van de molen.

Zijaanzicht van de molen (1984).

Deze foto werd genomen met het doel de helling van het kruis aan te tonen. Zoals reeds gezegd is deze helling absoluut noodzakelijk daar anders de wieken tegen de ondermolen zouden aanbotsen. Tevens ziet men duidelijk in welke staat de bekleding van de rok zich bevindt. Als men echter nagaat dat deze planken meer dan driehonderd jaar oud zijn, is dit helemaal niet te verwonderen.⁽⁴⁾

B. 'T VANGEWIEL MET DE VANGE EN HET VOREWIEL

Het *vangewiel* is het grootste wiel van de molen (ongeveer 150 kg).

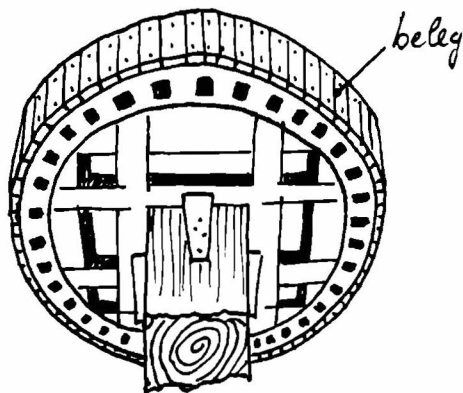
Het heeft een vierdubbele functie:

1. een van de molenstenen aandrijven,
2. de havercylinder doen draaien,
3. de molen remmen,
4. het luiwiel doen draaien.

Het *vangewiel* omvat een *velg* van 12 cm dik, waarvoorheen de kammen steken, vier eiken balken (soms *loeden* genoemd) die de molenas omkneld houden en vier borststukken die de armen vasthouden. Het *vangewiel* is stevig met weien (*weien*) of wiggen op de molenas "vastgeweid". Op de velg van het *vangewiel* is een beleg genaamd. Dit beleg bestaat uit stevige plankjes (10 cm breed) die in de breedte (*in 't wisse*) naast elkaar vastgespijkerd zijn om de molen gemakkelijk te vangen.

Op de velg, of beter dwars door de velg, zijn de 50 kammen vastgemaakt. Deze kammen zijn vervaardigd uit beukenhout (*bógə*). Ze worden gesmeerd met potloodpoeder (*pódluədpøer*) of grafiet gemengd met zeep. Ze kunnen

gemakkelijk uitgenomen en vervangen worden. Op de andere zijde van het vangewiel heeft men een kleinere velg gemonteerd die dient om de havercylinder aan te drijven.

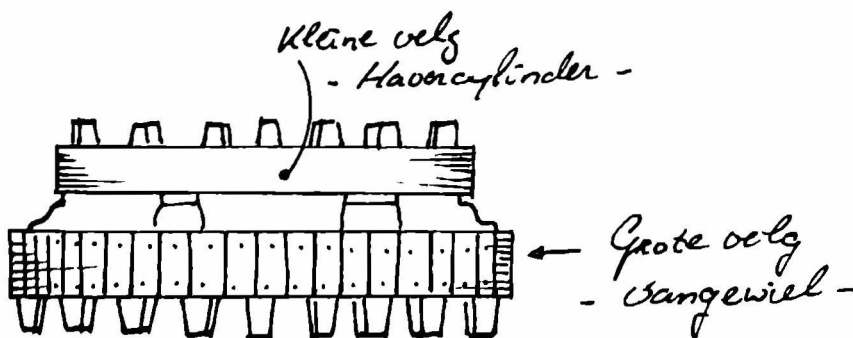

Het vangewiel.

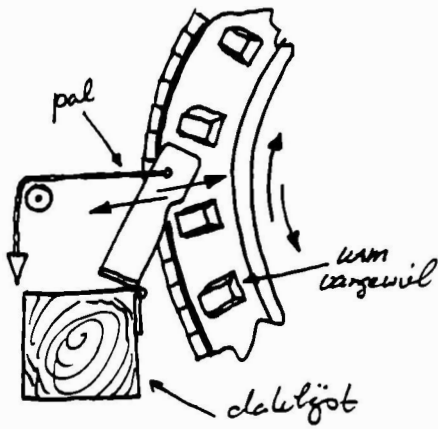
In het dak bemerkt men een houten klepje (*klébbe*) ⁽⁵⁾ dat net vóór de kammen van het vangewiel kan neerlaten zodat dit, bij afwezigheid van de molenaar, niet kan terugdraaien.

Dit terugdraaien gaat steeds met grote schade gepaard. Het kan voorkomen als de wind achteraan de wieken grijpt. Deze rukken dan aan de banesteen. De banesteen valt van de windpalm, de pin schiet uit de pinnebalk en heel het kruis van de molen valt tegen het molenlichaam, terwijl de molenas dwars door het dak heen steekt. Reeds verschillende molens werden op deze manier afgetakeld!

Bekijken we nu even de vange of de rem. Om de werking van de vange te begrijpen, bestuderen we best even de schets op p. 44. We zien achtereenvolgens de vangereep, het *freinwielke*, de vangevleugel (*váavleelā*) of *freinvleugel*, de vanghaak (*váaaok*) en de vange zelf. De vangereep loopt dwars door de verdiepingen van de molen tot op de molenberg. Opdat sommige flauwe grappenmakers deze reep niet zouden misbruiken, wordt hij elke avond vóór het sluiten van de molen, opgehaald tot in de maalzolder. Deze vangereep loopt

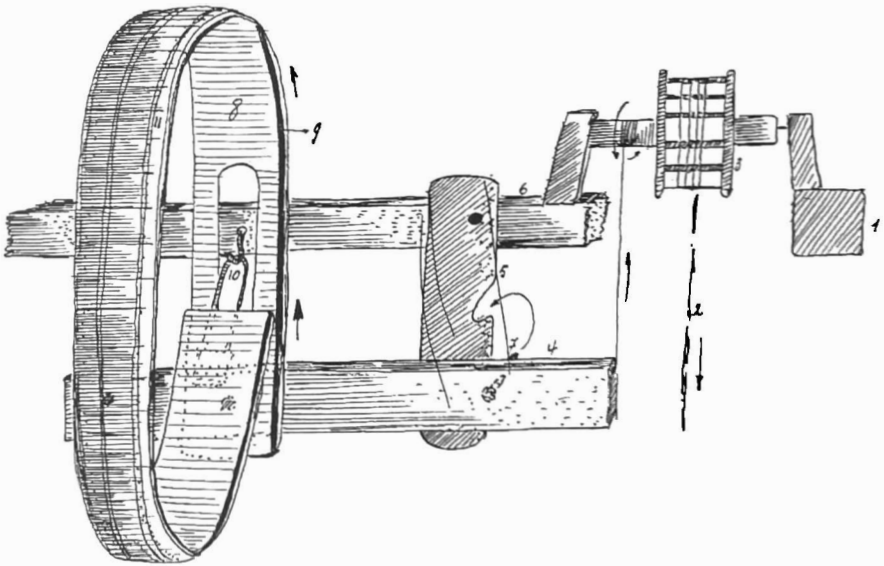

Het vangewiel met de velgen.

De pal.

rond het *freinwielke*, waarvan de as vastgemaakt is aan een van de daklijsten en de pinnebalk. Met een stevig touw is deze verbonden met een zware balk, de vangevlegel. Aan het ander uiteinde is de vangevlegel vastgemaakt met een ijzeren spil waarrond hij kan bewegen. Op dit uiteinde is de eigenlijke vang vastgemaakt. We zien aan de achterzijde ook een ijzeren haak die in de gleuf van een scharnierende plank, de vanghaak, op en neer kan bewegen.

1. Donnede v. d. pinnebalk	7. Ijzeren haak
2. Tangereep	8. Ijzeren vang
3. Freinwielke	9. Tangerschot
4. Tangvlegel	10. Spil
5. Tanghaak	11. Ijzeren banden
6. Daklijst	

De vange en haar werking.

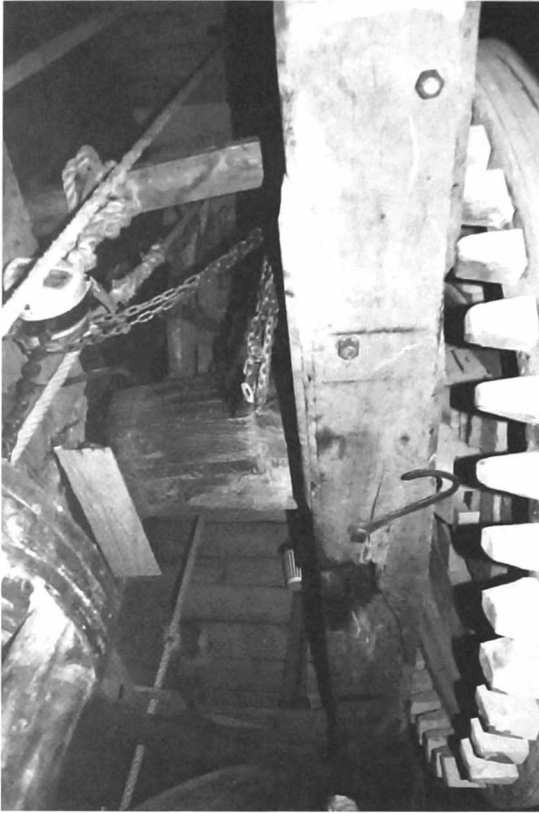

De vange en vangevlegel.

De eigenlijke vang bestaat uit een lange olmen plank ⁽⁶⁾ die helemaal rond het vangewiel loopt. Het ene uiteinde is vastgemaakt aan de vangevlegel (dus beweegbaar), het andere uiteinde is met een “*spraak*” (ijzeren haak – sprang) vastgemaakt aan een haak die in de daklijst vastzit (dus onbeweeglijk). Rondom de vang lopen nog vier ijzeren banden om breken (*kruagñ*) te voorkomen.

Aan de binnenzijde van de vang ziet men de vangeschoot (*váaschuæt*), een (wilgen) plank, van 5 cm dikte. Het is deze vangeschoot die op het beleg van het vangewiel zal wrijven en zo de molen doet remmen. Opdat deze vangeschoot rond het vangewiel zou spannen *lijk een wieme rond nen héssem* (als een gevlochten twijg rond een bezem) heeft men er gleufjes ingezaagd tot bijna op de vange zelf. Zo werd de vangeschoot enigszins plooibaar.

Een gedeelte van het mechanisme van de vang, onderaan rechts op de foto, is de vangevlegel. Verder de *sprange*, vastgehaakt aan een daklijst, de vange (met de duidelijk zichtbare vangeschoot) en tenslotte, links in de hovenhoek, een gedeelte van het vangewiel met enkele kammen.

Het klauwwiel (zie de "klauwe") met de klauwreep. De dikste balk is de molenas. Dwars over de foto een ijzerbalk met onderaan een lantaarn. Tenslotte, helemaal rechts, de kammen van het vorewiel.

Telkens de vangeschoot vernieuwd wordt, (soms na 2 jaar, soms na 20 jaar) wordt hij flink geweekt om er een ronde vorm in te krijgen. De vange hangt in drie *pegels* (*peeals*) (=kleine kettingen) die over de omtrek verdeeld zijn en aangespannen of losser kunnen gemaakt worden. Deze zorgen er voor dat de vange overal gelijkmatig remt. Tevens wordt de vange door een *guide* op haar plaats gehouden. Dit is niets anders dan een houten latje enerzijds vastgenageld aan de vange zelf, anderzijds aan een vaste vergaarbalk. Dat belet dat de vange naast het vange-wiel zou lopen.

EN NU DE WERKING!

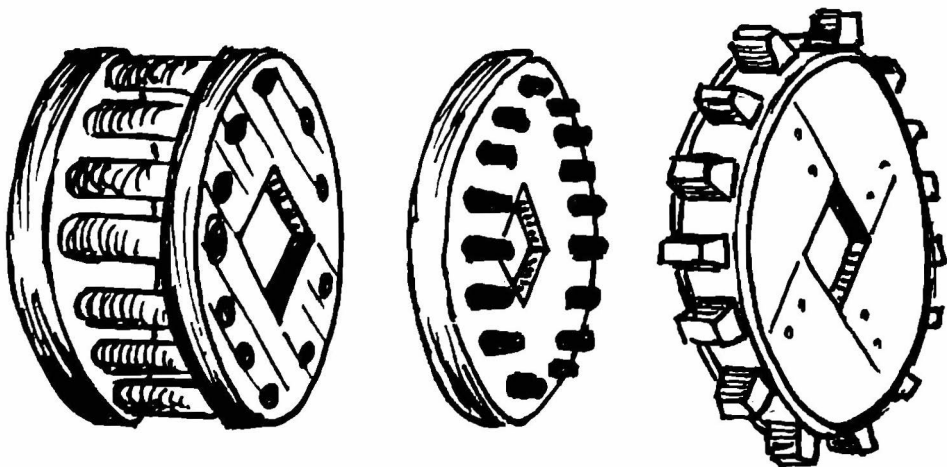
Om te remmen geeft de molenaar een rukje aan de vangereep. Het freinwielke beweegt even, de koord tussen de as van het freinwielke en vangevlegel wordt lichtjes omhooggedraaid, de vanghaak zwaait opzij en de ijzeren haak in de vangevlegel komt vrij uit de gleuf van de vanghaak. Nu laat de molenaar de vangereep geleidelijk door de handen glijden. De vangevlegel zakt naar beneden, evenals het beweegbare uiteinde van de vange dat aan de vangevlegel is vastgemaakt. Hierdoor verkleint de omtrek van de vange en ze gaat zicht tegen het vangewiel aansluiten. Hoe meer de molenaar de vangereep laat glijden, hoe steviger de vange het vangewiel omklemmt. Zo komt het vangewiel tot stilstand. Onnodig te zeggen dat alles zeer geleidelijk moet gebeuren en men een zekere ondervinding moet hebben om de vange te hanteren. Een te bruusk remmen, zou de roeden immers doen afkraken.

Om de vange te lossen, trekt de molenaar de vangereep aan. De vangevlegel komt omhoog tot de haak in de gleuf van de vanghaak glijdt. Het vangewiel komt vrij en de wieken kunnen draaien!

Het vorewiel is enigszins een verkleinde uitgave van het vangewiel. Het is op dezelfde manier vastgemaakt op de molenas en bevat eveneens 50 kammen die natuurlijk op een kleinere afstand van elkaar staan. Het vorewiel heeft slechts één functie: een tweede paar molenstenen aandrijven.

C. HET STAAKIJZER EN DE LANTAARNS

De kammen van het vangewiel en het vorewiel *pakken* in de spillen (*spilən*) van een lantaarn (*lantirn*) of steenwiel of spillewiel. Een lantaarn is een horizontaal draaiend wiel(tje). Het bestaat uit twee schijven waartussen de spillen staan. De lantaarn, aangedreven door het vangewiel, heeft 13 spillen; deze aangedreven door het vorewiel heeft er 15. Men ziet onmiddellijk dat de lantaarns meer omwentelingen maken dan de aandrijvende wielen. De verhouding is ongeveer 1 op 4 en 1 op 3,5. De spillen zijn uit beukenhout (*pokhæ,t*)⁽⁷⁾ vervaardigd. Eén lantaarn op de molen heeft nu metalen spillen (hulzen). (Onlangs voerde men uit Nederland een nieuw soort hout in waaruit spillen vervaardigd worden, namelijk “azijnhout”.) Zijn spillen en kammen nog nieuw, dan *luapen de wiel'n goe fil*, of heeft men *een bedde die goe gaat*. Is er echter reeds een zekere ruimte tussen de tanden en de spillen, dan heeft men *een budde die joagt*. Staan de

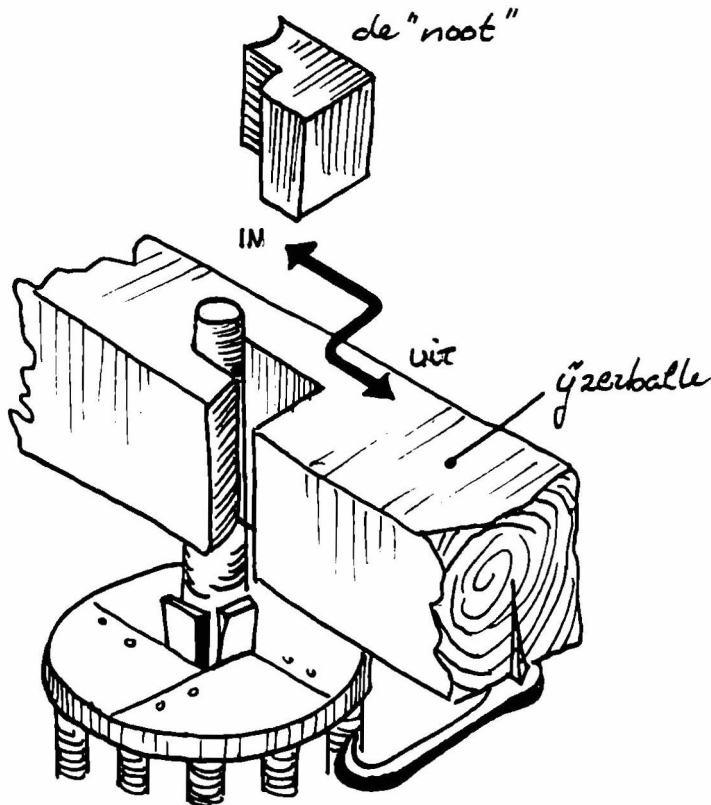

Soorten wielen.

kammen zeer dicht bij elkaar dan spreekt men van *een fijne stéke* en staan ze wijd uiteen, dan zegt men *een grove stéke*.

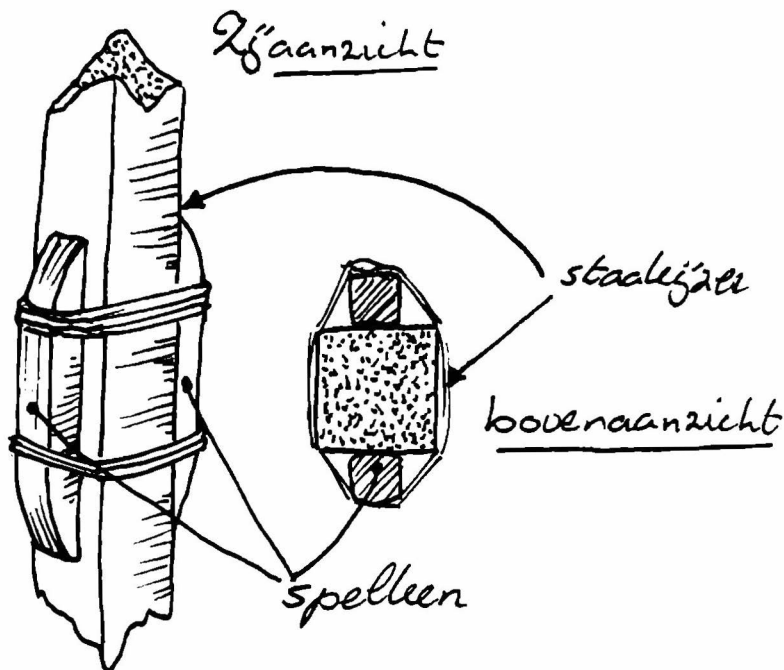
Het is hier misschien wel de meest geschikte plaats om even het onderscheid aan te stippen tussen een spillewiel, een bonkelken of dolliewiel en een sterrewielken. Een spillewiel is een wiel met spillen in plaats van kammen. Een wiel waarvan de kammen op zij staan noemt men een bonkelken of dolliewiel. Staan de kammen buiten op de velg dan spreekt men van een sterrewielken (schets op p. 47).

De verticale as die door de lantaarn gaat, noemt men het staakijzer. ('t *stóakijzərə*). Met spieën is de lantaarn op het staakijzer vastgemaakt. Het gedeelte van het staakijzer boven de lantaarn draait in een dwarsbalk: de ijzerbalk (*ijzerboalkə*). Deze dwarsbalk is wel degelijk in hout, maar dankt zijn naam aan het staakijzer. Onderaan eindigt het staakijzer op een vork (*vorkə*). Deze vork grijpt in de *renne* van de bovenste molensteen en doet deze steen draaien. Wil men nu een paar

De ijzerbalk.

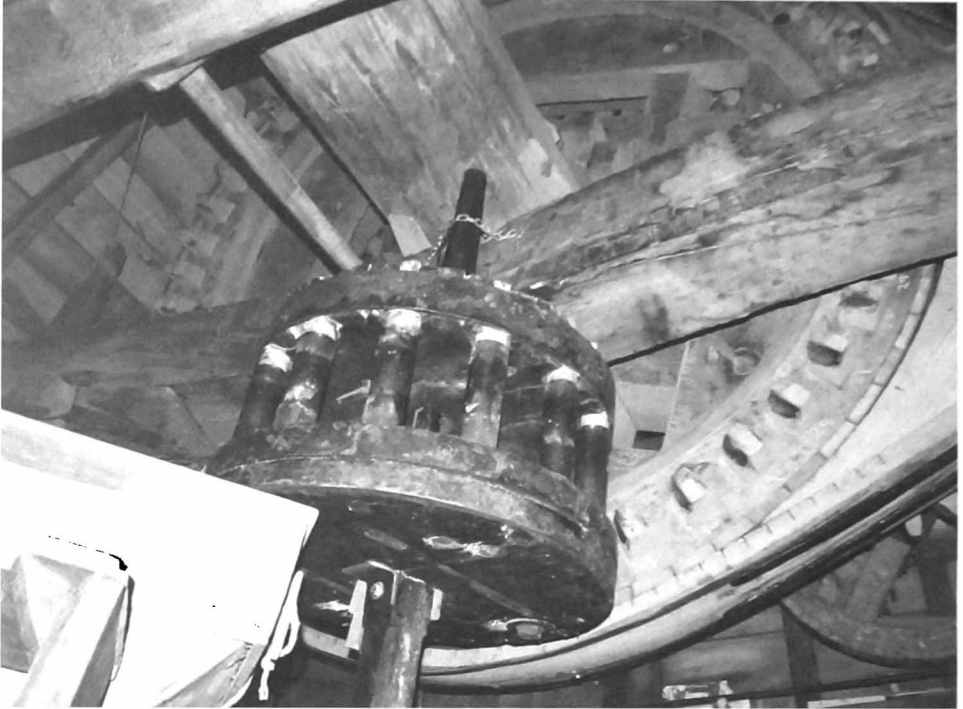
Het spelken.

molenstenen uitschakelen, dan moet men het spillewiel verwijderen van de kammen van het vange- of vorewiel. Daartoe verwijdert men het staakijzer uit de gleuf van de ijzerbalk waarin het draait en hangt men het een 20-tal cm verder in een ijzeren haak. Moet de molensteen nu terug meedraaien, brengt men het staakijzer terug in de gleuf. Met behulp van een noot (*nóodde*), een houten, afgerond blokje die men eveneens in de gleuf klemt, houdt men het staakijzer op zijn plaats.

Het staakijzer is, onder de lantaarn, omgeven met een soort houten bekisting (*een eidnen kassə*). Dit om het staakijzer steviger (*strávərə*) te maken en om de lantaarn beter te kunnen *opspieën* (vastklemmen). Onderaan het staakijzer zijn twee *spélken* vastgemaakt. Zodoende krijgt het op deze plaats een onregelmatige vorm. Dit is nodig om het *schuddebakje* te doen bewegen.

D. DE LUIE OF ZAKOPHALER

Met *de luie* bedoelen we het hele mechanisme om zakken op te halen. Achtereenvolgens onderscheiden we:

Vangewiel met lantaarn.

Op deze foto ziet men het reusachtige vangewiel met zijn kammen. Rond het vangewiel, de vange met de vangeschoot. Tevens bemerkt men helemaal bovenaan een gedeelte van de molenas. Op de voorgrond een lantaarn en zijn staakijzer. Boven het spillewiel (lantaarn) de ijzerbalk. Men ziet dat de lantaarn niet ingeschakeld is. Hij hangt naast de ijzerbalk in een haak. Met de klep die tussen de kammen van het vangewiel kan neergelaten worden en zo het terugdraaien van dit wiel belet.

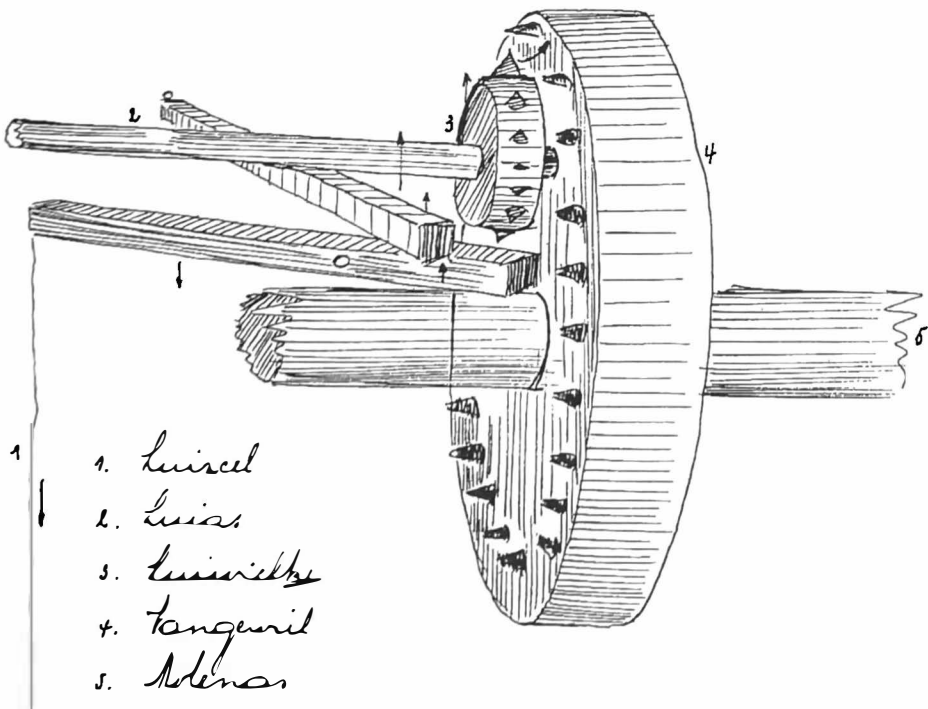
- het luizeel dat reikt tot op de maalzolder en dient om *de luie in 't wirk te trégn* (om de luie in te schakelen).
- het luiwiel, vastgemaakt op de *luiasse*.

Het luiwiel moet in de kammen van het vangewiel grijpen. De luiasse bevindt zich bijna helemaal in de nok van het dak en loopt van het vangewiel tot buiten de molen waar hij onder het *luikapken* uitsteekt. Rond de luiasse zijn twee kettingen (*kéedns*) gewonden: één binnen de molen en één buiten onder het luikapken. Aan deze kettingen kan men de zakken vastmaken om ze op of neer te halen. Onderaan elke ketting is een *ésse* (ijzeren haak in S-vorm) vastgemaakt waarmee men de zakken vasthaakt. De buitenste ketting (*búdnriap*) reikt tot op de molenwal en de binnenste tot op de maalzolder.

DE WERKING VAN DE LUIE

Als de molenaar *de luie in 't wirk trekt* (aan het luizeel trekt), wordt door een stel van twee balken die als hefboomen dienst doen, de luiasse opgelicht. De kammen van het luiwiel die toch slechts enkele cm onder deze van het vangewiel bevinden, grijpen nu in de kammen van dit wiel en het luiwiel draait mee. Daardoor draait ook de luiasse en worden twee kettingen *eegóadig* (gelijktijdig) opgewonden. Is er nu een zak aan de buitenreep bevestigd, dan komt deze tot aan de maalzolder. Is er een zak aan de binnenreep vastgemaakt, dan wordt deze dwars door het valluik van de maalzolder tot op de steenzolder gehezen. Zolang de molenaar het luizeel aantrekt blijft de luiasse draaien. Laat hij het luizeel los, dan komt het luiwiel vrij van het vangewiel en de as valt stil. Om nu te beletten dat de zak door zijn gewicht terug naar beneden zou vallen, daar de luie *loos* (vrij) draait, moet de luie vastgezet worden. Dit gebeurt door middel van het klauwwiel en de klauwreep.

Het klauwwiel zit vast op de luiasse op de plaats waar deze de molen zal verlaten. Op dit wiel zijn tien ijzeren U-vormige klauwen bevestigd⁽⁸⁾. Vandaar de naam klauwwiel.

De werking van de luie.

Moelijker wordt het als de molenaar een zak van de maalzolder op de steenzolder hijst! Zodra deze zak boven het valluik komt, slaat dit dicht. Nu zou de molenaar de zak op het valluik kunnen laten zakken, maar de zak moet dan nog ongeveer 1,5 m opgeheven worden, teneinde hem in de grote bak te kunnen uitgieten. En daar is nu bepaald niet veel plezier aan verbonden! Hij kan natuurlijk de zak nog wat hoger ophalen met de luie, maar dan mag hij zijn klauwreep niet loslaten om de trap naar de steenzolder op te klauteren. Een even eenvoudig als vernuftig systeem brengt de oplossing. De molenaar legt de klauwreep vast aan een werveling naast de deur (een *erretéejken* = arrêter!). Dan gaat hij naar de steenzolder, ondersteunt met één hand de zak en geeft met de andere hand een korte ruk aan een dun touwtje dat verbonden is met een *zwinkelken* (kort hefboompje). Dit zwinkeken is met een ander touwtje verbonden met de werveling. Deze maakt een halve draai en de klauwreep komt vrij. De zware zak wil naar beneden maar met beide handen duwt de molenaar hem opzij tot hij op het bijbankje naast de grote bak staat. En daar staat hij gereed om uitgegoten te worden.

Mike EKELSCHOT

Noten:

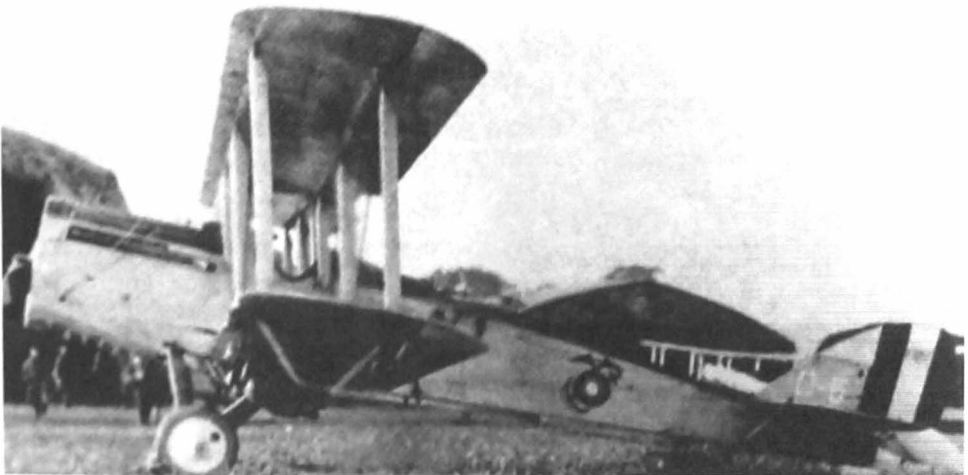
- ¹ Dit is een misser van de schrijver. Waar de as binnenkomt is zij achtkantig met vulstukken op de hoeken om stropijzer te kunnen monteren.
- ² Eigenlijk één van de drie zwaarste balken; de steenbalk is namelijk de zwaarste.
- ³ Dit is een bijkomstige reden. Een meer voor de hand liggende reden heeft met de uitdrijvende krachten van een werkend koppel stenen te maken. Als de molenas namelijk zuiver horizontaal zou liggen, zou het gevlucht in verband met de weerstand van het drijfwerk naar voren komen en het schuin achterover hellen helpt dit voorkomen
- ⁴ In 1956 waren deze planken natuurlijk "pas" een goede 150 jaar oud gezien de herbouw van de molen in 1804.
- ⁵ synoniem: keerpel, conterpal
- ⁶ Hierin wijkt de huidige vang opmerkelijk af van de oorspronkelijke. Tegenwoordig is er geen vang met voering meer, maar is de vangplaat zelf de voering (en dus merklijk dunner en lichter!).
- ⁷ Hier wordt echter naar pokhout verwezen... ?
- ⁸ Bij de restauratie van 1983 zijn deze door houten exemplaren vervangen die te smal en te kort zijn waardoor het luizeel gemakkelijk naast het luiwiel komt te lopen.

AMERIKAANSE VLIEGENIERS SNEUVELEN TE AALTER –1918.

Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbrak, waren de Verenigde Staten van Amerika nog niet betrokken in het conflict. Het was eerst op 6 april 1917 dat de Amerikaanse president Woodrow Wilson de oorlog verklaarde aan Duitsland. Op 26 juni 1917 zetten de eerste Amerikaanse soldaten voet op Europese bodem maar het zou nog tot 23 oktober duren vooraleer ze aan het front verschenen.

Enkele weken vóór de wapenstilstand in november 1918 verschenen de eerste Amerikaanse vliegtuigen boven Vlaanderen. Het was een afdeling van het U.S. Marine Corps (USMC) dat in Vlaanderen ingezet werd om de Britten bij te staan in hun strijd tegen de Duitse U-boten die een schuilplaats gevonden hadden in de havens van Oostende, Zeebrugge en Brugge. Om hun taak uit te voeren, kreeg het USMC een aantal Franse vliegtuigen van het type H.D.4 (Henriot-Dupont). Het eerste van de 17 vliegtuigen werd einde september, begin oktober 1918 afgeleverd.

Toen de Amerikanen aan de opleiding met het hen niet vertrouwde vliegtuigtype begonnen, kwam een radicale wijziging aan het geallieerde front. Bij het slotoffensief in 1918 verlieten de Duitsers in snel tempo de marinebasis in België. Hiermee verviel de allereerste opdracht van de marinevliegers maar nu gingen ze zich toeleggen op de ondersteuning van de in Vlaanderen oprukkende geallieerden.

De D.H. 4 was het type toestel waarmee de Amerikanen in Vlaanderen vlogen in het najaar van 1918.

Foto van TAYLOR, gesneuveld op 22 oktober te Aalter.

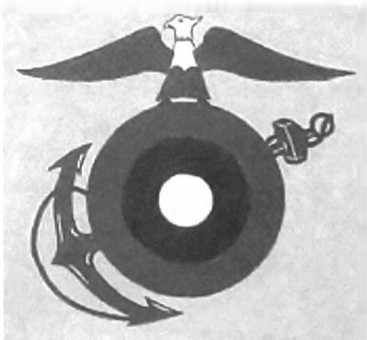

Grafsteen van C.W. Taylor in het dorp Pelahachic. Let op de verkeerde spelling van AALTER, gespeld als AELTRA.

Vooral de Amerikaanse grondtroepen kregen de steun van hun mariniers vanuit de lucht.

Vlaanderen zag nu, behalve de Belgische, Franse en Britse vliegtuigen, ook Amerikaanse de Duitse “Jagdstaffels” bekampen. De regio rond Aalter kon nu regelmatig de vliegtuigen van het USMC zien rondtoeren waar op de grond de troepen van de 37ste en 91ste Amerikaanse Divisie streden.

Op 14 oktober 1918 vielen drie Amerikaanse DH-4 toestellen de spoorweginstallaties te Tielt aan. Drie dagen later werd het spoorwegverkeer te Steenbrugge tweemaal bestookt, één dag vóór de bevrijding van Brugge. Op 22 oktober 1918 was Aalter getuige van een luchtgevecht tussen Duitse en Amerikaanse vliegtuigen. Het gevecht

Insigne dat voorkwam op de romp van de vliegtuigen van USMC.

liep faliekant af voor de Amerikanen. Deze waren uitgestuurd om op een wegenkruispunt op de baan Gent-Melle de terugtrekkende Duitse troepen aan te vallen. Tweede Luitenant H.C. Norman en zijn waarnemer Tweede Luitenant C.W. Taylor raakten wegens slechte zichtbaarheid afgescheiden van de formatie. Hierdoor waren ze meer kwetsbaar en toen ze ter hoogte van Aalter, langs de vaart Gent-Brugge, aangevallen werden door een zevental Duitse jachtvliegtuigen werden ze neergeschoten.

Vermoedelijke plaats langs het kanaal Gent-Brugge waar het Amerikaanse vliegtuig neerstortte.

Er wordt beschreven dat het vliegtuig neerstortte ter hoogte van "Mark 23", wat er zou kunnen op wijzen dat dit kilometerpaal 23 was. Langs het kanaal Gent-Brugge bevindt kilometerpaal 23 zich enkele honderd meter ten westen van de huidige brug over het genoemde kanaal.

Ook wordt melding gemaakt dat de twee gesneuvelden reeds op de middag van 22 oktober door Belgische soldaten begraven werden in Aalter. Beide piloten werden later gerepatriëerd naar Amerika. Norman werd begraven op Woodland Cemetary in Des Moines, Iowa, terwijl Taylor rust in een klein dorpje Pelahachic in de Staat Mississippi.

Begin november 1918 zou het USMC een vliegveldje in de buurt van Kleit bezet hebben en als tussenstations op hun doorstoot door Vlaanderen staat Maria-Aalter zelfs gemeld als mogelijk tijdelijke basis.

In onze nationale geschiedenis van het militair vliegwezen staat Maria-Aalter wel vermeld als basis van Duitse eenheden die hier het vlieg-

veld aanlegden en later in 1918 kwam zich hier het 7de Observatie Smaldeel vestigen. Maar van de aanwezigheid van Amerikaanse vliegeniers op “t Hoekske” hebben we geen spoor gevonden.

Rik DE BAETS

Bronnen:

- *www.United States Marine Corps/ History Division*
- *http://www.history.USMC.mil/> www.history.USMC.mil/*
- *Hazels Picture Gallery*
- *www.Marine Corps Combat 8 Squadron/World War I*
- *Leendert HOLLEMAN, Contact N°60 - Belgisch Tijdschrift voor luchtvaart.*

PENSIONERING ALFONS DE POORTER POSTBODE TE AALTER - AUGUSTUS 1960.

In 1960 woonden het echtpaar Alfons De Poorter (°Aalter, 14.08.1895; + Assebroek, 16.12.1976) en Clara Steenbeke (°Aalter, 15.02.1904; + Aalter, 12.07.1980) aan de linkerkant van de koppelwoning in Kestelstraat nr.18 dat nu het nr. 31 draagt. De rechterkant werd bewoond door Basiel De Poorter en Maria Quintyn. Momenteel wonen in Kestelstraat nummer 31 de familie Cyriel Van Hullebusch (° 29.12.1946) en Rita De Ram (° 12.12.1948). Het huis is bijna nog niets veranderd in uitzicht.

Alfons was zijn hele leven lang postbode geweest. In augustus 1960 werd hij 65 jaar en daar diende natuurlijk iets voor georganiseerd te worden. Deze fotoreeks geeft een beeld van de Kestelstraat in 1960 en de festiviteit. Fotograaf van dienst was toentertijd Antoon Callant, beter bekend als meester Callant.

De jubilaris Alfons De Poorter en zijn echtgenote Clara Steenbeke poseren even voor hun woning. Bemerkt ook de affiche van het Sint-Gerolfinstituut uit Aalter dat diende ter info rond het inschrijven in de middelbare afdeling. Dit kwam doordat hun zoon Pol leraar was aan die school.

De fanfare bestond uit v.l.n.r.:

Vooraan: Roger Mattheeuws met grote trom en zoon van Staf Mattheeuws (mijnwerker) van café 'De Mande', Johan Lootens met bugel, Georges De Sutter met saxofoon sopraan, Denis De Loof met bugel. Georges Ornelis met tuba, Roger Van Hecke op de rug gezien, Henri De Loof en Antoine Defruyt met fiets.

Achteraan: Willy Baeckelandt met trompet, Roger Defruyt met bugel, Aloïs Mortier en August Van Landeghem met schuiftrambone.

De aanfietsende man is voor ons onbekend.

Een kleine fanfare kwam in de Kestelstraat spelen om de buurt uit te nodigen om te komen kijken. Blijkbaar was de Kestelstraat aan de rechterzijde richting Loveld nog niet bebouwd en bestond de Ekenakker ook nog niet. De hoge bomen in de verte is het Loveldbos.

In tussentijd heeft zich al een hele grote groep mensen verzameld rond huis nummer 18. De auto is een Steyr Fiat 500C Topolino uit de jaren 50. Chauffeur van dienst was Gerard Ledeganck (°Aalter, 13.05.1933; +Gent, 29.10.2010).

Links van de wagen bemerken we Alfons met zijn vrouw en rechts staat de fanfare. Tussenin staan heel wat sympathisanten die ik later allemaal zal benoemen.

Het groepje fietsers zijn v.l.n.r.: Pol Callant, ? , ? , Cyriel De Ram, Erik Quintyn, ? , Noël Van Hove en Jozef Van Hecke.

Roger Van Hecke staat recht in de wagen. Een kleine fanfare luistert het evenement op terwijl terug heel wat omstanders luisteren.

v.l.n.r.: ? (kind), Achilles Defruyt, Henri De Loof, Clara Steenbeke, Jeanette Saelens, Alfons De Poorter, Diane Van De Castele, Maria Blondia, Marie-Louise Wittevrongel, Lydie Van Hecke (kleinste kind), Rita De Schuyter (grootste kind), Rachel De Reuck, Rita De Ram, Gerard Ledeganck, ?, Achiel Baeckelandt met pet, Willy Baeckelandt, Roger Mattheeuws, Johan Lootens, Georges Ornelis en August Van Landeghem.

Op het einde van de speech werd de tekst overhandigd als herinnering.

In de auto bevinden zich het echtpaar Alfons De Poorter en Clara Steenbeke. Het echtpaar De Poorter-Steenbeke neemt plaats in de Steyr-Fiat en vertrekt naar het begin van de Kestelstraat, richting café.

v.l.n.r.: Achilles Defruyt, kind ?, Maria Saelens, Henri De Loof, Maria Van Maldeghem, ?, Francine Van Tente, Rita De Schuyter (kind), Marie-Louise Wittevrongel (grootmoeder van het kind).

v.l.n.r.: ? , Erik Quintyn, ? , Roger Van Hecke, Henri De Loof, Henri De Ram, Rita De Ram, ? (kind), ? (kind), ? (kind), Yvette Ryckaert, ? (kind), ? (kind), Paul Taghon, Elza Coppens, Simonne Hooreweghe, Annie Van De Kerckhove, ? Hooreweghe, Alfons De Poorter (postbode en jubilaris), Clara Steenbeke, Willy Baeckelandt, Roger Mattheeuws, Paul De Sutter, Johan Lootens en Aloïs Mortier.

De auto houdt nu halt vlak voor het café waar terug een speech door enkele buurtbewoners werd voorgelezen. Dat bevond zich waar nu de familie Willy Gussé woont ter hoogte van het huidige nr.13.

Wat opvalt is dat hun enige zoon Pol nergens op de foto's te zien is. Pol kon namelijk niet aanwezig zijn daar hij op dat moment in de opleidingsperiode van zijn legerdienst zat. Hij behoorde tot klasse 59. Pol (°Aalter, 14.10.1938) huwde te Ursel op 14 juli 1962 met Christiana Waerniers (°Ursel, 12.03.1941) en bouwden in de Kestelstraat nr.18.

Mijn dank gaat uit naar Monique Lootens, Pol De Poorter, Denis De Loof en Yvette Ryckaert die me de foto's bezorgden en de personen identificeerden.

Jan DEFBUYT

Heer. Int Uw genade spoedig blijken
want ik vertrouw op U.

†
BID VOOR DE ZIEL VAN
de Heer

Hendrik, Alfons DE POORTER

ochtgenoot van **Mevrouw Clara STEENBEKE**

geboren te Aalter op 14 augustus 1895 en godvruchtig
overleden in de St.-Lucaskliniek te Assebroek op
16 december 1976, gesterkt door de H. Sacramenten
der zieken en de Pauselijke Zegen.

Bestuurslid van de Bond der Gepensioneerden.
Lid van de K.W.B.

Heer, neem Uw dienaar op in Uw woning en laat
hem het heil vinden dat hij van Uw barmhartigheid
verwacht.

Onze dierbare overledene heeft zijn leven lang
de ontmoeting met de Heer voorbereid. Hij streefde
ernaar de Wil van God in zijn leven zo goed mogelijk
te volbrengen en in alles de Heer aangenaam te zijn.

Hij zette zich volledig in voor zijn gezin. Daar
woonde liefde en heerste geluk, het was er een
hemel op aarde.

Hij diende de Heer als zijn Meester en Vriend.
Hij bad vurig tot God en toonde zijn trouw elke
zondag.

Hij vervulde zijn plicht op een bewonderenswaar-
dige wijze. Hij was een blijmoedig en gedienslig
man voor allen die hij op zijn ronde ontmoette. Hij
was een vriend en vertrouwensman, een helper in
de nood voor velen. Hij deed zijn werk met liefde
en fierheid, met eerlijkheid en bekwaamheid. Hij
voelde zich gelukkig omdat hij velen van dienst kon
zijn: hij was een hoogstaand en goed mens.

Wij geven haar uit onze handen
wij leggen haar neer in de aarde
in de handen van de levende God.

+

Wij bidden voor

Mevrouw Clara STEENBEKE

Weduwe van de Heer
Hendrik, Alfons DE POORTER

Geboren te Aalter op 15 februari 1904
en godvruchtig overleden in de Verpleeg-
inrichting Veilige Have te Aalter
op 12 juli 1980, gesterkt door de
Heilige Sacramenten der zieken
en de Pauselijke Zegen.

—

Moeder,

Er is groot verdriet in ons hart,
nu ge er niet meer zijt.
Ge waart zo goed en zo bescheiden.
Ge waart voor ons de hemel
en de aarde tegelijk.
Ge leerde ons een kruisje maken
toen we nauwelijks de eerste stappen
konden zetten.
Ge deelde met vader uw dagelijkse kommer.
Ge zorgde voor ons in het groeien en studeren.
Uw bezige handen waren steeds
voor ons in de weer.
Uw vroom hart klopte voor de uwen
gedreven door de Geest van Kristus, uw Heer.
Daarom hebt ge uw laatste levensdagen
gezongen - Leve Jezus, leve zijn kruis -
een psalm uit uw kinderjaren...

Nu is de dag van de grote ontmoeting gekomen.
Moge de Heer, die ons oordelen zal naar de liefde
die we hebben geschonken. Zijn trouwe dienaar
opnemen als een vriend en hem het loon geven voor
al het goede dat hij heeft volbracht.

Dierbare echtgenote, mijn heengaan doet u onge-
twijfeld diep leed aan. Wij varen één van hart en
ziel en daar is nu plots een einde aan gekomen.
Ik moet u oprecht danken voor alles wat gij voor
mij geweest zijt. Ik dank u voor uw trouwe liefde,
uw diepgenegen zorgen, uw offer en uw hulp. Laten
we de Heer in gebed vragen dat wij eenmaal opnieuw
verenigd mogen zijn voor altijd.

Dierbare kinderen en kleinkind, uw dierbaarheid
en uw liefde voor uw ouders was zo schoon. Ge hebt
mij in mijn leven en in mijn oude dag zeer gelukkig
gemaakt. Ik dank u. Laat uw aandacht en uw zorg
nu helemaal overgaan op moeder, vooral nu zij door
mijn heengaan onder diep leed gebukt gaat. Wees
voor mekaar een sterke steun en laten we voor
elkaar blijven bidden, zoals we het steeds deden.
God zegene en beware u.

Dierbare familie en vrienden, moge de Heer u
vergelden wat gij mij aan vriendschap en steun
gegeven hebt. Tot weerziens bij de Heer.

Mevrouw Hendrik DE POORTER-STEENBEKE,

De Heer en Mevrouw Pol DE POORTER-WAERNIERS,
Mejuffrouw Marianne DE POORTER,

De families DE POORTER, STEENBEKE,
BLONDIA, DE MIL en WILLE.

danken u oprecht voor uw gebeden
en voor uw deelname in de rouw.

Begravenisondern. E. Gussé, Aalter - Tel. 091/74.27.68
Drukkerij Marc Latré, Aalter - Tel. 091/74.37.00

Moeder,

dank voor alles
om uw zacht ontslapen in de Heer
om uw beid dat in ons hart gegrift blijft.

Goede God,

dank om het eeuwig licht dat haar nu omstraalt
om de vrede die moeder thans met vader deelt
om de vaste hoop op het weerzien
in het huis
waar Jezus voor ons allen
een plaats heeft bereid.

Pol. Christiana, Marianna.

De Families STEENBEKE, DE POORTER,
DE MIL, BLONDIA en WILLE.

danken U om de gebeden en deelneming.

Begravenisond. E. Gussé, Aalter
Typo-offsetdrukkerij Marc Latré.

'T GETROUWE MALDEGHEM OVER AALTER

1888 TOT 1890

Victor De Lille startte op 29 juli 1888 zijn krantje (weekblad) *'t Getrouwe – Maldeghem*. Een vaste rubriek was het streeknieuws. Ook Aalter, Bellem, Lotenhulle en Poeke komen er aan bod. Alzo hopen we meer te weten te komen over de plaatselijke bevolking. De Lille vertelt op zijn eigen en humoristische manier de gebeurtenissen en het dagelijks leven van de gewone sterveling. Humor en tragedie liggen in die periode dicht bij elkaar.

Het is de bedoeling om een tweetal keer per jaar een episode uit 't Getrouwe te laten genieten.

Onze serie begint met de jaren 1888, 1889 en 1890.

In die periode kostte een abonnement op 't Getrouwe, *vier frank 's jaars*.

AALTER

23/9/1888 - Aeltre – Moord op den boschwachter

Dinsdagavond is alhier een boschwachter van den graaf van Merode, Ivo Van Belleghem, verraderlijk vermoord.

Ter gelegenheid van Aeltre-kermis was Ivo Van Belleghem naar het Halfwege-huizeke gegaan, eene herberg gelegen langs de kassei van Aeltre naar Marie-Aeltre, waar zijn zuster de weduwe De Poorter woont.

Omtrent 7 ure zat hij rustig de kaart te spelen, toen een geweerschot door het venster gelost werd en Van Belleghem op den slag dood viel. Een ander der vier kaartspelers werd gekwetst.

Door dit afgrijselijk schelmstuk is de gansche gemeente Aeltre in verslagenheid gedompeld. Van Belleghem was een oppassend bediende, die algemeen geacht werd en, behalve de wildstropers natuurlijk, niets dan vrienden telde. Hij laat eene weduwe en twee kinderen achter.

Tot nu toe is de moordenaar onbekend.

Op 7/10/1888 vervolgt 't Getrouwe

Het parket van Gent heeft dinsdag een nieuw bezoek gebracht om den moordenaar van Ivo Van Belleghem op te sporen. Talrijke getui-

gen zijn onderhoord, doch zonder gevolg, aangezien het parket vertrokken is zonder eenige aanhouding heeft plaats gehad.

Sicaet, de medespeler van Ivo Van Belleghem, is maandag namiddag aan zijne wonden bezweken.

21/7/1889 - Men meldt ons uit de gemeente

Een zonderling geval heeft alhier met de jaskaart plaats gehad, Maandag 15 juli. Na het eindigen eener venditie en de borgstelling, gingen een veldwachter met zijnen broeder, een briefdrager, aan het spel tegen eenen varkensslachter en een boerken, in de herberg bij "Martje". Het boerken had den deel en gaf zijnen tegenmaat den champetter, eenen achttienden van hertens. Er werd hartelijk gelachen en eene goede pint werd er op gedronken. De verwondering van al de toeschouwers was overgroot, voor velen de eerste maal dat zij zulks zagen gebeuren.

11/8/1889 - Aalter

De hond der kinderen De Bruycker, aan de brug te Aalter, is razend geworden. Ongerust over de zonderlinge manieren van den hond, had men besloten het dier op te sluiten en door den veearts te doen onderzoeken. De werkvrouw was te weeg den hond in een kot te doen, toen deze op eens naar Th. Brandt sprong, die op het hof kwam en dezen in het been beet. Van daar sprong hij op de werkvrouw en rukte haar een stuk uit den neusdoek. De vrouw gelukt er echter in het dier in het kot te stampen en op te sluiten. De veearts bestatigde dat de hond van razernij aangedaan was; het dier is seffens afgemaakt. De gebetene personen zijn naar St. Hubert.

22/9/1889 - Maria-Aalter

Maandag laatstleden was deze gemeente in volle feest, ter gelegenheid van de inhuldiging van den nieuwen eigenaar op het kasteel van Schuurloo. Een prachtige stoet verwelkomde den heer aan de statie. 's Avonds sloot het feest met een prachtig vuurwerk en gansch de namiddag werd er dapper gekermist op de gezondheid van den nieuwen kasteelheer.

3/11/1889 - Aalter

Zaterdag laatst was een geweldige redetwist ontstaan tusschen twee landbouwers, de genaamden Van Belleghem en zijnen oom Van Moerkerke, wegens een wegelken, dat door hunne velden loopt. Zij zijn handgemeen geworden en Van Belleghem heeft Van Moerkerke

met een spade zulk eenen slag op het hoofd toegebracht, dat deze dodelijk ten gronde stortte.

De dader is seffens naar de gendarmen gegaan en heeft zich in handen gegeven.

Het parket is ter plaatse geweest.

2/2/1890 - Aalter

Zondag laatst is den genaamden Ch. Martens van Aalter-Dries, bij het naar huis komen in een klein grachtje gesukkeld en verdronken. Het levenloos lichaam werd eerst laat in de namiddag ontdekt door twee personen, die toevallig daar voorbij gingen. De verdronken persoon was ongehuwd.

BELLEM

1/9/1888 - Bellem

Een jammerlijk ongeluk, toe te schrijven aan den overdaad van sterken drank, is maandag laatst te Bellem gebeurd. Eduard Vereecke, bijgenaamd Boerken Onderbeke, viert den ganschen maandag; den ganschen middag had hij vroolijk doorgebracht. 's Namiddags, rond 4 ure, ging hij nog eenen druppel drinken bij August D'Hondt, smid aan de Brug. Zij teerlingden met vier en plezier ontbrak er niet. Op eens, men weet niet hoe, viel boerken in den diepen kelder van D'Hondt, zoodanig dat hij als levensloos bleef ten gronde liggen. Achter het hoofd had hij eene driekantige wonde; het bloed liep uit oogen, ooren, neus en mond; hij was bewusteloos en gaf, buiten zijn lastige ademhaling, geen teeken van leven. Zoo bleef hij zonder beweging liggen tot dinsdag om twaalf ure, wanneer hij aan de gevolgen van zijnen val bezweken is.

LOTENHULLE

18/11/1888 Lootenhulle

Maandagavond, tusschen 10 en 11 ure, heeft er een gevecht plaats gehad in den Meulenwijk. De gebroeders Van de Voorde zijn er de slachtoffers van geweest. Een hunnen heeft ene messteek bekomen in de buik en is ter plaatse dood gebleven. De andere, die zijnen broeder ter hulp kwam, is lichtelijk aan de buik gewond.

Zware vermoedens wegens drie personen van Nevele. Het parket is ter plaat gekomen.

Denkelijk zijn op dezen oogenblik die drie personen reeds aangehouden.

26/1/1890 - Lootenhulle

In de nacht van 20 tot 21 dezer zijn dieven gedrongen langs het venster in de korenwind-molen van Hendrik Muys, staande omtrent het dorp, en hebben ongeveer 200 kilos tarwemeel en 5 ledige zakken medegenomen.

De dieven moeten nog lekker geweest zijn, daar zij het roggemeel hebben onaangerod gelaten. De plaatselijke politie heeft onmiddellijk een onderzoek ingesteld hetwelk echter de dieven niet heeft kunnen ontdekken.

2/2/1890 - Lootenhulle

Vrijdagnacht zijn bij den landbouwer Charles Van den Kerckhove, 24 en bij Charles-Louis Verheecke, herbergier, 4 hennen gestolen, aan den Prosdijmolen. De dieven zijn onbekend; ook heeft men gene vermoedens. Aan de voetstappen te zien, moeten de dieven met twee geweest zijn en schijnen na de diefte gepleegd te hebben de richting van Nevele te hebben genomen.

Walter VERVALLE

INHOUDSTAFEL

Jan CAMERLINCKX	Wat is er met het weer? – deel 1	3
Mike EKELSCHOT	De Pietendriesmolen te Knesselare – deel 2.	40
Rik DE BAETS	Amerikaanse vliegeniers sneuvelen te Aalter – 1918.	53
Jan DEFRUYT	Pensionering van Alfons De Poorter, postbode te Aalter – augustus 1960.	57
Walter VERVALLE	't Getrouwe Maldegem anno 1888 tot 1890: Aalter, Bellem en Lotenhulle.	63

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening : nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage : gewone leden : € 12,50

steunende leden : € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter : Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - willystevens1@skynet.be

Ondervoorzitter : Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be

Secretaris : Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - jan.camerlinckx@skynet.be

Ledenbeheer : Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be

Penningmeester : Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be

Redactie en layout : Jan DEFUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN : Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst@scarlet.be

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be

Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com

MEDEWERKERS : Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be

Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - etienne.vaneeghem@skynet.be

Mike EKELSCHOT, Molendreef 28, 9880 Aalter
0498 60 47 40 - mdekelschot_molenaar@hotmail.com

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

34e jaargang - nr. 4 - 2011

EMILE BOCKAERT (1873-1911) EEN AALTERNAAR IN NIEUW-ZEELAND

INLEIDING

De firma Bockaert & Thienpont hoeven we zeker niet meer voor te stellen. Dat er ooit een firma Skeates & Bockaert heeft bestaan, zij het dan aan de andere kant van de wereld, is allicht zo goed als onbekend. Emile Bockaert van Aalter emigreerde dan ook in 1896 naar Nieuw-Zeeland. Hij vestigde zich aanvankelijk in Auckland en werd er blijkbaar een welvarend zakenman.

WIE WAS EMILE BOCKAERT?

Emile is geboren in Aalter op 17.07.1873. Hij was een van de 21 kleinkinderen van het echtpaar Joannes Baptist Bockaert (1791-1845) en Anna Vermeersch (1796-1849). Joannes Baptist betaalde belastingen voor het uitoefenen van niet minder dan 5 beroepen. Hij was bakker, spekslager, winkelier, herbergier en logementhouder. Hun zaak was goed gelegen langsheen de vaart in een pand dat van oudsher gekend was als "De Papegaai", pal tegenover de aanlegplaats van de Bargie. Dit schip verzorgde een regelmatige verbinding tussen Gent en Brugge. Dat Aalterbrug de enige stopplaats was van het schip zal zeker een element geweest zijn in het succes van hun zaak. Na het vroegtijdig overlijden van het echtpaar zetten de 7 nog ongehuwde kinderen de handelszaak verder. De drie oudste zonen, Karel, meestal Charles genoemd, August en Frans hadden trouwens het beroep van bakker bij hun vader geleerd. De oudste zoon Charles (1826-1899) zal in 1864 een eigen zaak opstarten naast "De Papegaai". Deze handelszaak ontwikkelde zich tot de huidige firma Bockaert & Thienpont. Zijn broer Frans (1829-1914) richtte omstreeks 1871 een maalderij op in de Stationsstraat. Frans huwde op 42-jarige leeftijd met de 21 jaar jongere Elodie Cardon. Het gezin had 5 kinderen waarvan er 2 jong stierven. De 3 overblijvende zonen, Emile, Maurice en Paul zagen blijkbaar geen toekomst in de maalderij en beproefden hun geluk ver van Aalter. In het militieregister van Aalter staat Emile ingeschreven bij de lichte van 1893. Hij trok het nummer 81 in de loting en moest soldaat worden. Verder vermeldt het register dat hij kon lezen, schrijven en cijferen en dat hij 1m64

groot is. Als beroep staat handelsreiziger genoteerd. Zijn ervaring als verkoper zal hem goed van pas komen in Nieuw-Zeeland.

EMILE EMIGREERT NAAR NIEUW-ZEELAND

In het bevolkingsregister van Aalter staat in 1896 genoteerd dat hij naar Auckland in Nieuw-Zeeland is vertrokken. Wat de 23-jarige Emile bezielde om uitgerekend naar Nieuw-Zeeland te emigreren, is een raadsel. In 1896 vertrokken er 24 384 landverhuizers via de haven van Antwerpen. Het overgrote deel reisde naar Amerika. Via Antwerpen was er geen directe verbinding met Nieuw-Zeeland.⁽¹⁾ Als Engelse kolonie had men vanuit Engeland heel wat mogelijkheden om per schip Nieuw-Zeeland te bereiken. De reis duurde ongeveer 27 dagen.⁽²⁾ Vermoedelijk is Emile eerst naar Engeland gereisd en heeft hij daar de boot genomen naar Nieuw-Zeeland. Veel landgenoten zal hij op het schip niet ontmoet hebben. Nieuw-Zeeland was een populaire bestemming bij Engelsen, Schotten en vooral Ieren. Maar ook Fransen, Duitsers en Skandinaviërs gingen er hun geluk beproeven. Blijkbaar schrok het Emile niet af in een volslagen onbekend milieu terecht te komen. Hij moest er ook niet op rekenen om op zijn bestemming veel landgenoten te ontmoeten. In 1936 waren er slechts 137 emigranten van Belgische afkomst en in 1944 nog 114. Arthur Verthé die in 1970 de Vlamingen (of hun afstammelingen) in de wereld ging opzoeken en alle continenten bereisde, schreef een driedelig reisverslag maar Nieuw-Zeeland deed hij niet aan. In de 'Wanganui Herald' van 5 juni 1902 vertelt Emile dat, toen zijn vrienden in Aalter hoorden van zijn voornemen naar Nieuw-Zeeland te emigreren, er een atlas moest worden geraadpleegd om voor hen dit 'terra incognita' te situeren.

DE VLOTTE INTEGRATIE VAN EMILE

Als Emile in 1896 inderdaad verhuisd is naar Nieuw-Zeeland zoals het Aalterse bevolkingsregister in dat jaar vermeldt, moet Emile toch zeer vlug ingeburgerd zijn. Immers in de "Auckland Star" van 2 november 1896 lezen we reeds over Emile. Blijkbaar niet gehinderd door taalproblemen liet hij zich inschrijven voor de verschillende fietswedstrijden tijdens de novemberkermis van dat jaar in Auckland. Hij was blijkbaar ook al lid van de Auckland Cycling Club. Als we dezelfde krant van twee jaar later (31 oktober 1898) mogen geloven,

was Emile reeds 3 jaar "foreman" (meesterknecht) bij de fietsenhandelaar W.M. Service. Dan zou hij dus reeds in 1895 toegekomen zijn in Auckland. Hoe dan ook Emile moet zeer vlug "carrière" hebben gemaakt. In dezelfde krant van 1898 verscheen een uitgebreid artikel over een inspectiereis die Emile in 1898 ondernam in Engeland en het vasteland in opdracht van zijn werkgever. Aangekomen in Engeland reisde hij door naar Parijs waar hij de fietsenfabriek "Gladiator" bezocht. Daarna trok hij naar België om er de "Belgiafabriek" die fietsen vervaardigde, hoofdzakelijk voor het leger, te bezoeken. Terug in Engeland deed hij 5 fabrieken aan. In twee ervan verbleef hij een zekere tijd om er de nieuwste ontwikkelingen in het maken van fietsen te leren. Hij keerde terug naar het vasteland om in Luik een fietsenfabriek te bezoeken. Daar bood men hem het alleenverkooprecht voor Nieuw-Zeeland van hun fietsen aan. Hij ging niet in op hun aanbod. Hij reisde door naar Duitsland en stelde er vast dat de Duitse fietsen commercieel niet zo interessant waren. Hij keerde terug naar Engeland om af te reizen naar Nieuw-Zeeland. Het resultaat van zijn inspectie-tocht was een contract als alleenverkoper van Engelse Valkyriefietsen en een Belgisch contract als alleenverkoper van fietsbanden gemaakt van de beste Afrikaanse rubber. Met beide contracten op zak zocht hij vermoedelijk een kapitaalkrachtige partner om een eigen zaak op te richten. Die vond hij in "The Auckland Cycle Company" van de gebroeders James en Percy Skeates. Op 5 november 1898 kondigde de "Auckland Star" het vennootschap aan tussen de gebroeders Skeates

en Emile Bockaert. De nieuwe firma werd de "Skeates Cycle Manufacturing Company" genoemd maar meestal werd als naam "Skeates & Bockaert" gebruikt. Naast verkoop, onderhoud en herstelling van ingevoerde fietsen legde het bedrijf zich ook toe op de fabricage van eigen fietsen. Ze werden verkocht onder de naam: "Onslow safety bicycles".⁽³⁾

NOTICE OF PARTNERSHIP.

We, the undersigned, have this day entered into Partnership as

**CYCLE MANUFACTURERS, IMPORTERS, AND REPAIRERS,
WHOLESALE AND RETAIL.**

Signed—

**EMILE BOCKAERT.
JAMES E. SKEATES.
PERCY R. SKEATES.**

**Trading as the
'SKEATES CYCLE MANUFACTURING
COMPANY,'
CUSTOMS-STREET.**

**Witness—W. Skeates, Devonport.
Customs-street East, Nov. 4, 1898.**

A. Oprichting nieuwe firma.

S P E C I A L

We beg to inform the public that we have
REMOVED TO OUR NEW PREMISES
in Queen-street, which have been fitted up
in first-class style. The workshop has been
remodelled with the

LATEST CYCLE MACHINERY.

We have now the most up-to-date and
largest Cycle Factory in the North Island.

**LARGE STOCK OF SKEATES' CYCLES
ON HAND.**

**ALSO, AN IMMENSE STOCK OF
CYCLE ACCESSORIES.**

**RE ENAMELLING AND REPAIRS A
SPECIALTY.**

Inspection Invited.

THE SKEATES CYCLE MFG. COY.

(Skeates and Bockaert)

QUEEN-STREET

Opposite H. M. Smeeton's

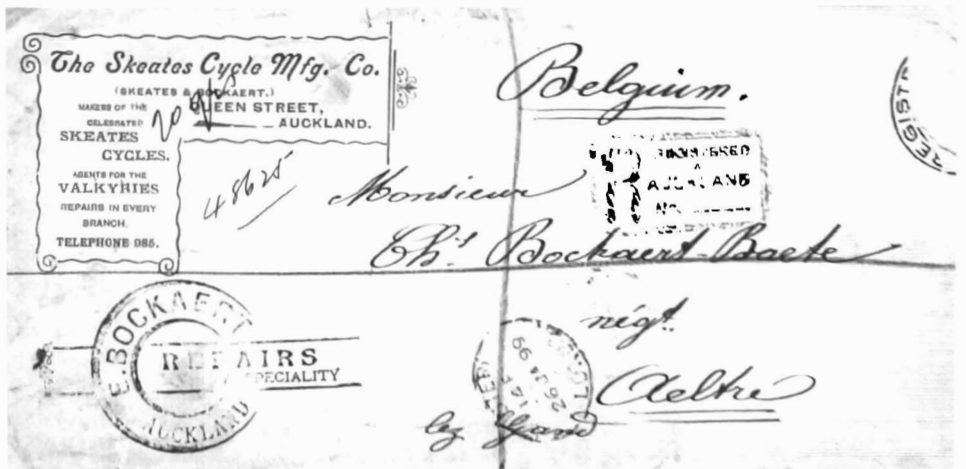
Telephone 985.

Amper een goede maand na de oprichting betrok de firma een pand in de Queen Street, de belangrijkste handelsstraat van Auckland. Het pand werd volledig gerenoveerd. De werkplaatsen werden ingericht met de nieuwste machines om fietsen te produceren. In de advertentie zegt het bedrijf "bescheiden" van zichzelf de grootste producent van fietsen te zijn in de modernste fabriek van het noordelijke eiland van Nieuw-Zeeland.

Een andere krant beschrijft uitvoerig de toonzaal in Franse

B. Advertentie 31 december 1898.

stijl die zelfs 's nachts kan verlicht worden.⁽⁴⁾ De commerciële flair van Emile zat misschien wel achter deze nieuwe start van het bedrijf. De krant schrijft ook dat de ideeën die Emile tijdens zijn Europese in-

C. Briefomslag.

spectiereis had opgedaan duidelijk te zien waren. Een van die ideeën zal allicht ook geweest zijn het laten drukken van briefomslagen met een passend adreshoofd. We kunnen ons voorstellen dat hij fier was op zijn vennootschap in een firma zo vlug na zijn emigratie. Ook bij de familie en vrienden in Aalter zal dat indruk gemaakt hebben.

Niet alleen in de zakenwereld maar ook in het sociale leven was Emile spoedig ingeburgerd. Hij was blijkbaar lid geworden van de "Auckland Bowling Club", een van de oudste verenigingen in zijn soort, reeds actief sinds 1868. De meeste leden waren mensen die voldoende tijd hadden om bijna dagelijks te oefenen in het clubhuis. In een artikel van de "Observer" van 24 maart 1900 lezen we dat Emile en zijn bowlingpartner Brookes deelnamen aan het kampioenschap van de Auckland club. Ze versloegen zowaar de favorieten die zo goed als zeker waren van de overwinning. "Well done", schreef de krant.

EEN MERKWAARDIGE BRIEF

Als piepjonge emigrant was Emile erin geslaagd op enkele jaren tijd een plaats te veroveren in de maatschappij. Het moet een ondernemende jongeman geweest zijn die de moeilijkheden en risico's niet uit de weg ging. Zo aarzelde hij ook niet om zijn niets vermoedende familie in Aalter "in te schakelen". Een bewaard gebleven brief schetst hiervan een beeld.⁽⁵⁾ Op 17 januari 1899 schreef de 75-jarige Charles Bockaert van de gelijknamige handelszaak in Aalterbrug een brief naar zijn neef in het verre Nieuw-Zeeland. Hij begint met te schrijven dat iedereen in goede gezondheid is. (Vier maanden later overlijdt Charles op 8 april). Verder deelt hij Emile mee dat zijn vader Frans, ook al 71 jaar, de maalderij in de Stationsstraat wil verkopen of toch minstens wil verhuren. De belangrijkste reden van het schrijven was echter wel een vervelende geldkwestie. Blijkbaar had Emile vanuit Engeland Valkyriefietsen ingevoerd en de factuur ervan (£ 284,13) naar zijn vader Frans in Aalter doen sturen. Deze viel uiteraard uit de lucht en riep zijn broer Charles ter hulp. Nonkel Charles vroeg dan ook aan Emile om zo vlug mogelijk opheldering te geven. De brief was nog niet verzonden of de familie Bockaert kreeg vanuit Engeland een tweede factuur (£ 169,12) toegestuurd. Hierbij zat een bericht dat Emile met de leverancier was afgespro-

SKEATES & BOCKAERT

LIMITED,

HIGH ST., DANNEVIRKE.

CALL AND INSPECT OUR

LARGE Stock of New Cycles just landed on easy time payments.
SKEATES' ROYAL CYCLES,

£12 10^s

SKEATES' ROYAL CYCLES,
WITH FREEWHEEL

£14 10^s

B.S.A. CYCLES, from ... **£15**

SKEATES' POPULARS
£12 10^s

REPAIRS of every description at shortest notice.

Large stock of **SECOND-HAND CYCLES** from **£3** upwards.

Palmerston en Hastings. Op het zuidelijke eiland werd in Timaru en Christchurch ook een filiaal opgericht. Om de fietsen van zijn bedrijf te promoten, deed Emile meermaals mee aan de wielervedstrijden tijdens de novemberkermissen in Auckland. In februari 1901 deed Emile samen met zijn echtgenote en zijn schoonzuster een fietstocht van 18 dagen doorheen het noordelijke eiland van Nieuw-Zeeland. Een zeer uitvoerig verslag over deze tocht verscheen in de "Auckland Star" van 23 februari van dat jaar.

E. Advertentie van het filiaal in Dannevirke.

Op 5 oktober 1900 verscheen in het "Supplement to the Auckland Weekly News" een foto genomen door een onbekende fotograaf. Hij geeft een beeld van de eerste auto in Auckland, de derde in gans Nieuw-Zeeland. Emile en zijn vennoot Percy Skeates waren de invoerders. Wie van de 4 personen op de foto Emile is, kan ik niet met zekerheid bepalen. Volgens de "Evening Post" van 7 juli 1924 zitten Emile en Percy recht tegenover elkaar.

De auto was gemaakt in Wolverhampton (Engeland) door de "Star Engeneering Company". De merknaam was dan ook "Star". Hij kon maximum 19 km per uur rijden. De aankomst van de eerste auto in Auckland was uiteraard groot nieuws. Het was al bij al een gedurfde optie auto's te verkopen in een paardenliefhebbend land. Emile en zijn partner bleken vooruitziend te zijn en dank zij een intensieve reclamecampagne in de verschillende dagbladen werd ook de autoverkoop een succes. Naast auto's van het merk Star konden ook auto's van het merk Darracq, De Dion en Humber aangekocht wor-

F. De eerste auto in Auckland.

den zowel in de hoofdzetel als in de filialen. Het succes van de autoverkoop deed Emile dromen van één groot verkoopcentrum van auto's in Nieuw-Zeeland. Volgens de "Otago Witness" van 24 mei 1905 zag Emile Canterbury als het centrum van de autohandel en Christchurch de hoofdzetel van zijn firma. Hij zal echter zijn droom niet kunnen realiseren.

EMILE DOET VAN ZICH SPREKEN EN SCHRIJVEN

Vier jaar na zijn aankomst in Auckland huwde Emile op 24 augustus 1900 met Jeanne Charlier. Het huwelijk ging door in Devonport gelegen op een eilandje voor de kust van Auckland. Volgens de stamboom Bockaert was Jeanne geboren in Brussel op 28 november 1877. Zij was de dochter van Jean Baptist Charlier en Madeleine Donny. Waarschijnlijk waren zij een van de weinige emigranten

P. E. Skeates

THE OLDEST CYCLE AND MOTOR BUSINESS

IN THE PROVINCE

Queen Street, Auckland

NEW PLYMOUTH and DANNEVIRKE

E. Bockaert

Skeates & Bockaert

MAKERS OF THE WELL KNOWN

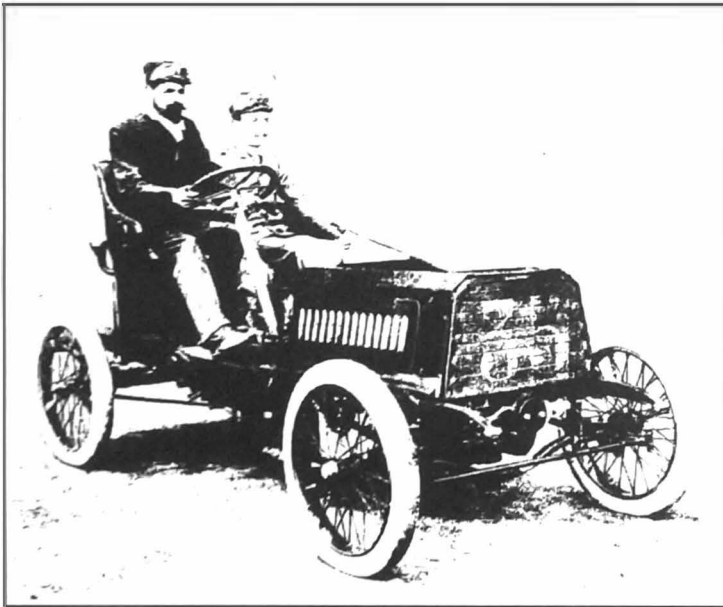
AGENTS FOR THE FAMOUS

SKEATES

RALEIGH

TWO LEADING BICYCLES

TWO LEADING BICYCLES

MOTOR CARS

15 Darracqs

already on the New Zealand roads

PRICES:

8-h.p.	£275
9-h.p.	£375
12-h.p.	£400
24-h.p.	£675

All kinds of Bodies can be fitted, to carry two, four, or six people.

Painting and Upholstering to suit customers.

ALL LEADING CITIZENS use "DARRACQS"

SKEATES & BOCKAERT
Queen-st., Auckland

A NEW ZEALANDER STUDYING THE MOTOR INDUSTRY IN PARIS
Mr. Skeates, of Auckland, testing the 15-h.p. Darracq, with the Government test in Paris for fuel consumption (unofficial)

EXCLUSIVE AGENTS IN NEW ZEALAND OF

THE ONLY MOTOR-CAR WORTH HAVING

FIT FOR A KING.

"The Darracq"

His Majesty, King Edward, now uses a 24-h.p. "Darracq"

AUCKLAND

NEW PLYMOUTH

DANNEVIRKE

IT STANDS TO REASON

That the Leading Motor Car Dealers are

Skeates & Bockaert

As they Hold the Leading Agencies for New Zealand in the . . . .

Darracq, De Dion, and Humber

E. BOCKAERT

H. Advertentie 1904.

van Belgische afkomst. Jeanne haalde de kranten door haar deelname in 1907 aan een driedaagse betrouwbaarheidstest of -wedstrijd zoals men toen de autokoersen noemde. Ze bestuurde zelf de auto en won een speciale prijs.⁽⁶⁾ Naar Vlaamse normen zouden we haar een geëmancipeerde vrouw voor die tijd kunnen noemen. Emile had spoedig een goede reputatie. In de "Wanganui Herald" wordt hij de bekende fietsenfabrikant genoemd.⁽⁷⁾ De talrijke advertenties die "Skeates & Bockaert" in de kranten liet verschijnen, werkten zijn bekendheid uiteraard in de hand. Soms liet hij zijn foto afdrukken in de advertentie zoals in deze van 1904.

In 1900 behoorde Emile bij de oprichters van de "Auckland Cycle Roads League". De vereniging stelde zich op als een soort drukingsgroep die ijverde voor betere wegen in en rondom Auckland. In 1901 werd hij zelfs secretaris van de vereniging. Zijn ijver viel op. In de "Observer" van 7 september 1901 werd geschreven dat hij zowat alle overheidsinstanties aanschreef om betere wegen te doen aanleggen. In het artikel vroeg men zich af of hij het ook zou aandurven de gouverneur van het land en zelfs Koning Edward van Engeland aan te schrijven. In het geïllustreerde weekblad "The New Zealand Observer" van september 1901 wordt in woord en beeld het geschrijf van Emile op de korrel genomen. Ook P.A. Vaile, vice-president van de vereniging krijgt er van langs.

Zijn interventies bij de overheid bleven niet zonder gevolg. Toeval of niet, maar reeds in 1902 werd de Queen Street waar de hoofdzetel van Skeates & Bockaert was gevestigd, de eerste straat in Nieuw-Zeeland die werd geasfalteerd.⁽⁸⁾ Het ging Emile voor de wind on-

LET 'EM TREMBLE.

THE CYCLE ROADS LEAGUE, STUNG TO ACTION, PUTS A SHOT INTO THE GOVERNMENT.

The Cycle Roads League in stung into action by the contemption indifference of the Governement.

P.A.Vaile: "Let's use warlike methods Mokkaert. You are a man of war, and so am I... when I do the shooting."

"What an useful report Mokkaert. I hope nobody's hurt. It is bound to make a great stir in Wellington, and won't it frigten Dick Seddon. That was good idea of mine telling him hi didn't understand anything about it, and dating him for not taking any interest in the matter. Let him tremble now."

King Richard (in Wellington): "What on earth is this: Auckland Roads League! Bless me, I never heard of it before."

King Richard (who understands at last): "You are doing very well Mr. Mokkaert. You had better join a Mutual Administration Society, and some day you may be a great politician, and the Governor may send for you to form a Ministry."

The Skeates Cycle Mfg. Co.,

(SKEATES & BOCKAERT),

AGENTS FOR
THE CELEBRATED
“**RALEIGH**”
BICYCLE.

For sale for cash or on
time payments.

All kinds of repairs under-
taken.

F. CHAPPELL,
TAURANGA,
AGENT FOR
BAY OF PLENTY.

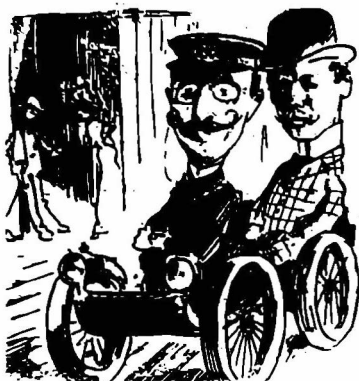
J. Advertentie 1903.

danks de grote concurrentie zoals uit de advertenties in de kranten blijkt. Hij schrok er niet voor terug om onrechtstreeks de fietsen van de concurrentie belachelijk te maken zoals deze advertentie uit 1903 toont.

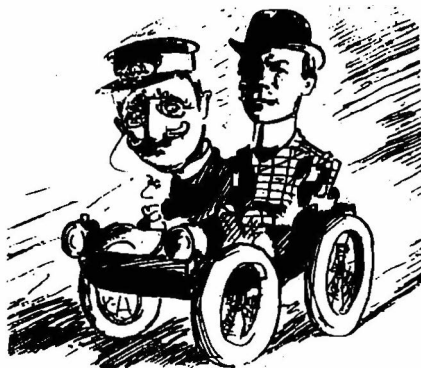
Onrechtstreeks suggereert de advertentie wat men kan tegenkomen met een fiets die niet van Skeates & Bockaert komt.⁽⁹⁾ In juli 1903 krijgen Skeates & Bockaert van hetzelfde laken een broek. Een satirisch tekenverhaal van een tegenslag bij het inschepen van een auto siert de voorpagina van de “Observer”.⁽¹⁰⁾

De reclame voor de fietsen van Skeates & Bockaert gebeurde hoofdzakelijk via advertenties in de kranten.

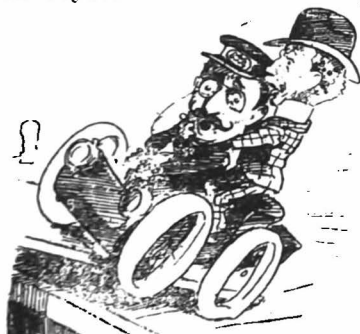
HOW BOCKAERT BOARDED THE FERRY STEAMER

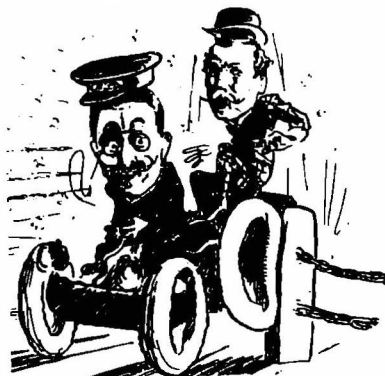
Bocky: Look at those fellows pushing their motor cars on the ferry steamer. That is not artistic. We'll go aboard in style.

See! You just let her go, and steer straight for the deck, and then you have it. Gosh! That's a sweet little thing over there.

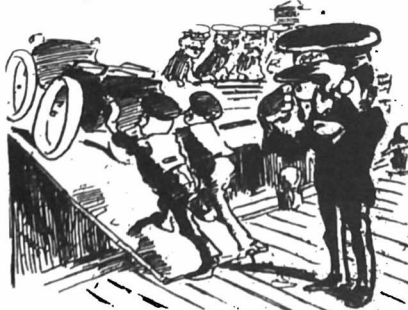
Back! Keep still. Hello, that gangway plank is out of the place.

Ugh! And so is that post. Stars and stripes and the Fourth of July all right. Now for it.

Hold her upn someone, for Kruger's sake. We're lost!

The car gets aboard. "Yah! Those fools grinning there ar A.A.S's all right."

THE VALKYRIE CYCLES.

**1899 PATTERNS HAVE ARRIVED.
PER S.S. STAR OF VICTORIA.**

NOW ON VIEW.

THE SKEATES 'CYCLE MFG. CO.
(Skeates & Bockaert)

QUEEN-STREET

(Opposite H. M. Smeeton's).

Telephone 955.

SKEATES AND VALKYRIE CYCLES
Unequalled for
**SPEED, STYLE, STRENGTH, AND
DURABILITY.**

Catalogues on Application.

Inspection Invited.

REPAIRING DEPARTMENT.

Good Work, Punctuality, Experienced

Workmen, and No Boys.

RESULT:

**THE LARGEST REPAIRING TRADE
IN THE CITY.**

RE-ENAMELLING A SPECIALTY.

THE SKEATES 'CYCLE MFG. CO.
(Skeates & Bockaert)
QUEEN-STREET

L. Advertentie 1898.

M. Advertentie 1899.

De reclame voor de auto's werd naast de advertenties ook concreet aangepakt. Om de bevolking kennis te laten maken met de auto als praktisch en betrouwbaar vervoermiddel, beter dan het vertrouwde paard, werden autokoersen tussen de steden georganiseerd. Zoals reeds vermeld werden deze autokoersen betrouwbaarheidstesten of -wedstrijden genoemd. In de dagbladen verschenen uitgebreide verslagen van deze wedstrijden. Het ging er zeer professioneel aan toe. Wegcommissarissen stonden op het ganse traject en noteerden nauwkeurig wie wanneer voorbijreed, het verbruik van de benzine en

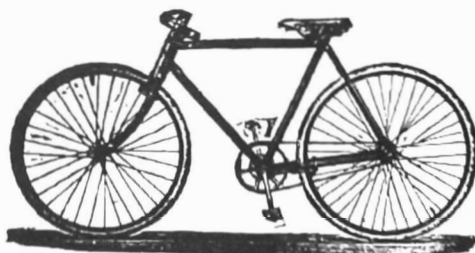
THE SAME OLD TALE.

**If you want Bread go to the Baker.
If you want Saddlery go to the Saddler.
If you want a GOOD BICYCLE GO TO**

THEY CAN SELL YOU A FIRST GRADE BICYCLE AT A VERY LOW PRICE.

SKEATES & BOCKAERT, LTD.

OUR PRICE LIST

ROVER Roadster, free wheel, brakes, mudguards, pump, bell, tool bag and tools	£30
ROVER Road Racer, pump, tool bag and tools	£18
RALEIGH Roadster, free wheel, brakes, etc.	£20
RALEIGH Road Racer, pump, tool bag and tools	£18
ROYAL SKEATES, free wheel, brakes, tools, etc.	£20
ROYAL SKEATES Road Racer, tool bag, tools, etc.	£18
SKEATES Genuine R.S.A., free wheel, tools, etc.	£17 10s
SKEATES H.S.A. Road Racer, tool bag, tools, etc.	£15
SKEATES Popular, R.S.A. patt. free wheel	£19 10s
SKEATES Popular, B.S.A. patt., Road Racer, pump, tool bag and tools	£10 10s

The above quotations are for CASE.

TWELVE MONTHS' GUARANTEE given.

BEST PRICE given for your OLD MACHINE

N. Advertentie 1906.

alle feiten die tijdens de ritten voorvielen zoals pannes, ongevallen, het bijtanken enz.⁽¹¹⁾ De wedstrijden verliepen meestal over meerdere dagen zodat de bevolking van de steden waar de nacht werd doorgebracht de wagens uitgebreid konden bewonderen. Emile en zijn echtgenote namen elk met een wagen deel aan de wedstrijden. Zijn vennoot Percy Skeates vond ik niet tussen de deelnemers. Emile was blijkbaar het uithangbord van de firma. In de vele dagbladartikels die ik online kon raadplegen, wordt slechts één keer Percy Skeates vermeld. Blijkbaar stond Emile graag in de belangstelling. In de "Taranaki Herald" van 20 mei 1902 stond een uitgebreid artikel over het bezoek van het poolschip "The Discovery" aan Auckland. Het schip had 5 eskimohonden aan boord. Deze zeldzame en ongekende dieren trokken heel wat belangstelling bij de bezoekers van het schip. Emile slaagde als enige erin één van de honden te bekommen. Het artikel besluit dat hij er al veel geld voor geboden was. De "Marlborough Express" van 2 juni schrijft nog dat er slechts 3 eskimohonden in Nieuw-Zeeland zijn. Alle drie hebben een volledig witte pels. De poolhond van Emile echter heeft bovendien een zwarte neus. Het doen en laten van Emile werd blijkbaar goed in het oog gehouden en haalde talrijke keren de kranten. Zo meldt de "Otago Witness" op 10 juli 1907 dat Emile op reis vertrokken is. Ze schreef dat Emile Bockaert die in gans Nieuw-Zeeland gekend is als enthousiaste automobilist, vertrokken is naar Engeland en het continent. Hij verplaatst zich in een zescilinder Darracq. Verder lezen we dat de populaire "Bocky" gemist zal worden door de automobilisten maar dat ze bij zijn terugkeer zullen kunnen profiteren van zijn ervaringen. Of Emile van zijn reis gebruik gemaakt heeft om zijn familie in Aalter te bezoeken, konden we niet achterlaten. Het feit dat "t Getrouwe Maldeghe" er niets over schrijft, zegt genoeg. Niet alleen een grote reis maar ook een eenvoudige binnenlandse trip was blijkbaar voldoende om in de krant vermeld te worden. Om maar één voorbeeld aan te halen. Op 1 mei 1905 bericht de "Otago Witness" over een rit die Emile deed van Ashburton naar Christchurch. De krant schrijft dat hij er twee en half uur over deed en vastgesteld had dat de wegen in goede staat waren. Het kopen en verkopen van auto's was toentertijd groot nieuws en haalde dikwijls de kranten. Emile zal daar niet rouwig om geweest zijn vooral als Skeates & Bockaert bij betrokken was; het was tevens gratis reclame. De "Otago Witness" van 3 mei 1905 schrijft dat Emile het zeer druk heeft in zijn garage in Timaru. Op 14 dagen tijd verkocht hij er 5 auto's van het merk Darracq en 2 van het merk De Dion. De krant meent te weten dat er nog verkopen in het vooruitzicht waren. De "Manawatu Standard" van 31 mei 1905

SKEATES & BOCKAERT, Ltd.,

Cycle & Motor Importers.

**AGENTS for Rover, Raleigh, Skeates Bicycles,
Darracq and De Dion Motor Cars.**

Address: DEVON-ST., NEW PLYMOUTH

And at

**AUCKLAND, PALMERSTON N., DANNEVIRKE, HASTINGS
TIMARU, and CHRISTCHURCH.**

O. Advertentie 1907.

bevestigt wat de "Otago Witness" eerder op de maand schreef met de vermelding dat Skeates & Bockaert nog 3 auto's verkocht hadden.

Enkele keren wisten de kranten ook minder goed nieuws te melden. Zo blijkt Skeates & Bockaert in 1909 als schuldeiser betrokken te zijn bij het faillissement van de "Walter Baxendale Giesenbank". De firma had een onverzekerd tegoed van £ 148.⁽¹²⁾ Emile kwam persoonlijk een aantal keren in het nieuws zij het in minder gunstige zin. Hij was blijkbaar niet alleen een "onbedwingbare secretaris" van de Cycle League zoals hij in de "Observer"⁽¹³⁾ werd beschreven, maar als automobilist zou men hem nu een snelheidsduivel noemen. Men kan natuurlijk de snelheid van toen niet vergelijken met de snelheid die de huidige auto's kunnen halen. In 1902 deed hij met zijn auto het paard van een melkboer zodanig schrikken dat het een half uur tijd kostte om het dier te kalmeren. Naast wat gemorste melk was er gelukkig geen andere schade.⁽¹⁴⁾ In april 1905 moest Emile voor de politierechtbank komen wegens overdreven snelheid. Volgens de politie en getuigen reed hij minstens 60 mijl per uur ($\pm$ 90 km)! Sommigen spraken van een bliksemschicht die voorbij vloog en vroegen zich af of de auto nog zou kunnen stoppen. Emile stal blijkbaar de show tijdens de zitting met een technische uitleg over de mogelijkheden van de auto. De krant vermeldt niet of de dagvaarding gevolgen had.⁽¹⁵⁾ Op 17 mei 1909 meldden 3 kranten de veroordeling van Emile door de politierechtbank.⁽¹⁶⁾ Door roekeloos rijgedrag en overdreven snelheid had hij een fietser aangereden. Deze was ernstig gewond. Voor de verkeersovertreding kreeg hij £ 6 boete. De schade-

CHEAP CYCLES AT LAST.

I BEG to inform the public of New Plymouth and surrounding districts that I have commenced business on my own behalf after having had six years' experience with Messrs. Skeates and Bockaert in all branches of the trade.

I intend selling the Best Grade Machines at REASONABLE PRICES, together with a complete new stock of all Cycle Accessories.

I intend making Repair Work a speciality, and customers can rely on all work entrusted to me being thoroughly and promptly executed.

ALL WORK GUARANTEED.

Call in and inspect stock before going elsewhere. It will pay you.

**B. C. EMERY,
NEWTON KING'S BUILDINGS,
DEVON STREET.**

1901

P. Krantenbericht 1909.

het bericht in de krant dat hij voor eigen rekening een fietsenhandel was gestart.⁽¹⁸⁾

De garage in New Plymouth kwam kort na het ongeval opnieuw in het nieuws. Skeates & Bockaert verkochten er hun filiaal aan de uitbater ervan.⁽¹⁹⁾ Vanaf 1909 verschijnen er geen advertenties meer van de firma Skeates & Bockaert. Een aantal regionale kranten hielden op te verschijnen maar er bleven nog genoeg kranten over. Mogelijks speelde een reorganisatie van de firma een rol. Immers de verkoop van het filiaal in New Plymouth was het tweede dat in korte tijd van de hand werd gedaan. In 1908 was ook het filiaal in Dannevirke verkocht aan de firma "The Nonpareil Cycle and Motor Company".⁽²⁰⁾ Deze firma was bedrijvig in dezelfde branche als Skeates & Bockaert maar dan vooral op het zuidelijke eiland van Nieuw-Zeeland. Het ontbreken van advertenties na 1910 doet toch vragen rijzen vooral als we zien dat er tot 1910 honderden vermeldingen zijn van Emile of de firma in de diverse kranten. Online zijn de kranten en periodieken van 1839 tot 1945 te raadplegen. Na 1910 vonden we slechts nog een drietal verwijzingen naar Emile.

vergoeding voor de fietser ging door de rechtbank later worden vastgesteld. Een ongeval in de garage van New Plymouth, filiaal van de firma, haalde de krant van 15 maart 1909.⁽¹⁷⁾ Een zekere B. Emery, techniek in de garage, morste benzine op zijn linkermouw tijdens de herstelling van een fiets. De eigenaar van de fiets stak juist een lucifer aan zodat de mouw vuur vatte. De techniek liep ernstige brandwonden op aan zijn arm. De verwonding moet goed genezen zijn want in oktober van hetzelfde jaar publiceerde Emery

SECOND HAND BICYCLES

From £1 10.

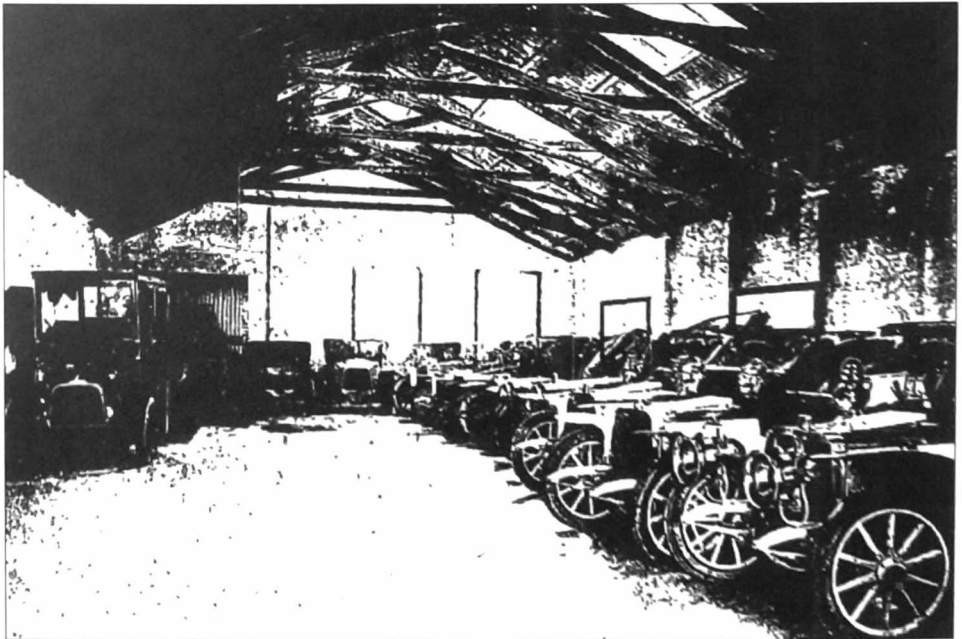
SKEATES & BOCKAERT, L^{TD}.,

DEVON STREET, NEW PLYMOUTH.

Q. Een van de laatste advertenties, 1908.

HET OVERLIJDEN VAN EMILE

De vragen waarmee we vorige alinea afsloten, kunnen deels worden opgelost. Mevr. E. Parkes, genealoge in Nieuw-Zeeland, deed heel wat opzoeken aldaar.⁽²¹⁾ Met haar informatie kunnen we het verhaal over Emile afronden. In 1909 werd Emile getroffen door de ziekte van Bright, een toen nog ongeneeslijke chronische nierontsteking. De firma Skeates & Bockaert stond voor een onzekere toekomst.

R. Garage Skeates & Bockaert in Timaru (1911).

FOR SALE.

SPECIAL OFFER OF NEW MOTOR CAR AT COST.

ON behalf of the late firm of Skeates and Bockaert, Ltd., we are offering a brand new 14 h.p. genuine De Dion Bouton Motor Car, 1912 Model, at cost price. This car is fitted with Mulliner Torpedo body, painted Napier Green, Red Leather upholstery, and special dome-shaped Mudguards. Car is also fitted with Rudge-Whitworth detachable wheels, and one spare wheel. Cape Cart Hood and Wind Screen. Size of Tyres 815 x 105. Actual landed cost is £607, at which price we will sell. Car can be seen at J. E. Skeates' Garage, Palmerston North. For further particulars apply Skeates and White, 58, Queen Street, Auckland.

S. Advertentie uit 1912.

Emile gemakkelijker de uitbreiding van de firma op het zuidelijke eiland bewerken. Zijn ziekte zal dat verhinderd hebben.

De geboorte van zijn zoon Frans zal allicht een troost geweest zijn op zijn lijdensweg. Lang heeft hij zijn zoontje niet zien opgroeien want 1 jaar en 8 maanden na de geboorte stierf Emile op 21 oktober 1911. Hij was amper 38 jaar oud. Hij overleed in zijn woonplaats in Timaru bijgestaan door de rooms-katholieke priester J. Smyth. Op 24 oktober werd Emile begraven op het kerkhof van Timaru. Weduwe Jeanne bleef met een peuter van nog geen twee jaar achter. Zij betaalde £ 4738 erfenisrechten.⁽²²⁾ Dit bedrag is zowat 10 keer de prijs van een dure wagen in die tijd. Een Vauxhall 12-16 pk bijvoorbeeld kostte toen £ 480.

⁽²³⁾ Emile en zijn echtgenote mochten bemiddelde mensen geweest zijn. Het overlijden van Emile had ook voor de firma Skeates & Bockaert grote gevolgen. Vermoedelijk in akkoord met de weduwe van Emile werd de vennootschap ontbonden en werd ze vervangen door de firma Skeates & White. Een advertentie uit 1912 laat hieromtrent geen twijfel bestaan.⁽²⁴⁾

We mogen veronderstellen dat in het akkoord tussen de gebroeders Skeates en de weduwe Bockaert er voor haar een financiële regeling zat. Het filiaal van de vroegere firma Skeates & Bockaert, gevestigd in

Blijkbaar was Emile verhuisd van Auckland naar de Otipua Road in Timaru want daar is zijn zoon geboren op 23 februari 1910. Het echtpaar noemde hem Frans John naar de vader van Emile. In het geboorteregister wordt Emile een "motor importer" genoemd. De verhuis naar Timaru kon een commerciële strategie geweest zijn. Skeates & Bockaert was in 5 steden van het noordelijk eiland aanwezig en slechts in 2 van het zuidelijk eiland.

Door zijn verhuis kon

de woonplaats van het echtpaar Bockaert-Charlier, werd vermoedelijk door de weduwe verder uitgebaat. Een krantenbericht uit 1915 laat toe dit te veronderstellen. Als in november 1915 brand uitbreekt in de garage in Timaru, schrijven alle kranten over Bockaerts garage.⁽²⁵⁾ De kranten schrijven over een grote brand die uitbrak op 22 november om 5.30 uur in de namiddag. Het vuur vernielde de werkplaats volledig. Van de 20 auto's in de garage werden er 2 volledig vernield en liepen er 3 brandschade op. Gelukkig kon de opslagplaats met 90 vaten olie gered worden. De ravage was anders niet te overzien geweest daar de garage in de drukste handelsstraat van Timaru lag. De schade werd op £2000 geraamd maar was gelukkig gedekt door een verzekering. Ondertussen groeide Frans, de zoon van Emile en Jeanne op. Hij trad niet in de voetsporen van zijn vader maar werd boer. Hij vestigde zich in St.- Andrew, een kleine nederzetting 17 km van Timaru. Amper 24 jaar oud werd Frans getroffen door een hersenvliesontsteking. Hij werd opgenomen in het Sister Shanks Private Hospital in Timaru. Na 15 dagen overleed hij er op 22 januari 1935. Twee dagen later werd hij begraven op het kerkhof van Timaru. Frans was ongehuwd. Jeanne overleefde nog vele jaren haar man en haar enig kind in haar woning in Timaru, Richmondstreet nummer 8. Zij werd 88 jaar. Eind februari 1967 werd ze plots getroffen door een hartziekte. De linker hartklep functioneerde niet meer naar behoren. Na een ziekbed van een week overleed ze in haar woning op 1 maart 1967. Op 26 mei 1958 had Jeanne reeds haar testament opgesteld.

That the said deceased was my natural and lawful son, and that he was at the time of his death a bachelor, and that his father, my late husband, predeceased him on the 21st day of October 1911. The deceased had no brothers or sisters and was the only child of the marriage of myself and his said father.

*Jeanne Marie Françoise
Bockaert*

T. Verklaring en handtekening van weduwe Bockaert (1958).

Ze liet haar bezittingen over aan verschillende personen in Nieuw-Zeeland en ook aan een neef die in Gent woonde. Met haar verklaring in de documenten opgemaakt om de erfenis van haar zoon te regelen, besluiten we dit verhaal.

De mogelijkheid dat de familie Bockaert uit Aalter nog onbekende familie in Nieuw-Zeeland zou hebben, is met bovenstaande verklaring definitief uitgesloten, zeker wat afstammelingen van Emile betreft.

Maurice MICHIELS

Bronnen:

- Archief Aalter: bevolkingsregister en militieregister
- Archief Lieven Bockaert
- Internet/google: papers past
Papers Past is de aangroeiende verzameling van gedigitaliseerde dagbladen en periodieken van Nieuw-Zeeland. Bij het afsluiten van het artikel waren er al 1657 items die verwijzen naar Emile Bockaert of naar de firma Skeates & Bockaert. Terwijl er nog maar 15 van de 65 dagbladen en periodieken digitaal beschikbaar zijn.
- Archief Nieuw-Zeeland:
  - * Births Deats and Marriages. Central Registry. Wellington
  - * The Supreme Court of New Zealand/ Canterbury District/ Timaru Registry. Archives New Zealand. Office Christchurch. Met dank aan Prof. Elisabeth Parkes uit Nelson (Nieuw-Zeeland) voor haar opzoekingen en aan Karel Bockaert (Aalter) die haar onderzoek financieel mogelijk maakte.
- Luc STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter* (1979)
- Arthur VERTHÉ, *Vlaanderen in de wereld* (3 delen) (1972)
- Prof. Dr. A. LODEWYCKX, *Nieuw-Zeeland, een eden in de Zuidzee* (1952)

Tekstverwijzingen:

- ¹ Dirk MUSSCHOOT, *Wij gaan naar Amerika, Vlaamse landverhuizers naar de nieuwe wereld (1850-1903)*
- ² Observer 3 december 1904
- ³ Observer 31 december 1898
- ⁴ Auckland Star 6 december 1898
- ⁵ Archief Lieven Bockaert
- ⁶ Ashbuton Guardian 26 december 1907 & 2 januari 1908 alsook Otago Witness 8 januari 1903
- ⁷ Wanganui Herald 5 juni 1902
- ⁸ Wikipedia: Queenstreet, Auckland

- ⁹ Bay of Plenty Times 7 januari 1903
- ¹⁰ Observer 18 juli 1903
- ¹¹ zie 6
- ¹² Felding Star 14 mei 1909 & Evening Post 13 mei 1909
- ¹³ Observer 5 oktober 1901
- ¹⁴ Taranaki Herald 13 mei 1902
- ¹⁵ Otago Witness 12 april 1905
- ¹⁶ Artikel van 17 mei 1909 in volgende kranten: Otago Witness/ Star/ Malborough Express
- ¹⁷ Taranaki Herald 15 maart 1909
- ¹⁸ Taranaki Herald 13 november 1909
- ¹⁹ Taranaki Herald 31 maart 1909 & 6 april 1909
- ²⁰ Bush Advocate 29 september 1908
- ²¹ Births Deaths and Marriages (zie hoger). Opgemerkt moet worden dat deze registers veel meer gegevens bevatten dan gebruikelijk is in Belgische registers van die aard.
- ²² Ashburton Guardian 3 september 1912
- ²³ Taranaki Herald 22 juni 1908
- ²⁴ Wanganui Chronicle 30 mei 1912
- ²⁵ Poverty Bay Herald 22. November 1915 & Grey River Argus 23 november 1915 & Colonist 23 november 1915 & Ashburton Guardian 22 november 1915

Verantwoording illustraties:

- A. Auckland Star 5 november 1898
- B. Observer 31 december 1898
- C. Archief Lieven Bockaert
- D. Archief Lieven Bockaert
- E. Bush Advocate 17 februari 1908
- F. Supplement to the Auckland Weekly News 5 oktober 1900
- G. Observer 5 december 1903
- H. Observer 3 januari 1904
- I. Observer 4 september 1901
- J. Bay of Plenty Times 7 januari 1903
- K. Progress 1 juli 1907
- L. Auckland Star 31 december 1898
- M. Auckland Star 13 april 1899
- N. Bush Advocate 21 augustus 1906
- O. Taranaki Herald 13 november 1909
- P. Ashburton Herald 3 september 1912
- Q. Taranaki Herald 22 juni 1908
- R. Progress 1 juli 1907
- S. Wanganui Chronicle 30 mei 1912
- T. The estate of François John Bockaert. Archives New Zealand/ Christchurch Office.

DE MENSEN ACHTER HET OORLOGSVLIEGVELD VAN URSEL

INLEIDING

Niettegenstaande mooie weerbeloften verschijnen in november 1939, door de inval in Polen, de eerste donderwolken in Europa. Landen mobiliseren zich, ook ons land ontsnapt er niet aan.

Van 26 augustus 1939 tot 8 oktober 1939 worden uit ons dorp 125 mannen opgeroepen. Het betaalde loon ten laste van het gemeentebestuur beloopt 42 464 BEF. Tijdens de mobilisatieperiode van 9 oktober 1939 tot 31 december 1939 worden 148 mannen opgeroepen. De tussenkomst van het gemeentebestuur voor gedeerd loon bedraagt 85 903 BEF. Terwijl onze mannen elders ondergebracht worden, komen er hulptroepen van het vliegwezen hun intrek nemen in onze gemeente. Hieronder melden we de 14° compagnie III Bon. H. V.H.Ve onder de leiding van drie luitenants - Lefevere, Saey en Peeters - met 2874 soldaten van 16 december 1939 tot 31 december 1939. De lui-

Foto: Kurt Plyson, werkgroep B-67 1.

tenants nemen hun intrek bij Urbaan De Keyzer en André De Graeve. Soldaten van deze compagnie worden van 1 januari tot 15 januari 1940 gehuisvest in de gemeenteschool.

Op 4 december 1939 worden we overspoeld met de 3° Grenadiers 1 – 2 – 3 – 4 Cie zijnde 19 officieren en 500 soldaten. Voor de soldaten wordt over heel de gemeente voor logies gezorgd. In de wijk Onderdale worden 156 personen, in Berken 170, in Vrekkem 159 en in het klooster 15 personen ondergebracht.

In de gebouwen van de vellenfabriek, de firma H. Enke uit Eeklo - gelegen in de Kapellestraat, worden veel soldaten ondergebracht.

De militairen onder het commando van luitenant baron G. de Borrekens, commando van de 2° compagnie, krijgen hun basis in onze gemeente van 13 januari tot 31 januari 1940.

Op 10 mei 1940 lag het fort van Eben-Emaal onder vuur. Eind mei vinden hevige gevechten in Ursel plaats. Voor meer details kan u het artikel van dhr. R. Moelaert raadplegen "*Ursel 27 mei 1940 De laatste ophoudingsgevechten van het 11 bataljon Genie*", verschenen in 1986.

Lodewijk Jorissen en Ferdinand Abeels sneuvelen in Ursel. Juliaan Maeyens wordt op 27 mei in Ursel gefusilleerd. Twee dagen later zorgt het gemeentebestuur voor zijn begrafenis. E. De Muer en R. Hoes worden door de Belgische militaire overheid gelast om gesneuvelden en achtergelaten munitie in de bossen te zoeken en weg te voeren.

De Belgische capitulatie is een feit. De achtergebleven Belgische soldaten worden krijgsgevangen genomen. In allerijl wordt voor de krijgsgevangenen stro aangekocht, dieren geslacht en brood gebakken.

HET Vliegplein

Het voormalig vliegveld B 67 wordt door de Duitsers in 1940 ingepalmd. Hun eerste werk is de uitbreiding van het vliegveld als aanvalsbasis tegen Engeland. De bezetter laat de zoden gebruiken om de bunkers te bedekken. Dat ondervindt ook dhr. O. De Clercq uit Onderdale die meer dan 1 hectare zoden op de karren ziet wegrijden.

Op bevel van de bezetter wordt het gemeentebestuur van Ursel aangemaand werklieden te ronselen om de oude B67 te hervormen en uit te breiden. Op 11 juni moeten de vrijwilligers zich aanmelden op het vliegveld aan de hoeve van August Strubbe. De arbeiders zijn ver-

plicht voorzien te zijn van hun schop of spade. De boeren brengen een gespan mee dat bestaat uit een paard en beerkar op een stoel van een driewielkar om er vervoer van water mee te kunnen doen. Zij moeten eveneens zorgen voor een gespan, paard en driewielkar om het vervoer van grint te doen. Iedereen zal voor bewezen diensten vergoed worden.

Om geen wanorde te veroorzaken moeten de vrijwilligers om 8.45 uur aan de hoeve present zijn.

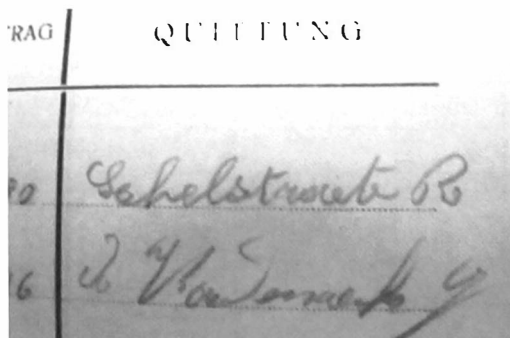
De Duitse inval brengt ook een hele organisatie en reorganisatie van de administratie met zich mee. Op korte tijd worden belangrijke locaties met *Feldnummern* aangeduid.

periode	mannen		aantal uren	nettoloon
17 tot 23 juli 1940	643	50	36 561	RM. 14 257,96
24 tot 30 juli 1940	1595	45	50 223	RM. 19 303,09
31 juli tot 6 aug. 1940	1754	50	102 319	RM. 37 864,20
07 tot 13 aug. 1940	1748	55	104 131	RM. 38 924,44
14 tot 20 aug. 1940	1766	62	104 234	RM. 39 069,92
21 tot 27 aug. 1940	1761	62	104 183	RM. 39 158,36
28 aug. tot 3 sept. 1940	1774	69	105 545	RM. 39 758,56
04 tot 10 sept. 1940	2235	84	112 033	RM. 42 437,44
11 tot 17 sept. 1940	2859	125	171 974	RM. 65 063,84
18 tot 24 sept. 1940	2871	146	166 570	RM. 64 941,52
25 sept. tot 1 okt. 1940	1469	115	88 948	RM. 35 936,48
02 tot 08 okt. 1940	1258	65	73 527	RM. 29 985,52
09 tot 15 okt. 1940	1115	57	56 905	RM. 23 844,12
16 tot 22 okt. 1940	900	62	64 412	RM. 26 434,60
23 tot 29 okt. 1940	1137	59	69 153	RM. 28 157,68
30 okt. tot 05 nov. 1940	1104	57	63 802	RM. 25 767,52
06 tot 12 nov. 1940	1131	59	70 084	RM. 28 699,64
13 tot 19 nov 1940				
20 tot 26 nov 1940	1149	61	73 151	BEF 409 086,75
27 nov. tot 03 dec. 1940	1153	66	71 072	BEF 396 739,05
04 tot 10 dec. 1940				
11 tot 17 dec. 1940	1147	65	73 099	BEF 409 862,80
18 tot 24 dec. 1940	1105	64	58 214	BEF 318 211,70
25 tot 31 dec. 1940	780	30	27 430 ½	BEF 196 182,30

periode	mannen	landb.	aantal uren	nettoloon
01 tot 07 jan. 1941	1565	47	70 311	BEF 366 707,20
08 tot 14 jan. 1941	1505	47	95 027	BEF 513 262,15
15 tot 21 jan. 1941	1503	48	65 093	BEF 332 399,85
22 tot 28 jan. 1941	1065	71	58 840	BEF 319 947,95
29 jan. tot 04 febr. 1941	1120	72	60 334	BEF 328 398,95
05 tot 11 febr. 1941	1039	75	52 630	BEF 279 313,40
12 tot 18 febr. 1941	1044	75	58 232	BEF 315 137,55
19 tot 25 febr. 1941	1026	68	48 664	BEF 259 992,15
26 febr. tot 4 mrt 1941	628	39	34 084	BEF 181 891,55
05 tot 13 mrt 1941	633	36		
14 tot 18 mrt 1941	201	33	8534	BEF 53 157
19 tot 25 mrt 1941	102	45	6649	BEF 44 172,10
26 mrt tot 01 april 1941	68	38	6051	BEF 41 720,20

Om het vliegplein operationeel te maken hebben de werklieden samen 2 442 395 uren gewerkt. Het netto uitbetaalde loon bedraagt 599 604,89 Rijksmark à 12,50 BEF = 7 495 061,10 en in BEF 4 929 780,25. Opgeteld maakt dit samen 12 424 841,35 BEF netto. Hierbij hebben we géén rekening kunnen houden met twee weken waarvan de documenten ontbreken, evenals de verrichte arbeid aan het vliegveld voor de periode tussen 11 juni 1940 en 17 juli daarop volgend. Berekend aan 100% komen we aan een prijs van ongeveer 14 617 460,40 BEF, enkel aan lonen.

Op de loonlijsten wordt in de hoofding volgende melding gemaakt: *Beschäftigung von Zivilarbeitern gemäss besonderer Anordnung N° 20 L.G. Stab Z.b. V. 300 Abt. Qu. 1. Briefbuch N° 88/40 vom 7.6.1940.*

René Schelstraete tekent af voor ontvangst van zijn wedde.

Aan de hand van de namen die op de lijsten voorkomen, worden ook tal van niet streekgenoten tewerk gesteld. Het hoogtepunt van de tewerkstelling situeert zich tussen 4 en 24 september 1940. Aanvankelijk, zoals uit de bovenstaande tabel blijkt, worden de uurlonen van de arbeiders in RM. berekend.

Er zijn twee leiders: Jules Dhooge en Maurice De Wispelaere. Die ontvangen een uurloon van 0,60 RM. bruto, netto 0,48. Omgerekend in BEF geeft dit 7,50 bruto of 6 BEF netto. Deze mensen werken 10 of zelfs 11 uur per dag. Zij werken 7 dagen op 7. Zij hebben geen recht op overuren. De schrijvers, zes in totaal, noteren de namen van de arbeiders en van de gepresteerde uren. Zij berekenen het uit te betalen loon. Marcel van Oyen, Georges Buyck, Robert De Neve, Maurice Claeys, Jozef Vercruyssen, Georges Remy en Leon Penny zijn de meest voorkomende schrijvers. In november 1940 wordt Simonne De Lille ook als schrijfster genoteerd. Ook deze mensen werken 10 tot 11 uur per dag. Hun uurloon bedraagt 0,50 RM. bruto wat overeenkomt met 0,40 RM. netto of 5 BEF. Zij hebben ook geen recht op betaling van overuren. Ook zij werken 7 dagen op 7. Met zoveel arbeiders wordt er in ploegen gewerkt. De ploegbazen, *Vorarbeiter*, worden op de lijsten met de afkorting PLB. aangestipt. Op piekmomenten zijn er wel 48 ploegbazen aanwezig. Zij hebben hetzelfde uurloon als de schrijvers.

Het grootste deel bestaat uit arbeiders namelijk *die jugendliche, die fachleute, Anstricher*. Hun loon bedraagt netto 0,32 RM. per uur of 4 BEF.

De landbouwers die voor het vervoer met paard en kar zorgen, krijgen 0,76 RM. of 9,50 BEF netto per uur. Ook hier gelden geen overuren. Emiel Van Kerrebrouck en Frans Buysse zijn de enige landbouwers die met twee paarden werken. Die verdienen 1,16 RM. netto, omgerekend is dat 14,50 BEF.

Naarmate het werk en de tijd vorderen, verdienen de arbeiders 5 BEF voor de normale uren, gerekend aan een 48-uren week. Voor elk overuur krijgen zij 6,25 BEF. Anderen verdienen 6,25 BEF per uur en voor de overuren 7,80 BEF. In sommige tijdsspannen wordt van het brutoloon eens 15% afgetrokken, dan weer eens 20%. Hier geldt geen vaste regel.

Vanaf november 1940 worden de uurlonen in BEF berekend. Geregeld gaat dhr. R. Van Lierde het geld in Maldegem ophalen om de arbeiders uit te betalen.

Deze cijfers op zich vertellen ons niets over de koopkracht en het verdiende loon in andere beroepen. Uit rekeningen leren we dat een hulpbediende op het gemeentehuis in Ursel ook 5 BEF krijgt. Uit de facturatie blijkt verder dat een drukker, een schilder, een timmerman, een glazenmaker allemaal ongeveer 5 BEF verdienen. Een schoonmaakster van de schoollokalen of gemeentehuis verdient 1,50 BEF

per uur. Een uitschieter vinden we wel bij de kasseileggers. Zij vragen 6,50 BEF per uur, hun dienders krijgen er 4,50.

Volgens documenten uit het gemeentearchief bedraagt het gemiddeld uurloon in 1943 voor arbeiders in onze streken 6,05 BEF. Het onderscheid tussen mannen en vrouwen komt hier duidelijk tot uiting. Het loon voor de vrouwen is begrensd tot 70%, m.a.w. hun uurloon bedraagt 4,25 BEF. Daarenboven wordt nog onderscheid gemaakt in ouderdom. Een volwassene krijgt 100% uitbetaald. Een 19-jarige ontvangt 90%, iemand van 17 jaar krijgt 70%, een 16-jarige 60% en iemand van 15 jaar ontvangt 35%.

We vergelijken de uurlonen met de prijzen van verschillende goederen om een idee te geven van de levensduurte.

Een kilo patisseriebloem varieert tussen de 2,24 en 2,50 frank
Een kilo koffie tussen de 17 en de 19 frank
Roggemeel kost tussen de 1,50 en de 1,70 frank per kilogram
Een brood kost 2,25 frank tot 2,75 frank
Een hesp wordt aan 18 frank per kilo gerekend.
Voor een liter volle melk wordt 2,90 frank gevraagd.
Een liter magere melk kost slechts 1,70 frank
Een merkfiets Matthijs kost 650 frank
Een fiets zonder merk kost 400 frank
Een vleeskip wordt aan 15 frank per stuk verhandeld
Aardappelen tegen 0,60 frank het kilogram
Onder luxevoorwerpen rekenen we radio's gaande van 2090 frank tot 2500 frank

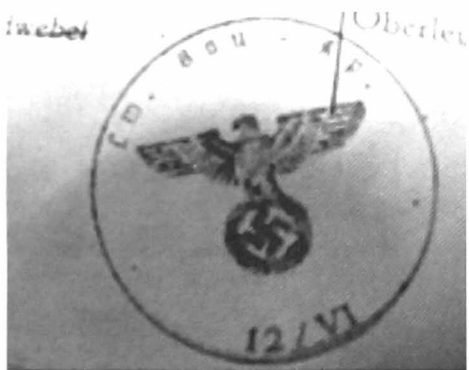
Het verlies van een paard voor de boer betekent een groot geldverlies. Weliswaar wordt hij later daarvoor vergoed, maar die vergoeding is altijd ontoereikend. We geven hiervan een voorbeeldje.

Een merrie van zes jaar oud 6500 frank
Een paard van 3° categorie 4000 frank
Een ruïn van 10 jaar 7000 frank
Een merrie van 3 jaar Vos 6000 frank
Een merrie inlandboek zwaar trekpaard 3 jaar oud 7500 frank
Een paard, ruïn, inland ras, 1,58 meter, loper, 20 jaar 4000 frank
Een paard, zonder specificatie, 8000 frank waarvoor toch nog 6030 frank vergoed

De Duitse administratie geeft een bepaald nummer aan een werkterrein. Ursel krijgt het nummer 01210 als Feldpost.

Veel leveringen door Belgische ondernemers van materiaal aan de bezetter voor het vliegveld hebben we niet teruggevonden. Op 5 juli 1940 wordt een bestelling van draineerbuizen, steen, cement en andere materialen voor het vliegveld bij de firma Bockaert-Thienpont geplaatst. Op 10 september 1940 levert T. Gillis-Van Hecke voor een kleine hoeveelheid cement en stenen. De kosten voor drinkwater en elektriciteit worden door ons gemeentebestuur betaald. Zeker vanaf oktober 1940 neemt het verbruik van stroom enorme pro-

Brussel.

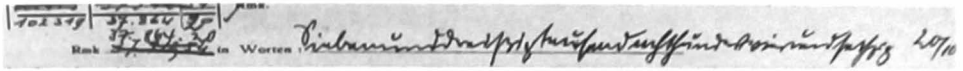
Vliegveld Aalter.

Maldegem algemene leiding.

Vliegveld Maldegem.

Dank zij de vermelding van het bedrag in cijfers kunnen we het bedrag in Gotische letters lezen.

porties aan. Daarom wordt de teller van het verbruik van de energie op het vliegplein verzwaard. Voor de technici onder de lezers geven we hiervan een kleine uitleg. De oorspronkelijke teller gaat over 3 x 10 A 220/380 Volt en wordt vervangen door een teller van 3 x 20 A 220/380 Volt.

Om hun vliegveld te kunnen uitbouwen naar hun behoeften heeft het Duitse leger volgende gebouwen opgeëist:

eigenaar en/of huurder	volledig of gedeeltelijk in vliegveld	Sectie en Kad.nr.	grootte	opeisingsdatum
Baron Gilles de Pelichy eigenaar, te Brugge	hoeve volledig	C 532 ^b	17 ha	8 sept 1940
De Muer Theofiel eigenaar, Onderdale De Muer augustus pachter, Onderdale	hoeve volledig	C 377 ^d	1.50 ha	1 okt. 1940
Wijffels Etienne eigenaar, Tielt Strubbe augustus huurder, Ursel	hoeve volledig gedeeltelijk	C 598 ^b	18 ha	6 juni 1940
Baron Gilles de Pelichy eigenaar, Brugge Brandt Emiel huurder, Onderdale	hoeve gedeeltelijk	C 344 ^b	3 ha	16 okt. 1940
Van Gaever Octaaf eigenaar, Ursel	hoeve gedeeltelijk	C 496 ^a	4.50 ha	1 aug. 1940
W ^c Pieter Gaudissabois eigenares, Ursel Gaudissabois Gentiel huurder, Ursel	hoeve gedeeltelijk	C 625 ^a	3 ha	15 dec. 1940
Wille Vital eigenaar, Ursel	hoeve gedeeltelijk	C 753 ^a	4 ha	30 aug. 1940

In het dorp worden het herenhuis van Leon Snauwaert, de patronage van de kerkfabriek en de gebouwen van de fabriek NV Enke aangeslagen.

Op de hoeve van dhr. Jan van Holder, Aberdaan, worden van 25 februari 1941 tot 8 maart 28 legervoertuigen gestald. Omdat die te breed zijn, wordt de poort afgebroken. Een wand in de schuur moet eraan geloven. De fruitbomen worden beschadigd en het groen gazon herschapen in een donkergrijze weg van kiezel en steenslag.

De loodsen van de Buurtspoorwegen moeten er ook aan geloven. Deze worden door de bezetter ingepalmd. Zelfs de kosten van het elektriciteitsverbruik in de loodsen worden op de rug van de gemeente geschoven.

Het onderbrengen van de Duitse troepen op het vliegveld vergt een hele aanpak. De firma Omer Heyndrickx uit Berken wordt belast met het bouwen van barakken op het vliegveld en in het dorp. In het hof Willems in de Kapelstraat, de weide Roelants in het dorp, bij Gust Sierens, op het hof Verhelst en ook in het dorp worden barakken opgericht. We hebben geen hoeveelheid van het aantal barakken op het vliegveld gevonden. Enkele dorpelingen en ook een inwoner van Aalter hebben na de oorlog een deel van de kleinere barakken – we spreken hier tot maximum 16 m² - afgebroken en meegenomen.

Ook voor de uitbouw en herstellingen van het luchtafweergeschut wordt de firma Heyndrickx aangesproken. In de Wessegemstraat, de Saluinstraat, de Kapelstraat en op de Dries worden nieuwe poorten gemaakt. De firma J. Morthier – Ginneberghe levert de ramen voor de barakken.

De afstand van de schuldvorderingen op de gemeenten Ursel en Knesselare van elke 30 000 frank als onderpand worden per deurwaardersexploot aan de Banque de la Société Générale de Belgique, Kouter 3, te Gent betekend. De facturen hebben betrekking op het werk aan de militaire barakken. Willy de Munck woonachtig te Brussel, Joseph de Brabandere afgevaardigd beheerder te Gent, Jules de Clercq te Drongen en Robert Provo hoofddirecteur van de administratieve zetel te Gent vertegenwoordigen de bank. Dhr. Charles Claeys, deurwaarder bij de rechtbank van eerste aanleg, betekende het exploit.

De Duitse bezettingstroepen worden al gauw vervangen door de Italianen. Dit brengt grote problemen met zich mee, die zelfs na het einde van de oorlog niet opgelost geraken. De voorgeschoten kosten

van 29 457,50 frank zijn niet ten laste van de Belgische schatkist en moeten door de gemeente gedragen worden. Het Italiaans leger valt niet onder de administratie van de bezetter, lees onder de Duitse administratie. De burgemeester kan altijd proberen die kosten bij de Duitse overheid te innen. Enkel de aankoop van kolen om de barakken op het vliegveld te verwarmen waar de Italianen hun intrek hebben genomen, wordt door het Duitse leger betaald. Zij doen geen aankopen van kolen voor de verwarming van private woningen waar militairen in ondergebracht zijn.

In november wordt het vliegveld door 700 à 800 Italianen bezet. Daarbij komen 110 Duitse soldaten die het afweergeschut bemannen. Honderd à tweehonderd militairen en burgers maken deel uit van de administratie en het commando.

Alle vreemde toestanden en vondsten moeten aan de commandant gemeld worden. Zo is er op 12 november een kabelballon - *Sperballon* - van Engelse herkomst op de weg van Ursel naar Zomergem gevonden. Die ballon was tussen de bomen en de telefoondraden terechtgekomen, en prompt door de militairen van het vliegveld opgeladen en weggenomen. Veertien dagen later stort in de Drongengoedbossen een kleine luchtballon neer met allerlei instrumenten aan boord. We weten niet van welke makelij maar de commandant van het vliegveld zorgt snel voor de verwijdering. In de wijk Rooze wordt op 27 februari 1941 dan weer een Engels *lichtvalscher*m gevonden die door de toenmalige volgzaam burgemeester Urbaan De Keyzer aan de commandant wordt overhandigd.

Er wordt ook gezorgd voor de nodige ontspanning voor de bezetters, onder meer in de cinemazaal, eigendom van dhr. A. Van Hulle. De zaal is gelegen in Dorp 77 bekend in het kadaster onder Sectie B nr. 45^p. Op 26 oktober 1940 worden twee vertoningen voor Duitse soldaten gegeven. Nadien worden er wekelijks films voor de Italianen gedraaid. De kosten voor verlichting, het kuisen van de zaal, de huur van het meubilair zullen later door het Ministerie van Binnenlandse zaken vergoed worden. De kosten voor het plaatsen van de banken en het verbruik van de elektriciteit worden afzonderlijk geregeld.

In juni 1942 wordt vanwege de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen, afgekort de V.A.V.V., de vraag gesteld om huisvesting voor de vrouwelijke jeugd. Die dienst verzorgt arbeidskampen voor jonge meisjes die opgeleid worden in huishoudelijke hulp voor de armen. Hiervoor komen leegstaande gebouwen zoals kastelen, gast-

hoven of herbergen en andere grote gebouwen in aanmerking. Die moeten onderdak kunnen verlenen aan een 40-tal meisjes. Er moet minstens één grote plaats zijn die dienst doet als eetplaats, zitplaats en waar onderricht kan worden gegeven. De meisjes, tussen 18 en 25 jaar, werken van 's morgens 8.00 uur tot 15.00 uur.

Om een negatief antwoord wat te verzachten, meldt de burgemeester dat er op het vliegveld leegstaande barakken staan. De vraagsteller moet zich richten naar de Duitse overheid omdat die eigenaar is van deze barakken. Verder hebben we hierover niets meer gevonden.

Het feit dat die barakken comfortabel ingericht zijn, leren we uit de verschillende facturen, aangeboden tot betaling via het gemeentebestuur. Verscheidene handelaars uit Ursel en Eeklo leveren gordijnen, tapijten, kachels, stoelen en zelfs 50 ligzetels tegen 80 frank per stuk. Met dan nog zes radio's die M. Van Oyen levert, is het goed vertoeven in de barakken. In november 1940 mag Van Oyen nog eens 10 radio's van het merk Novak leveren. De kostprijs van die radio's bedraagt 20 900 frank.

Waarschijnlijk hebben de Italiaanse soldaten het zo comfortabel niet. Van 9 tot 16 augustus 1940 moeten 420 grote en 540 kleine juten zakken gevuld worden met 8900 kg stro. Na 537 uren arbeid is de klus geklaard. De mannen ouder dan 19 jaar verdienen 4,50 fr. per uur, de mannen jonger dan 19 jaar en de vrouwen krijgen 4 fr. per uur.

In december 1943 wordt van uit het commando te Maldegem instructies aan ons bestuur gegeven in verband met het poetsen van de schoorstenen. In onze gemeente zijn in totaal 13 plaatsen of gebouwen, inclusief deze op het vliegveld, waar er vuur gemaakt wordt. Het schoorsteenvegen moet onmiddellijk gebeuren.

In de eerste helft van 1944 worden een groot aantal burgers van onze gemeente door de bezetter opgeëist als verplichte arbeider op het vliegveld. Zij moeten het munitiepark dat er ondergebracht is bewaken. De lonen van de arbeiders zijn sedert 27 augustus niet meer uitbetaald omdat de Duitsers plots hun koffers gepakt hebben. Bij gebrek aan de nodige bewijzen, ondertekening en afstempeling van diverse documenten, kunnen zij zelf bij de Belgische overheid geen gelijk halen. Op 30 mei 1945 is hiervoor nog geen oplossing gevonden. De loonstaat van 27 augustus - 2 september vermeldt een bruto bedrag van 9576 frank voor 25 arbeiders. Ter illustratie: de lonen variëren tussen de 6,04 en 7,70 frank per uur volgens de functie.

Bij de firma Verstracte-Willems plaatst de bezetter op 26 augustus nog vlug karton en stevig inpakpapier. Op 8 september 1944, nadat ze al hun archieven goed verpakt hebben, verlaten de Duitsers hals over kop onze gemeente. Enkele dagen later - sommige bronnen vermelden 12 september en andere 13, 14 en 15 september - doen de Canadese troepen hun intrede. Het vliegplein wordt door de geallieerde legers ingenomen. Vanaf 12 februari 1945 worden wachters op het vliegveld ingeschakeld. We hebben hiervan geen loongegevens noch namen teruggevonden, behalve van 14 juni 1945 tot einde december 1945. Normaal hebben er 24 mensen hun bezigheid.

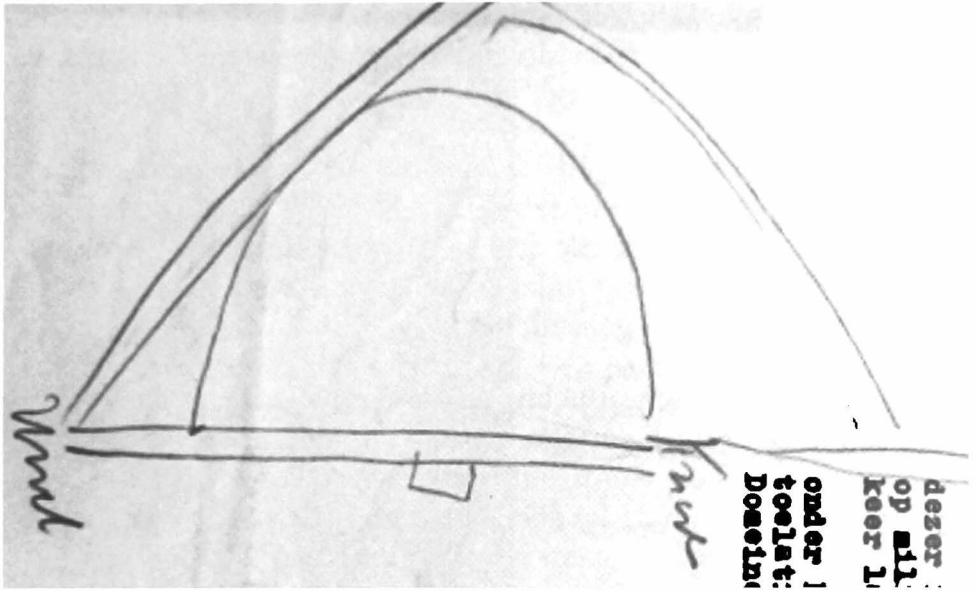
periode van	periode tot	uitbetaald loon in BEF
14 juni 1945	30 juni 1945	37 920,90
1 juli 1945	31 juli 1945	71 850,20
1 augustus 1945	15 augustus 1945	43 110,10
16 augustus 1945	31 augustus 1945	43 110,10
1 september 1945	30 september 1945	83 525,80
1 oktober 1945	31 oktober 1945	80 432,40
1 november 1945	15 november 1945	40 915,00
16 november 1945	30 november 1945	38 519,40
1 december 1945	31 december 1945	86 719,60
Totaal		526 103,50

De lonen worden door het Ministerie van Landsverdediging - Dienst opeisingen betaald. Het uurloon bedraagt 9 frank per uur. Vanaf 1 september 1945 stijgt het uurloon met 20%. Het uurloon bedraagt dan 10,80 frank.

Tijdens de maand juli heeft iedere wachter een belastbaar loon van 2384,70 frank per maand. De te betalen belasting hierop houdt rekening met het aantal kinderen. Diegene die geen kinderen ten laste heeft, betaalt 154,10 frank; met vijf of meer kinderen moet geen belasting betaald worden.

Enkele maanden na de bevrijding wordt het personeel van de N° 123 Wing, M.J. Craigs voor de Wing Commander, commanding nr. 1310 Mobile Wing Headquarters in Ursel gestationeerd.

Vanaf 10 december 1944 neemt het British Liberation Army R.A.F. 4 OC Unit, 424 R/R/U, 85 Group het huis op Dorp 454A in bezit. Dit huis is eigendom van dhr. Urbain De Keyzer. De gelijkvloerse ver-

Schets bij de officiële aanvraag om de oude startbaan tijdelijk te mogen gebruiken.

dieping bestaat uit een hall, een salon, een eetkamer en een keuken. Op de eerste verdieping is er de rode slaapkamer, een grote slaapkamer en nog een derde slaapkamer en badkamer. Het huis is volledig bemeubeld.

De baan Knesselare Ursel is door de oorlogsomstandigheden en de plotse dooi in februari 1945 zodanig vernield dat ze niet meer dienstig is voor het vervoer. Aan de bevelhebber van het vliegplein wordt via het Ministerie van Landsverdediging de toelating gevraagd om tijdens de herstelperiode de oude startbaan te mogen gebruiken. Het Ministerie van Landsverdediging stemt hiermee in, maar de toelating moet ook van de Domeinen komen omdat het vliegveld daaronder valt. Over een lengte van drie kilometer moet de bestaande weg uitgebroken en herlegd worden met levering van asse. De grachten langs de weg moeten gekuist worden. De werken worden op 200 000 frank geraamd.

Het gemeentebestuur van Aalter is vragende partij om een groot deel van de kasseien van het oude vliegplein te mogen kopen. Het gemeentebestuur laat daarop weten dat zij geen volmacht heeft om die te verkopen. Meer nog, zij veronderstellen dat een aannemer, een zekere Van Doorn, deze heeft opgekocht. Dit wordt bevestigd door een besluit van het college van Knesselare om 3000 m² mozaïekkasseien van het oorlogsvliegveld van Ursel aan te kopen bij de firma Van

Doorn-Van Assche. Hij verkoopt die tegen 50,- fr./ m². Het gemeentebestuur is van plan om de Molenstraat te verbeteren. De geraamde kosten bedragen 250 000 frank.

Ook de aarden weg naar de Blakte wordt met het steengruis afkomstig van het vliegveld van Maldegem heraangelegd. Ook hier is de firma Van Doorn-Van Assche de verkopende partij. Voor de verbeteringswerken in de Kloosterstraat ter hoogte van de feestzaal wordt de zavel van het vliegveld gehaald.

In 1952 is de Belgische Luchtmacht van plan om een deel van de oude startbaan te doen springen. Aan de vroegere eigenaars van de ingepalmde gronden wordt hun toelating gevraagd. Na de opruimingswerken kunnen de landbouwers terug de grond bewerken. De familie Van Gaever-Lips geeft in ieder geval haar toestemming.

In februari 1952 wordt een voorstudie gemaakt om een nieuw vliegveld op te richten in de Drongengoedbossen. Het Ministerie van Waters en Bossen heeft in ieder geval zijn fiat gegeven. De totale inplanting wordt op 207 ha 50 a 50 ca geschat.

SCHUIKELDER TE URSEL

De *Ortskommandantur* in Gent vraagt aan alle burgemeesters per brief of de gemeente maatregelen kan treffen bij een luchtaanval. De burgemeester Brugghevan, antwoordt hierop dat bij een luchtaanval de gemeente niet beschikt over een Z.H.D. – Zekerheids- en Hulpdienst passieve luchtbescherming. We beschikken wel over twee schuilkelders. Uit het schrijven weten we niet waar die schuilkelders gelegen zijn. Niettegenstaande de verordening van de bezetter van 7 maart 1941 is dhr. Brugghevan nog burgemeester op 7 april 1941.

Burgemeester De Keyzer laat weten dat er drie schuilkelders in de gemeente zijn. De kelders zijn alle drie gemaakt op initiatief van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Volksgezondheid, dienst van de Passieve Luchtbescherming. De kosten hiervan zijn door het ministerie gedragen. Dit schrijven is een antwoord op het Kommandantur Befehl nr. 40 van 10 november 1942.

Met het schrijven van 7 april 1943 door het arrondissementscommissariaat Gent-Eeklo worden alle burgemeesters uitgenodigd op de vergadering te Gent met de nieuwe Kreiskommandant Hauptmann Dr.

Deze foto werd in 1946 genomen van op de kerktoeren van Ursel. Wie goed kijkt, kan de twee deksels opmerken die toegang verschaffen tot de schuilkelder. Foto: Herlinde Trenzou.

uitbreidt en opsmukt. Een sluitend bewijs hebben we niet gevonden.

Dat de gemeente soms kampt met wateroverlast is in juli en augustus 1944 ook het geval. Uit de rekening van Hector van Cleemput leren we dat er twee kelders zijn. Een in het dorp en een aan het klooster. Beiden moeten leeggepompt worden. En het gemeentelijk toevluchtsoord blijft voor problemen zorgen. Kort voor oudejaarsavond wordt gedurende 11 uur gepompt en dhr. A. Verstraete levert vochtwerende rode menie.

Met het regeringsbesluit in het staatsblad van 6 mei 1944 worden de gemeentebesturen verplicht voor de veiligheid van hun inwoners schuilloopgraven aan te leggen met 100% staatstoelage. Het college van 6 juni bekrachtigt het besluit genomen door het college op 13 mei 1944.

von Kaltenegger. Het belang van de passieve luchtverdediging zal worden belicht. Het is de taak en de verantwoordelijkheid van de burgemeesters om voorzorgsmaatregelen te nemen bij een eventuele bominslag.

Amper een maand voor de bevrijding wordt er nog duchtig aan de gemeentelijke schuilkelder gewerkt. De plaatselijke smid dhr. C. Taghon en schrijnwerker J. Morthier herstellen en versterken dit bouwwerk. Hun afzonderlijke rekeningen bedragen meer dan 800 frank.

Elf werknemers van de Firma Friedrich Wassermann Hoch- und Tiefbauten uit Keulen worden bij particulieren geïmagineerd van 1 augustus tot 31 augustus 1944. We veronderstellen dat deze firma de schuilkelder versterkt,

FRIEDRICH WASSERMANN

BAUUNTERNEHMUNG FÜR HOCH-UND TIEFBAUTEN

Parasproctor : Sammel-Nr. 58191 - KÖLN-BRAUNSFELD - Expedient: 68-84 - Schlüsselbuch 22

Postcheck 2699 Köln - Commerzbank A. G., Filiale Köln - Sparkasse Köln - Giro 179

Fr. Ad. Wassermann

M. K. 10.000

Tag 25 Juli 1944

Gemeinde Ursel,

Beiliegend erhalten Sie eine Liste aus welcher
erschen welche Quartiere von mir belegt werden.

Friedrich Wassermann
Bauunternehmung

De passieve luchtbescherming dringt er nogmaals op aan dat de gemeente vlug werk maakt van het aanleggen van deze schuilloopgraven. De keuze valt op het aannemersbedrijf van De Pauw-Focquaert. Er moeten vier vakken van 20 meter gegraven worden. De werken zijn op 23 juni 1944 voltooid. De voorlopige oplevering vindt plaats op 29 juni '44. Het prijskaartje dat volledig door het Ministerie van Openbare Werken wordt gedragen toont een bedrag van 16 470 frank. Dit bedrag wordt aan de gemeente in twee fasen overgemaakt. Een eerste voorschot van 4941 frank zijnde 30% en iets later een tweede storting van 11 529 zijnde 40% + saldo. In de begroting van 1945 wordt het volledige bedrag teruggestort, maar de schuilloopgraven zijn er nooit gekomen.

SCHUIKELDER TE KNESSELARE

In juli 1942 wordt architect Callens in Gent op de hoogte gebracht van een beslissing van het schepencollege van 8 juli om een schuilkelder te maken. In alle gemeenten worden de burgemeesters aangemaand door de passieve luchtverdediging om de bevolking te beschermen tegen het geweld.

En nog diezelfde dag, 10 juli, wordt aan architect August Cocquyt van Aalter een afschrift van de beraadslaging van het college van 12 maart gestuurd. Hierbij wordt de architect gelast met het opmaken van een ontwerp voor de schuilkelder. Daarbij wordt hij gelast de leiding van de werken op zich te nemen.

Toegang tot de schuilkelder op De Plaats in Knesselare.

Op 3 mei 1943 wordt de gemeente door de dienst Passieve Luchtverdediging, Brussel aangemaand om de schuilkelder af te werken en de overtollige aarde weg te voeren.

Meer gegevens hebben we tot nu toe nog niet gevonden.

In de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed staat volgende tekst te lezen:

Vrijheidsboom van 1919 en zogenaamde "abri" of schuilkelder van 1942-43, gesig-neerd arch. A. Cocquyt, arch. G. Callens, ing. A. Bouquet links en rechts A. De Clercq, aannemer Bellem.

Hierna volgen enkele bestuurswissels in Knesselare.

De verordening van 7 maart 1941 uitgevaardigd door de militaire bevelhebber van de bezettingstroepen in België zegt dat alle ambtenaren van eerste categorie die de 60 jaar hebben overschreden op rust gesteld moeten worden. In Knesselare zijn dat burgemeester De Lichte en tweede schepen Wittevrongel. Beiden trekken zich terug zonder ontslag te nemen.

Met het besluit van 12 juni 1941 door de *Oberfeld Kommandantur 570 van Gent* wordt dhr. U. De Keyzer als voorlopig burgemeester aangesteld met de titel burgemeester-commissaris gedurende een korte tijd. Nadien wordt dhr. W. De Baets burgemeester die tot begin februari 1943 aan de macht blijft. Op 14 februari 1943 wordt schepen

M. De Zutter dienstdoend burgemeester tot na de bevrijding dhr. De Lichte terug burgemeester wordt.

BESLUIT

Uit deze korte uiteenzetting, waarbij we bewust kozen om niet te focussen op het militair aspect, leren we hoeveel schade en vernielingen er zijn aangebracht. Het materieel verlies is gigantisch. Iedereen roeide met de riemen die hij had en dan spreken we nog niet over het nutteloos verlies van mensenlevens – denk maar aan het fusilleren van Juliaan Maeyens.

Zelf heb ik de oorlog niet aan de lijve ondervonden. Wel hoorden we onze ouders erover vertellen. De verhalen van de huidige 80/90-jarigen die dit alles hebben meegemaakt, zullen ook wel onderling verschillen. De ene brengt een likje verf aan, de andere zal er de verf afschrappen zodat het bloot hout overschiet.

Door het lezen en het napluizen van de archieven komen we tot de vaststelling dat de oorlog in de steden anders wordt aanvoeld dan op het platteland. In de loop van de oorlog worden er aardappelen opgeëist om die naar Antwerpen te zenden wegens grote hongersnood.

Over het oorlogsvliegveld te Ursel heeft dhr. R. Moelaert verscheidene artikels geschreven. De gevechten in Ursel op 28 mei 1940 en het Oorlogsvliegveld Ursel 1939-1947 heeft hij als specialist op militair gebied uit de doeken gedaan. Men raadplege hiervoor *Appels van het Meetjesland Jaarboeken*.

Willy STEVENS

Geraadpleegde bronnen:

URSEL:

College Ursel jaar verslagen 1943

Begroting van Ursel 1943/1944

Dozen 547.7 I, II, III - lonen en betaling vliegveld

Dozen 205.1 Algemene briefwisseling 1942-1956

Dozen 542 Duitse inkwartiering, Militaire opeisingen verscheidene dozen

U G 3 gemeenteraadsverslagen

U C 11 collegeverslagen

Dozen 475.1 gemeenterekningen 1939/1941 – 1941/1942- 1942/1943 - 1944/1945

Doos 542 Engelse legers
Losse registers Algemene ontvangsten en uitgaven
Doos 546.12
Doos 577.1

KNESSELARE:

Register van de briefwisseling 1937-1949
KG 10 – gemeenteraad
KG 11 – gemeenteraad
KS 5 - college
Doos 475.1 rekeningen 1939/1940 – 1941/1942 – 1943 – 1944

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

'T GETROUWE MALDEGEM IN AALTER, LOTENHULLE, BELLEM EN POEKE

JAAR 1892

17/1/1892 - Aalter

Zondag, 2 Januari, had op de wijk "*Het Veldeken*" een gevecht plaats waarin zekere Kamiel Verplaetse gewond en geslagen werd. Genaamde persoon komt te overlijden, waarschijnlijk aan de gevolgen zijne verwondingen. Men verwacht het parket.

Het parket is Maandag hier het lijk komen aanschouwen van Kamiel Van der Plaetse. Deze is niet gestorven ten gevolge der slagen welke hij had gekregen; doch hij had zoo veel slagen gekregen dat hij verscheidene uren na het gevecht ten gronde is blijven liggen. Hij heeft alzoo een verkoudheid opgedaan en is aan de gevolgen deszelve bezweken.

7/2/1892 - Aalter

Maandag was hier milicieloting. Alvoorens de zaal, waar de loting moest plaats hebben, binnen te treden, moesten de loters hunne messen afgeven in de handen van den politie-commissaris. Goede maatregel, voorwaar, want men vond er onder, die waarlijk vreeslijk waren, om zoo te zeggen gefabriceerd om tot vechten te dienen. De bloedige gevechten welke bijna jaarlijks op dezen dag gebeuren, hebben dan ook dit jaar geen plaats gehad.

P.S.: Het betreft hier de jaarlijkse loting van jonge mannen voor de legerdienst.

13/3/1892 - Aalter – Brand

Zaterdag is een brand uitgebarsten in de schuur met stalling van Petrus Braet, nabij "*De Gansch*". De bewoners waren reeds te bed tenzij de zoon die terug van de barbierschool was.

't Was ook deze, die in het naar huis keeren, den brand eerst bemerkte. De koeien alleen zijn kunnen gered worden; eene schelf koren nog maar enige dagen ingehaald, is ook de prooi der vlammen geworden. Alles is verzekerd.

20/3/1892 - Aalter – Sterfgeval

Zaterdag is de eerw. Heer D. Van Besien, pastoor van Aalter, aldaar godvruchtig overleden. Alhoewel sedert lang door een ongeneesbare

ziekte aangetast, kweet de ieverige pastoor zich nog van zijne herderlijke plichten tot eenige dagen van zijn dood toen hem een koadjutor werd gezonden. Eensklaps verergerde zijn toestand en vroeger dan men verwachtte, werd de zieke tot den Heer geroepen.

De eerw. Heer Van Besien was den 31 Maart 1823 te Thielt geboren en was bijgevolg nog niet ten volle 60 jaar.

Sedert 10 Augustus 1869, dat is sedert nagenoeg 23 jaren, bestuurde hij zijne volkrijke parochie, alwaar hij de achting en genegenheid van alle katholieken had verworven en door de bevolking diep zal betreurd worden.

Van 1860 tot 62 was hij onderpastoor te Maldeghem.

3/4/1892 - Aalter – Proefnemingen

Vrijdag hebben tusschen onze statie en die van Bloemendaal ⁽¹⁾ proefnemingen plaats gehad nopens de snelheid, die ten volle gelukt zijn. De proeftrein heeft eene snelheid van honderd kilometers of twintig uren per uur bereikt. ⁽²⁾

De uitslag bewijst dat onze lokomotieven van de nieuwste stelsels voor groote snelheid, van de laatste volmaaktheid zijn. Men moet hier opmerken dat de riggels tusschen Aalter en Bloemendaal nog Brunel-riggels zijn, met Goliath-riggels, die dikker en kloeker zijn, zou men nog eene grootere snelheid kunnen bekomen.

(1) Bloemendaal is het station van Beernem.

(2) Hoe De Lille zijn snelheid verklaart, is moeilijk te begrijpen.

17/4/1892 - Aalter – Men schrijft ons uit die gemeente, maandag 11 april

Onze volkrijke gemeente verkeert nog onder den indruk der geestdriftige en prachtige betooging welke hier gister heeft plaats gehad, onder eenen volkstoeloop zooals de godsdienstige feesten alleen in staat zijn er te verwekken, bij onze brave buitenbevolking.

't Was Palmenzondag. Na des morgens in de kerk de zegepralende intrede van den Zaligmaker te Jerusalem herdacht te hebben, vierde men 's namiddags de plechtige intrede van den eerwaarden heer Theodoor Dalschaert, als pastoor van Aalter, in zijne nieuwe parochie.

Eene schitterende lentezon begunstigde de feestelijkheden. Niet alleen geheel Aalter was te been, maar duizenden en duizenden waren uit het omliggende, met den spoorweg, met rijtuigen en te voet toegestroomd.

In afwachting dat de eerw. Herder, van den trein die om 1 ure 19 uit Gent vertrekt, te Bellem afgestapt, alwaar hij door eene cerewacht

van ruiters en rijtuigen werd opgewacht, den feeststoet ontmoette, wijden wij een oog aan de versiering. Deze kan men in drie woorden afschetsen; zij was prachtig, frisch en algemeen.

De decoratie der kerk, gedaan door den heer Gezelle, van Brugge, werd door iedereen terecht bewonderd. Van aan de dorpsplaats tot aan de wijk Oostmeulen, dat is op eenen afstand van drie kwart uurs, was er niet één huis onbevlagd en onversierd gebleven. Die eenparigheid gaf niet alleen aan het schoone dorp een echt feestelijk uitzicht, zij voorspelt tevens eene schoone toekomst voor de geestelijke belangen, aan den nieuwen herder toevertrouwd.

In geheel de Statiestraat en op de dorpsplaats had ieder huis het zijne. Het was eene gedurige afwisseling van gemoedelijk gelukwenschen en luimige welkomsgroeten.

Verscheidene openbare gestichten en huizen van bijzonderen muntten boven de andere uit door hunne fraai en kostelijke versiering. Onmogelijk echter hier die huizen en gestichten te noemen; de lijst zou te lang zijn en vele, die melding verdienen, zouden vergeten blijven.

Spreken wij dus van den stoet. Na door de geestelijkheid en door de burgerlijke overheden verwelkomd te zijn, werd de nieuwe herder stoetsgewijze naar de kerk geleid.

De stoet bestond uit niet minder dan 40 wagens en groepen, welke wij hier niet allen kunnen opsommen.

Het eerste gedeelte van de stoet bestond, behalve de ruiters en rijtuigen, die vooraf reden, uit de verschillende maatschappijen der gemeente, zooals: de St.-Eligiusambacht, de twee handboogmaatschappijen, de balpijpmaatschappij, spaarkassen, bakkersgilde en de duivenmaatschappij "IJver en Eendracht".

Het tweede deel van de stoet was samengesteld uit godsdienstige, vaderlandsche en geschiedkundige onderwerpen.

Onder de groepen welke het meest werden bewonderd noemen wij de vier koninginnen, allen omringd door de erbij behoorende personen.

Dan hebben wij nog twee prachtige groepen te paard, te weten: Lodewijk van Vlaanderen en zijne gemalin, met hunne hofjonkers; graaf en gravin Geeraard van de Woestijne, met hovelingen.

Onder kunstopzicht komt vooral de palm toe aan de wagen der Conscience-Vrienden. Een aantal knapen die, beneden den wagen, op banderollen, de titels droegen van Conscience's voornaamste werken. Goed gelukt, Bravo, Vlaamsche jeugd van Aalter.

Intusschen is de stoet in de kerk gekomen en zijn daar de ceremonien der inhuldiging begonnen, welke wij, tot ons groot spijt, niet hebben kunnen bijwonen. De kerk vol zijnde met de personen die in de stoet

gingen, was men genoodzaakt de deuren voor het publiek te sluiten, om het gedrang te voorkomen.

Ten slotte, een inhuldigingsfeest zooals men er slechts weinig te zien krijgt. Aalter heeft er ere van gehaald, vooral door de eenparige samenwerking van al de ingezetenen en de opwekkende medewerking van de beide bloeiende en kundige muziekmaatschappijen, die den stoet door het spelen hunner fraaiste arias hebben verlevendigd.

Moge hier de vergelijking met de intrede vanden Verlosser te Jerusalem eindigen en mochte de intrede van den eerw. Heer Dalschaert niet gelijk die van den Zaligmaker, de voorbode van zijn aanstaande lijden zijn. De echte godsdienstzin der bevolking van Aalter laat ons toe te hopen dat onze wensch zal verwezentlijk worden en onze nieuwe herder lange jaren in vrede zijne parochie zal mogen besturen.

8/5/1892 - Aalter

In de wijk Weststraat liep donderdag alhier een razend hondje, dat reeds verscheidene andere honden gebeten had. Het razend dier is kunnen afgemaakt worden.

Over eenige weken liep te Lootenhulle ook een razende hond. Dien ten gevolge werd te Aalter het bevel gegeven de honden te muilbanden. Ongelukkig verscheidene inwoners vonden zulks niet noodig. Nu heeft onze heer de kommissaris er kort spel mede gemaakt en eenige honden om ver geschoten, waar woorden niet helpen zijn daden noodig.

12/6/1892 - Aalter – Doodslag

Zondag namiddag had Pieter Braeckeveldt, onder het spelen met de bol, twist gekregen met twee jongenlingen zijner buurt, in Oostmolen. Des avonds ging men van woorden tot daden, waarbij Braeckeveldt niet min dan zeventien messteken ontving, waarvan er vijf dodelijk zijn; ook is hij alras aan zijne wonden bezweken; de eene S., is 17 jaar, de andere D., is nog maar 16 jaren. Het parket is ter plaatse geweest en de daders zijn naar Gent overgebracht.

Is het niet om te huiveren, als men zulke gruwelen ziet bedrijven door kinders?

Eene voorbeeldige straf wordt door het volk gevraagd.

10/7/1892 - Assisenhof Oostvlaanderen - Moord te Aaltre

Den eersten Sinxendag laatsleden, ten acht ure 's avonds, waren eenige jongelingen, waaronder Strobbe en Danneels, aan het bollen voor de herberg van De Vreeze, te Aaltre, toen. Braeckeveldt en F. Lomme daar zingende insgelijks aankwamen. Braeckeveldt die dronken was,

vroeg om mee te mogen spelen, maar Strobbe weigerde en om eene onbeduidende woordenwisseling werden eensklaps beide handgemeen. Strobbe nam zijnen kloef en sloeg er mee met zulk geweld in het aangezicht van Braeckevelt, dat de kloef in stukken vloog en Braeckevelt gansch bebloed was.

Onmiddellijk werden de vechters door hunne makkers van elkander gescheiden en Strobbe vertrok met Danneels, terwijl men Braeckevelt tegenhield om Strobbe den tijd en de gelegenheid te geven zonder verdere moeilijkheden naar huis terug te keeren.

Toen Strobbe het huis der ouders van Braeckevelt voorbij kwam, ontmoette hij vader Braeckevelt, die van het gevecht gehoord hebbende, hem aansprak en vroeg:

- Wat scheelt er, waarop Strobbe, zijne vuist uitstekende, antwoordde:
- Ik heb uwen zoon daar wat gedraaid.
- Hewel, hernam vader Braeckevelt, weet gij wat gij moet doen. Gaat naar huis; gij zijt nuchter en mijn zoon is dronken.

Hierop vervolgde Strobbe en Danneels hunnen weg tot dat zij Braeckevelt, die men eindelijk losgelaten had, in hunne richting zagen afkomen.

Strobbe vroeg aan Danneels:

- Hebt gij een mes bij u. Als hij komt zal ik hem doodsteken.
- Hier is mijn mes; gij moet u niet geneeren, antwoordde Danneels en hij reikte hem het mes toe.

Strobbe ging voort zeggende:

- Gij moet slaan met uwe kloef, en hard slaan, want ik zou hem mischien alleen niet meester zijn.

Zij verdraagden hunnen stap en toen Braeckevelt slechts nog eenige meters meer van hen verwijderd was, bleven zij staan. Strobbe met het open mes in de hand en Danneels gereed om met den kloef te slaan.

- Waar is Strobbe, vroeg Braeckevelt.
- Hier, antwoordde Danneels, en terzelfder tijd sprongen Strobbe en Danneels, naar Braeckevelt toe, wierpen hem ten gronde en terwijl Danneels met zijnen kloef op Braeckevelt sloeg, sneed Strobbe hem den hals af en bracht hem verscheidene messteken toe.

Eindelijk lieten zij hun slachtoffer liggen en zetten hunnen weg voort, zeggende: hij zal doodbloeden, wij mogen ons niet verklappen. Eenige oogenblikken nadien was Braeckevelt een lijk.

's Anderendaags zijn de moordenaars aangehouden. Beide hebben hunne misdaad bekend. Dinsdag namiddag heeft het assisenhof Strobbe en Danneels gevonnist.

Strobbe werd door den jury plichtig verklaard aan vrijwilligen moord en Danneels aan medewerking tot den misdaad.

Strobbe werd veroordeeld tot vijftien jaren dwangarbeid en Danneels tot zeven jaren opsluiting en verder tot de bijkomende straffen.

De beide veroordeelden zijn nog maar 17 jaar oud.

7/8/1892 - Aaltre

- Dinsdag morgen omtrent 4 ½ ure, is de genaamde Claeys, 23 jaar oud, landbouwerszoon, wonende te Maria-Aaltre, door den express-trein "*Malle des Indes*" komende van Gent, tusschen Aaltre en Maria-Aaltre overreden en letterlijk in twee gesneden.

Men denk algemeen aan zelfmoord, daar het bewezen is dat hij over de afsluiting (haag) van den ijzerenweg is gesprongen en de machinist niets had bemerkt. De ongelukkige gaf zich nog al aan den drank over. In de dagbladen van Brussel wordt gezegd dat het best mogelijk is dat de dood van Claeys misschien wel aan eene misdaad toe te schrijven is. De ongelukkige had twist gehad en er wordt verondersteld dat hij wel zou kunnen vermoord en vervolgens op den spoorweg gelegd zijn ten einde aan een ongeluk of zelfmoord te doen gelooven. Het onderzoek zal dat moeten klaar trekken.

- Verleden week kregen de herbergiers het bezoek van eenen opzichter, gezonden door het ministerie. Er was namelijk spraak te zien of de herbergiers de wet naleven over het gebruik der looden darmen aan de bierpompen.

Onze bazen meenden volkomen in order te zijn; doch niet klein was hunne verwondering als de inspekteur hunnen naam vroeg, daar het niet genoeg is de looden darmen door tinnen of glazen te vervangen, maar dat de pomp zelf ook moest vertind zijn binnen en buiten en de kraan die in de ton steekt niet van koper mag zijn.

En toen onze bazen kloegen dat zij de wet niet kenden, daar zij ze nergens gezien hadden, gaf men hun het schoon antwoord: Ga naar Gent, naar de groote hotels, en vraagt daar hoe zij ingericht zijn.

Herbergiers van elders, opgepast.

21/8/1892 - Bellem - Vreeselijk ongeluk

Een achtbare familie dezer gemeente is in diepen rouw gedompeld; door een verschrikkelijk ongeluk dat zondag morgen alhier in de statie heeft plaats gehad.

De 18-jarige Julius Cram, zoon van den hovenier van mevrouw de Kerchove, deed sedert eenigen tijd den zondag dienst van twee uren als bareelwachter aan de statie.

Zondag morgen, rond 10 ure, moest hij de baan overgaan voor een gewonen trein, toen, in tegenovergestelde richting, een exprestrein aankwam. De jongeling, niet bemerkend dat deze laatste trein hem zoo nabij was, bevond zich nog op de baan toen de expres in vollen stoom de statie voorbijsnelde. Hij werd door de lokomotief gevat en verscheidene meters ver tot eene bank geworpen, waarvan door de hevigheid van den slag een pikkel gebroken was.

Toen de verschrikte statiebedienden kwamen toegelopen, vonden zij den armen jongeling liggen heerlijk verminkt en nauwelijks nog teeken van leven gevende. Eene ogenblikken later was hij een lijk.

Onmogelijk de droefheid te beschrijven der diepbeproofde en algemeen geachte familie van het jeugdig slachtoffer; naar wij vernemen was den jongeling voornemens binnen kort den voorlopigen dienst te verlaten dien hij aan de statie waarnam.

Hij was voorbeeldig van gedrag en verstandig. Het ongeluk kan dus noch aan zorgeloosheid toegeschreven worden, maar is te wijten aan de gevaarlijke verplichting welke de bareelwachters is opgelegd post te gaan vatten langs den kant der baan, tegenovergesteld aan dien waarop den aankomende trein rijdt. Het groot getal sneltreinen die, nu met het badseizoen, gedurig elkander kruisen, maakt dat die verplichting voor de bareelwachters een groot levensgevaar oplevert. Is er geen middel om ze af te schaffen?

11/9/1892 - Aalter

Donderdag avond is het dochtertje van den heer Adolf De Lannoy door den zetel van het gemak in den beirput gevallen en vermoord.

16/10/1892 Aalter

- Onze vermaarde Romanus, alomgekend onder den naam van *Maantje*, komt met veel plecht naar het gevang van Nevele gevoerd te worden, uit hoofde zijner overdrevene liefde voor de konijntjes. Men zal denkelijk hem eenigen tijd pensionnaat geven te Hoogstraten.

- De diefstallen worden alhier hoe langer hoe gemeener. In de wijk Straathem pleegde men op eene week twee diefstalen van konijnen. De dieven gaan daarbij te werk met veel stoutmoedigheid. Als 't zoo voortgaat, zal een nachtdienst of iets dergelijk worden met de wintermaanden.

- Straatschenderijen

Spotternijen en soms al wat meer des nachts op de deuren der burgers schrijven is nu ook al een vermaak geworden. 't Geschrift verraadt

eene geofefende hand, en daar die schenderijen gebeuren op de deuren der bijzonderste katholieken ziet men van hier dat ze van den eenen of den anderen *blauwen* zijn. O, die volksverlichters en volksbeschavers.

23/10/1892 - Lootenhulle - Geneverplaag

Twee manspersonen, die in een tijdverloop van acht dagen, niet meer dan 28 – zegge acht-en-twintig – liters genever gedronken hebben, liggen ziek te bed. De eene is meteen berecht geworden.

Eene vrouw, die van eenen gaai ook niet vies is, werd zaterdag, 15 dezer, op heeterdaad van geneverdiefstal betrapt.

6/11/1892 - Aalter

Zondag nacht was eene bende wildstrovers aan het jagen nabij St-Maria's-Aalter, toen zij eensklaps door jachtwachters verrast werden, langs weerskanten werden geweerschoten gewisseld. Een der wildstrovers werd op den slag gedood 't Is de genaamde Van Gampelaere, van Wyngeneveld.

Volgens het openbaar gerecht bestaat er in de streek een bende van 70 wildstrovers, die elkander helpen. Het wild wordt verkocht bij twee of drie gepatenteerde kooplieden, die drie maal te week de hazen en patrijzen naar Gent voeren.

Walter VERVALLE

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

PASSIEF VERZET

Enkele tijd geleden stond in de krant een artikel over Joodse kinderen die, tijdens de bezetting 1940-44, in het klooster van Ruiselede verbleven. De zusters liepen groot gevaar, dat was ten strengste verboden en daarop stonden zware straffen. Een vorm van passief verzet!

Historici hebben het meestal over het actieve verzet, over het Geheim Leger, Onafhankelijkheidsfront, Witte Brigade Fidelio enz. Nochtans was het passieve verzet heel belangrijk. Enkele voorbeelden. Reeds kort na de bezetting werd naar de Engelse radio geluisterd, uiteraard clandestien, want ten strengste verboden. En ook al werden de uitzendingen flink verstoord, toch trachtte men, het oor dichtbij de radio, enig nieuws op te vangen. Aanvankelijk geen zegebulletins maar dat veranderde na de slag om Stalingrad. Thuis hadden wij geen radio zodat vader regelmatig ging luisteren bij een buurman.

Op een kleine boerderij in Aalter, werd in 1943 een kindje, een meisje, geplaatst. Officieel: een verzwakt stadskindje wiens ouders omgekomen waren in een bombardement. Maar... boer en boerin wisten wel beter. Na enkele maanden werd het kindje opgehaald en ging naar een ander adres.

In Aalter kregen twee straten een nieuwe naam. Plots woonden een aantal gezinnen in de Tollenaerelaan of op het Van Severenplein. De overgrote meerderheid van de bevolking gebruikten echter de "naam van voor de oorlog". Net hetzelfde met het nieuwe "Duitse" uur, zoals het genoemd werd. Wie geen schoolgaande kinderen had, noch afhankelijk was van het uur voor trein of tram, deed niet mee. Op bezoek bij mijn oom in Ruiselede, moest je goed opletten of je was te laat thuis.

In 1942 werd de verplichte tewerkstelling ingevoerd. Onderduikers werden spontaan geholpen door de buurt. Men bood hen een slaapgelegenheid aan. Ze mochten mee aan tafel voor een karige maaltijd of een roggeboterham. Mijn kozijn was zo'n "werkweigeraar". Hij verstopte zich op verschillende plaatsen in de buurt. Als de zoekers kwamen, was het ook gevaarlijk voor broers en vader. Vonden de Duitsers

de zoon niet, dan nam men dikwijls een broer of de vader mee als gijzelaar. De gezochte kreeg dan enkele dagen de tijd om de plaats van de gijzelaar in te nemen. Mijn oom en de tweede zoon moesten zich verstoppen als er jacht werd gemaakt. De jongste, amper 14 jaar, liep theoretisch geen gevaar, maar de jongen was groot voor zijn leeftijd, zag er ouder uit. De dokter gaf mijn tante een gouden tip. Als “ze”, soms waren er ook kerels bij van bij ons die dat deden voor het geld, dan moest de jongste zoon vlug het bed in. En werd de deur van de slaapkamer geopend, moest tante zeggen: tbc! Die drie letters kenden de zoekers heel goed. Ze klaptten brutaal de slaapkamerdeur dicht, gingen vlug heen.

Ik herinner me die morgen. Toen ik in de woonkamer kwam, zaten twee onbekende jongens aan tafel. Hun kledij was bedekt met vuil en modder. Ze waren gewassen noch gekamd. Ze keken schuw en angstig rond, loerden door de dunne gordijnen op straat. Twee werkweigeraars! Op het nippertje ontsnapt, door velden en weiden gevlucht. Ze hadden beschutting gezocht in een serre. De bloemisterij van mijn vader was achter de kerk, nu de Corneliusparking. Zoals elke morgen was vader naar de serres gegaan, had de twee gevonden en in huis gebracht.

Een publieke uiting van massaal passief verzet was er, als de twee klokken uit de toren gehaald werden. De klokken stonden voor de kerk, noordkant, opgesteld. Honderden mensen kwamen afscheid nemen van “hun” klokken. Achteraan de kerk, op het oude kerkhof, stond toen een grote treurwilg. Takken werden afgeknakt en op de klokken gelegd ten teken van rouw. Ook bloemen werden neergelegd. Klokken stelen en omsmeden tot kanonnen! Bijna gans Aalter was diep verontwaardigd. En zelfs deze diefstal werd in de collaboratiepers verdedigd. Bijvoorbeeld in het weekblad “Getrouwe Maldegem” (Aalter in oude kranten, Peter Laroy, bladzijde 194) Tot zover enkele aspecten van passief verzet. Er zijn zeker nog andere. Graag uw reacties.

André DE KÉ

DE TIJD VAN TOEN

EEN UITSTAPJE

In 1931 maakt de muziekmaatschappij 'Sint-Cecilia' een uitstap naar Aalter. Aangezien niet enkel de muzikanten meewilden maar ook veel sympathisanten, ontstond er een vervoerprobleem. Voorzitter Alberic Vandeweghe die goed bekend was bij de schippers die in de omgeving van zijn woning aangemeerd lagen, zorgde er voor dat een binnenschip voor de tocht Beernem-Aalter werd ingeschakeld. Wie geen plaats meer vond op het dek, kon terecht in het ruim dat nog voor de helft met maïs geladen was. Het hele gezelschap kwam onder ruime publieke belangstelling aan in Aalter. De stemming op de terugvaart was zelfs nog beter dan op de heenreis...

Erik WILLE

CAMIEL VAN HECKE EN LOUIS D'HOOGHE, TWEE SCHALKSE RUITERS

Deze foto werd genomen aan de achterkant (het koerke) van het intussen verdwenen café "Celta" aan Bellebrug. Camiel Van Hecke was de uitbater van dit volkse café, met in dezelfde woonst een klein winkeltje van koloniale waren.

Camiel werd geboren te Bellem op 8 december 1903 en is in Veilige Have te Aalter op 22 november 1977 overleden. Hij was getrouwd met Helena Lootens van Hansbeke, daar geboren op 20 januari 1904 en overleden in de H. Hart Kliniek van Eeklo op 10 maart 1992.

Een paar jaar na de tweede oorlog vertrok Helena Lootens, gans alleen, op familiebezoek naar Amerika. De reis ondernam ze met de

boot "De Volendam". Nog geen jaar nadien stond ze terug aan Bellebrug. Om deze uitzonderlijke reis voor eeuwig te bezegelen, herdoopte ze de naam van haar café. Het bordje Celta verdween en moest plaats maken voor café "De Volendam", naam van de boot die haar naar Amerika gebracht had.

***

Onze tweede persoon op de foto is het kwieke oudje Louis D'Hooge, geboren te Bellem op 11 februari 1870. Hij was gehuwd te Hansbeke op 17 januari 1900 met Virginie Coddens uit Hansbeke. Virginie zag

*Links: Camiel Van Hecke;
rechts: Louis D'Hooge.*

het levenslicht op 23 april 1867. Ze woonden op een klein boerderijtje langs de vaart richting Spildoorn. Ze hadden een koeier in dienst, namelijk Aloys Maerschallck van Lotenhulle.

Samenstelling van het gezin:

1. Theophiel (°Bellem, 24.04.1901)
2. Joseph-Richard (°Bellem, 28.09.1902). Toen hij soldaat was en gekazerneerd te Brugge heeft hij daar een zware ziekte opgelopen, namelijk het fleurus. Zijn moeder heeft hem een drietal keer bezocht. Ze ging te voet naar Brugge. Uiteindelijk is de ziekte hem fataal geworden en is hij gestorven.
3. Clarice (°Bellem, 11.10.1904) was gehuwd met Frans Dierickx.
4. Joseph-Gustaaf (°Bellem, 06.05.1906; +Bellem, 12.01.1907)
5. Elisa (°Bellem, 21.09.1907) was gehuwd met Adolf Union van Hansbeke.

Virginie Coddens is op een merkwaardige manier aan haar einde gekomen. Tijdens de meidagen van Wereldoorlog II waren er grote bombardementen in de omgeving van Bellebrug met enkele slachtoffers. Deze gruwel had haar zo aangegrepen dat ze enkele tijd nadien is overleden. In volle oorlogstijd was het niet zo eenvoudig om een dode waardig te begraven. Ze is dan op de kruiwagen met landbouwer Florimond De Vliegheer naar de kerk gevoerd om er een kleine afscheidsmis te volgen.

Walter VERVALLE

EEN GEZIN MET ZEVEN DOCHTERS TE BELLEM

AUGUST LOCY - MARTHA-SIDONIE MYNSBERGHE

Gust Locy, zoon van Karel-Lodewijk Locy en Marie-Louise De Caluwe, was net als zijn vader metselaar van beroep. Hij werd geboren te Bellem op 14 januari 1886 in de Eksterstraat. Na zijn militaire dienst in 1906 volbracht te hebben, zal hij wellicht nooit gedacht hebben dat hij acht jaar later opnieuw het legeruniform zou moeten aantrekken.

Hij trad in het huwelijksbootje te Bellem op 19 april 1913 met Martha-Sidonie Mynsberghe (°Bellem, 14.06.1887) van Bellem. De huwelijksakte vermeld: getuigen Charles Cram, gemeentesecretaris en Camiel De Meyer, veldwachter – de ouders van de bruid en van de bruidegom konden niet tekenen wegens ongeleerdheid. Het koppel woonde in een fraai woonhuisje in de Leistraat. Al gauw werd hun eerste kind geboren, namelijk Martha-Maria, geboren te Bellem op 15 februari 1914.

Maar enkele maanden later flitste het spookbeeld van de eerste wereldoorlog door de geesten van de Bellemse bevolking en werd Gust opgeroepen om de wapens te kruisen tegen de Duitse invaller. Dit was de eerste zware beproeving van Gust en zijn vrouwtje. Zo bleef zijn jonge echtgenote achter met een klein kind van enkele maanden. Gust zou zijn prille gezin slechts na meer dan vier jaar terugzien. Na de oorlog zal het gezin gestadig uitbreiden en uiteindelijk zullen zeven dochters het huisje in de Leistraat bevolken.

Een tweede keer sloeg het noodlot toe bij dit koppel. Hun dochter Hilda verliet in 1938 Bellem om te gaan dienen in Brussel. Ze was toen amper veertien jaar oud. In de grote burgerwoning waar ze werkte, was toen reeds alle comfort aanwezig, zelfs een badkamer. Tijdens de Tweede Oorlog is dit kind ongelukkig gestorven door CO-vergiftiging. Haar lichaam werd dood aangetroffen in de badkuip.

August was altijd een corpulent persoon geweest. Het beroep van metselaar was in die tijd lastig en soms ook wel gevaarlijk. Hij heeft een behoorlijke ouderdom bereikt. Hij was net geen 92 jaar oud toen hij stierf. Hij woonde in bij zijn ongehuwde dochter Laura in de Leistraat, de beste naaister van Bellem toen.

*V.l.n.r.: boven: de drie oudste dochters Julia, Martha en Gerarda.
eerste rij: Hilda, Sidonie Mynsberghe, Elisabeth, Gust Locy, Laura en
Anna.*

Kinderen uit dit huwelijk:

Martha-Maria (°Bellem, 15.02.1914)

gehuwd met Maurits Van Durme van Aalter.

Gerarda (°Bellem, 18.01.1920)

gehuwd met Arthur Steenbeke van Aalter.

Julia (°Bellem, 27.03.1921)

gehuwd met Eduard Steenbeke van Aalter.

Anna (°Bellem, 10.08.1922)

vertrokken naar Amerika.

Hilda (°Bellem, 14.09.1924)

ongehuwd en overleden te Brussel.

Laura (°Bellem, 08.01.1927)

ongehuwd, was een gekende naaister in Bellem.

Elisabeth (°Bellem, 03.06.1928)

gehuwd met Gerard De Vos van Aalter.

Daar ze als zevende dochter werd geboren kreeg ze de voornaam van de toenmalige koningin Elisabeth, echtgenote van koning Albert I.

Walter VERVALLE

INHOUDSTAFEL

Maurice MICHIELS	Emile Bockaert (1873-1911).	3
Willy STEVENS	Mensen achter het oorlogsvliegveld van Ursel.	25
Walter VERVALLE	't Getrouwe Maldegem anno 1892: Aalter, Lotenhulle, Bellem en Poeke.	44
André DE KÉ	Achteruitkijkspiegel: passief verzet.	52
Erik WILLE	Tijd van toen: een uitstapje.	54
Walter VERVALLE	Camiel Van Hecke en Louis D'Hooge, twee schalkse ruiters.	55
Walter VERVALLE	Een gezin met 7 dochters te Bellem.	57

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: nr. 442-6594361-40 - Heemkundige Kring Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - willystevens1@skynet.be
Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@pandora.be
Secretaris: Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82 - jan.camerlinckx@skynet.be
Ledenbeheer: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91 - arnelidepoorter@pandora.be
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
Redactie en layout: Jan DEFUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst_aalter@skynet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com

MEDEWERKERS: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be
Etienne VAN EEGHEM, Ter Weibroek 53, 9880 Aalter
09 374 76 81 - etienne.vaneeghem@skynet.be
Mike EKELSCHOT, Molendreef 28, 9880 Aalter
0498 60 47 40 - mdekelschot_molenaar@hotmail.com